

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**2000-2010 YILLARI ARASINDA EN ÇOK İZLENEN TÜRK DİZİLERİNDE
DİNİ MOTİFLER
(YAPRAK DÖKÜMÜ DİZİSİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba SARIMSAKCI AKAR

**Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Psikolojisi**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU
Ortak Danışman: Doç. Dr. Bilal YORULMAZ**

EYLÜL – 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

2000-2010 YILLARI ARASINDA EN ÇOK İZLENEN TÜRK DİZİLERİNDE
DİNİ MOTİFLER
(YAPRAK DÖKÜMÜ DİZİSİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba SARIMSAKCI AKAR

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Psikolojisi

“Bu tez sınavı 16/09/2020 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU	Başarılı
Doç. Dr. Bilal YORULMAZ	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE	Başarılı
Doç. Dr. Mahmut ZENGİN	Başarılı
Doç. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN	Başarılı

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Tuğba SARIMSAKCI AKAR
Öğrenci Numarası	:	0960Y10038
Enstitü Anabilim Dalı	:	Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı	:	Din Psikolojisi
Programı	:	
Tezin Başlığı	:	2000- 2010 Yılları Arasında En Çok İzlelen Türk Dizilerinde Dini Motifler (Yaprak Dökümü Dizisi Örneği)
Benzerlik Oranı	:	%13

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

07/08/2020
İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

07/08/2020
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU

Tarih: 07/08/2020

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

“Kitle iletişim araçları halka ne düşüneceklerini söylemede başarılı olmayabilir, fakat izleyicilerin ne hakkında düşüneceklerini ve neyin önemli olduğunu anlatmada çok başarılıdır.”

Bernard Cohen

İnsanın insanla etkileşiminin gittikçe azaldığı bir dünyada, kitle iletişim araçlarının birey ve toplum üzerinde etkisi giderek artmaktadır. Bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun ve ülkemizde en fazla rağbet gören yerli dizilerin, birey ve toplum üzerindeki etkilerinin ortaya konması büyük bir önem arz etmektedir. Bu fikir ışığında, yapmış olduğum bu çalışma ile bir dönemin en çok izlenen dizilerinin başında gelen Yaprak Dökümü dizisi incelenmiş, dizinin din ve değerleri ele alış biçimi ortaya konulmuştur.

Araştırmamın her aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle bana destek veren ve araştırmamın şekillenip sonuca ulaşmasında sürekli fikirlerine başvurduğum değerli danışman hocalarım Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU'na ve Doç. Dr. Bilal YORULMAZ'a, dizilerin izlenme oranlarına ilişkin bilgilerin temin edilmesi aşamasında göstermiş oldukları ilgi ve alakadan dolayı AGB Nielsen Media Research Şirketi'ne, tez savunma komisyonunda yer alan ve yapmış oldukları olumlu eleştirilerle araştırmama katkı sağlayan Doç. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN, Doç. Dr. Mahmut ZENGİN ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE hocalarıma teşekkür ederim.

Son olarak, her daim yanımda olan ve beni destekleyen aileme, özellikle de hayatımın her safhasında dua ve desteği ile bana yol gösterici olan annem Tenzile SARIMSAKCI'ya şükranlarımı sunarım.

Gayret bizden tevfik Allah'tan diyerek başladığımız bu yolda bizleri utandırmayan Rabbime hamd-ü senalar olsun.

Tuğba SARIMSAKCI AKAR

16/09/2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	14
1.1. Sinemanın Tarihçesi ve Gelişimi	14
1.1.1. Sinemanın Doğuşu.....	14
1.1.2. Sessiz Sinema Dönemi	15
1.1.3. Sesli Sinema Dönemi	17
1.1.4. Türk Sinema Tarihi.....	19
1.1.4.1. Osmanlı Dönemi Sinema	19
1.1.4.2. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Sinema.....	22
1.1.4.3. Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı	27
1.2. Televizyon ve Televizyon Dizileri	28
1.2.1. Televizyon Tarihçesi	28
1.2.2. Yerli Dizilerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	30
1.2.3. Televizyonda Yayınlanan Dizi Türleri.....	34
1.2.4. Televizyonun ve Televizyon Özelinde Dizilerin İnsan ve Toplum Üzerindeki Etkileri	35
1.3. Televizyon Dizilerinde Dini Motifler	39
1.3.1. Dinin Boyutları	39
1.3.1.1. İnanç Boyutu.....	40
1.3.1.2. İbadet Boyutu	43
1.3.1.3. Değerler Boyutu	44

1.3.2. İnsan Fıtratına Etki Eden İki Olgu: Cinsellik ve Şiddet.....	47
1.3.3. Dinin Topluma ve Bireye Etkisi	50
2. BÖLÜM: YAPRAK DÖKÜMÜ DİZİSİNİN DİNİ MOTİFLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ.....	53
2.1. Dizinin Künyesi	53
2.2. Dizinin Özeti	55
2.3. Bulgular	66
2.3.1. İslam Diniyle İlgili Bulgular	67
2.3.1.1. İnanç	67
2.3.1.2. İbadet.....	76
2.3.1.3. Dinsel Sözel İletiler	80
2.3.1.4. İslam Dininin Yasakladığı Davranışlar.....	94
2.3.1.5. Cinsellik ve Şiddet	100
2.3.2. Değerlerle İlgili Bulgular	110
2.3.2.1. Değerlerle İlgili Olumlu İletiler	110
2.3.2.2. Değerlerle İlgili Olumsuz İletiler	123
SONUÇ VE ÖNERİLER	135
KAYNAKÇA.....	146
EKLER	157
ÖZGEÇMİŞ	162

KISALTMALAR

ABD	: Anabilim Dalı
Akt.	: Aktaran
AMR	: Average Minute Raiting (Dakika Reyting Ortalaması)
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
RATEM	: Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
S	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
Ün	: Üniversite
Vb.	: Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 2000-2010 Yılları Arasında En Çok İzlenen Filmler ve Reyting Ölçümleri.....	4
Tablo 2: Araştırmaya Konu Edilen Bölümlere İlişkin Bilgiler	5
Tablo 3: Türkiye Geneli Televizyon İzlenme Oranları ve En Çok İzlenen Program Türleri	33
Tablo 4: Yaprak Dökümü Dizisi Yayınlanma Bilgileri	53
Tablo 5: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan İnançla İlgili İletiler	67
Tablo 6: Allah İncancına İlişkin İletilerin Kişi Bazında Dağılımı	68
Tablo 7: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan İbadetlerle İlgili İletiler	77
Tablo 8: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan İslam'a Ait Dini Semboller	78
Tablo 9: Yaprak Dökümü Dizisinde Allah Lafzının Kullanıldığı Sözel İletiler	81
Tablo 10: Valla/Vallahi/Vallaha İfadelerinin Kişi Bazında Dağılımı	82
Tablo 11: İnşallah İfadesinin Kişi Bazında Dağılımı.....	85
Tablo 12: Hay Allah/Allah Allah İfadelerinin Kişi Bazında Dağılımı	87
Tablo 13: Maşallah İfadesinin Kişi Bazında Dağılımı.....	88
Tablo 14: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Olumlu Dini Sözel İletiler	91
Tablo 15: Hayır İfadesini İçeren Söz Kalıplarının Kişi Bazında Dağılımı	92
Tablo 16: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Olumsuz Dini Sözel İletiler	94
Tablo 17: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan İslam Dinine Aykırı Davranışlar	95
Tablo 18: İçkiye İlişkin Tespitlerin Kişi Bazında Dağılımı	95
Tablo 19: Yaprak Dökümü Filminde Yer Alan Cinselliğe Ait Unsurlar.....	100
Tablo 20: Dekolte Giyimin Kişi Bazında Dağılımı	101
Tablo 21: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Şiddet Unsurları	104
Tablo 22: Psikolojik Şiddetin Kişi Bazında Dağılımı.....	105
Tablo 23: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Değerlerle ilgili Olumlu İletiler	110
Tablo 24: Sevgi İletisinin Kişi Bazında Dağılımı	111
Tablo 25: Şefkat/Merhamet İletilerinin Kişi Bazında Dağılımı	112
Tablo 26: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Değerlerle İlgili Olumsuz İletiler	124
Tablo 27: Yalanın Kişi Bazında Dağılımı	124
Tablo 28: Gıybetin Kişi Bazında Dağılımı	127

Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: 2000- 2010 Yılları Arasında En Çok İzlenen Türk Dizilerinde Dini Motifler (Yaprak Dökümü Dizisi Örneği)			
Tezin Yazarı: Tuğba SARIMSAKCI AKAR		Danışman: Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU Ortak Danışman: Doç. Dr. Bilal YORULMAZ	
Kabul Tarihi: 16/09/2020		Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 156 (tez) + 5 (Ekler)	
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı: Din Psikolojisi			
<p>Televizyon izlenme alışkanlıkları üzerine yapılan araştırmalar, televizyonun ve bir program türü olarak yerli dizilerin Türk toplumu tarafından görmüş olduğu ilgiyi açıkça ortaya koymaktadır. Görsel medyanın birey ve toplum üzerindeki etkileri de dikkate alındığında, yerli diziler aracılığıyla verilen mesajın izleyicileri olumlu veya olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmaz bir sonuçtur.</p> <p>Bu çalışma; Türkiye’de 2000-2010 yılları arasında yayınlanan yerli diziler arasında, reyting ölçümlerinde en fazla izlendiği tespit edilen <i>Yaprak Dökümü</i> dizisinde yer alan inanç, ibadet, dinsel sözel iletiler, İslam dininin yasakladığı davranışlar, cinsellik, şiddet ve değerlerle ilgili iletilerin kullanım sıklığı ve şeklinin ortaya konması ve söz konusu dizinin din ve değerler açısından izleyici üzerinde olumlu veya olumsuz etkisinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.</p> <p>Araştırmamız, girişle birlikte dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın konusuna, problemlerine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve yöntemine yer verilmiştir. Kuramsal çerçevenin ele alındığı birinci bölümde, sinema, televizyon ve dizi tarihçesi hakkında temel bilgilere yer verilerek yerli dizilerde yer alan dini motiflerin izleyiciye etkisi ortaya konmuştur. İkinci bölümde, detaylı olarak incelenen 40 bölümde yer alan din ve değerlerle ilgili iletiler sayısal verilerle de desteklenerek ayrıntılı bir şekilde yorumlanarak değerlendirilmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde ise, araştırmada tespit edilen bulgular değerlendirilerek öneride bulunulmuştur.</p> <p>Araştırma sonucunda, dinle ilgili iletilere dizide çok az yer verildiği, din ile ilgili sözel iletilerin günlük konuşma dilinin bir parçası olarak kullanıldığı ve bu kullanımların genel olarak dindar kişilik temsiline ilişkin olmadığı; toplum değerlerine aykırı olabilecek gayri ahlaki ilişkilere ve cinselliği özendirilen sahnelere sıklıkla yer verildiği, içkinin sıradanlaştırıldığı görülmüştür. Bununla birlikte, eski yerli filmlerden aşına olduğumuz olumsuz dindar tipolojisine açık bir şekilde yer verilmemesi ve sevgi, saygı, merhamet, yardımlaşma, kardeşlik, dostluk gibi değerlerin yüceltilmesi dizinin öne çıkan olumlu yönlerindedir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Televizyon, Yerli Diziler, Yaprak Dökümü, Din ve Değerler.			

Sakarya University

Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Religious Motifs in the Most Watched Turkish Series between 2000 and 2010 (The Example of Yaprak Dökümü Series)			
Author of Thesis: Tuğba SARIMSAKCI AKAR		Supervisor: Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU Co-Advisor: Doç. Dr. Bilal YORULMAZ	
Accepted Date: 16/09/2020		Number of Pages: vi (pre text) + 156 (main body) + 5 (App.)	
Department: Philosophy and Religious Studies Subfield: Psychology of Religion			
<p>Research on television watching habits clearly reveals the interest in television and domestic TV series by the Turkish society. Considering the effects of visual media on the individual and society, it is an inevitable result that the message given through domestic TV series affects the audience positively or negatively.</p> <p>In this research, <i>Yaprak Dökümü</i>, TV series aired and most watched between 2000-2010 in Turkey, was evaluated in terms of religion and values. The frequency and form of usage of messages related to belief, worship, religious verbal messages, behaviors prohibited by Islam, sexuality, violence and values in <i>Yaprak Dökümü</i> have been revealed, and the positive or negative effect of the mentioned TV series on the audience in terms of religion and values was evaluated.</p> <p>The research consists of four chapters. The Introduction section contains topic, problems, purpose, importance, limitations and method of the research. In the first chapter, in which the institutional framework is discussed, basic information about the history of cinema, television and TV series is presented, and the effect of religious motifs in domestic TV series on the audience is revealed. In the second chapter, messages related to religion and values in 40 episodes analyzed. In the conclusion and suggestions section, the findings determined in the research were evaluated and suggestions were made.</p> <p>As a result of the research, it was found that messages about religion are rarely included in the series; verbal messages about religion are used as a part of daily speaking language and these uses are not generally related to religious personality representation. It has been observed that immoral relationships that may be contrary to social values and scenes that encourage sexuality are frequently used and alcohol has become ordinary. On the other hand, lack of the negative religious typology that we are familiar with the old Turkish films and the glorification of values such as love, respect, compassion, solidarity, brotherhood and friendship are the prominent positive aspects of the series.</p>			
Keywords: Psychology of religion, Television, Turkish Series, <i>Yaprak Dökümü</i> , Religion and Values.			

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Sinemanın icadı ile başlayan ve televizyonun icadı ile devam eden süreçte, sinema ve televizyon aracılığıyla kitlelere ulaşan filmler, diziler, eğlence programları ve hatta spor programları toplum ve kişiler üzerinde çok ciddi etkiler bırakmıştır. Sinema ve televizyon aracılığıyla savaş yıllarında insanlara kahramanlık duyguları empoze eden yayınlar yapılmış, buhran ve fakirlik yıllarında ise günlük hayatın stresinden uzaklaştırmak için izleyiciler komedi veya korku filmlerine yönlendirilmiştir. Zaman içinde bahsi geçen kitle iletişim araçları ile yapılan yayınlar sonucu, toplumların kültür ve değerlerinde ciddi değişimler ortaya çıkmış, en görünür örneği ile Amerikan sineması sayesinde Amerikan kültür ve değerleri tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

Türkiye’de devlet eliyle başlayan, 1990’lı yıllarda ise özel kanalların açılmasıyla devam eden televizyon yayınlarında çok farklı program türleri halkın ilgi ve beğenisini kazanmıştır. Özellikle, Yeşilçam sineması olarak adlandırılan Türk sinemasında toplumumuzun örf, adet, anane ve kültürel değerlerine aykırı denilebilecek unsurlar izleyiciye sürekli verilmiş ve bu durum zaman içinde toplumun bilinçaltında büyük izler bırakmıştır. Bu duruma en güzel örnek de Yeşilçam’daki “Şaban” tiplemesinden dolayı yeni doğan çocuklara Şaban ismi verilmesindeki bariz düşüştür. Şaban filmleriyle sürekli aşağılanan “Şaban” ismi, 1960 yılında Türkiye’de 3365 bebeğe verilirken 2008 yılında bu sayı 225’e düşmüştür. Hatta bu karakterin olumsuz etkisi ile yüzlerce kişi Şaban olan ismini mahkeme kararıyla değiştirmiştir (Yorulmaz, 2015, s. 126).

Türkiye’de, çoğunlukla kadınlar olmak üzere, toplumumuzun büyük bir kesimi tarafından ilgiyle takip edilen Türk dizilerinde yer alan dini motifler üzerine bir çalışma yapılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın konusu; 2000-2010 yılları arasında Türk televizyon kanallarında yayınlanan yerli dizilerden alınan reyting ölçümlerinde tüm kişiler ve AB grubunda en çok izlenen dizi olarak tespit edilen *Yaprak Dökümü* dizisinin dini motifler açısından incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Belirlenmiş olan dönemdeki izleyicinin beğenileri ve eğilimleri sonucu yüksek bir izlenme oranına ulaşan bu dizi ile toplumun değer yargılarını etkileyen yayınlara ilişkin bir fikir elde edilmesi sağlanacaktır.

Yaprak Dökümü dizisinin, dini motifler kapsamında, tarafsız bir şekilde hem din olgusu hem de değerler açısından ele alınarak incelenmesi araştırmamızın asıl konusudur.

Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri

Bu araştırmanın temel problemi, 2000-2010 yılları arasını kapsayan dönemde en çok izlenen diziler özelinde *Yaprak Dökümü* dizisinde, dini yaşantı ve söylemler ile değerlere hangi sıklıkla ve ne şekilde yer verildiğidir.

Araştırmanın alt problemleri ise şu şekildedir:

1. *Yaprak Dökümü* dizisinde, İslam inancı ile ilgili iletiler var mıdır?
2. *Yaprak Dökümü* dizisinde ibadetler ne şekilde ve hangi sıklıkla yer almaktadır?
3. *Yaprak Dökümü* dizisinde, İslam dini ile ilgili sözel iletilerin kullanım sıklığı ve günlük dildeki kullanım amaçları nelerdir?
4. *Yaprak Dökümü* dizisinde, içki, kumar, zina gibi İslam dininin yasakladığı davranışlara yer verilmiş midir?
5. *Yaprak Dökümü* dizisinde, cinsellik ve şiddet gibi insan fitratını etkileyen eylemler var mıdır ve bu eylemlere hangi sıklıkla yer verilmiştir?
6. *Yaprak Dökümü* dizisinde, değerler kapsamında en çok işlenen değerler hangileridir?
7. *Yaprak Dökümü* dizisinde, değerler ile ilgili olumsuz iletiler var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı 2000-2010 yılları arasında tüm kişiler ve AB grubu içinde en çok izlenen yerli dizi *Yaprak Dökümü* dizisinin, dini motifler açısından değerlendirilmesi sonucunda dizinin tarafsız bir şekilde olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilmesidir. Ülkemizde ve tüm dünyada sinema ve televizyonun önemi ve insanlar üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Televizyonun sinemaya nazaran ulaşılabilirliği çok daha fazladır. İnsanları etkileme, hatta kamuoyuna yön verebilmesi açısından medyanın en etkin güçlerinden biri muhakkak ulaşılabilirliği sebebiyle televizyondur.

Günümüzde bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun olmadığı ev neredeyse yoktur. 2018 yılında yapılan bir araştırmaya göre; evlerin % 64'ünde klasik televizyon, yüzde 40'ında akıllı televizyon olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılanların %86,7'si

televizyon izlediğini ifade etmiştir. Yerli diziler ise televizyonlarda en çok ilgi gören programların başında gelmektedir (RTÜK, 2018, s. 14-15).

Çalışmamız sonucunda ulaşmak istediğimiz amaçlar şu şekilde özetlenebilir:

- 1) *Yaprak Dökümü* dizisinde dinin -İslam Dininin- nasıl ele alındığını tespit etmek ya da İslam dinine ilişkin unsurlara dizide yer verilip verilmediğini belirlemek.
- 2) *Yaprak Dökümü* dizisinde İslam dinine uygun veya aykırı eylemleri ortaya koymak.
- 3) *Yaprak Dökümü* dizisinde değerlerle ilgili olumlu ya da olumsuz iletileri belirlemek.

Araştırmanın Önemi

Yerli diziler üzerine yapılan akademik araştırmalar incelendiğinde, bu çalışmaların reyting ölçümleri dikkate alınmadan sır veya sihir gibi belirli bir konuda çekilen yerli dizilere ilişkin yapıldığı görülmüştür. Diğer çalışmalardan farklı olarak araştırmamızda reyting ölçümleri temel alınmış ve belirli bir dönemde Türkiye’de en fazla izlenen yerli dizi tespit edilmiştir. Söz konusu dönemde Türkiye’de en çok izlenen ve geniş bir izleyici kitlesine sahip olan bir dizinin dini motifler açısından incelenmesi, görsel yayınlar ile toplumun bilinçaltına işlenen din ve değerlerin ele alınış şeklini ortaya koyması açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca araştırmamızda, dizide geçen din ve değerlerle ilgili iletiler sadece sayısal bir veri olarak tespit edilmemiş, aynı zamanda dizideki karakterler özelinde söz konusu iletilerin dağılımına da yer verilmiştir. Bu sayede dini iletileri en fazla kullanan karakterlerin, dizide tespit edilen değerler açısından incelenmesi de mümkün olmuştur. Dizide dindarlık (dini söylem ekseninde) ve değerlerle ilgili bağlantı kurulması, izleyicinin bilinçaltına yerleştirilen dini karakter-değer bağlantısını ortaya koyması açısından diğer önemli bir husustur.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmamızın evrenini, 2000-2010 yılları arasında en çok izlenen Türk dizileri oluşturmaktadır. Bu kapsamda, söz konusu yıllara ait reyting verileri Sosyal Bilimler Enstitüsünden alınan onaya istinaden Nielsen Medya’dan temin edilmiştir. Türkiye’de televizyon izleyici ölçümleri AGB şirketinin İtalya Grubu’nun Türkiye ortağı olan AGB Anadolu şirketi tarafından 1989 yılından itibaren yapılmaya başlanmıştır. AGB Grubunun Nielsen Media Research International ile yaptığı anlaşma ile birleşme kararının

alındığı 2005 tarihinden 2011 Aralık ayına kadar, Türkiye’de reyting ölçümleri AGB Nielsen Media Research tarafından yapılmıştır (RTÜK, 2014, s. 142).

Tablo 1: 2000-2010 Yılları Arasında En Çok İzlenen Filmler ve Reyting Ölçümleri

Yıl	AB Grubu ¹ (%AMR)	Tüm Kişiler ² (%AMR ³)
2000	İkinci Bahar (% 18,8)	Deli Yürek (%16,45)
2001	Dadı (%12,48)	Deli Yürek (13,24)
2002	Asmalı Konak (%16,69)	Asmalı Konak (%18,90)
2003	Asmalı Konak (%24,02)	Asmalı Konak (24,77)
2004	Kurtlar Vadisi (%17,40)	Kurtlar Vadisi (% 19,07)
2005	Kurtlar Vadisi (%17,65)	Kurtlar Vadisi (% 19,92)
2006	Aliye (%17,98)	Aliye (%15,37)
2007	Yaprak Dökümü (%15,65)	Kurtlar Vadisi Terör (%17,09)
2008	Yaprak Dökümü (%20,46)	Yaprak Dökümü (% 19,37)
2009	Yaprak Dökümü (%19,30)	Yaprak Dökümü (%18,03)
2010	Aşk-ı Memnu (%19,67)	Yaprak Dökümü (%17,34)

Belirlenen evren içerisinde, 2000-2010 yılları arasında tüm kişiler ve AB grubu reyting ölçümlerinin her birinden 3’er yıl en fazla izlenen ve söz konusu yıllar arasında toplamda en fazla birincilik elde eden yerli dizi olma özelliğini taşıması sebebiyle *Yaprak Dökümü* dizisi araştırma konusu olarak seçilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları başlığı altında detaylı olarak yer verilen sebeplerle, *Yaprak Dökümü* dizisinin 40 bölümü detaylı olarak incelenmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma konusu olarak seçilen *Yaprak Dökümü* dizisinde yer verilen din ve değerler ile ilgili unsurları belirlemek ve dizinin geneli hakkında kapsamlı bir kanıya varabilmek için 5 sezon boyunca yayınlanan 174 bölümün tamamı izlenmiştir. Ancak verilerin toplanması aşamasında, dizinin 174 bölümden oluşması ve her bir bölümünün 60-90 dakika sürmesi,

¹ Social Class AB: AB Sosyo Ekonomik Statü

² Total Individuals: Tüm Kişiler - Nüfusu 20 bin üzerindeki yerleşim birimlerinde yaşayan 5 yaş üstü kişiler

³ %AMR Average Minute Rating: Dakika reytinglerinin ortalaması dizinin reytingi olarak alınmaktadır.

ayrıca yapılan çalışmanın nitel bir araştırma olması sebebiyle çalışmanın daha detaylı ve güvenilir olması için örneklem olarak seçilen 40 bölümün yeterli olacağı sonucuna varılmıştır.

Tablo 2: Araştırmaya Konu Edilen Bölümlere İlişkin Bilgiler

	Bölüm No	Yayın Tarihi	Reyting Oranı			Bölüm No	Yayın Tarihi	Reyting Oranı	
			Tüm Kişiler	AB				Tüm Kişiler	AB
1. Sezon	1	13/09/2006	4.64	6.02	3. Sezon	80	25/06/2008	15.52	16.06
	3	27/09/2006	5.03	6.22		85	08/10/2008	20.35	19.96
	5	11/10/2006	6.00	6.29		90	12/11/2008	21.24	22.33
	10	15/11/2006	9.25	10.36		95	24/12/2008	20.78	22.51
	14	13/12/2006	9.24	10.75		100	11/02/2009	19.28	21.03
	16	27/12/2006	10.41	13.42		105	18/03/2009	20.72	21.57
	19	31/01/2007	10.63	12.86		110	22/04/2009	21.37	22.22
	21	21/02/2007	11.30	11.77		115	27/05/2009	17.34	19.07
	24	14/03/2007	11.81	13.83		120	09/09/2009	10.75	12.48
	28	11/04/2007	11.49	12.01		125	14/10/2009	17.00	18.98
	32	09/05/2007	11.45	12.33		130	18/11/2009	19.70	21.47
	36	06/06/2007	13.54	14.81		135	23/12/2009	18.01	18.91
2. Sezon	40	12/09/2007	12.11	14.76	4. Sezon	140	03/02/2010	19.85	19.98
	45	17/10/2007	14.95	16.02		145	10/03/2010	20.08	20.28
	50	21/11/2007	17.49	20.63		150	14/04/2010	18.56	19.80
	55	26/12/2007	20.06	19.50		155	19/05/2010	16.55	17.84
	60	06/02/2008	19.72	20.40		160	15/09/2010	12.58	14.63
	65	12/03/2008	22.08	21.65		165	20/10/2010	13.94	14.21
	70	16/04/2008	19.73	21.13		170	01/12/2010	13.62	12.65
	75	21/05/2008	18.09	20.67		174	29/12/2010	22.84	23.62

Dizinin konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için birinci sezonda yayınlanan bölümlere ağırlık verilerek bu sezondan rastgele 12 bölüm; ikinci sezondan itibaren ise objektif bir örneklem seçiminde bulunabilmek adına bölümler 40, 45, 50 şeklinde 5'erli ardışık sistemde seçilerek örneklem oluşturulmuştur. Seçilen 40 bölümün yayınlanma sezonu ve tarihi ile AGB Nielsen Media Research⁴'den temin edilen izlenme oranlarına ilişkin bilgilere yukarıdaki tabloda yer verilmiştir.

⁴ Nielsen Medya, 2000-2011 yılları arası reyting ölçümleri için yetkilendirilmiş kuruluştur.

Tez konusu olan dini motifler ifadesi din ile ilişkili olan çok geniş bir alanı kapsadığından dini motifler, din ile ilgili unsular ve değerler olarak geniş bir çerçevede ele alınmıştır.

Söz konusu 40 bölüm (%23) detaylı bir incelemeye tabi tutularak din ve değerler ile ilgili bulgular ayrıntılı bir şekilde kayıt altına alınmıştır. Dizide yer alan İslam dini ile ilgili inanç, ibadet, sözel iletiler ile İslam dininde yasaklanan davranışların tamamı tespit edilmiş ve ilgili tablolarda söz konusu tespitlere sayısal veri olarak da yer verilmiştir.

Değerler, toplumun bakış açısı ve ideoloji tarafından sınırlandırılan bireysel bir yorum olduğundan öznellik ve duygusallık içermekte bu durum da değerlerin sınıflandırılmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, değerleri sosyal bilimlere uygulamak da zordur. Zira üzerinde uzlaşmış bir temel değerler düşüncesi bulunmadığı ve ölçmede güvenilir yöntemler olmadığı gibi, değerler arasındaki ilişkiler de belli bir içerik ve yapı oluşturmaz (Yurderi, 2014, s. 109-110). Bu bağlamda değerlerin tespit edilmesi aşamasında Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenen değerler eğitimine dair 10 kök değer (Topal, 2019, s. 248) ile Kur'an-ı Kerim'de yer alan değerler (Gündüz, 2018, s. 162) referans alınmıştır. Değerlerin dizideki gösterimlerine ilişkin veriler belirlenerek bu veriler ayrıntılı bir şekilde yorumlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

2000- 2010 yılları arasında en çok izlenen Türk dizilerinde yer alan dini motiflerin incelendiği araştırmamızın kuramsal bölümünde sinema, televizyon, dizi, din ve değerlere ilişkin kapsamlı bir literatür taraması yapılarak söz konusu kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya konmuştur. Uygulama bölümünde, nitel araştırma yöntemlerinden kuram oluşturma deseni ile doküman incelemesi ve içerik analizi tekniğinden faydalanılmıştır.

Nitel araştırma desenlerinden, Glaser ve Strauss'un 1967'de ortaya koyduğu Kuram Oluşturma (Grounded Theory) yaklaşımı temel alınmıştır. Kuram Oluşturma yaklaşımında anlamlara ve yaşantılara odaklanılmakta, görüşmeler ve gözlemlerle de veriler toplanmaktadır. Bunun yanında, gerekli durumlarda doküman analizi yapılmaktadır. Bu yaklaşımın en önemli özelliklerinden birisi de veri toplama ile analizin birlikte yapılmasıdır. Glaser ve Strauss bu sürece sürekli "*sürekli karşılaştırmalı analiz*" adını vermişlerdir. Bu kuram ile yapılan araştırmalarda, elde edilen görüşme ve gözlem

verileri sonucunda ortaya konan kavramlar ve temalar ile kuramın ilk işaretleri meydana gelir. Ulaşılan kavramlar ve temalar, yapılan araştırmanın odağına ilişkin anlamlı bir sonuç ortaya koyar (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 82).

Bernard Berelson içerik analizini; “...İletişimin açıklanan içeriğinin yansız, dizgeli (sistematik) sayısal tanımlamalarını yapan bir araştırma tekniği...” şeklinde ifade etmektedir. İçerik analizi, Holsti ve Stone’a göre ise; “...Bir metinde özelleştirilmiş karakteristiklerin nesnel ve dizgeli olarak kimlikleştirilmesinden çıkarımlarda bulunma...” şeklinde ifade edilmektedir. Özelleştirilmiş karakteristiklerin bulunması, bu tanımlı diğer tanımdan ayıran önemli bir husus olarak görülmektedir. Daha kapsamlı bir tanım yapan Klaus Krippendorff, diğer tanımlarda bahsedilmeyen güvenilirlik kavramı üzerinde durarak, aynı verilere dayanarak yapılan bir araştırmanın farklı şartlarda, farklı yerlerde ve farklı kişiler tarafında da yapıldığı zaman aynı sonuçların alınmasının gerekli olduğunu savunmaktadır (Aziz, 2018, s. 103 akt. Büyükyonca, 2019, s. 145).

İncelenen dizi bölümleri analiz edilirken, görsel ve dilsel olmak üzere iki temel olgu üzerinden hareket edilmiştir. İzlenen sahnelerde tespit edilen görsel imge ve göstergeler ile dini söylemin ve değerlerin anlaşılmasını sağlayan kelimeler, cümleler ve tanımlamalar ile görsel ve söylem arasındaki ilişki üzerine odaklanılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Nitel araştırmalarda, veriler rakamlardan ziyade sözlü ifadeler şeklindedir. Bu araştırmalarda veriler; görüşmeler, görüşmelerin dökümleri, saha notları, görüntü ve ses teyp kayıtları aracılığıyla toplanır (Özdamar, ve diğerleri, 1999, s. 180). Doküman incelemesi; dokümanlara ulaşma, orijinalliğinin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, elde edilen verilerin analizi ve veriyi kullanma olmak üzere beş temel aşamada yürütülebilir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 223). Araştırmamızın konusu dizi filmleri olduğu için, öncelikli olarak görüntü ve diyaloglardan veriler toplanmış sonrasında da bu veriler ışığında içerik değerlendirme formu (Ek-3) oluşturulmuştur. Bu amaçla, belirlenen 40 bölüm, ayrıntılı bir şekilde izlenmiş ve aynı anda tespit edilen iletiler yazılı hale getirilmiştir. Yazılı hale getirilen veriler sınıflandırılarak tablolandırılmıştır.

İçerik değerlendirme formu

Yapılan araştırmada, *Yaprak Dökümü* dizisinin izlenen bölümleri doküman incelemesi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Dizi filmlerin, videoların ve fotoğrafların araştırmacılara sunduğu birkaç önemli avantaj vardır. Bunlardan birisi; yüz ifadeleri, vücut hareketleri ve mimikleri gibi sözel olmayan davranışları orijinal formunda ve belirli bir süreklilik içinde sunmasıdır. İkincisi, araştırmayı yapan kişi için birden fazla ve değişik aralıklarla aynı davranışları gözleme imkânı sağlamasıdır. Üçüncüsü, tekrar edilmesi zor ve nadiren oluşan olay ve olguların tespit edilmesine olanak vermesidir. Son olarak, oluşturulan bu dokümanlar diğer araştırmacılar tarafından da kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 219). Böylece, nitel araştırmalarda zaman zaman sorun olabilen bir araştırmanın tekrar edilebilirliği önemli ölçüde sağlanır (Yorulmaz, 2013, s. 134).

İçerik değerlendirme formu hazırlanırken, literatür taraması yapılmış, ayrıca *Yaprak Dökümü* dizisinin bütün bölümleri izlenerek, din ve değerler kapsamına girebilecek alanlar belirlenmiştir (Ek-1, Ek-2). Bu form, diziler detaylı olarak incelenirken de ekleme ve çıkarmalar yapılarak güncellenmiştir. Ön izlemeler neticesinde ortaya çıkan form üzerinden araştırmaya konu edilen 40 bölüm ise gerekli görüldükçe tekrarlanarak izlenmiş ve değerlendirme yapılarak bulgulara ulaşılmıştır (Ek-4).

Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitelikli bir araştırma yapmak, araştırmanın bilimsel olarak kabul görmesi ve başka araştırmacılar tarafından da kullanılabilir olması açısından önem arz etmektedir. Ancak geçerlilik ve güvenilirlik konusunda bir ölçüt geliştirmek sosyal ve eğitim araştırmalarında ortaya çıkan en zor ve önemli sorunlardan birisidir (Arastaman, Öztürk Fidan, & Fidan, 2018, s. 40). Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmada ulaşılan sonuçların araştırmacıdan bağımsız olmasına, yani başka bir araştırmacı tarafından tekrar edildiği zaman aynı sonuçlara ulaşılmamasına “*güvenilirlik*”, bir diğer ifadeyle “*tekrar edilebilirlik*” denir. Araştırmacının, önyargılarından ve varsayımlarından arındırılmış bir şekilde verileri elde etmesi ve bu verilerin muhteviyatına uygun analizler yapması araştırmanın “*geçerliliğini*” yani “*inandırıcılığını*” ifade etmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 307).

Yapılan araştırmada, tespit edilen iletilerin kaç kez tekrarlandığı sayısal verilerle desteklenerek araştırmanın güvenilirliğinin artırılması amaçlanmıştır. Bu sayede çalışmanın, tekrar edilebilirliği de sağlanmıştır. Diziyi inceleyen başka bir araştırmacı, aynı yöntemi kullanarak aynı sayısal verilere ulaşabilecektir.

Araştırmada geçerliliğin sağlanması için, değerlendirme formu oluşturma aşamasında literatürden faydalanılmış ve araştırmanın yöntemi ile benzer nitelik taşıyan çalışmalar dikkate alınmış; güvenilirliği artırmak içinse, araştırma metoduna, veri toplama aracına, verilerin özömlenmesine ve yorumlanmasına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Ayrıca oluşturulan veri toplama aracı uzman akademisyenler tarafından da incelenmiş ve onaylanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler, içerik analizi ile yorumlanmıştır. İçerik analizinde temel işlem, birbirine benzeyen verileri önceden belirlenmiş kavramlar ve temalar kapsamında bir araya getirmek ve bu verileri anlamlı bir şekilde sınıflandırarak yorumlamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için izlenmesi gereken aşamalar; verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması, son olarak da elde edilen bulguların yorumlanmasıdır (Yıldırım & şimşek, 2013, s. 259).

Araştırmada, içerik analizi olarak tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Nitel araştırma metodolojisi; tümevarımcı ve gelişen bir nitelikte olup araştırmacının veri toplama ve analiz etme deneyimi ile şekillenir. Nitel araştırmacının takip ettiği mantık; mevcut bir teori kullanmak veya bir araştırmacının bakış açısına dayanmak yerine tamamen tümevarımcıdır. Bazen araştırma sürecinin ortasında, araştırma probleminin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için, araştırma soruları güncellenebilir. Buna paralel olarak, araştırmanın başında belirlenen veri toplama stratejisinde de değişiklik yapmak gerekebilir. Verilerin analizi sırasında araştırmacı, araştırılan konuya yönelik, giderek artan ayrıntılı bilgileri yorumlamak için yeni yöntemler geliştirebilir (Creswell, 2013, s. 302).

Konuyla İlgili Yapılmış Araştırmalar

Çalışmamız kapsamında YÖK Tez Araştırma Merkezi ve çeşitli kütüphanelerden medya, sinema, televizyon ve din ilişkisi ve etkileşimi; Türk televizyon dizilerinin toplum ve

birey üzerine etkileri gibi konumuzla ilgili geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Medya, sinema, televizyon ve din ilişkisi kapsamında yapılmış birçok çalışma olmasına rağmen, Türk televizyon dizileri ve din ilişkisi özelinde yapılmış çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bununla birlikte, YÖK dokümantasyon merkezinden yapmış olduğumuz incelemelerde, ülkemizde diziler üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı'nda çalışma yürüten araştırmacılar tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür. Medyanın insanlar üzerindeki etkisi ve yerli dizilerin görmüş olduğu ilgi nedeniyle, son yıllarda diziler üzerine yapılan çalışmalarda artış görülmektedir.

Yerli dizilere ilişkin olarak din ve/veya değerler ile ilgili yapılmış tezlerin yöntemi, konusu ve sonuçları aşağıda kısaca özetlenmiştir.

- **Dini Yönelimli Türk Televizyon Dizilerinde Oksidentalizm Söylem Ve Toplumsal Rol Modellerinin Temsili (Doktora Tezi), Ali Emre Bilis, Ege Üniversitesi SBE, Radyo Televizyon ve Sinema ABD, İzmir 2012.**

Nitel yöntemlerle hazırlanan çalışmada dini yönelimli “*Beşinci Boyut*”, “*Büyük Buluşma*” ve “*Ve İnsan Aldandı*” dizileri söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Dini yönelimli Türk televizyon dizileri, gerek yapısal gerekse söylemsel özellikleri itibariyle incelenmiş ve dizilerin sıradan insanların gündelik yaşamlarına ilişkin pek çok konu ve soruna dini açıdan yaklaştığı, dine uygun çözüm önerileri sunduğu ve açıklamalar ortaya koyduğu, popüler dizilerdeki cinsellik ve şiddet unsurlarından uzak durduğu ve popüler dizilerden farklı olarak kesin bir dini söyleme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bilis, 2012).

- **Televizyon Dizilerinin Toplumun Milli ve Manevi Değerleri Açısından Değerlendirilmesi; Aşk-ı Memnu Dizisi Örneği, Hüseyin Tuğrul Oktay, Radyo Televizyon Üst Kurulu, Uzmanlık Tezi, Ankara 2011.**

Çalışmada, televizyonlarda yayınlanan dizi filmler, özellikle de yayınlandığı dönemde büyük ilgi gören Aşk-ı Memnu dizisi özelinde incelenmiş ve incelenen dizide toplumun milli ve manevi değerlerine ve de aile yapısına aykırı birçok unsurun bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmada, dizi karakterleri Lajos Egri yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir (Oktay, 2011).

- **Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği), Selçuk Kırtepe, Atatürk Üni. SBE, Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Erzurum 2014, Doktora Tezi.**

Nicel bir çalışma olarak hazırlanan araştırmada, 494 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Söz konusu anket verilerine göre televizyon izlemeye ayrılan zaman yaklaşık üç saattir. Ancak bu süreye de bakılmaksızın izleyicilerin, içinde buldukları sosyal, ekonomik, kültürel veya dini yapıya göre değişmekle birlikte, televizyonda gördüklerinden etkilendikleri ve bu etkinin de davranış ve kültür boyutunda gerçekleştiği tespit edilmiştir (Kırtepe, 2014). Aynı alanlarda çalışılmış olmasına rağmen, bahsi geçen araştırmada nicel yöntemlerden anket yöntemi kullanılmış, araştırmamızda ise nitel bir yöntem olarak içerik analizi yapılmıştır.

- **Yetişkinlerin Yaygın Din Eğitiminde Televizyonun Yeri ve Fonksiyonları (İstanbul Örneği) Sır Dizileri ve Dini Programlar (Doktora Tezi), Ayşe Zişan Furat, Marmara Üni. SBE, Felsefe ve Din Bilimleri ABD, İstanbul 2008.**

Yaygın eğitimde televizyonun yerinin ve fonksiyonlarının incelendiği çalışmada, sır dizileri ve dini programlar din eğitimi açısından ele alınmıştır. Araştırmada, “*Sırlar Dünyası*” ve “*Kalp Gözü*” dizileri hem içerik analizi yöntemi ile ele alınmış hem de anket yöntemi kullanılarak katılımcıların diziler hakkındaki değerlendirmelerine yer verilmiştir. Araştırma sonucunda, sır dizilerinde temel olarak işlenen ilahi adalet ve ilahi müdahale temalarının, dizi izleyicilerinde dünya ve ahlak algısının oluşmasında büyük oranda etkili olduğu anlaşılmıştır (Furat, 2008).

- **Sihir İçerikli Dizi Filmlerin Çocuklara Olan Etkisinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi: “Selena Dizi Filmi Örneği” (Yüksek Lisans Tezi), Şeyma Torun, Marmara Üni. SBE, İlahiyat ABD, İstanbul 2010.**

Araştırmada, sihir içerikli dizi filmleri, içerik analizi ve mülakat yöntemleri birlikte kullanılarak değerlendirilmiş, düşünce ve inanç yapısının şekillendiği okul çağı döneminde çocukların bu diziler aracılığıyla ne tür mesajlara maruz kaldıkları din eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırmada, Selena dizisinin çocukların gelişimi için olumsuz içerikler barındırdığı ve söz konusu dizide İslam inanç esaslarına dair olumsuz unsurlara sıklıkla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır (Torun, 2010).

- **Toplumsal Ve Dini Değerlerin Görsel Medyada Sunumu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme - Ekmek Teknesi Dizisi Örneği - (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Günaydın, Ankara Üni. Sbe, Felsefe Ve Din Bilimleri (Din Sosyolojisi) ABD, Ankara 2013.**

İçerik analizi yöntemiyle hazırlanan çalışmada Ekmek Teknesi dizisinin mevcut tüm bölümleri izlenerek bir durum analizi yapılmıştır. Dizide kültürel ve dini değerler ile örf ve adetlerle ilgili olumlu iletilere bilinçli olarak yer verildiği, toplumda var olan batıl inanç ve hurafelerin yanlış olduğu naif ve esprili bir dille işlenerek izleyiciye verildiği tespit edilmiştir (Günaydın, 2013).

Yukarıda özetlenen çalışmalar ile araştırmamızda konu veya yöntem bakımından benzerlik bulunmakla birlikte, söz konusu çalışmalarda belirli bir konu üzerinde çekilen diziler incelenmiştir. Araştırmamızda ise, incelenecek dizinin belirlenmesi aşamasında reyting ölçümleri esas alınmış, ayrıca diğer çalışmalardan farklı olarak elde edilen veriler karakter bazında da sınıflandırılmıştır.

Ayrıca araştırmamızın kapsamına girmesi sebebiyle, yerli diziler özelinde yapılan diğer çalışmalar da aşağıda yer almaktadır:

- Popüler Bir Dizi Filmin İçerik Analizi Örneği: Bizimkiler, Sabire Zebil, Dokuz Eylül Üni. SBE, Sinema Televizyon ASD, İzmir 1995.
- 2001-2004 Yılları Arasında Yayınlanan Türk Televizyon Dizilerinde Yerellik Söylemi: Ekmek Teknesi Örneği, Barışkan Ünal, Gazi Üni. SBE, Radyo Televizyon ve Sinema ABD, Ankara 2004.
- Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadının Sunumu: Kanal D’de Yayınlanan Yaprak Dökümü Dizisinde Kadın Karakterler, Asuman Kutlu, İstanbul Üni. SBE, Radyo-Televizyon-Sinema ABD, İstanbul 2010.
- Son Dönem Türk Dizilerinde Kadının Toplumsal Kimliğinin “Değişimi”, Hale Kapsal, Beykent Üni. SBE, İletişim Sanatları ve Tasarım Sanat Dalı, İstanbul 2012.
- 2000-2012 Yerli Dizilerinin 1960-1990 Türk Sinemasındaki Örnekleriyle Karşılaştırılması (Yaprak Dökümü Örneği), Melih Suçi, Işık Üni. SBE, Sanat Bilimi ABD, İstanbul 2014.

- Romandan Uyarlanan Televizyon Dizilerinde Değişen Değer Temsili (Doktora Tezi), Mihriye Meral Yurderi, Ege Üni. SBE, Radyo Televizyon ABD, İzmir 2014,
- Türk Televizyon Dizilerinde Yansıtılan İdeal Kadın İmgesi: Aşk-ı Memnu Örneği, Merve Sernur Çonkarlı, Maltepe Üni. SBE, Radyo Sinema ve Televizyon ABD, İstanbul 2018.
- Günümüz Türk Dizilerinde Hegomanik Erkeklik Temsili “Diriliş Ertuğrul, Söz, Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz Dizilerinin Analizi, Eren Avnos, İstanbul Arel Üni. SBE, Medya ve Kültürel Çalışmalar ABD, İstanbul 2018.
- Diğer Yarım Dizisinde Başörtülü Kadın Temsili, Demet Yel, Bolu İzzet Baysal Üni. SBE, Sosyoloji ABD, Bolu 2019.
- Çalığışu Uyarlamalarının Görsel Kültür Açısından İncelenmesi(1966, 1986, 2013), Sümeyye Nur İmamoğlu, Trakya Üni. SBE, Görsel Kültür ABD, Edirne 2019.
- Yerli Televizyon Dizilerinde Kentsel Mekânların Sunumu (Kadın Dizisi Örneği), Pervin Uludağ, Marmara Üni. SBE, Radyo Televizyon ve Sinema ABD, İstanbul 2019.
- Televizyon Dizilerinde Kadın Temsili, Hacer Turan, Süleyman Demirel Üni. SBE, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta 2019.
- Türk Televizyon Dizilerinin Geleneksel Türk Aile Yapısına Olan Etkisinin Popüler Kültür Bağlamında İncelenmesi: Bir Aile Dizisi Üzerine Analiz, Gizem Büyükgonca, Marmara Üni. SBE, Radyo Televizyon ve Sinema ABD, İstanbul 2019
- Türk Televizyon Dizilerinde Kadın Temsili: Kadın, Ufak Tefek Cinayetler Ve İstanbullu Gelin Dizileri Örneği, Nazife Kocabaş Tanman, Uşak Üni. SBE, İletişim Bilimleri ABD, Uşak 2019.
- Türkiye’de Ulusal Televizyon Kanallarındaki Dizilerde Kardeşlik İlişkilerinin Temsili: İstanbullu Gelin Dizisi Örneği, Nurşah Işık Yaşar, Erciyes Üni. SBE, Radyo, Sinema Ve Televizyon ABD, Kayseri 2020.
- Televizyon Dizilerinin Uluslararasılaşması Ve Kültürlerarası İletişimde Rolü Ve Etkisi: Türk Ve Kore Televizyon Dizilerinin Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi (Doktora Tezi), Musa Khan, İstanbul Üni. SBE, Radyo, Sinema Ve Televizyon ABD, İstanbul 2020.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sinemanın Tarihçesi ve Gelişimi

1.1.1. Sinemanın Doğuşu

Sinema kelimesi, esas olarak, 1890’larda Lumiere kardeşler tarafından ortaya atılmıştır ve “*cinematographe*” kelimesinin kısaltılmış haline karşılık gelir. Sinema kelimesi, hem hareketli resimlerle yapılan sanat dalını, hem sanatın yapılmasını sağlayan endüstriyi, hem de gösterim yapılan salonları ifade etmektedir (Sayın, 2011, s. 377).

Sinema, gerçekleşmesi bakımından devinim halindeki eşyanın görüntüsünün çekilmesi ve alınan görüntünün yansıtılması olmak üzere birbirini izleyen iki aşamadan oluşmaktadır (Onaran, 2012, s. 2).

Sinema ve bilim ilişkisi, görüntü ve ışık üzerine yapılan çalışmalar ile başlamaktadır. Optik alanında gerçekleşen gelişmeler sonucu fotoğraf makinesi icat edilmiş, basit hareketli görüntülerin perdede gösterimi de bu alanda gerçekleşen gelişmeler ile birlikte ortaya çıkmıştır (Arslantepe, 2012, s. 83).

Hareketli görüntülerin perdeye yansıtılmasını ifade eden sinema teknolojisi, tek bir mucidin icadından ziyade sanayi gelişimi neticesinde ortaya çıkmıştır. 1890’lı yılların başında sinema, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa ve Almanya’da gelişim göstermiştir. 19. yüzyılın sonunda sinemaya olan ilgi, yeni bir icattan daha çok ticari bir yarış şeklinde kendi göstermiştir (Robb, 2013, s. 19).

Belçikalı fizikçi Joseph Plateau, muhtemelen 10. yüzyılın sonundan beri bilinen bir görüntünün retinada iz bırakması olgusunu kullanarak 1832 yılında fenakistiskop (Phenakistoscope) adı verilen aleti icat etmiş ve sinemanın temellerini oluşturmuştur. Bu alet belli bir hareketin aşamalarını gösteren bir dizi görüntüye sırasıyla ve hızla bakıldığında, görüntünün hareket ediyormuş gibi görünmesini sağlamaktaydı. 1851’de Jules Duboscq, fenakistiskopta kullanılan elle çizilmiş ya da renklendirilmiş görüntülerin yerine fotoğraf kullanarak stereofantaskop ya da biyoskop adı verilen yeni bir alet geliştirmiş ve 1888’de Emile Reynaud, Praksinoskop adlı bir aletle delikli film şeritleri ile canlı resim gösterileri düzenlemeye başlamıştır. İlerleyen yıllarda, bu gösteriye müzik de eşlik etmeye başlamıştır (Betton, 1990, s. 8).

Fransız fizyolog Etienne Jules Marey, bilimsel çalışmalarda kullanmak için çektiği fotoğrafları ardı ardına gösteren 3-4 saniyelik “*embriyo belgeseller*” gerçekleştirdi. Gerek tamamen bilimsel amaçlarla kullandığı fotoğrafları, gerekse keşfettiği yeni tekniklerle Marey “*bilimsel filmin babası*” olarak anılmıştır (Sezen, 2003, s. 606).

Modern anlamda sinemanın temelini oluşturan “*Kinetoskop*” adı verilen cihaz 1894 yılında Thomas Alva Edison tarafından icat edilmiş ve böylece kısa film gösterimleri başlamıştır. Kinetoskop ile gösterilen filmler, o yıllardaki Amerikan toplum yapısından dolayı geniş bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. 1900’lü yılların başında Amerika’ya yerleşen milyonlarca göçmen yeni ülkelerinde İngilizceye hakim olmamalarından dolayı büyük problemlerle karşılaşmışlardır. Bu nedenle göçmenler, fiyat olarak tiyatroya göre çok uygun olan ve sessiz olduğu için de dil gerektirmeyen kinetoskop gösterilerini tercih etmişlerdir. Göçmenlerin sinemaya bu kadar çok ilgi göstermesi de sinemanın Amerika’da büyük bir gelişme göstermesinin başlıca etkenlerinden birisidir. (Yorulmaz, 2015, s. 7).

1895 yılına gelindiğinde Edison ve Mayer dahil olmak üzere birçok bilim adamı hareketli film üzerine çalışmalar yapıyordu. 13 Şubat 1895’te Lumiere Kardeşler cinematoprafhe’in patentini alarak 22 Mart 1895’te Paris’te ilk sinema gösterimini gerçekleştirdiler. Lumiere filmlerinin ana konusunu insanlar ve onların yaşayış biçimleri oluşturuyordu. Bu yönüyle Lumiere filmleri onlardan önce yapılan çalışmalar gibi ne tamamen dış dünyaya kapalı bir sahne şovu, ne de bilimin sınırları içince incelenen doğayı gösteriyordu. Bu bağlamda Lumiere’ler teknik olarak sinemayı kendilerinden önceki mucitlerden daha üst seviyeye taşımanın yanında sinemanın asıl konusunu da belirliyorlardı: İnsanı (Sezen, 2003, s. 606)

Auguste ve Louis Lumiere kardeşler, o zamana kadarki en başarılı gösterim cihazını üreterek sinema tarihindeki önemli bir kapanışı ve başlangıcı gerçekleştirdiler. Lumiere kardeşlerin asıl başarıları geliştirdikleri sistem ile sinemanın uluslararası ticari değeri olan bir girişime dönüşmesini sağlamalarıdır (Arslantepe, 2012, s. 98).

1.1.2. Sessiz Sinema Dönemi

İlk sinema filmleri, yönetmenleri ve senaryosu olmayan açık havada kaydedilen görüntüler şeklindeydi. Bu filmler; belgesel türde röportaj filmleri, belgeseller, günlük

hayattan sahneler saptayan filmler ve aktüalite filmleri olarak sınıflandırılabilir (Betton, 1990, s. 9).

Birkaç saniyelik görüntülerin ekrana yansıtılması şeklinde başlayan sinema, yirminci yüzyılın ilk yıllarında yeni bir sanat ve gelişen bir endüstri olarak kendini göstermiş ve zamanla kendi başına tamamen bir sanat dalı haline gelmiştir. Sinemanın yirminci yüzyıla damgasını vuran sanat dalı olduğu birçok kişi tarafından iddia edilmektedir. Sinemanın ilk çıkış yılları olan 1890'lar ile sesin filmle buluştuğu 1927 yılı arasındaki zaman diliminde, sinema estetik ve teknolojik olarak büyük bir gelişim göstermiştir. Bu dönemde, filmlerin biçim olarak öne çıktığı sessiz sinema çağı oluşmuş; yönetmen ve oyuncular birlikte çalışarak sanatsal kıstasları birlikte değiştirmişlerdir. 1927'de *The Jazz Singer* filmi ile birlikte sinema ses ile buluşmuş ve bu filmde geçen “*Daha hiçbir şey duymadınız.*” sözleriyle sessiz sinema dönemi sona ermiştir (Robb, 2013, s. 11).

Sinemanın keşfi ile birlikte, cinsellik ve kadın vücudunun teşhir edilmesi ön plana çıkmaya başlamıştır. *Merdivenden İnen Kadın (Woman Walking Downstairs)* (1885) örneğinde görülen çıplak kadın ve küçük kız çocuğu, *Öpmek (Kiss)* (1896) ve *Öpüşmek (Kissing)* (1900) adlı filmlerde yer alan seyirciyi dikizci pozisyonu almaya zorlayan öpüşme sahneleri, kadın teşhirciliğinin ve cinsellik unsurlarının ilk örneklerindedir. 1920'lere kadar sayısı binlerle ifade edilen sansürlenmiş film örneklerine rastlamak mümkündür (Şentürk, 2014, s. 58).

Viyana doğumlu bir Yahudi olan Erich Von Stroheim, sessiz sinema yıllarının cinsel sömürüye en çok başvuran yönetmenlerinden biridir. Stroheim çektiği filmlerde evli kadının cinsel özgürlüğünü ve üçlü aşk ilişkilerini konu olarak işlemiş, içki âlemlerine ve tecavüz sahnelerine yer vermiştir. Diğer yandan Stroheim ile aynı yıllarda yönetmenlik yapan Cecile Blount De Mille'nin Kitab-ı Mukaddes'ten esinlenerek hazırladığı *Ten Commandments (On Emir)* (1923) ve *Kings Of Kings (Kralların Kralı Hz. İsa)* (1927) gibi dini bir muhteveyata sahip filmler ise, halk tarafından büyük ilgi görmüş ve gişede önemli başarılar elde etmiştir (Yorulmaz, 2015, s. 27) .

Özellikle 1922-1927 arası Sessiz Sinema döneminin Altın Çağı olarak gösterilmektedir. Bu dönemde, sinema sanat olarak bütün olanaklarını geliştirmiş ve görüntü dili olarak en üst seviyeye çıkmıştır. Fakat 1927'de sesin sinemaya girmesiyle birlikte her şey değişmiştir (Onaran, 2012, s. 319).

1.1.3. Sesli Sinema Dönemi

Sesli sinemanın ortaya çıkışı, film eğlencesini sonsuza kadar değiştirecek teknolojik yenilik olmakla kalmamış, sessiz sinema sanatının da sonlanmasına yol açmıştır. Sessiz sinema döneminde de, filmler tamamen sessiz olmamıştı. İlk filmlerin birçoğu, özellikle de vodvil⁵ kumpanyalarıyla gösterilenler, bazen tek bir piyano, bazen bir orkestra ve genellikle de bir öyküdeki boşlukları dolduran bir anlatıcı ile birlikte izleyiciye sunuluyordu (Robb, 2013, s. 170).

Kadın rollerinin derinleşmesi, yeni dönemin en önemli yeniliklerinden biridir. Yapımcılar, öykünün etrafında döndüğü kirliliği kirli arzu nesnelere oluşturmada giderek daha yaratıcı hale gelerek bu yönde birçok yapıma imza attılar. Bu tarz filmler, birçok kadın ve erkekte cinsel baskı, kirlilik, kaygı ve isteri duyguların uyanmasında etkili olmuştur (Kemp, 2014, s. 90).

Sesli sinemanın ilk on yılına damgasını vuran diğer bir özellik de, çok sayıda korku filmimin çekilmesidir. Bu tür filmlerde yer alan canavarlar, vampirler ve başka ürkünç yaratıklar, izleyicide korku ve heyecan uyandırarak tıpkı komedi filmleri, müzikal komediler ya da egzotik-duygusal macera filmlerinde olduğu gibi izleyicileri günlük yaşamın hüznü gerçeğinden uzaklaştırmıştır (Betton, 1990, s. 40).

Sesin sinemada kullanılmaya başlaması müzikal adı verilen yeni bir film türünün doğmasına yol açtı. İzleyiciler, görkemli dekorlar önünde, kalabalık bir oyuncu, şarkıcı ve dansçı kadrosu tarafından sergilenen müzikallere büyük ilgi göstermiştir. Sesli sinemanın ilk yıllarında yaşanmakta olan ekonomik kriz, sinemanın popülerliğini ve eğlendirici niteliğini ön plana çıkarmıştır. Büyük yapımcı şirketleri tarafından üretilen gösterişli filmler, izleyicilerin günlük yaşamını ve her türlü değerini sorgulama eğilimini sınırlandırarak izleyicileri eğlendirmek ve oyalamak amacı gütmüştür (Abisel, 2003, s. 308).

Sesli sinemanın başlangıcını izleyen yıllarda, ses kayıt cihazları önemli ölçüde gelişim göstermiş ve bir süre sonra da, filmlere yabancı dillerde dublaj yapmayı sağlayan teknik

---

⁵ Vodvil: Hareketli, eğlenceli bir konuya dayanan, şarkılara da yer verilen hafif güldürü

uygulanmaya başlanmıştır. Bu teknolojik gelişmeler ile birlikte, Amerikan sineması, dünyanın her yerinde film piyasasını ele geçirmeye başlamış, Amerikan kültür ve değerleri diğer ülkelerde etkisini artırmıştır (Betton, 1990, s. 36).

1940'lı yıllar, film dilinin sanatsal bir estetik boyut kazanmasını amaçlayan diyalektik tasarı oluşturulması çabalarıyla geçmiştir. Ses ve hareketin, filmlerde uyumlu bir şekilde ele alınması çalışmaları bu yıllarda gerçekleşmiştir. Görüntü, salt bir gerçekliğin aktarımından ziyade, bir metafora ya da sembole dönüşmeye başlamıştır. Montajda dışavurumculuğun⁶ kaybolması ile birlikte zamanın gerçekliğinin rol oynamadığı ve bir kurgu ürünü olan Amerikan komedileri zirveye ulaşmıştır (Bazin, 2011, s. 53).

II. Dünya Savaşı sırasında sinema, bir savaş propagandasına dönüşmüş ve bu dönemde çekilen filmler savaş propagandasını popüler bir sanat haline getirmiştir. Amerikalı yapımcılar bu dönemde birçok savaş konulu filme imza atmışlardır. Bu filmler, etkin bir Amerikan propagandası yapmasının yanında film bütçelerinin savaş nedeniyle kısıtlandığı yabancı ülkelere de başarıyla ihraç edilmiştir (Kemp, 2014, s. 90).

Başta Fransa olmak üzere, 1955'ten sonra sinemanın geleneksel kurallarına karşı bir tepki ortaya çıkmış ve bu tepki yedinci sanatı derinden etkileyen "*yeni dalga*" film akımını başlatmıştır. Bu dönemin genç yönetmenleri, filmlerinde daha geniş bir özgürlük aramışlardır. Ayrıca, o zamana kadar tiyatro geleneklerine fazlasıyla bağlı kaldığını düşündükleri sinema dilinin özgürlüğünü ortaya koyabilmek için kahramanları gerçek hayata daha yakın karakterler arasından seçmişlerdir (Betton, 1990, s. 81).

1970'lerin başından itibaren sinemada siyaset hakim olmaya başlamış ve yeni dalga akımından uzaklaşmıştır. Bu dönem popüler sinemada şiddet, cinsellik ve müzik ön plana çıkmaya başlamıştır (Arslantepe, 2012, s. 147). Ayrıca bu dönemde, korku filmleri de zirveyi görmüştür. Gişe rekorları kıran korku filmleri, özel efektler, müzik ve mizah da eklenerek 1980'lerde de cazibesini artırarak devam ettirmiştir (Kemp, 2014, s. 334).

1990'lı yıllarla birlikte sinema filmlerinde teknoloji sıklıkla ve yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönem büyük bütçeli filmlerin, pahalı yıldız oyuncuların

---

⁶ Olayların, varlıkların gerçekten olduğu gibi değil de sanatçının iç dünyasına göre anlatılması anlayışına dayanan sanat akımı, dış vurumculuk, anlatımcılık, ekspresyonizm.

ve bağımsız sinemacıların kazandığı başarılarla dikkat çekmiş ve bu başarılar günümüze kadar devam etmiştir (Arslantepe, 2012, s. 161).

1.1.4. Türk Sinema Tarihi

Genel olarak Türk sinema tarihi

- İlk Yıllar /Osmanlı Dönemi
- Cumhuriyet Dönemi
  - Tiyatrocular / Muhsin Ertuğrul Dönemi
  - Ara Dönem / Geçiş Dönemi
  - 1950-70 Sinemacılar Dönemi
  - 70 Sonrası /Karşıtlıklar Dönemi
  - 80 Sonrası /Darbe Dönemi
  - 90 Sonrası /Yeni Türk Sineması

olarak sınıflandırılmaktadır (Şentürk, 2014, s. 26).

Bu çalışmamızda Türk Sinema tarihi, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi başlıkları altında incelenecektir.

1.1.4.1. Osmanlı Dönemi Sinema

Sinemanın Osmanlı Devletine gelmesi diğer birçok teknoloji ve modern sanata göre çok daha hızlı olmuştur. Edison tarafından 1894 yılında keşfedilen Kinetoskop adlı gösteri cihazı aynı yıl İstanbul'a getirilmiş ve bu cihaz ile Beyoğlu'nda yapılan gösteriler halk tarafından büyük ilgi görmüştür. Halk tarafından yoğun bir ilgiyle karşılanan Kinetoskop gösterileri sadece İstanbul ile sınırlı kalmamış İzmir'de de gösteriler gerçekleştirilmiştir (Yorulmaz, 2015, s. 55). Bu gösterimlere zamanlar sinema değil "*canlı fotoğraf*" denilmiştir (Güvemli, 1960, s. 231).

Osmanlı'da ilk sinema gösterisi Bertrand adlı bir Fransız tarafından, Lumiere kardeşlerin Fransa'da yaptıkları ilk sinema gösteriminden sadece bir yıl sonra, 1896 yılında Yıldız Sarayında gerçekleştirilmiştir. Bunu, 1897 yılında Fransız bir film şirketinin İstanbul temsilcisi olan Polonyalı Musevi Sigmund Weinberg'in halka açık mekânlarda yaptığı gösteriler izlemiştir (Gökmen, 1989, s. 13). Canlı sinemanın yahut o zamanki adıyla

sinematografin ilk gösterimi Bertrand tarafından yapılmış olsa da sinemacılığı Osmanlı'da esaslı bir iş olarak ele alan kişi Weinberg'dir (Scognamillo, 1990, s. 19).

İlk yerli sinema denemeleri, Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan birtakım cılız sinemacılık faaliyetinin ötesine geçememiştir (Sevim, 2016, s. 65). Osmanlı'da çevrilen ilk filmin, Birinci Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde yedek subay Fuat Uzkınay tarafından çekilen *Ayastafanostaki Rus Abidesinin Yıkılışı* adlı belgesel olduğu kabul edilmektedir (Gökmen, 1989, s. 24).

Ancak, Yanaki ve Milton Manaki Kardeşler, Osmanlı vatandaşı oldukları halde etnik kimliklerinden dolayı Türk sinema tarihinde kendilerine yer verilmemiştir. Hâlbuki Manaki Kardeşler'in, Fuat Uzkınay'dan daha önceki yıllara ait çekimleri de bulunmaktadır. Manaki Kardeşler, 1905 yılında yaşlı annelerini örgü örerken filme almışlardır. 1905 yılında Makedon folklor gösterilerini, 1908 yılında ise *Türklerin Hürriyet Üzerine Konuşmaları* adıyla bir başka filmi kayıt altına almışlardır. Ayrıca, 1911'de Sultan Reşad'ın Makedonya ziyaretini kameralarıyla belgelemiştirlerdir. (Şentürk, 2014, s. 23). Bu yönüyle, Manaki Kardeşler'in Osmanlı'da ilk yerli sinema faaliyetlerini gerçekleştirdikleri söylenebilir.

Osmanlı'da ilk konulu film çalışmalarına, Sedat Simavi'nin önerisi ve ısrarı üzerine Müdafaa-i Milliye Cemiyeti tarafından başlanmıştır. 1917 yılında Sedat Simavi'nin yönetmenliğinde Türk sinemasının ilk konulu filmi olan *Pençe* ve peşinden yine Sedat Simavi'nin yönetmenliğinde ikinci konulu film olan *Casus* filmleri çekilmiştir (Özuyar, 2008, s. 132).

Ancak, Osmanlı döneminde Anadolu dışında kalan bölgelerin yokmuş gibi kabul edilmesinden dolayı, 1913 yılında o gün hala bir Osmanlı şehri olan Filistin'de Rus asıllı Siyonist yönetmen Noah Sokolovsky tarafından çekilen ve Avrupa'da düzenlenen Siyonist kongrelerinde gösterilen, *The Life Of The Jews in Palestine (Filistin'de Yaşayan Yahudiler)* adlı belgesel filmi ilk sinema kayıtlarında olduğu gibi göz ardı edilmiş ve ilk konulu yerli filmler arasında kendisine yer bulamamıştır (Şentürk, 2014, s. 21).

İlk konulu filmlerden olan *Casus* filmi hakkında kesin bir bilgi günümüze kadar ulaşamamıştır. Fakat *Pençe* filmi, kadın-erkek ilişkileri bakımından o döneme göre oldukça cüretkâr sayılabilecek sahneler içermektedir. *Pençe* filminde, evliliğin insana acı

veren bir pençe olduğu fikri seyirciye verilerek serbest aşkın övgüsü yapılmış, nikâhın ise insanı sıkan bir pençe olduğu teması işlenmiştir. Pençe filmindeki Feride ve Leman karakterleri Türk sinemasında ilk seksi kadın tiplerini olarak karşımıza çıkmaktadır. Feride kocasını aldatan, Leman ise önüne gelenle birlikte olan karakterlerdir (Diriklik, 1995, s.11 akt. Yorulmaz, 2015, s.60). I. Dünya Savaşı'nın tam ortasında, Osmanlı Devleti ağır bir şekilde yaralanmış ve bütün bir millet varlık derdine düşmüşken, böylesine halkın ahlak ve kültür değerlerine saldıran bir filmin, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti adını taşıyan bir oluşum tarafından desteklenmesi ayrıca düşündürücü bir husustur (Şentürk, 2014, s. 60). Ayrıca bu durum gösteriyor ki ilk çekilen sinema filmlerinde dahi toplumun milli ve dini değerleri dikkate alınmamıştır.

Pençe ve Casus filmleri halk tarafından yeterli ilgili görmediğinden ve gişede istenilen başarıyı yakalayamadığından dolayı halk tarafından rağbet edilen komedi türünde bir film ile sinemada başarıya ulaşmak istenmiştir. 1917 yılında bir tiyatro eseri olarak sahnelenmeye başlayan ve halk tarafından rağbet gören *Hisse-i Şayia* adlı oyundaki Bican Efendi tiplmesi oyundan bağımsız olarak filme alınmıştır (Özuyar, 2008, s. 32).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Malul Gaziler Cemiyetinin desteği ile aktör Fehim Efendi tarafından, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın meşhur eseri *Mürebbiye* filme çekilmiştir (Güvemli, 1960, s. 233). Mürebbiye filminin Pençe filmini de aşan müstehcen sahneler içerdiği görülmektedir. Mürebbiye filminde, Fransız mürebbiye Anjel rolünü, Rus asıllı kadın oyuncu Madam Kalitea üstlenmiştir. O dönemin beğenisine uygun olarak balıketli yapısıyla, kolları ve göğsünün üst kısmını açıkta bırakan elbiseler giyen Anjel, çalıştığı konakta erkekleri baştan çıkararak hafifmeşrep bir kadın olarak karakterize edilmiştir (Öngören, 1982, s.60-61 akt. Yorulmaz, 2015, s. 61).

İlk sinema filmi gösterimi yapanlar gibi, 1914'e kadar İstanbul'da açılan sinema salonlarının işletmecileri de gayrimüslim ve yabacılardan oluşmaktaydı. 1913 yılında beş yeni sinema salonunun açılması ve halkın sinemaya olan ilgisi bazı yerli girişimcileri bu sektöre yöneltti. 19 Mart 1914 tarihinde iki Türk girişimci tarafından Şehzadebaşı'nda ilk yerli sinema salonu açıldı. 6 Temmuz 1914 tarihinde Sirkeci'de, aynı yıl içinde Demirkapı'da yerli girişimciler tarafından sinema salonları açıldı (Özuyar, 2008, s. 13).

İlk sinema salonları sadece erkeklere özgüydü. Sonraları kadınlar matinesi şeklinde sadece kadınların girebildiği sinema gösterimleri yapıldı. Daha sonraları ise kadın ve

erkek seyirciler arada bir perde ile ayrılmış olarak veya erkekler önde kadınlar arkada olacak şekilde birlikte sinema salonlarına alındı. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam eden bu uygulama Atatürk'ün emri ile kaldırıldı ve kadın ve erkekler karışık bir şekilde sinemada film izlemeye başladı (Gökmen, 1989, s. 17).

1.1.4.2. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Sinema

Cumhuriyetin ilânından altı ay kadar önce, TBMM'nin kuruluşunun üçüncü yıldönümünde, hala işgal altında olan İstanbul'da *Ateşten Gömlek* adlı filmin gösterimi yapılmıştır. Ulusal duyguların doruk noktasına ulaştığı bir ortamda, ulusal bağımsızlık savaşını konu edinen bu film olağanüstü bir ilgi ve rağbet görmüştür (Makal, 1987, s. 11).

Türk sinema tarihinde Muhsin Ertuğrul, tiyatrocular okulunu kurarak tiyatrocular döneminin mimarı olmuştur. Muhsin Ertuğrul tarafından çekilen *Ateşten Gömlek* (1923), *Bir Millet Uyaniyor* (1932) ve *Bataklı Damın Kızı Aysel* (1934), Ertuğrul'un en önemli filmleri arasında gösterilmektedir. Türk sinemasında ilk kurtuluş savaşı filmleri ve ilk köy filmini oluşturan bu çalışmalar dönemin koşullarında önemli bir yer tutmaktadır. *Ateşten Gömlek* filminde ilk kez Müslüman Türk kadın oyuncular (Neyyire Neyir, Bedia Muvahhit) kamera karşısına çıkmıştır. Övüldüğü kadar da tartışılan bir sinemacı olan Muhsin Ertuğrul, 1953 yılında gösterime giren ilk renkli Türk filmi *Halıcı Kız* ile sinema serüvenini sonlandırmıştır (Özgüç, 1993, s. 16).

Muhsin Ertuğrul, Türk sinemasının ilk yıllarında sinemamızdaki birçok olumsuzluğu da başlatan ya da yaygınlaştıran öncü bir kişiliktir. Muhsin Ertuğrul'un ele aldığı olumsuz dindar imajı, Türk toplumunun gerçeklerini yansıtmayan hayatlar ve Batılı filmlerin kötü taklitleri Türk sinemasını uzunca yıllar etkilemiştir (Yorulmaz, 2015, s. 67).

Cumhuriyetin ilk yıllarında kaleme alınan ve Millî Mücadele yıllarını anlatan edebi eserlerde, din adamları veya dindarlar, düşmanla işbirliği yapan ve kurtuluş mücadelesini baltalamaya çalışan tipler olarak resmedilmiştir. Bu dönemde çekilen filmlerde de din adamları benzer şekilde karakterize edilmiş, bu durum uzun bir süre Türk sinemasında kendini göstermiştir (Menekşe, 2005, s. 50).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, eskilik ve yenilik, çeşitli zanaat alanlarında gerilik ve ilerleme arasındaki karşıtlığa vurgu yapan, Türkiye'nin Batılılaşan yüzünü güzel gösteren, dini ve Müslüman kadının kapalı hayatını kötüleyen, gerçekleştirilen devrimleri

ve pozitivist bilimlere yücelten, tek adam politikalarını destekleyen filmler yapılmıştır. *İstiklal* (Uzkınay, 1922), *Zafer Yollarında* (Uzkınay, 1923), *Ankara Türkiye'nin Kalbidir* (Sergey Yutkeviç ve Lev Oskaroviç, 1934) ile *Türk İnkılabında Terakki Hamleleri* (Esther Şub, 1934-37) adlı belgeseller bu dönemin öne çıkan yapımlarındandır (Şentürk, 2014, s. 69).

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda yeni atılımlar yapılmış ve ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte Türk sineması sanatsal anlamda başarılı ürünler ortaya koyamamıştır. Yerli filmciliğin gelişmesine engel çeşitli sebepler arasında sansürün de önemli bir yeri olduğu muhakkaktır (Güvemli, 1960, s. 254).

Atatürk'ün ölümü sonrasında ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık, sansür, Türkiye'yi savaşa sokmaya çabalayan propagandalar sonucu ortaya çıkan zor koşullar sinemayı da etkilemiştir. Bu dönemde yıllık olarak çekilen film sayısı da birkaç tane ile sınırlı kalmıştır. Tipik Hollywood filmlerinin yanı sıra, şarkılarla bezeli Mısır filmleri ile dönemin film açığı kapatılmıştır. Çoğu okuma yazma bilmeyen Mısır halkını uyuşturmak ve bilinçsizlik halinde tutmak işlevini yüklenmiş bu filmler, halktan şaşkıncı derecede rağbet görmüş ve sonraları Türk sinemasının türleri arasına girecek “*şarkıcı filmleri*”nin öncüleri olmuştur (Makal, 1987, s. 11).

Ömer Lütfü Akad, “*Sinemacılar Çağı*” olarak adlandırılan 50’li yılların en önemli temsilcilerinden biri olmuş ve tiyatrocuların egemenliğinde kalmış olan Türk sinemasının, tiyatrodan bağımsız hale gelmesini sağlamıştır. Ömer Lütfü Akad aile facialarını/ailelerin çözülmesini konu edinen, gazetelere haber olmuş gerçek bir cinayet olayından esinlenen ve sinema sanatının anlatım özelliklerini ilk kez bütünüyle kapsayan *Kanun Namına* filmini çekmiş ve sonraki yıllarda da başarılı filmlere imza atmıştır (Makal, 1987, s. 15).

Türk sinemasının en uzun süreli vamp⁷ kadını olarak görülen Neriman Köksal, 1950’de *Çete* ile ilk defa perdede görünmüştür. *Çete*, bir macera filmi olmasına rağmen Neriman

---

⁷ Erkekleri peşinde koşuran, aşırı tavır, kıyafet veya makyajıyla bakışları üzerinde toplayan, baştan çıkarıcı kadın.

Köksal, kadınlığı ve güzelliğiyle ön plana çıkmış ve halkın zevkini okşayan çekiciliği, rol aldığı birçok filmin gişede başarılı olmasını sağlamıştır (Güvemli, 1960, s. 259).

1950’li yıllarda çok partili düzene geçilerek iktidarın el değiştirmesi, sinemayı da etkilemiştir. Yeni iktidar ile birlikte ezan, mevlit, cami, dua sahneleri filmlerde ele alınmaya başlamıştır. Ayrıca II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa filmleri tamamen bitmiş, Amerikan filmleri sinemaları doldurmuştur (Özön, 2003, s. 142).

1955’lerden sonra hızla çoğalan yapımevleri yüzünden çekilen film sayıları baş döndürecek kadar artmıştır. Bu dönemde Pera’da (Beyoğlu) film ortaklıklarının yavaş yavaş toplanmaya başladığı Yeşilçam Sokağı’ndan dolayı, dar alanda Türk Sinemasını anlatan “*Yeşilçam Sineması*” oluşmaya başlamıştır. Her ne kadar çekilen filmlerin sayısı çoğalmış olmakla birlikte içerik olarak ortaya önemli bir eser çıkmamış ve Yeşilçam geniş ve mecazi anlamda Türk sinemasındaki bütün olumsuzlukları simgeleyen bir deneyim olmuştur (Arslanoğlu, 2004, s. 14).

Türkiye’de sinematografik üretim, 1960’lı yılların başından itibaren bir “manifaktür⁸” görünümünü almaya başlamıştır (Adanır, 2012, s. 78). 1960’ların başı Türk sinemasının değişiminde ve gelişimde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. 27 Mayıs darbesinin getirdiği siyasal ve toplumsal oluşumlarla sinemacılar toplumsal gerçeklik üzerine filmler çekmişlerdir. Özellikle Orhan Kemal ve Fakir Baykurt’un edebi eserlerinden beyaz perdeye aktarılan uyarlamalar sinemaya yeni bir soluk getirmiş ve toplumsal gerçekçilik akımının gelişmesine katkı yapmıştır (Arslantepe, 2012, s. 136).

Sinema, 1960’lı yıllarda Türkiye’de tamamen yerleşmiş ve geniş kitlelere ulaşmıştır. Uluslararası düzeyde ilk ödüller bu dönemde kazanılmış ve seyircinin sinemaya ilgisi de bir hayli yükselmiştir. Sinema, ayrıca bir endüstri olmaya başlamıştır. Yönetmenler arasında, Ulusal Sinema, Milli Sinema ve Toplumsal Gerçekçilik gibi bir takım akım/hareket ortaya çıkmıştır (Velioğlu, 2017, s. 168).

1964’te Metin Erksan’ın *Susuz Yaz*’ı (1964) Berlin Film Festivali’nde Altın Ayı Ödülü’nü kazanarak uluslararası düzeyde büyük bir başarıya imza atmıştır. Bu başarıya

---

⁸ El emeğine dayanan üretim şekli.

kadar, yalnız sinemamızda değil, hiçbir kültürel alanda uluslararası bir ödül kazanılmamıştır (Göl, Öperli, & Okur, 2006, s. 87).

1960'lı yılların bir diğer furyası da “*hazretli*” olarak anılan filmlerdir. 1965 yılının dinsel ağırlıklı Hazretli Filmler modası, yönetmen Nuri Akıncı'nın çektiği *Hazreti Yusuf'un Hayatı*'yla başlamıştır. Akıncı, dini hassasiyeti olmayan bir yönetmendir. Bu film özellikle Anadolu'da beklenmedik bir ticari başarı elde etmiştir. Daha önceki yıllarda da belli süreler içinde bu tür filmler çevrilmiş ama hiçbiri Akıncı'nın elde ettiği ticari başarıya ulaşamamıştır. *Hak Yolunda Hazreti Yahya* (Muharrem Gürses), *Hazreti Eyüp'ün Sabrı* (Asaf Tengiz), *Hazreti Ayşe* (Nuri Akıncı) bu modanın öne çıkan diğer yapımlarıdır. Bu tarz filmlerin tamamı dinselliği sömüren, özellikle de Anadolu seyircisinin duygularıyla oynayan filmler olmaktan öteye gidememiştir (Özgüç, 1993, s. 41). 1965-1973 yılları arasında birçok Hazretli Film çekilmiş ancak 1974 yılından itibaren, yönetmenlerin daha fazla kazanç getiren ve Hazretli Filmlere kıyasla daha az masraflı olan seks filmlerine yönelmeleri sonucu bu tür filmler birdenbire ortadan kalkmıştır. Çetin İnanç ve Nuri Akıncı gibi 1973'te Hazretli Film çeken yönetmenler bu tarihten itibaren erotik film çekmeye başlamıştır (Can, 2019, s. 26).

1970 yılının başlangıcı “*ulusal sinema*” tartışmalarının ardından yeni bir düşünce akımını getirmiş ve Yücel Çakmaklı'nın yönettiği *Birleşen Yollar* filmi, “*milli sinema*” ya da “*İslami sinema*” akımının öncüsü olarak dikkatleri çekmiştir. Çakmaklı'nın diğer filmleri olan *Çile* (1972), *Zehra* (1972) ve *Oğlum Osman* (1973) gibi “*milli sinema*” üzerine temellendirilmiş bu filmleri, İslami sinema hareketini ileri noktalara taşımıştır (Özgüç, 1993, s. 45).

1970-80 arası, siyasal istikrarsızlıklardan dolayı Türkiye'nin çalkantılı, tedirgin ve huzursuz bir dönemine denk gelmektedir. Hem ortamın hem de sansürün etkisi ile sinemacılar için bu dönem oldukça zorlu geçmiştir. Televizyonun da etkisi ile sinemadaki kriz önemli boyutlara ulaşmıştır. Yapımcılar, televizyonun veremediği cinselliği vermek düşüncesine kapılmış ve sinema büyük bir yozlaşmaya düşmüştür (Arslantepe, 2009, s. 137). Cinselliğin en çok sömürüldüğü 1974'de başlayan “*seks güldürüleri dönemi*” 1979'a kadar devam etmiş ve müstehcenliğin sınırlarını fazlasıyla aşmıştır. 1979 yılına ulaşıldığında çekilen 195 filmde 131'i seks filmi olmuştur (Makal, 1987, s. 22).

1960'lı yıllardan itibaren sosyal bilimler ile ideoloji alanındaki çalışma ve araştırmalara paralel olarak Türkiye'de yazın ve sinema dnyasında başlatılan toplumsal, ideolojik ve kltrel tartışmalar 12 Eylul darbesiyle kesintiye uğramış ve bu kesinti durumu Turk sinemasındaki uretkenliği de azaltmıştır (Adanır, 2012, s. 76).

1986 yılında kabul edilen 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunuyla denetiminin polisten alınıp sinemayla ilgili öteki konularla birlikte Kültür Bakanlığı'nın görevleri arasına sokulması, bu konuda ilerde daha uygun ve tutarlı tutumlar yaratacak bir politika oluşturmuştur. Ayrıca, pek başarılı yansıtımlar sağlamasa da 12 Eylul'ü eleştiren filmler yapılmasına izin verilmesi, bu dönem için artı bir puan sayılmıştır (Onaran, 1995, s. 10).

Özellikle 1990 yılından itibaren Türkiye'de hem ticari film yapanlar hem de entelektüel ya da sosyal içerikli film yaptıklarını ileri sürenler ilk kez aynı sorunu paylaşmışlardır: Seyircisizlik, seyirciye ulaşamamak. Buna karşın, Türkiye'de çekilen filmlerden nitelik açısından -teknik yanları hariç- daha üst düzeyde olmayan pek çok yabancı film yüksek hasılatlar elde etmiştir (Adanır, 2012, s. 77).

Türk sinemasının yok olma tehlikesinin farkına varan devlet, 1990'lı yılların başında sinemaya yardım elini uzatmıştır. Kültür Bakanlığı, Türk sinemasında; kurmaca film, belgesel ve canlandırma filmlerinin yapılması için maddi destek sağlamaya başlamıştır. Fakat, Bakanlığın sağladığı destek fonunun etkin bir şekilde kullanılamaması veya desteğin bir takım yapımcılar tarafından sinema alanında kullanılmak yerine faize yatırılarak rant elde edilmesi, sinema destek fonunun amacına ulaşamadığı konusunda eleştiriler almasına sebep olmuştur (Ulusoy Önbayrak, 2011, s. 362).

1990'lı yıllarda her ne kadar az sayıda film çekilse de izleyici yavaş yavaş sinemaya ilgi göstermeye başlamıştır. Hatta 1993 yılında çekilen *Amerikalı* filmi gişede 400.000 gibi bir rakama ulaşarak aynı tarz filmlerin öncüsü olmuştur. Ancak sinemadaki asıl sükse, 1996 yılında gösterime giren ve gişede iki buçuk milyon seyirci sayısına ulaş *Eşkıya* filmiyle yapılmıştır. Bu başarı yerli sinema için adeta yeni bir umut kaynağı olmuştur. (Çetin, 2007, s. 124).

1.1.4.3. Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı

Ömer Menekşe, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2004 yılında düzenlenen II. Uluslar Arası Dini Yayınlar Kongresi'nde Türk sinemasında din algılayışını ve din adamına bakışını beş grup altında ele almıştır:

a. Millî Mücadele Konulu Filmlerde Din ve Din Adamı İmajı:

Millî Mücadele yıllarını anlatan edebi eserlerde olduğu gibi bu dönemde çekilen filmlerde dine, din adamına veya dindar insana ve dinî değerlere saldırma, onları aşağılayıp kötüleme ortak bir tutum şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

b. Örf-Adetleri İslam'ın Kendisi Gibi Sunan Filmler

Türk sinemasında görülen bir özellik de, toplumun geri kalmışlığı, kadının ezilmişliği, törelerin sebep olduğu birçok trajik durum, ilgisi olsun olmasın İslam ile ilişkilendirilmiş ve bu olumsuzluklar nedeniyle İslam mahkûm edilmeye çalışılmıştır.

c. Gerici ve Yobaz Din Adamı İmajı

Türk sinemasında din adamı genellikle, nikâh kıyan, yağmur duasına çıkan, muska yazıp üfürükçülük yapan veya cenaze namazında cemaatin önünde yürüten sarıklı, cübbeli bir şahıs olarak resmedilmiştir. Filmlerde din adamları, olması gerektiği konumdan çok uzak bir şekilde kişisel çıkarları için her şeyi yapabilecek bir anlayışta olan, yobaz ve makam düşkünü bir tiptir.

d. Dini Filmler Sömürüsü

Bu tür filmler dini hassasiyeti olmayan yönetmenler tarafından halkın dini duygularını sömürerek ticari bir kazanç elde etme kaygısı ile çekilmiştir. Filmlerde, İslam'ın evrensel mesajından izler bulmak mümkün değildir. Tarihi ve dini gerçeklerle hiç ilgisi olmayan pek çok olay sanki dinin özüyümüş gibi ele alınmıştır. Anlatım en net tanımla popülist melodramlara yaslanırken iyiler ve kötüler kendilerine biçilen bilindik kalıbın dışına çıkamamıştır.

e. Dini İçerikli Filmler

Milletimizin dinine, diline, örfüne, âdetine, kültürüne, maddi ve manevî miraslarına saygılı, bu mefhumları tanıtmaya ve korumaya, günümüz şartlarına uygun olarak yaşatmaya yönelik üretilen dini içerikli filmlere nadir de olsa rastlamak mümkündür (Menekşe, 2005, s. 49).

1.2. Televizyon ve Televizyon Dizileri

1.2.1. Televizyon Tarihçesi

Televizyon sözcüğü yunanca “*uzak*” anlamındaki “*tele*” ve “*görme*” anlamındaki “*visio*” sözcüklerinin television şeklinde birleşmesiyle oluşmuş ve en basit haliyle de “*uzağı görme*” olarak anlamlandırılmıştır. Television sözcüğü, Türkçe’ye “*televizyon*” olarak geçmiş ve “*TV*” şeklinde kısaltılmıştır (Turan, 2019, s. 51).

Televizyon 1923 yılında John Logie Baird tarafından İngiltere’de icat edilmiştir. İlk televizyon yayını ise yine Baird tarafından 1926 yılında gerçekleştirilmiştir. 1929 yılına gelindiğinde ise BBC, ilk deneme yayınlarına başlamıştır (Özdurdu, 2011, s. 10). Televizyon yayını; elektromanyetik dalgalar (Hertz dalgaları) enerjisi aracılığıyla bir olayın, iletinin hem ses hem de görüntü olarak aktarılması olarak tanımlanabilir. Bu aktarım, boşlukta yayılan ses ve görüntü sinyalleri bu amaç için geliştirilmiş alıcılar olan televizyon tarafından ekrana yansıtılması şeklinde gerçekleşmektedir (Aziz, 2013, s. 36).

Televizyon, İngiltere ve Amerika’da eş zamanlı olarak geliştirilmiştir. Televizyonun geniş kitlelere ulaşması ise BBC tarafından 1946’da yapılan yayınlar ile başlamıştır (Geçer, 2013, s. 59).

Televizyon icat edildiği ve ilk yayınların yapıldığı 1930’lardan bu yana popülerliğini koruyan önemli bir kitle iletişim aracı olmuştur. Bugün ise televizyon sadece teknolojik bir araç olmanın çok ötesinde, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel üretim, tüketim ve yeniden üretimin gerçekleştiği bir alan ve önemli bir paylaşım ve sosyalleşme aracıdır (Özsoy, 2011, s. 26).

Türkiye’de ilk televizyon yayını 1952’de İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiş, daha sonra yapılan bir protokolle yayıncılık hizmeti TRT’ye bırakılmıştır (Geçer, 2013, s. 59).

Türkiye’de ilk deneme yayını 1952 yılında başlanmasına rağmen, 1974 yılına gelindiğinde televizyon yayınları Türkiye’de yüzölçümün ancak %28’ine, nüfusun ise %55’ine ulaşabilmiştir. 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren halkın televizyona ulaşım imkânı artmış, 1984 yılında ilk renkli televizyon yayını yapılmış ve 1990’lı yıllarda özel kanalların kurulmasıyla birlikte televizyon ailelerin günlük yaşamlarının vazgeçilmezleri arasında yerini almaya başlamıştır (Özerdem, 2014, s. 5).

TRT’de ilk dini yayınlar ise, dönemin TRT Genel Müdürü olan Nevzat Yalçıntaş ile birlikte 1975’te Ramazan programları şeklinde başlamıştır. 1976 yılında Şaban Karataş’ın Genel Müdürlüğünde “*Din ve Ahlak*” aldıkları sohbet programları yayınlanmaya başlamıştır (Hale, 2012, s. 37). Bu dönemde dini duyguları incitecek yayın yapılmamasına özen gösterilmiş ve Arapça ezan, Kur’an, Arapça dua-açıklama biçiminde yayınlar yapılmıştır. Söz konusu yayınların laiklik ilkelerine aykırı olduğu ileri sürülmüş ve bu yayınlar dönemin Ankara Televizyonu Eğitim Şubesi Müdürünün istifasıyla sonuçlanan olaylara yol açmıştır (Çankaya, 2015, s. 152). Bu olaylar, TRT’deki yönetim anlayışını ve yapılan yayınların dini değerlere ne kadar uzak olduğunu göstermesi açısından da önemlidir. Bu dönemde, sadece Ramazan ayında kısıtlı olarak yapılan dini yayınlara bile tahammül edilememiştir.

Türkiye’de 1984 yılında renkli televizyon yayıncılığına başlanmış, 6 Ekim 1986 tarihinde ise ikinci kanal olan TV 2 açılmıştır. 2 Ekim 1989 tarihinde TRT 3 televizyonu ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki 22 ili kapsayan GAP TV yayına başlamıştır. 28 Şubat 1990 tarihinden itibaren ilk kez uydu teknolojisi kullanılarak TRT INT, 30 Temmuz 1990 tarihinde eğitim kanalı olarak TRT 4 yayına geçmiştir. Bu dönemde TRT’nin televizyon yayını 5’i yurt içi, 1’i yurt dışı olmak üzere 6 kanala ulaşmıştır (RTÜK, 2014a, s. 15).

Türkiye’de özel radyo ve televizyonların yayın hayatına başlaması, kitle iletişim araçları için bir dönüm noktası olmuştur. Star 1 kanalı 1990 yılında Türkiye’nin ilk özel kanalı olarak yayın hayatına başlamıştır (Geçer, 2013). 27 Ocak 1992 tarihinde Star 1 televizyonunun da sahibi olan Uzan Grubunun Tele 10, 1 Mart 1992 tarihinde Show TV, Cine 5, HBB ve Kanal 6 televizyon kanalları açılmış, bu kanalları ise TGRT, Kanal D ve STV izlemiştir (RTÜK, 2014a, s. 16).

Söz konusu dönemde Anayasa’nın yayıncılıkla ilgili 133. maddesinde yer alan “*Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eli ile kurulur ve İdareleri tarafsız bir kamu tüzelkişiliği halinde düzenlenir.*” ifadesi gereği, bu dönemdeki radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekeli esas olmuştur. Star 1 ise, dili, haber içeriği, program içeriği, personeli, hedef kitlesi, reklamları vs. her yönüyle Türkiye’den bir televizyon kanalı olmasına karşın, yasal bir boşluktan yararlanma suretiyle, uydu yoluyla Almanya üzerinden yayınlarını gerçekleştirerek varlığına nispeten meşru bir görünüm kazandırmıştır. Diğer özel kanallar da Anayasa’nın 133. maddesinin “*Radyo ve televizyon*

istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir” şeklinde değiştirildiği 1993 yılına kadar yurt dışından yayın yapmaya devam etmiştir (Can Maraşlı, 2017, s. 389).

2019 yılına gelindiğinde Türkiye’de 144 karasal, 181 kablolu ortamdan ve 374 uydu üzerinden yayın yapan televizyon kanalı bulunmaktadır (RATEM, 2019).

1.2.2. Yerli Dizilerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Televizyon programlarının bir türü olan diziler ve seriyaller, zaman içinde “*dizi*” ortak tanımlaması içinde kullanılmaya başlanmış ve günümüzde dizi denildiği zaman hem dizi hem de seriyal türündeki televizyon programları anlaşılır hale gelmiştir.

Seriyaller ve diziler, belirli periyotlarda yayınlanan ve bölümlerden oluşan televizyon program türleridir. Diziler, her bir bölümde işlenen konuların kendi içinde başlayıp bittiği ve diğer bölümde yeni bir konunun işlendiği fakat karakter ve mekânların aynı kaldığı yapımlardır. Seriyallerde ise, her bir bölümde işlenen konular kesintisiz bir öykünün parçalarıdır ve her bölüm bu öykünün en heyecanlı yerinde kesilerek bir sonraki bölüm için seyircilerin meraklı bir şekilde beklemeleri sağlanır (Mutlu E. , 1991, s. 197).

Ayrıca dizi filmler “*Birden çok bölüm halinde yayınlanan, tavır, tutum, deyiş yönünden birbirine bağlı olan aynı konunun veya birbirini izleyen konular bütünlüğünün işlendiği drama program türü*” (RTÜK, 2014b, s. 16) şeklinde dizi ve seriyal türünden bağımsız olarak da tanımlanmaktadır. Bu çalışmamızda her iki program türü için de dizi ifadesi kullanılmıştır.

1968 yılında resmi yayına başlayan TRT’de, 1974 yılında yayınlanan *Kaynanalar* adlı dizi, ilk yerli dizi olma özelliğini taşımaktadır (Karabıyık, 2014, s. 11). Aziz Nesin uyarlaması olan ve 1974 yılında yayınlanan *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz* adlı dizi TRT’nin kendi olanaklarıyla çektiği ilk yerli edebiyat uyarlaması televizyon dizisidir. Halit Ziya Uşaklıgil’in aynı adlı romanından uyarlanan *Aşk-ı Memnu* dizisi ise, TRT’nin Yeşilçam ile iş birliği yaparak televizyon için çektiği diğer bir yerli edebiyat uyarlamasıdır ve döneminin en pahalı yapımı olma özelliğini taşımaktadır (Kale, 2019, s. 132). *Aşk-ı Memnu*, televizyonun Türkiye’de yayına başlamasından sonra, ikinci edebi uyarlama olmakla birlikte, iz bırakan, bugünlere sanat değeriyle ulaşan ilk önemli yapıt ve drama türündeki ilk yerli dizidir. Yönetmen Halit Refiğ dizinin beğenilme nedenini;

“Film bir aile hikâyesidir. Televizyon seyircisini de aileler oluşturmaktadır. Bu yüzden TRT, benden klasik bir Türk romanını filme çekmemi istediğinde hem klasik bir değeri olan romanı seçmek, hem de TV izleyicisinin sadece kültür açısından değil, temaşa açısından da ilgisini çekecek bir roman olmasını düşündüm. Sanıyorum ki, bunların ilgi çekmede büyük bir payı oldu.” şeklinde açıklamaktadır (Çankaya, 2015, s. 148).

1977 yılında, Necip Fazıl Kısakürek’in *Bir Adam Yaratmak* adlı eseri TRT için Yücel Çakmaklı tarafından üç bölümlük bir dizi film olarak uyarlanmıştır. Burada dikkat çekici olan; 1975-1977 yılları arasında kurulan ve I. Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak adlandırılan iktidarın etkisiyle, milli sinema akımının tanınmış isimlerinden Yücel Çakmaklı ve yazar Necip Fazıl’ın TRT ekranlarında buluşmasıdır (Çankaya, 2015, s. 159).

1970’li yıllarda her ne kadar yerli diziler televizyonlarda yer alsada, Türkiye’nin televizyon gerçeği dışa bağımlı olmuştur. Bu dönemde elliden fazla yabancı yapım dizinin, Türk televizyon izleyicisi tarafından heyecanla izlenmesine rağmen kültürel doku farklılıkları sebebi ile izleyene olumlu anlamda hiçbir katkı sağlamamıştır (Serim, 2007, s. 94). 1979 yılında ülkemizde çok popüler olan *Dallas*, *Söz Savunmanın* ve *Charli’nin Melekleri* gibi diziler, içeriğindeki yaşam biçimleri ve değer ölçütleriyle toplumu etkilemiştir (Çankaya, 2015, s. 148).

1984 yılında TRT’de yayınlanan *Kartallar Yükseklerden Uçar* dizisi için Atilla İlhan tarafından yazılan senaryo, Türk televizyon dizileri için yazılan ilk özgün senaryo olma özelliğini taşımaktadır. Halkın yerli dizilere karşı göstermiş olduğu ilgi, yapımcıların özgün senaryolu dizilere yönelmesine yol açmıştır. Yine aynı yıl içinde dizilerin yurtdışına satılması için sözleşme imzalanması TRT için önemli sayılabilecek bir girişim olmuştur. TRT böylece, kendi yapımlarına dış pazar yolları aramaya başlamıştır (Çankaya, 2015, s. 148).

Yerli dizilerin “yığımsal” beğeni odağı oluşturması 1986 yılında yeni açılan TRT 2 kanalında gösterime giren *Perihan Abla* dizisiyle başlamıştır (Tanrıöver, 2011, s. 47).

1990’lı yıllarda yayınlanan dizilerde halkın günlük hayatını yansıtan hikâyeler ön planda olmuştur. Mahalle yerli dizilerin ortak mekânı olmuş; yardımlaşma ve birlikte hareket

etme gibi değerler dizilerin vazgeçilmez temalarını oluşturmuştur. 2000'li yıllarda yayınlanan diziler ise nikâhsız ilişkileri, babasız çocukları ön plana çıkarmıştır. Toplumdaki değerler algısının değişmesine paralel olarak bu tarz diziler artık seyirci tarafından yadırganmaz bir hale gelmiştir. Aksine normal akış içinde evlilikle sonuçlanan hikâyeler heyecansız ve renksiz bulunduğu gerekçesiyle artık ekranda yer bulamaz olmuştur (Karabıyık, 2014, s. 13).

Türk televizyonları, bir zamanlar Avrupa'da yayınlanan "soap opera"larla yetinirken artık yerli diziler yapılmaya başlanmış ve bu diziler en çok televizyon izlenen saatlerde (prime time) yayınlanmaya başlamıştır. 1995'ten bu yana devam eden bu süreçte yerli diziler televizyonda ana programlar içinde en önemli yeri almıştır. Günümüz Türkiye'sinde artık her kanalda, her akşam birkaç dizi yayınlanmaktadır. (Geçer, 2013, s. 98)

Türkiye'de 2000'li yıllarda ortaya çıkan toplumsal değişim ile birlikte, dini değerlerin olumlu bir şekilde ele alındığı dizilerde artış yaşanmıştır. Önceki dönemin dizisi olan ve 1989-2002 yılları arasında yayınlanan ve izleyiciler tarafından büyük bir ilgiyle izlenen "*Bizimkiler*" dizisinde dini konulara neredeyse hiç verilmemiştir. Dizinin yapımcısı Umur Bugay bu konu hakkında övünerek şunları aktarır: "*Bizimkiler tamamen laik bir dizidir, çünkü başka dizilerde bazı karakterler Ramazan'da oruç tutarken, Bizimkiler yıllar boyunca Ramazan'ın, pidesinin dahi adı geçmeden devam ediyordu.*" (Yazıcı, 2015, s. 75). Bu görüşün sadece Bizimkiler dizisinin yönetmeni tarafından değil birçok yönetmen ve senarist tarafından da benimsenmiş olduğu yerli sinema ve dizi üzerine yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur.

Dizi izleyicilerine ilişkin yapılan çalışmalar dizi izleme alışkanlığının ne denli yerleşik olduğuna işaret etmektedir. İzleyicilerin yarıya yakını (%46) haftada 2-3, toplamda ise %36 oranında bir grup haftada 4'ten fazla dizi izlediğini ifade etmektedir (Tanrıöver, 2011, s. 81).

2011 yılında Kanal D, ATV, Show TV, Fox TV ve TRT 1 kanallarında yayınlanan dizi ve dramalara ayrılan günlük pay oranları şu şekildedir: ATV: % 75; Kanal D: %57, TRT 1: % 57, Fox TV: % 44, Show TV: %35 (Tanrıöver, 2011, s. 40). Ayrıca, 2012 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların %86,3'ü televizyonlarda öncelikli olarak yayınlanması istenilen program türüne "*yerli diziler*" olarak cevap vermişlerdir (RTÜK, 2013, s. 27). Bu bağlamda, gerek televizyon

kanallarında yerli dizilerin gösterim payları gerekse izleyicilerin yerli dizilere olan ilgisi, yerli dizilerin Türk toplumu için önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 3: Türkiye Geneli Televizyon İzlenme Oranları ve En Çok İzlenen Program Türleri

Araştırma Adı	Televizyon İzleme Süreleri	En Çok İzlenen Birinci Program	En Çok İzlenen İkinci Program
2006 Televizyon İzlenme Oranları	5 saat 8 dakika	Haberler	Yerli Diziler
2007 Kadınların Televizyon İzleme Oranları	4 saat 25 dakika	Yerli Diziler	Haberler
2009 Televizyon İzlenme Oranları	4 saat 23 dakika	Haberler	Yerli Diziler
2010 Kadınların Televizyon İzleme Oranları	4 saat 19 dakika	Yerli Diziler	Haberler
2012 Televizyon İzlenme Oranları	3 saat 54 dakika	Yerli Diziler	Haberler
2018 Televizyon İzlenme Oranları	3 saat 34 dakika	Haberler	Yerli Diziler

(RTÜK, 2019)

RTÜK tarafından 2006-2018 yılları arasında yapılan televizyon izleme eğilimleriyle ilgili araştırmalarda; günlük ortalama televizyon izleme süresi 2006 yılında 5 saat 8 dakika, 2009 yılında 4 saat 23 dakika, 2012 yılında 3 saat 54 dakika, 2018 yılında ise 3 saat 34 dakika ve en çok izlenen ilk iki programsa haberler ve yerli diziler olarak tespit edilmiştir. Sadece kadınlarla yapılan araştırmalardaysa, kadınlar için günlük televizyon izleme süresi 2007 yılında 4 saat 25 dakika, 2010 yılında 4 saat 19 dakika ve en çok izlenen ilk iki program sırasıyla diziler ve haberler olarak tespit edilmiştir (RTÜK, 2018, s. 60).

Yine RTÜK tarafından yapılan diğer araştırma, televizyon kanallarının tercih edilmesindeki en önemli unsurun, televizyon kanallarında yayınlanan dizilerin beğenilme düzeyi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırmaya göre, en çok tercih edilen beş televizyon kanalı sırasıyla TRT, Kanal D, ATV, Show TV ve Star TV olarak tespit edilmiş ve bu kanallardan Kanal D, ATV ve Star TV'nin en çok tercih edilme nedeninin diziler olduğu ifade edilmiştir (RTÜK, 2013, s. 90-92).

1.2.3. Televizyonda Yayınlanan Dizi Türleri

Televizyon dizileri, işledikleri konulara göre birkaç türe ayrılmaktadır. Dizilerde işlenen konuların karmaşıklığı ve çeşitliliği, türlerin birbiri ile iç içe geçmesine yol açmaktadır. Dizinin birden fazla türe ait unsurları içermesi de, dizinin türlerinin kesin olarak ortaya konmasını zorlaştırmaktadır. Ancak günümüz televizyon dizilerini yaygın olarak; dramalar, komediler, polisiye ve tarihi/dönem dizileri olarak sınıflandırmak mümkündür.

Drama: Sözcük olarak Yunanca “*dran*”dan türetilmiş olup Eski Yunanca’da “yaşamak” anlamına gelmektedir (Kurudayıoğlu & Özdem, 2015, s. 27). Türkçe’de ise drama; “*sahnedey oynanmak için yazılmış oyun*” ve “*acıklı, üzüntülü olayları, bazen güldürücü yönlerini de katarak konu alan sahne oyunu veya televizyon filmi*” anlamlarına gelmektedir (Güncel Türkçe Sözlük, 2020). Drama bir televizyon dizi türü olarak kabul görmeye birlikte, aynı zamanda sinema ve dizi filmlerini tanımlamak için de kullanılmaktadır. Bu anlamda drama; bir sözcüğün, bir kavramın, bir davranışın, bir fikir ya da yaşantının veya bir olaylar dizisinin, tiyatro ve sinema tekniklerinden yararlanılarak canlandırıldığı yapım türü olarak da tanımlanmaktadır (RTÜK, 2014b, s. 16). Kısacası drama, literatürde dizi ve sinema filmleri için kullanılan genel bir tanımlama olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Komediler: Bu tür dizilerde temel amaç izleyicileri güldürmektir. Bu dizilerde çoğu zaman izleyiciyi eğlendirme unsuru ön planda tutulmaktadır. Komedi ve eleştiri arasında var olan bağdan yola çıkarak, komedi türünün içinde yer alan eleştiri özelliğinin televizyon komedileri için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür (Özkan S. , 2019, s. 1). 2001 yılında yabancı bir dizinin patenti alınarak yerli versiyonu üretilen *Dadı* dizisi Türkiye’de durum komedilerini yaygınlaştırmıştır. *Ayrılış da Beraberiz*, *Çocuklar Duymasın* ya da *Tatlı Hayat* gibi komediler de Türk izleyicisinin beğenisini almıştır (Kutlu, 2010, s. 72).

Polisiye/Aksiyon: Polisiye diziler, suç ve suçluyu konu alan aksiyon içerikli dizilerdir. Bir suçun açığa çıkması ya da bir suçlunun yakalanması sürecini izleyiciyle beraber yürüten bu diziler genellikle toplum tarafından ilgi görmektedirler. İzleyiciler televizyon dizilerinde, kendi toplumlarında görülen suç ve suçluların temsili ile karşı karşıya kaldıklarında adaletin sağlanmasını beklemektedirler. Genellikle polisiye diziler izleyici beklentilerini karşılayarak adaletin sağlanmasını temsil ederler (Işık Yaşar, 2020, s. 35).

Tarihi/Dönem: Bir milletin kökeni, ataları, kültürel özellikleri, savaş ve mücadeleleri gibi özellikle bir milletin var olmasında temel yapı taşı olan konuları işleyen dizi türleri, tarihi/dönem dizileri olarak adlandırılmaktadır (Ünal & Kalçık, 2017, s. 1918). Tarihi diziler, sadece olay ve karakterleri anlatmakla sınırlı kalmayıp aynı zamanda o dönemin sosyo-ekonomik, kültürel, psikolojik ve sosyolojik değerlerini de izleyicilere vermektedir. Bu bağlamda bu tür diziler, izleyicilerde tarihin öğrenilmesinde ve millet bilincinin oluşmasında önemli bir etken olmaktadır (Ocak & Selimoğlu, 2016, s. 433).

1.2.4. Televizyonun ve Televizyon Özelinde Dizilerin İnsan ve Toplum Üzerindeki Etkileri

Medya; kişilerin ilişkilere bakış açıları, sosyal sorunları değerlendirme biçimleri, dine, geleneğe, ahlaki davranışlara yaklaşım biçimleri ve insan hayatının çeşitli yönlerine denk düşen kültürel deneyimler gibi popüler kültürün değişik formlarını şekillendirmektedir (Yalçın, 2016, s. 2334). İletişim araçlarının toplumun sosyo-kültürel yapısının oluşmasında etkisi çok büyüktür. Bu etki öyle büyüktür ki, bu sistem toplumun kültür, sanat ve düşünce yapısını değiştirebilmekte, insanları siyasi eğilimlerinden, alışveriş tercihlerine; davranışlarından, yaşam modellerine kadar birçok alanda etkileyebilmektedir. (Geçer, 2013, s. 52)

Medya üzerine yapılan araştırmalarda, iletişim araçlarının güçlü etkileri olduğu ortaya konmuştur. Bu araştırmalar sonucunda, iletişim araçları görüş ve inançları biçimlendirebilen, yaşam alışkanlıklarını değiştirebilen, davranışların yönlendirilmesinde etkili olan ve siyasal sistemleri dahi belirleyebilecek bir güç olarak görülmüştür. (Özsoy, 2011, s. 26). Genel anlamda kitle iletişim araçları ve özellikle de televizyon, geleneksel düzenin, değerlerin ve “*kalbin fitratı*” olan ahlaki yapının oluşturulduğu ve güçlendirildiği dinin yerini aldığı düşünülmektedir. Televizyonun dinin toplumda üstlendiği rolün yerine geçtiği ve değerleri biçimlendirerek inançları şekillendirdiği ileri sürülmektedir (Gülerarslan, 2010, s. 224).

Bir kitle iletişim aracı olarak televizyon, günümüzde bireyin toplumsal rolleri öğrenmesinde ve kavramasında önemli bir etkidir. Bu konuda aile önemini hala korumakla birlikte, küçük yaşlarda kitle iletişim araçları ile tanışan çocuklar, kendilerine yönelik yayınlar aracılığıyla toplumsal rollere ilişkin ilk izlenimlerini elde etmektedirler.

Rolleri aileden öğrenen çocuklar, televizyondaki çizgi filmler, filmler ve diğer programlar vasıtasıyla da bu rolleri pekiştirmektedirler (Bilis, 2012, s. 180).

Televizyon, hem aile yerine ikame edilebilecek bir toplumsallaşma kurumu, hem de içerik olarak aileyi odak noktası alan bir iletişim aracıdır ve televizyon aile bakış açısı içinde şöyle tanımlanmaktadır:

Televizyon bir aile aracıdır, anlatılarının merkezini de aileler oluşturur. Bunlar alışlagelen anlamdaki gerçek ailelerdir ya da daha geniş toplulukların meydana getirdiği televizyon aileleridir. (polis camiası; hastane camiası, vs. gibi). Bu camialardaki karakterler bilinen aile bireylerinin karakterlerini üstlenmişlerdir. (Batmaz & Aksoy, 1995, s. 34).

Bu durum da göstermektedir ki, televizyon izleyicisi kendisine hitap eden karakterle kendisini özdeşleştirmektedir. Özellikle pasif izleyicilerde bu etkileşim çok daha yoğun olabilmektedir. *Kurtlar Vadisi* dizisinde yer alan Süleyman Çakır karakterinin, dizideki vefatından sonra halk arasında gıyabi cenaze namazı kılınmış (Haber 7, 2020), gazetelere taziye ilanı verilmiş (İnternet Haber, 2004), bir halı saha maçı öncesinde saygı duruşunda bulunmuş (NTV, 2004), hatta vefatının 4. yıl dönümü gazete ilanıyla anılmıştır (Haber Türk, 2008).

Bazı araştırmalar, kitle iletişim araçları içerisinde özellikle televizyonun ailede şiddet olaylarının yaşanmasına neden olduğu ve aile yapısını değişime uğrattığını ortaya koymaktadır. Geleneksel aile yapısının bozulmasının, boşanmaların artmasının ve ailede şiddetin yaygınlaşmasının, televizyonun yaygın olarak kullanıldığı toplumlarda sıklıkla karşılaşılan durumlar olduğu ifade edilmektedir (Büyükyonca, 2019, s. 125).

Televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarının bu kadar yaygınlık kazanmadığı dönemlerde, çocukların sosyal gelişimlerinde yakın çevresi ve eğitim kurumları önemli bir rol üstlenmiştir ve çocuklar tarafından yakın çevredeki yetişkinler model alınarak, taklit edilmiştir. Günümüz bilişim toplumlarında ise, bu çevrenin yanına televizyon da eklenmiştir. Televizyon yetişkinler tarafından daha ziyade bir haber alma ve eğlenme aracıyken, çocuklar için televizyon eğlendirme aracı olmanın yanında, içinde yaşanılan toplumu ve dünyayı anlama ve tanıma aracıdır. Televizyon, en yıkıcı gücünü etkiye en fazla açık durumdaki çocuklar ve gençler üzerinde göstermektedir. Ayrıca televizyonun,

kahramanlık, başkalarının iyiliği için fedakârlıkta bulunma gibi duyarlı ve iyi nitelikteki değerleri de vurgulamakta olduğunu belirtilmektedir (Adak, 2004, s. 28).

Günümüzde birçok kişi, televizyonun değerler, tutumlar, toplumsal davranışlar üzerindeki olumsuz etkileri olduğunu düşünmekte ve bu olumsuz etkiler için kaygı duymaktadır. Ancak televizyonun etkilerine başka açılardan da bakılabilir. Televizyon sadece bir eğlence aracı olmanın ötesinde seyirciye bilgi de sağlayabilir; türlü durumlara, koşullara uygun davranış biçimlerinin öğretmeni olarak düşünülebilir; çok geniş davranış örnekleri sunan, ülkülerle değerler öneren, zamanın tutulan kültürünün türlü yönlerini çizen araç olabilir; toplumsallaşma sürecinde önceleri başka araçların sürdürdüğü işlevi yüklenebilir (Halloran, 1973, s. 10).

Siyaset bilimci Bernard Cohen'in 1963'te yayınlanan "The Press and Foreign Policy" (Basın ve Dış Siyaset) adlı çalışmasında; "*kitle iletişim araçları halka ne düşüneceklerini söylemede başarılı olmayabilir, fakat izleyicilerin ne hakkında düşüneceklerini ve neyin önemli olduğunu anlatmada çok başarılıdır.*" görüşü öne çıkmıştır (Keskin A. A., 2017, s. 23). Bu duruma en güzel örneklerden biri de *Bin Bir Gece* adlı dizide Şehrazat karakterini canlandıran Bergüzar Korel'e yapılan 150.000 dolarlık ahlaksız teklif günlerce medya gündemini işgal etmesi ve bu konuda birçok televizyon programının yapılarak, halkın fikrine danışılmasıdır. Toplumun büyük ilgi gösterdiği bu konu, insanları görüş ayrılıklarına itmiş, insanlar kendileri gibi düşünmeyen insanları dışlama eğilimi göstermiştir. Neticede dizide geçen küçük bir sahne Türkiye'de büyük olaylar yaratmış ve hafızalara kazınmıştır. Kitle iletişim araçları tarafından üretilen televizyon dizilerinde olaylar, kişiler ve karakterler senaryo gereği kurmacadır fakat bu kişiler ve karakterler toplumun genel kabul görmüş kuralları içinde değerlendirilir. Kısacası diziler gerçek olmayan bir dünyada izleyicileri oyalayan, onlara başka biri olma fırsatı veren mecralardır. Diziler, seyreden kitlelere erişemeyeceği sahte düşler satar. İzleyicilerin bu sahte düşlere tek erişebilme yolu, gördüklerini taklit etmeye çalışmaktır (Yıldırım Y. , 2010, s. 35).

Dizilerin izleyici tarafından rağbet görmesindeki en büyük etken bireyin kendini dizi içinde hissederek gündelik telaşlarından uzaklaşması ya da dizilerdeki karakterleri kendi hayatında sürekli görmesidir. Dizi ve diğer programları seyrederek vakitlerini hoşça geçirdiklerini düşünen insanlar, bir yandan da diziler aracılığıyla iletilen mesajları

istemersiz bir şekilde kabul edip benimsemektedir. Öte andan, kolay yoldan para kazanmak, istediğine ulaşmak, zengin olmak hayali, dizileri bağlayıcı kılan diğer unsurlardan birkaçıdır (Geçer, 2015, s. 18).

Televizyon dizilerinde kadın temsile dair yapılan bir araştırmada beş farklı dizi incelenmiş ve bu dizilerde rol alan kadınların fiziksel görünümünün %54'ünde zayıf/narin, %38'inde normal, %8'inde ise şişman olduğu tespit edilmiştir. Bu oranlar erkek karakterler için sırasıyla %10, %77 ve %13 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlarda göstermektedir ki dizilerde rol alan genç ve yetişkin kadın oyuncuların, fiziksel özellikleri de popüler kültürün tüketme güdüsüne paralel olarak güzel, seksi, çekici ve zariftir. Dizilerde güzel ve seksi kadınların rol almasının, görsellerle karşı cinsi etkileme ve beğenilme arzusu taşıdığı sonucuna varılmıştır (Turan, 2019, s. 83). Bu durum da, özellikli yerli dizilerde cinselliğin kadın bedeni üzerinden sunumunun en belirgin göstergelerinden birisidir.

Diğer yandan yerli diziler en çok şikâyet edilen program türlerinin de başında gelmektedir. 2018 yılı Ocak-Eylül ayları arasında RTÜK İletişim Merkezine gelen şikâyet bildirimlerin program türleri açısından dağılımına bakıldığında yerli dizilerin %43,8 oranla en çok şikâyet edilen program türü olduğu görülmektedir (RTÜK, 2018, s. 60).

Yerli diziler, sadece Türkiye'de değil Arap coğrafyasında da büyük bir ilgiyle takip edilmektedir. Hatta Mısır'ın en büyük fetva organı Yüksek Fetva Konseyi (Dâru'l-İftâ) tarafından *Diriliş Ertuğrul* ve *Kurtlar Vadisi* dizilerinin isimleri de verilerek, Türkiye'nin bu diziler yoluyla Orta Doğu'da nüfuz oluşturma peşinde koştuğu iddia edilmiş ve Türk dizilerinin hiçbir şekilde izlenmemesi gerektiğini dair bir fetva yayımlanmıştır (Haber 7, 2020). Ayrıca, Türkiye'de, cinselliğin ön planda olması hususunda seyirci tarafından yapılan şikâyetlere benzer şikâyet ve itirazlar Arap coğrafyasında da ön plana çıkmıştır. Hatta Suudi Arabistan, Suriye ve Lübnan'da birçok âlim, cinselliği ve ahlaksızlığı ön plana çıkarması nedeniyle *Aşk-ı Memnu* dizisini seyretmeyi aile büyüklerinin çocuklarına yasaklamaları gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, Şeyh Şemseddin isimli başka bir Arap âlim, “*Bu dizi sadece zinaya değil hatta mahremlerle (akraba) zinaya davet ediyor ve izleyenlere bunu güzel gösteriyor. Bu büyük bir felakettir. Cezayirli kızlara aşkı ve öpüşmeyi öğreten Mısır dizileri ve gençlere sarılmayı öğreten dublajlı Brezilya*

dizilerinden sonra, sıra bütün dinlerin yasak kabul ettiği zinayı öğreten Türk dizilerine geldi.” diyerek dizinin gösterime karşı çıkmıştır (Yusuf, 2014, s. 71).

1.3. Televizyon Dizilerinde Dini Motifler

Yaptığımız çalışmada, dini motifler ifadesi din ile ilişkili olan çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu perspektifte dini motifler, din ile ilgili ve dine aykırı unsular ve de değerler olarak incelenmiştir.

1.3.1. Dinin Boyutları

Din, Arapça kökenli bir kelime olup Türkçe’ye de aynı şekilde alınmıştır. Yol, hüküm ve itaat gibi anlamlara gelmektedir. Genel olarak, insanları inandıkları tanrılara ve birbirlerine bağlamak anlamına geldiği söylenebilir (Armaner, 1980, s. 71). İslam’da ise din, Allah’ın emirlerini Hz. Muhammed (s.a.s) tarafından insanlara bildiren ve insanlar tarafından inanılıp takip edilen yol olarak tarif edilebilir (Pazarlı, 1972, s. 27).

Batı dillerinde dinin iki farklı kökten geldiği ifade edilmektedir: Bunlardan ilkinde, din kelimesinin “*reli-gare*” yani “*bağlanmak*” kökünden geldiği ve insanların din yoluyla Tanrı’ya ve birbirlerine bağlanmaları ifade edilmektedir. Bu bağlılığın temelinde korku ve saygı bulunmaktadır. İkinci görüşte ise, din kelimesinin “*bir işi tekrar tekrar ve dikkatlice yapmak*” anlamına gelen “*religere*” kökünden geldiği ifade edilmektedir. Burada ifade edilen tekrar etmekten kastın ise, yapılan ibadet ve ayinler olduğu muhtemeldir (Günay, 2008, s. 213).

İslam kelimesi sözlükte, “*kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak; teslim etmek, vermek; barış yapmak*” anlamlarındaki silm (selm) kökünden türemiştir (Sinanoğlu, 2020). Terim olarak ise İslam; “*Yüce Allah’a itaat etmek, Hz. Peygamberin din adına bildirmiş olduğu şeylerin hepsini kalp ile tasdik edip, dil ile söyleyerek, inandıklarını yaşamak, sözleri ve davranışları ile benimsediğini göstermek*” anlamına gelmektedir (Kılavuz, 2007, s. 75).

Din, temelde teorik ve pratik olmak üzere iki farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Teorik olarak adlandırılan yapı “inanç” ile ifade edilmektedir. Her din bir inanç esasına dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle inanç kavramı olmadan bir dinden bahsetmek mümkün değildir (Zafer, 2019, s. 635).

Din, insanların hayatlarında benzer görevleri yerine getiren, temel olarak insanın ihtiyacını karşılayan ve ona güç veren, zamana bağlı olmayan bir yapıya sahiptir. İnsanların dinden beklentileri veya dine yükledikleri manalar değişse bile din duygusu fitridir ve uygun şartlarda geliştiğinde kişi ile yaratıcı arasında bir bağ olağan bir şekilde kurulmaktadır (Özdemir, 2019, s. 60).

1.3.1.1. İnanç Boyutu

İman ve inanç sözlük anlamı olarak birbirlerinin yerine geçen iki kavram olup, sözlük anlamı olarak inanç; “*Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma*”, “*Birine duyulan güven, inanma duygusu*”, “*İnanılan şey, görüş, öğreti*” ve “*Tanrı’ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat*” anlamlarına gelmektedir (Güncel Türkçe Sözlük, 2020).

Din, inanç olgusuna dayanmaktadır. Dini inanç ise, bilgi ve iman bütünlüğü çerçevesinde, dini ifadelerin (nasların) doğru olduğuna inanmaktır. Dini inanç, kendinden üstün bir kutsal varlığa inanılması ile başlar ve ona itaat etmekle devam eder. Artık inanan insan inandığı varlığın kuludur. Böylece din, kul ile tanrı arasında gerçekleşen iletişimin hayattaki bir tezahürü olur (Arslantürk & Amman, 2009, s. 305).

İslam dininde ise İman; Hz. Muhammed’i, Allah’tan getirdiği kesin olarak bilinen hükümlerde tasdik etmek, onun haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul edip bunların gerçek ve doğru olduğuna gönülden inanmak demektir (Kılavuz, 2007, s. 68).

İnanç esaslarına Kur’an-ı Kerim’de çeşitli ayetlerde yer verilmiştir. “... *Gerçek erdem sahibi, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere inanan...*” (Bakara Suresi 177. Ayet) (Esed, 2002, s. 48) ve “*Ey iman edenler! Allah’a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba, daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, derin bir sapıklığa düşmüş olur.*” (Nisa Suresi 136. Ayet) (Altuntaş & Şahin, 2008, s. 104) mealindeki ayetlerde inanç esasları Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere ve ahiret gününe iman olarak 5 temel esasta toplanmasına rağmen Rad Suresi 8., Hicr Suresi 21., Furkan Suresi 2. ve Kamer Suresi 49. ayetlerde her şeyin Allah’ın takdire bağlı olduğuna dair ifadelerden hareketle alimler hayır ve şer ile birlikte kadere inanmayı da inanç esasları arasında yer vermişlerdir (Kılavuz, 2007, s. 81).

Dinin inanç boyutu, dindar bir insanın belirli inançlara sahip olmasını ve sahip olunan inançların kişi açısından taşıdıkları önem ve fonksiyonları belirten inancın ideoloji yönünü içermektedir (Kula, 2001, s. 49).

Televizyonlarda dini içerikli programlar da yer almakla birlikte Postman televizyon ekranının sekülerizm psikolojisi oluşturmak gibi doğal yönelimi bulunduğunu, televizyon programlarının ticaret ve eğlence dünyası ile içli dışlı hale gelerek zihinleri tamamen dinsel olmayan olaylarla doldurduğunu ifade etmektedir (Postman, 2010, s. 135).

Toplumun kültürel unsurları ve değer yargıları gibi dini inançlar da dizilerde ele alınan konuların bir diğeridir. Ancak dini unsurların dizi film programlarında yer alma sıklığı diğer kültür unsurlarına göre daha azdır. Bu durumun, sürenin yetersizliği, senaryoda yer almaması, sır dizilerinin bu ihtiyacı azaltması gibi açıklanabilecek farklı gerekçeleri olabilir. Dikkate değer bir başka husus ise dini unsurların dizi film programlarında yer alış ve sunuluş şeklidir. Özellikle ilk dönem sinema yapıtlarında din adamı kisvesi ile sunulan tiplerin, toplum tarafından hoş karşılanmayan, kaba, hilekâr vb. olumsuz niteliklerin birçoğuna sahip kişiler olduğu gözlenmiştir. Bu yaklaşım dizi filmlere de yansımıştır (Kırtepe, 2014, s. 43).

Sinema filmleri ve televizyon programlarında, özellikle İslam dininin inanç esasları ve dindar insanların gösterim şekli, medya ve din ilişkisi açısından önemli bir sorun olarak tartışılmaktadır. Bu noktada medyanın, din adamı ve dini hassasiyetleri olan kesimleri ele alış biçimi genellikle sorunlu olmuştur. Din görevlisi dış görüntüsünden, toplumsal konumuna kadar çoğu zaman küçümseyici bir tavırla sunulmuştur. Din adamları, sinema ve dizilerde genellikle dolandırıcı olarak aktarılırken, dini hassasiyeti olan kadınlar, eğitimsiz ve temizlikçi olarak gösterilmiştir (Hayta, 2019, s. 21). Dini unsurların bu programlarda yer alışını sadece dini sembol ve din adamları aracılığıyla olmamaktadır. Ayrıca dini emir ve yasak kapsamına giren eylemler –gıybet, iftira, zina, yalan söylemek, anne-babaya kötü davranmak, adam öldürmek vb.- aracılığı ile de yer alabilmektedir. Bu davranış şekilleri ile ilgili dinin bir bakış açısı vardır. Dini açıdan yasak kabul edilen söylem ve eylemlerin dizilerde çok sıradan olaylar şeklinde ele alındığı gözlemlenmektedir. İzleyicinin beğenisine sunulmuş ve dikkate değer bir izleyici kitlesine ulaşan dizilerin genelinde, dini inançların ve hassasiyetlerin ikinci planda kaldığı açık bir şekilde gözlemlenmektedir (Kırtepe, 2014, s. 44).

Batıl İnanç:

İnanç, öncelikli olarak bir anlam sistemi, aynı zamanda toplumsal bir aktivitedir. İnançlar toplumda birtakım gizli ya da kapalı işlevlere sahiptir. Bu işlevler yalnızca kurumsal dini inançlara ait değildir. Büyüsel ve mistik formlar ve hatta batıl inançlar dahi toplum tarafından kabul gören diğer bir inanç şeklidir (Arslan, 2011: 25 akt. Develi, 2019, s. 55). Aslı-esası olmayan, uydurulmuş, saf ve doğru inançlar arasına katılmış, bazen zaman ve mekânların uğuru veya genellikle uğursuzluğu ile ilgili olarak dillerde dolaşan abartılmış hikâyeler, hakikatin zıddı olan “hurafe” olarak adlandırılmaktadır. Batıl inanç da bu asılsız söylentilere (hurafelere) inanmak ve bu inanışların gereğine göre hareket etmek demektir (Çakır Özdemir, 2015, s. 24).

İman ve amel ile bilgi arasında çok yakın ilişki bulunmaktadır. Eksik ve yanlış bilgiler üzerine sağlıklı bir dindarlık bina edilemez. Nitekim bidat ve hurafelerin çoğu samimî, fakat bilgisizce ortaya konan inanç ve davranışlardan doğmuştur. Her inanan kişi, neye inandığını bilmeli ve bu bilgisini gönülden teslimiyetle tasdik etmelidir. Kişinin ilme karşı kör davranması, kendisini dinsizliğin kucağına düşürebilir. Din duygusu ve dine olan ihtiyaç fitrî olduğundan, bilgisizlik, şeytana tapmaya kadar götüren zararlı ve sapık akımların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Paçacı, 2003, s. 8).

Kişiler, korku ve endişeye kapılmaları durumunda kendilerini koruyacağına inandıkları bir yaratıcıya yönelebilecekleri gibi bunun yanında birtakım hurafe içeren ritüellere de başvurabilmektedirler. Ülkemizde de bu gibi durumlarda tahtaya vurmak, bir türbeyi ziyaret edip orada bulunan kişiden medet ummak, orada çaput bağlamak veya dilekte bulunmak gibi ritüelleri gerçekleştirilmektedir (Ayten ve Köse, 2012 akt. Develi, 2019, s. 59). Türk sinemasında da toplumun bir yansıması olarak genellikle gelenek haline gelmiş ve benimsenmiş birtakım inanışları rahatlıkla ve sıklıkla görmekteyiz. Bunlar, gidenin ardından su dökmek, gerdek gecesi testi kırmak, nazar boncuğu takmak, çaput bağlamak, kurşun döktürmek ve mum yakmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Çakır Özdemir, 2015, s. 36).

Başrollerini Tarık Akan ve Necla Nazır'ın oynadığı, Ergin Orbey'in yönettiği *Delisin* filmde, batıl inançların sinemada yansımalarına ilişkin önemli ipuçları bulunmaktadır. Filmde, keramet atfedilen şemsiye altında insanlar fotoğraf çektirerek sıkıntılarından kurtulacağına inanmaktadırlar. Gözleri görmeyen bir yaşlı da fotoğraf çektirmek için

şemsiyenin altına oturmuştur. Ferit (Tarık Akan) “*Amca gözlerini aç*” dediğinde, yaşlı adam “*Açılacak inşallah evladım*” diye karşılık vermektedir. Ayrıca, halk türbeye çevrilen fotoğraf stüdyosuna para atmakta, penceresinde dilek mumu yakmaktadır (Gülüş, 2016, s. 128).

Görsel medya ve sinema dünyasındaki sihirli ürünlerin küresel dalgasının yansımaları Türkiye’deki birçok dizinin de konusunu oluşturmuştur. Özellikle çocukların ilgi odağı haline gelen ve reytinglerde başarı elde eden *Sihirli Annem*, *Ruhsar*, *Bücür Cadı* ve *Perili Ev*, *En İyi Arkadaşım*, *Acemi Cadı*, *Selena* ve *Taşların Sırrı* adlı dizilerde, sihir, büyü ve metafizik olayları işlenmiştir. Dizilerde genel olarak metafizik alana kolayca girilerek metafizik kahramanlar normal hayatın bir parçası olarak izleyiciye sunulmuştur. Basit ve sınırsız sihir olayları ise aile, okul ve sosyal hayatı bir felce uğratacak niteliktedir. Dizilerde eşyalar insana, insanlar hayvanlara, sosyal roller birbirine dönüştürülmektedir. Keza bu dizilerde metafizik ve kutsal alan olabildiğince normalleştirilmekte ve maddileştirilmektedir. Bu durum insanın kutsala ve manevi alana yönelik merak, ilgi ve saygısını azaltmaktadır. İnsan hayatı metafizik alanın sihir ve büyü yoluyla normalleştirilmesi sonucu maddi boyutuna indirgenmektedir (Görmez, 2008, s. 2-3). Bu durum özellikle yeni yetişen nesilde Allah inancının zihinlerde yanlış temeller üzerine oturmasına sebep olmaktadır.

1.3.1.2. İbadet Boyutu

İbadet, Allah’a gönülden isteyerek yönelmek, tapmak, boyun eğmek ve itaat etmek demektir. İbadet yaratıcı kudret karşısında boyun bükmenin ve ona sevginin sonucu ve göstergesi olarak; sırf Allah için ve O’nun rızasını kazanmak için yapılmalı ve sadece Allah’a mahsus olmalıdır (Apaydın, 2007, s. 217). Bir eylemin ibadet olabilmesi için samimi bir şekilde, dünyevi beklentilerden uzak ve kalben yapılması gerekir. İbadette asıl olan Allah’a saygı ve O’na koşulsuz bağlılıktır.

Dinin ibadet boyutu, bir dine inanan insanların yerine getirdikleri dini pratiklerin tamamını ifade eder. Bu boyutla insanların, ibadete katılmalarının sıklığını, ibadetlerin çeşitli biçimleri arasındaki değişik ilişkileri ve belirli bir pratiğin içindeki değişkenleri gözlemlemek mümkündür. Bu boyuttan elde edilecek bilgiler ışığında, ibadetin fert için ne ifade ettiğinin daha iyi anlaşılması sağlanabilir, bu durum da farklılaşmış dini katılma

ve tecrübenin açıklanması yolunda önemli verilerin elde edilmesini kolaylaştırmaktadır (Mehmedoğlu, 2004, s. 29).

Esasen din duygusu gibi, ibadet ihtiyacı da fitri ve doğaldır. İnsanlık tarihi boyunca, çeşitli dinler insanın bu doğal duygu ve ihtiyacını karşılayan dinin ritüelini yani ibadet ve ayin merasimlerini düzenleyen değişik biçim ve şekiller öngörmüşlerdir. (Apaydın, 2007, s. 217). İslam dininde de ibadet, dine bağlılığın bir anlamda dindarlığın göstergesidir. İslam dininde genel hatlarıyla namaz, oruç, zekât, sadaka, hac, umre ve Kur'an tilaveti gibi pratikler başlıca ibadetlerimizden olmakla birlikte Allah rızası için yapılan her güzel davranış da ibadet olarak değerlendirilebilir.

Dini unsurların dizilerde yer alma sıklığı diğer kültür unsurlarına göre daha az olduğu gözlenmektedir. Dikkate değer bir başka husus ise dini unsurların dizilerde yer alışı ve sunuluş biçimleridir. İlk dönem sinema yapımlarında yer alan kötü din adamı imajı dizi çalışmalarına da yansımıştır. Bu yansıma, seyircinin din adamına ve dine bakışını doğal olarak etkilemiştir. Bu programlar sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik açıdan yönlendirici işlev üstlenmektedir (Kırtepe, 2014, s. 43).

Dinin daha çok alt tabakalara ait bir ihtiyaç ve zorunluluk olarak lanse edildiği dizilerde; özellikle zengin karakterlere hiçbir dini ritüel yada dini değer yüklenmemiştir. 2000'li yıllarda çok seyredilen dizilerden biri olan Ekmek Teknesi'nde Fırıncı Nusret'in (Savaş Dinçel) evinde namaz kılışı, evine girdiğinde ayakkabıların çıkartılması dahi eleştirilere sebep olmuştur. Dizinin senaristi Hasan Kaçan "*bir insanın evinde namaz kılan varsa onu da yansıtmak zorundayız*" ifadesiyle bu durumu savunma ihtiyacı duymuştur. Hal böyleyken dikkat edilmesi gereken bir diğer şey de fırıncı ailesinin de orta tabakadan bir aile olmasıdır (Geçer, 2013, s. 83).

1.3.1.3. Değerler Boyutu

Adalet, eşitlik, sevgi, çalışkanlık, misafirperverlik ve dürüstlük gibi toplumun sahip olduğu ortak tutum ve bakış açıları "*değer*" olarak tanımlanmaktadır. Kısacası değerler, kültürel olarak tanımlanmış toplumsal standartlardır. Kültürel değer ve inançlar, kişiliğin temelini oluşturarak sosyal çevrenin nasıl algılanacağını da belirlemektedir (Bahar, 2009, s. 64). Değerler, kişilerin davranışlara yön vermelerinin yanı sıra toplumdaki insanlar tarafından ortaklaşa benimsedikleri için davranışlarda benzeşmeye ve dolayısıyla

kalıplaşmaya yardım etmektedir (Sarı, 2017, s. 30). Bu bağlamda değerler, toplumun bir arada yaşamını sürdürebilmesi ve kültürel olarak devamlılığının sağlanabilmesi için önemli bir unsurdur. Değer; bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlar olarak tanımlanmaktadır (Kızılcılık & Erjem, 1996, s. 128).

Değerler; düşünme, karar verme, seçim yapma, konuşma, eylemde bulunma gibi insana özgü olan tüm davranışlarda önemli bir etkidir. İnsan; hayata, olaylara ve çevresinde olup bitenlere sahip olduğu “*değerler*” doğrultusunda tepki verir. Kişi için en önemli, en kıymetli ve en güzeli belirleyen onlara verilen değerdir (Sapsağlam, 2016, s. 5). İnsanın değerli olma olgusu İslam’da sabittir. Salih bir iman ve takva ile dinin yasak ve emirlerine uymak, dinin tavsiyelerine riayet etmek, erdemli olmak, kötülükten, fenalıktan, ahlaksızlıktan kaçınarak iyiye ve güzele yönelmek İslam dinine göre bir insanın sahip olması gereken en önemli vasıflardandır. Diğer din ve inanç sistemlerinin de buna benzeyen veya benzemeyen çeşitli değer ve normları bulunmaktadır (Bilis, 2012, s. 171).

Değer, insanın doğumu ile birlikte var olan bir olgu değildir. Değerler, kişinin ailesi, içinde bulunduğu toplumsal yapı ve sahip olduğu sosyal çevre gibi dış etmenlere göre şekillenmektedir. Toplumlar özgü olan değerlerin yeni nesillere aktarılması kültürel devamlılık açısından önem arz etmektedir (Sezgin Tufan & Çifci, 2017, s. 28). Bu bağlamda, dini inançlar ve pratikler de toplumsal değerleri etkileyen, anlamlandıran ve onlara yön veren en önemli faktörlerdendir.

Bununla birlikte, bireylerin yoğun olarak medyanın etkisinde olduğu bir toplumda, en yaygın kabul gören değerleri belirleyen temel etken medya olmaktadır. Medyanın temel taşıyıcılığını üstlendiği kitle kültürü bombardımanı, toplumun kendi geleneksel kültürüne yabancılaşmasına yol açmaktadır (Mora, 2008, s. 1). Televizyonda yayınlanan diziler, izleyicilerin hem davranışlarına etki etmekte hem de onların toplumsal değerlere bakış açılarının değişmesine zemin hazırlamaktadır (Kırtepe, 2014, s. 191).

Televizyonlardaki en çok izlenen programlardan birisi olan diziler, değerler üzerinde de etkili olmaktadır. Her şeyin ekonomik değerliliğinin ön plana çıkması, toplumsal değerlerin ikinci plana itilmesine neden olmaktadır. Bu sebeple güçlü olmanın ekonomik

seviye ile doğru orantılı olduğu ve o oranda dilediklerinizi yapabilme imkânına sahip olunabileceğine dair bakış açısı yaygınlık kazanmaktadır. Bu bakış açısının ortaya çıkışı insanları daha kısa sürede zengin olmanın değişik yol ve yöntemlerini bulmaya yönlendirmektedir (Kırtepe, 2014, s. 47). Bu programlar da ağırlıklı olarak; entrika, aile içi uygunsuz ilişkiler, aldatma, tecavüz, intikam, nefret, kavga, saldırganlık ve şiddet gibi konuları içermektedir (Özkan Ö. , 2017, s. 138). Türk dizilerinin, Türk sinemasına benzer biçimde, daha çok Batılı değerlerle oryantal değerleri birlikte sunan melez bir kültürü temsil ettiklerini; estetik, etik ve politik şuurun birliğini temin edecek kendi düşünce, kültür ve sanat değerlerini tam olarak içselleştiremediğini özellikle belirtmekte fayda vardır (Şentürk, 2014, s. 20).

Yayınlandığı dönemde en çok izlenen ve en uzun süre devam eden yerli yapımlardan *Bizimkiler* dizisinde, yaygın bir davranış biçimi olarak bol miktarda içki içilmekte, para ve kişisel menfaatler ön planda tutulmakta ve şahsi ilişkilerde çoğunlukla ikiyüzlü davranışlar sergilenmektedir. Ayrıca, evlerin birçoğunda içki köşesi bulunmakta, gelenlere öncelikle içki teklif edilmekte ve bu durum misafirler tarafından yadırganmamaktadır (Karacoşkun, 2002, s. 230).

Buna karşın, dini değerlere saygılı bir şekilde yaklaşılana dizi olarak Ekmek Teknesi, 2002 yılında televizyonda yayınlanmaya başlamış, Nielsen Medya'dan elde edilen dizi izlenme verilerine göre tüm kişilerde 2003 yılında beşinci, 2004 yılında ise dördüncü sırada yer almış, AB grubunda ise 2003 yılında üçüncü, 2004 yılında ise dördüncü sırada yer bulmuştur. Dizide; dini ve kültürel değerlere olumlu bir bakış açısıyla ve bilinçli olarak yer verildiği, toplumda var olan batıl inanç ve hurafelerin yanlış olduğu mesajının ince bir şekilde işlendiği, ana tema olarak ortaya çıkan inanç, ibadet, ahlak, tarih, aile, dil, örf ve adet konularının başarılı bir şekilde yansıtıldığı görülmüştür (Günaydın, 2013, s. 109-110). Günümüzde reyting kaygısından dolayı dizilerde şiddet, cinsellik, entrika ve Türk gelenek ve göreneklerine aykırı konulara sıkça yer verilse de, Ekmek Teknesi örneğinde görüldüğü üzere toplumun dini duygu ve değerleriyle uyumlu diziler de halkın ilgisine mazhar olabilmektedir.

Dini değerlere saygılı bir dizinin de yüksek izlenme oranına ulaşabildiği görülmesine rağmen, yerli dizilerin genelinde dine yer verilmemektedir. Özellikle 2000'li yılların en çok izlenen dizileri olan *Aşk-ı Memnu*, *Yaprak Dökümü*, *Fatmagül'ün Suçu Ne*, *Öyle Bir*

Geçer Zaman Ki gibi İstanbul dizilerinde dine ait hiçbir motif, ritüel bulunmamaktadır. Hatta Osmanlı Devleti'nin yükselme dönemini konu edinen *Muhteşem Yüzyıl* gibi bir dizide dahi dini bir ritüele neredeyse hiç yer verilmemiştir. (Geçer, 2013, s. 84)

1.3.2. İnsan Fıtratına Etki Eden İki Olgu: Cinsellik ve Şiddet

İslam felsefesinde Muhasibi'ye göre kuvve-i şeheviye, kuvve-i gadabiye ve kuvve-i akliye olmak üzere insana ait üç temel potansiyel güç (kuvve) vardır (Subaş & Çetin, 2017, s. 163). İslam, bu üç kuvvenin dengede tutulmasını istemektedir. Bu kuvveler dengede tutulamadığı zaman insan fıtratı bozulmaktadır. Cinsellik ve şiddet temalı kelime, sembol ve resimler insandaki kuvve-i gadabiye ve kuvve-i şeheviyeyi aşırı şekilde uyarmakta ve denge noktasından saptırmaktadır. İnsanların maruz kaldığı her bir resim, her bir kelime, her bir etki bilinçaltında iz bırakmakta ve kişilerin dini duygu ve düşüncelerden uzaklaşmasına yol açmaktadır (Yorulmaz, 2015, s. 216). Bu bağlamda, *Yaprak Dökümü* dizisinde yer alan şiddet ve cinselliğe ait unsurlar da bu çalışmada incelenmiştir.

Cinsellik:

Cinsellik, cinsel içgüdüye bağlı davranış ve aktiviteler (Dökmeci & Dökmeci, 2012, s. 117) cinsel özelliklerin bütünü, eşeysellik olarak tanımlanmaktadır. Çalışmamızda ayrıca dekolte giyim de cinsellik kapsamında değerlendirilmiş olup dekolte, açık giyim (TDK, 2011, s. 614) anlamına gelmektedir. Araştırmamızda, dizüstü kıyafet ile omuz, göğüs ve sırt bölgelerini açık bırakan kıyafetler dekolte giyim kapsamında değerlendirilmiştir.

RTÜK tarafından 2010 yılında kadın izleyicilerin televizyon izleme eğilimlerine ilişkin olarak yapılan bir araştırmada, kadın izleyiciler %71,6 oranla en çok cinsellik içeren görüntülerden rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Aynı çalışma ayrıca kadınların; çocuklara, kadınlara ve güçsüzlere uygulanan fiziksel şiddet görüntülerinden % 65,9, tecavüze uğrayanlara ilişkin görüntülerden 65,3 ve cinayet görüntülerinden ise 62,6 oranla rahatsızlık duyduklarını ortaya koymaktadır (RTÜK, 2010, s. 107). 2012 yılında yapılan bir diğer araştırmada da, katılımcıların %49,3'ü cinsel içerikli ve müstehcen görüntülerden, %39,5'i ise şiddet görüntülerinden (korku, savaş, silah, kan) rahatsız olduklarını belirtmişlerdir (RTÜK, 2013, s. 123).

Şiddet:

Dünya Sağlık Örgütü tarafından şiddet; yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya kayıp ile sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan, kişinin kendisine, başka bir kişiye, bir gruba veya topluluğa karşı fiziksel şiddet ve gücün tehdit veya fiili olarak kasıtlı kullanımı şeklinde tanımlanmıştır (Hüseyin, Mürüvvet , Demet, & Merih, 2012, s. 113)

En geniş tanımı ile şiddet; kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükûnet ve huzura son vermek; bir başkasının hakkını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak; yıkıcı davranışlarda bulunmak, aşırı derecede öfke ifade etmek şeklinde ifade bulan bir davranış olarak ifade edilebilir (Erten & Ardalı, 1996, s. 143).

Şiddet; fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel ve siber şiddet olmak üzere 5 farklı kategoride sınıflandırılmaktadır (Polat O. , 2016, s. 17). Bununla birlikte bazı kaynaklarda sözel şiddet ayrı bir sınıflandırma olarak karşımıza çıksa da psikolojik şiddetin çok geniş bir yelpazeyi kapsamaması nedeniyle bu çalışmamızda sözel şiddete, psikolojik şiddet altında yer verilecektir. İncelenen bölümlerde karşılaşılan sıklığına bağlı olarak, çalışmamızda fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet türleri ele alınacaktır.

Fiziksel Şiddet: Fiziksel şiddet; kaba kuvvetin korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. İtmek, tokat atmak, ısırma, boğmaya çalışmak, tekmelemek, yumruklamak, eşya fırlatmak, bıçak veya silah gibi aletlerle tehdit etmek ve işkence yapmak gibi fiil ve eylemler fiziksel şiddet kapsamına girmektedir (Kazancı, 2010, s. 15) Fiziksel güç kullanarak karşısındakini hırpalamak, dövme eylemleriyle başlayan fiziksel şiddet ölümle sonuçlanan olaylara da yol açabilir (Polat O. , 2016, s. 25).

Cinsel Şiddet: Cinsel şiddet, cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Karşı cinsi cinsel bir nesne gibi görmek, taciz, cinselliği cezalandırma yöntemi olarak kullanmak, kaba kuvvet ya da duygusal baskı kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz etmek, istenmeyen cinsel pozisyonlara zorlamak ve fuhuşa zorlamak gibi eylemler cinsel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir (Açıkgöz, 2014, s. 20).

Duygusal Şiddet (Psikolojik Şiddet): Psikolojik şiddet, günlük hayatta en sık rastlanan şiddet türlerinden birisidir. Psikolojik şiddetin temelinde insanın yaşadığı psikolojik hasar bulunmaktadır. Sözel şiddet, duygusal şiddet olgularında çok sık gözlenen bir olaydır. Sözel şiddet; söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve cezalandırma aracı olarak kullanılmasıdır. Sözel şiddete ilişkin davranışlardan en belirginini kişinin değer verdiği konulara yönelik güveni sarsmak ve kişiyi yaralamak amacıyla belli aralıklarla çok ağır hakaret etmek ve sözler söylemektir (Polat O. , 2016). Bireyi küçük düşüren, aşağılayan veya bireyin itibar ve değerine saygı duyulmadığını gösteren sözlü ifadelerdir. Hakaret, sövme, azarlama, aşağılama ve tehdit sözel şiddetin başlıca unsurlarıdır (Pınar, 2013, s. 316). Bir başka ifade ile duygusal şiddet kişiye bağırma, başkaları önünde küçük düşürme, gururunu incitme, fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etme, kişinin duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etme özgürlüğünü kısıtlama, yakınlarıyla görüşmesini ve iletişimini yasaklama gibi fiziksel baskı olmaksızın uygulanan ve ruh sağlığını bozucu eylemlerin tümünü kapsamaktadır (Kazancı, 2010, s. 15).

Televizyonda, gerek şiddete maruz kalanların gerekse şiddet uygulayanların kendilerinin ve ailelerinin çektikleri acılar arka plana itilmekte ve şiddetin sonuçları yeterince ele alınmamaktadır. Bu durum seyircinin zihninde şiddeti normalleştirmektedir. Seyircide, şiddeti uygulayanların şiddetle istedikleri sonuca ulaşabildiği ve hayatlarına daha mutlu bir şekilde devam ettikleri izlemine oluşturmaktadır (Şahin, 2017, s. 23).

Televizyon dizi film programlarında sıklıkla karşılaşılan şiddet içerikli yayınların etkileri neticesinde; sosyal davranış, toplumsal olay ve süreçleri algılama, sosyalleşme süreçlerinde birçok farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçların başta gelenleri; şiddet karşısında duyarsızlaşma, şiddet uygulayan karakterlerle özdeşleşme, şiddeti meşrulaştırma olarak sıralanabilir (Kırtepe, 2014, s. 48-49). 1996 yılında kamuoyunda *Susurluk Kazası* olarak adlandırılan trafik kazası sonucu ortaya çıkan, devlet-siyaset-mafya üçgeninin medyada ve toplumda oluşturduğu etkiye paralel olarak, yerli dizilerde de örgütlü suç teması işlenmeye başlamıştır. *Deli Yürek*, *Kurtlar Vadisi*, *Aşkına Eşkına* gibi bu dizilerde milliyetçilik yoğun olarak işlenirken, şiddetin de meşrulaştırıldığı görülmektedir (Kutlu, 2010, s. 71).

1.3.3. Dinin Topluma ve Bireye Etkisi

Kutsal metinlere, geleneğe ve sembollere bağlılık olarak kendisini gösteren gelenekselleşmiş ve müesseseleşmiş bir din, genellikle mevcut düzenin korunmasını sağlamakta ve bu bağlamda din, yeni değerlerin ortaya çıkmasını sağlamaktan ziyade eski değerlerin koruyucusu şeklinde algılanmaktadır. Ancak Alman bir sosyolog olan Max Weber özellikle dinin, ahlaki fikir ve değerlerin; sosyal ve ekonomik değişim olgusu içerisinde yer aldığını ve yerine göre bu fikir ve değerlerin sosyal değişimin etkin bir faktörü olduğunu belirtmektedir. Calvinist, Pietist, Baptist ve Metodist Protestan çevrelerin yaşayışında beliren Püritanizm⁹ şeklindeki zahitlik anlayışı, Batıda modern Kapitalizmin doğuşunda en önemli etken oluştur (Günay, 2008, s. 373).

Geleneksel toplumlarda sosyal kurumlar din eksenli bir yapı oluştururken, modern toplumda ana kurumlar ekonomi temellidir. Ancak insanın yaratıcı ile ilgili inançları; metafizik değerlerini, toplum ve evren ile ilgili değer yönelimlerini ve ahlaki durumlarını etkilemekte ve bu durum da dinin asli fonksiyonu olarak toplumlarda hala devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca, dinin bunalım ve buhranlara karşı insanı koruyucu bir rolü de bulunmaktadır. Bu nedenle toplumların bunalımlı ve buhranlı dönemlerinde dini eğilimlerin arttığı görülmektedir (Arslantürk & Amman, 2009, s. 311). İnsanlar, olumsuz bir olay karşısında çaresiz kaldıklarında dine ya da bir yaratıcıya sığınma eğilimi göstermektedir. İnsanların dine veya yaratıcıya yöneldikleri bir başka zaman da, fiziksel ya da psikolojik olarak kendilerini güçsüz ve aciz hissettikleri anlardır. Bu bağlamda, dini inanç ve onunla ilişkili önemli kavramlardan biri olan dindarlık ile yaşanan olumsuzluklar sonrasındaki toparlanma ve uyum sağlama süreci arasında bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür (Erdoğan, 2014, s. 3).

Dinin, insanların zihniyet yapısını oluşturmasındaki en belirgin gösterge, toplumların kültürleri ve yaşayışlarında ortaya çıkmaktadır. Sadece dünyevi davranışlardan bir kimsenin dindar olup olmadığını, hatta hangi dine mensup olduğunu anlamak

---

⁹ Püritanizm, 16. yüzyılın sonları ve 17. yüzyılda Roma Katolik Papalığının İngiltere Kilisesi kalıntılarından arınmayı amaçladığı, Kraliçe Elizabeth I hükümdarlığı döneminde yerleşen dinî bir reform hareketidir

mümkündür. Dinine bağlı bir Budist'in, iktisat, sanat vb. gibi hadiselere karşı tutumu, ister istemez bir Müslüman veya Hristiyan'ından farklıdır (Keskin M. , 2004, s. 13).

Dinin başlıca fonksiyonlarından biri de, sosyal kontrol aracı olarak toplumda bütünleşmeye sağladığı büyük katkıdır. Sevap olarak kabul edilen davranışlar teşvik edilirken günah kabul edilen davranışlar yasaklanmaktadır. Böylece bireylerin her çeşit davranışlarının toplumun değer yargılarına uygun olması sağlanır. Topluca yapılan dinî ibadet ve törenler vasıtasıyla, bireyler arasında toplumsal dayanışma ve kaynaşma artar. Böylece din, toplumda istikrarın ve devamlılığın bir teminatı olur. Ayrıca, bireylerde sabır, feragat, ümit ve mücadele ruhunu geliştiren din, her çeşit bencilliğin de engellenmesini sağlar (Güneş, 2014, s. 159).

Din, insanların yaşamlarında önemli bir yeri ve etkinliği olan, zamansal açıdan da insanın var oluşu ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. Toplumsal yaşamda dinin yerine geçebilecek bir kavram ya da yaklaşım henüz ortaya çıkmış değildir. Kaldı ki dinin yerine geçecek kavram, sistem ya da yapı, insan ve din arasındaki ilişkiyi insan ve kendisi arasında var edeceğinden adeta dinsel bir nitelik olarak toplumsal yaşamda yerini alacaktır. Her ne kadar aydınlanma olarak da tabir edilen modern düşünce sistemi dinin, en azından dini yönelimin giderek zayıflayacağını ve zamanla ortadan kalkacağını öngörse de, dünyanın içinde bulunduğu durum bu öngörünün tam tersini gösterir niteliktedir (Bilis, 2012, s. 23).

Kişiliği oluşturan unsurlar, iki kategoride ele alınabilir. Bu unsurlar arasında bir taraftan, içgüdülerimiz, dürtüler, arzu ve isteklerimiz gibi kalıtıma dayanan ve irsiyetle ilgili etkenler yer almaktadır. Diğer taraftan ise din, ahlak kuralları, kültür ve medeniyet gibi bütün toplum düzenini ilgilendiren ve kişilerin psikolojisini etkileyen güçler bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle kişilik, kişiye doğuştan gelen özellikleri ile hayatın farklı evrelerinde çevre faktörlerinin etkilediği davranışların ahenkli bir bütünüdür (Çelik, 2004, s. 12).

Bütün bu bilgiler çerçevesinde, dini toplumdaki bağımsız düşünmenin mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Din, bir taraftan toplumu değiştirip dönüştürürken, bir yandan da değişmelere karşı toplumu korur ve bu yönüyle değişimin önündeki en önemli unsurlardan biri olabilir. Bu arada, dinin bizzat kendisi de toplumun örf ve adetlerinden,

kültürel öğelerinden ve yaşam biçiminden etkilenererek bazı değişimler gösterebilmektedir (Ebuzar, 2011, s. 146).

Ayrıca, dinlerin dünyada var olmasını sağlayan en önemli etkenlerin başında “*Dil*” gelmektedir. Çünkü dinler iletişim, haberleşme, konuşma, okuma ve yazma gibi süreçler sayesinde yayılıp gelişmekte ve yazılı metinler sayesinde kalıcı olmaktadır. Her ne kadar dinler, evrensel söylemlerinden dolayı tek bir dile indirgenemese de kutsal metin dilinin (Din dilinin) diğer diller üzerindeki –örneğin Kur’an dili Arapçanın Türkçe üzerindeki etkisi ortadadır. Dil, kültürün ayrılmaz bir parçası olması sebebiyle de din dilinin etkisine kültürel alanda da rastlanmaktadır. Türkiye’de yapılan dil devrimi ve hatta ezanın, ibadetin Türkçeleştirilmesi de, dilsel ve kültürel alandaki bu dini etkinin azaltılmasına yöneliktir (Bilis, 2012, s. 150).

2. BÖLÜM: YAPRAK DÖKÜMÜ DİZİSİNİN DİNİ MOTİFLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ

Bu bölümde, *Yaprak Dökümü* dizisi hakkında genel bir fikir oluşması amacıyla, dizi ve oyuncular hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra dizi özetlenmiş, akabinde ise detaylı olarak incelenen bölümlerde tespit edilen din ve değerlerle ilgili iletiler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2.1. Dizinin Künyesi

Bu bölümde, dizi hakkındaki yayımlanma dönemi, yapım ve oyuncu bilgilerine ilişkin detaylara yer verilmiştir.

Yayımlanma Dönemi:

Tablo 4: Yaprak Dökümü Dizisi Yayımlanma Bilgileri

Sezon	Tarih Aralığı	Bölüm Aralığı
Birinci sezon	13/09/2006 - 20/06/2007	1 - 38. Bölümler
İkinci sezon	05/09/2007 - 25/06/2008	39 - 80. Bölümler
Üçüncü sezon	03/09/2008 - 17/06/2009	81 - 118. Bölümler
Dördüncü sezon	02/09/2009 – 16/06/2010	119- 159. Bölümler
Beşinci sezon	15/09/2010 – 29/12/2010	160- 174. Bölümler

Yayımlandığı TV kanalı: Kanal D

Yapım: Ay Yapım

Yönetmen: Mesude Eraslan Tekin

Senaryo: Ece Yörenç - Melek Gençoğlu

Eser: Reşat Nuri Güntekin

Yapımcı: Kerem Çatay

Müzik: Toygar Işıklı

Görüntü Yönetmeni: Durmuş Sorkut

Filmdeki Karakterler:

Ali Rıza Tekin (Halil Ergün): Tekin ailesinin babası, emekli kaymakam.

Hayriye Tekin (Güven Hokna): Tekin ailesinin annesi, ev hanımı.

Fikret (Bennu Yıldırımlar): Tekin ailesinin ilk kızı, ev hanımı.

Şevket (Caner Kurtaran - Hasan Küçükçetin): Ailenin ikinci çocuğu, bankacı.

Ferhunde Güven (Deniz Çakır): Şevket'in eşi, bankacı.

Oğuz (Tolga Karel): Ali Rıza Bey'in bir dönem iş arkadaşı ve en büyük düşmanı, Leyla'nın eşi- sevgilisi.

Leyla (Gökçe Bahadır): Tekin ailesinin üçüncü çocuğu, dersane öğrencisi.

Necla (Fahriye Evcen): Tekin ailesinin dördüncü çocuğu, üniversitede mimarlık öğrencisi.

Ayşe (Efsun Karaali): Ailenin en küçük çocuğu, ilkokul öğrencisi.

Neyyir (Bedia Ener): Tekin ailesinin en yakın komşusu, terzi.

Sedef (Seda Demir): Neyyir'in kızı, stilist.

Ceyda (Başak Sayan): Yaman'ın eşi, ev hanımı.

Yaman (Bülent Fil): Ceyda'nın eşi, iş adamı.

Ahmet Genç (Yusuf Atala): Mahallenin kahvecisi.

Gülşen (Eren Balakan): Ferhunde'nin yakın arkadaşı, bankacı.

Tahsin Başsoy (Ahmet Saraçoğlu): Fikret'in eşi, çiftçi.

Cevriye Başsoy (Güler Ökten): Tahsin'in annesi, ev hanımı.

Deniz Başsoy (Neslihan Atagül): Tahsin'in en büyük çocuğu, lise öğrencisi.

Nurinisa (Uğur Kıvılcım): Cevriye'nin arkadaşı, ev hanımı.

Reyhan (Gülşah Ertuğrul): Nurinisa'nın torunu, hemşire.

Nurdan Güven (Perihan Savaş): Ferhunde'nin annesi, iş kadını.

Cem Aydınoğlu (Kıvanç Kasabalı): Necla'nın nişanlısı- eşi, mimar.

Kemal Aydınoğlu (Nezih Tuncay): Cem'in babası, iş adamı.

Suzan Aydınoğlu (Sema Özkanlı): Cem'in annesi, ev hanımı.

Selin Aydınoğlu (Sedef Avcı): Cem'in kardeşi, üniversite öğrencisi.

Can Türe (Ege Aydan): Yaman'ın avukatı.

Ali Sarper (Barış Bağcı) : Necla'nın ikinci eşi, iş adamı.

Levent Tuncel (Nihat Altinkaya): Ferhunde'nin sevgilisi-nişanlısı, iş adamı.

Mithat Kara (Mustafa Avkıran): Ferhunde'nin üçüncü eşi, iş adamı.

Nazmi (Caner Cindoruk): Leyla'nın sözlüsü, doktor.

2.2. Dizinin Özeti

Bir aile dizisi olarak karşımıza çıkan *Yaprak Dökümü* dizisi Trabzon'da başlamaktadır. Ali Rıza Bey “*Bir babanın çocuklarına bırakacağı en büyük miras, temiz bir isimdir. Bu dün böyleydi, bugün de böyle olmalı*” sözüne olan inancı sebebiyle Trabzon'daki kaymakamlık görevinden, Fikret'in nişanlısının adının yolsuzluk iddialarına karışması sebebiyle, tertemiz olan memuriyet sicilinin böyle bir olayla kirlenmemesi için istifa eder. Ardından da Ali Rıza Bey'in etkisiyle Fikret nişanlısından ayrılır ve Necla'nın da İstanbul'da üniversite kazanmasıyla Tekin ailesi için İstanbul serüveni başlar. Tekin ailesi, Ali Rıza Bey'in anne ve babasının vefatından sonra terk ettiği baba ocağı olan eski evlerine geri dönerler. Necla üniversiteye Leyla ise dershaneye başlamış; Ali Rıza Bey eski bir öğrencisinin şirketinde, Şevket ise bankanın sınavını kazanarak bankada işe başlamıştır.

Ali Rıza Bey, Altın Yaprak A.Ş.'den ahlaki olmayan durumlara göz yumamayacağı için istifa eder ama öncesinde filme de ismini veren; “*Babasınız, beş tane çocuğunuz var. Hele bir parasız kalın. O ihtiyaçlar karşılanmasın da görün. İşte o zaman ömrünüzün sonuna kadar yaprak dökümü manzarası seyredersiniz.*” cümlesini Oğuz'dan duyacaktır.

Ali Rıza Bey'in işten ayrılmasıyla maddi sıkıntılar baş göstermeye başlar. Şevket ise bankada evli bir kadın olan Ferhunde'yle, yıllarca tersini öğrendiği ahlaki yargılarına ters düşse de meşru olmayan bir ilişkiye başlar. İşte *Yaprak Dökümü* hikâyesi tam da bu

noktada başlar. Bu hikâye, bir babanın hayatını adadığı doğrulara rağmen, çocuklarının hataları karşısında hem ayakta kalma hem de çocuklarını düştükleri hatalardan kurtarma çabasıdır.

Şevket'in ilişkisi, bir müddet gizli kalsa da Ferhunde'nin boşanmasıyla birlikte Ali Rıza Bey'in tüm karşı çıkmalarına rağmen evlilikle sonuçlanmıştır. Ali Rıza Bey'in ifadesiyle *“Bir hatanın telafisidir bu evlilik”*.

Ali Rıza Bey'in dördüncü çocuğu Necla ise Oğuz ile tanışır ve bir müddet sevgili olurlar. Fakat Necla bu ilişkiyi fazla sürdürmez ve bitirir. Bunun akabinde Leyla, Oğuz'la sevgili olur. Oğuz'un çok fazla alkollü olduğu bir gece Leyla ile buluşurlar ve Oğuz, Leyla'ya tecavüz eder. Bu tecavüz Leyla'nın Oğuz'dan tamamen ayrılmasına sebep olması gerekirken, bir fiil bundan sonra Oğuz'la Leyla daha da yakınlaşmışlardır ve Leyla bu ilişkiden hamile kalmıştır. Hamile olduğunu Oğuz'a söylemek için Oğuz'un evine giden Leyla, evde Ceyda ile Oğuz'un da ilişkisi olduğunu öğrenir ve merdivenlerden yuvarlanarak bebeğini de düşüreceği bir kaza geçirir. Bu kaza ile bütün aile Leyla'nın Oğuz'la olan ilişkisini öğrenir. Ve Ali Rıza Bey her ne kadar Oğuz'dan hiç hoşlanmasa da; *“Ali Rıza Bey'in kızı çocuk düşürmüş diye orda burada duyulursa çocuklar sokakta yürüyemezler. Benim dört çocuğum daha var. Onları da düşünmek zorundayım. Bir babanın evlatlarına bırakacağı en büyük miras, temiz bir isimdir. Her zaman söylüyorum, ismimizin kirlenmesine izin vermedim, vermeyeceğim de, evlensinler bu mesele kapansın. Bu lekeyi temizleyeceğiz”* sözleriyle Leyla ve Oğuz'un evlenmesine izin verir. Hayriye Hanım ise kızı çocuk düşürmüş dahi olsa zengin bir adamla evlenip maddi olarak rahat bir hayat yaşadığı için mutludur. Bu arada Oğuz'un Leyla ile evlenmesinin tek sebebi Ferhunde'nin Oğuz'u; Ceyda ile ilişkilerini Yaman'a söylemekle tehdit etmesidir.

Leyla'nın Oğuz ile Ceyda'nın ilişkilerini öğrenmesi sebebiyle isteksiz başlayan evliliği, zamanla maddi imkânların iyileşmesi ve Leyla'nın yaşananları yine çok hızlı unutmasıyla bir müddet iyi gitmiştir. Fakat Necla'nın ifadesiyle, Leyla'nın *“Ne oldum delisi”* olması, zenginliği ile hava atması, özellikle de Necla'yı kışkırtması sonuç vermiş ve Necla üniversiteden tanıştığı Cem'le nişanlı olmasına rağmen Oğuz'la birlikte olmuş ve evi terk ederek eniştesi Oğuz'la kaçmıştır. Hayriye Hanım, Oğuz'la Necla'yı bahçede öpüşürken görmesine rağmen tedbir almamış, Necla'yı çok kötü bir şekilde döverek alalecele Cem ile nişanlanmasını sağlamış ve hiçbir şey yaşanmamış gibi hayatına devam etmiştir. Necla

ve Oğuz arasında eskiden olanları da öğrenmesine rağmen her şeyi Ali Rıza Bey'den gizlemiştir. Hayriye Hanım'ın Necla'nın Cem'le nişanlanmasını istemesindeki en büyük sebepte yine Cem'in ailesinin çok zengin olmasıdır.

Necla'nın Oğuz'la birlikte kaçmasıyla Tekin ailesi temelden sarsılmış, bu terk edilmeyi kaldıramayan Leyla psikolojik sorunlar yaşamaya başlamış ve bir müddet tedavi görmüştür. Necla ise Oğuz'un gerçek yüzünü çok kısa sürede anlamış ve yaptıklarından büyük pişmanlıklar duysa da, özellikle Ali Rıza Bey'in Necla'yı hayatlarından tamamen çıkartması sebebiyle geri dönmemiştir. Necla Oğuz'dan ayrılmış, hem çalışıp hem de üniversiteye devam ederken kaldığı otelin fuhuş sebebiyle basılması ve Necla'nın da tutuklanması, Ali Rıza Bey'in yumuşayarak Necla'ya eve dönüş yolunun açılmasını sağlamıştır. Aile içinde yaşanan ahlak dışı olaylar ve Hayriye Hanım'ın her şeyin üzerini örtüp Ali Rıza Bey'den saklaması, Ali Rıza Bey'in Şevket ve Leyla'nın evliliklerine izin vermesi, Ferhunde'nin Leyla ile Necla'yı yaptıkları hatalar konusunda teşvik ve tahrik etmesi, kendini ise her fırsatta aşağılayarak kıskırtması, Fikret'in evden tamamen soğumasına ve bir kurtuluş yolu olarak Neyyir Hanım'ın uzak bir akrabası olan, eşi vefat etmiş, üç çocuklu ve Sakarya'da yaşayan Tahsin ile evlenmesine sebep olmuştur.

Oğuz'un filmin başından itibaren Ceyda ile ilişkisi vardır ve bu ilişki Oğuz'un Leyla ile evlenmesinden sonra da devam etmiştir. Bu arada Ceyda ile Oğuz'un ilişkisini bilen ve hatta belgelendiren Ferhunde ara ara Oğuz'u tehdit ederek para almıştır. Ceyda'nın hamile kalması ile Oğuz ve Ferhunde arasındaki bu çıkar ilişkisi bir süre daha devam etse de Oğuz Ferhunde'ye para vermeyi bir müddet sonra bırakmıştır. Bunun üzerine Ferhunde Yaman'ı Oğuz tarafından dolandırılma ihtimali ve Ceyda ile Oğuz'un ilişkisi konusunda uyarılmış ve bu iyiliği karşılığında bu kez de Yaman'dan para almıştır. Yaman bu uyarıyı dikkate alarak Oğuz hakkında yasal işlem başlatılmasını sağlamış ve Oğuz nitelikli dolandırıcılık suçundan tutuklatmıştır. Bu arada Yaman'ın Ceyda'nın bebeğinin Oğuz'dan olduğunu öğrenmesi de Oğuz'a olan düşmanlığını fazlasıyla artmıştır.

Leyla yaşananlardan sonra Oğuz'dan boşanmış ve bir müddet tedavi olduktan sonra toparlanmaya başlamıştır. Bu arada avukatı ve psikoloğunun eşi olan Can Bey ile de kısa süreli bir gönül ilişkisi olmuştur. Leyla ile Necla arasındaki buzlar ise Necla'nın banyoda gazdan zehirlenmesi ve bunu Leyla'nın fark ederek Necla'yı kurtarması ile erimiş ve Necla'yı kısmen affetmiştir.

Bu arada Oğuz hapisten kaçarak Ferhunde’yi kaçırmış ve ondan intikam alarak, hem Ferhunde’nin bütün parasını ve arabasını almış hem de onu çok kötü bir şekilde darp etmiştir. Tekin ailesinin bütün fertleri bu durum karşısında Ferhunde’ye kucak açmış, yaralarını hep birlikte sarmışlardır. Oğuz ise tam yurt dışına kaçmak üzereyken Ceyda’nın doğum yaptığını ve bir oğlunun olduğunu öğrenerek hastaneye gitmiş ve bu esnada polisler tarafından yakalanmıştır.

Yaşanan tüm bu olaylar esnasında maddi sıkıntılar asla azalmamış hatta fütursuzca yapılan harcamalar sebebiyle katlanarak artmıştır. Bu sıkıntılardan kurtulmak için köşk ara ara satılığa çıkarıldıysa da muhtelif sebeplerle satışı yapılamamıştır. Ali Rıza Bey ise bu maddi sıkıntıları aşmak adına birçok işte gocunmadan çalışmıştır. Şevket ise maddi anlamda tam bir çıkmaza girerken, bir taraftan da sürekli Ferhunde’nin tacizlerine ve aşağılamalarına maruz kalmıştır. Bu psikolojik şiddete daha fazla dayanamayan Şevket ihtirasına yenik düşerek bankadaki müşteri hesaplarıyla oynamış ve zimmetine geçirdiği paraları borsada kaybetmiştir. Ferhunde, Şevket’i Sedef’ten kıskandığı bir anlık öfkeyle Şevket’i bankaya ihbar etmiş, Şevket ise o panikle tefecilerden borç alarak parayı yerine koymuştur. Fakat borcu ödeyemeyince Yaman’dan borç alarak tefeciye olan borcunu ödemiştir. Bununla da kalmayıp Yaman Bey’in davetinde başladığı kumara daha sonra da devam ederek binlerce lira borçlanmıştır. Bu borçları da kapatmak için tekrar müşteri hesaplarıyla oynamış fakat bankaya gelen müfettişler tarafından, müşteri hesaplarında yaptığı oynamalar tespit edilerek Şevket; zimmete para geçirmek suçundan tutuklanmıştır. Şevket’in zimmetine para geçirmesi bütün aileyi derinden üzerken bu duruma en çok üzülen ve yıpranan Ali Rıza Bey olmuştur. Çünkü Şevket, Ali Rıza Bey’in en çok güvendiği çocuğudur, masadaki yerini bile Şevket’e vererek “*Benden sonra onu baba bileceksiniz*” diyerek de ailenin geleceğini Şevket’e emanet etmiştir.

Şevket’in hapse girmesiyle Tekin ailesi ve Ferhunde arasında ipler iyice gerilmiş ve en nihayetinde Ferhunde Şevket’in hapiste olması sebebiyle kendisini garantiye almak adına ünlü bir iş adamı olan Levent Tuncel’i nişanlı olmasına rağmen elde etmeyi kafasına koymuş ve bunu da başarmıştır. Ferhunde, Şevket hapisteyken, tıpkı eski eşini Şevket’le aldattığı gibi Şevket’i de Levent’le aldatmış ve bir müddet sonra da, Oğuz’la olan darp davasında, davasından vazgeçmesi karşılığında Oğuz’un verdiği 350.000 lira ile aldığı yeni evine taşınarak Tekin ailesini terk etmiştir.

Aradan geçen sürede Necla ve Leyla çalışmaya başlamışlar ve Ali Rıza Bey'in Şevket'in bankaya olan borcunu ödemek için çektiği kredi taksitlerinin ödenmesinde babalarına destek olmaya çalışarak belki de filmde Necla ve Leyla'nın kısa süre de olsa babalarına karşı en samimi ve içten oldukları zaman dilimini yaşamışlardır. Necla hayatında bir düzen oturtmaya çalışırken yine Ferhunde'nin entrikaları sebebiyle Cem ile görüşmek durumunda kalmıştır. Bu görüşmeden sonra Cem nişanlı olmasına rağmen Necla'ya olan aşkı depresmiş ve nişanlısı bu sebeple Cem'den ayrılmıştır. Cem ise ailesinin bütün karşı çıkmaları hatta kendisinin Necla'ya olan kırgınlığına rağmen Necla ile evlenmiştir. Necla ve Cem arkalarında bırakmaya çalıştıkları kirli geçmişleriyle zorlu bir evliliğe yelken açarken, her ikisi için de zor bir süreç başlamıştır. Necla ve Cem'in evlilik kararına Ali Rıza Bey müdahale etmezken, Hayriye Hanım bu ilişkiye Necla'nın Cem ile karşılaştığı andan itibaren çok sıcak bakmıştır. Tabi bunun en önemli sebebi de yine Cem'in çok zengin olmasıdır.

Oğuz, Ferhunde'ye olan borcunu ödemiş ve Yaman'a da borçlarını ödeyeceğine söz vererek beraat etmiş ve emlakçılık işine başlamıştır. Yaptıklarından ders almış gibi görünen Oğuz, Ceyda ile yaşamaya başlamış bir müddet sonra oğlu Kaan için Ceyda ile evlenmiştir.

Ali Rıza Bey'in Şevket'in borcunu bankaya ödemesi ve bankanın da şikâyetini geri çekmesi üzerine Şevket de beraat etmiş ve taksici olarak işe başlamıştır. Ferhunde ise Levent'in boşanmadan seninle birlikte olmam resti karşısında Şevket'ten ayrılmaya karar vermiş ve daha önceki mahkemede boşanmak istemiyorum demesine rağmen Şevket'e boşanma davası açmıştır. Bunun üzerine Levent ve Ferhunde nişanlanmışlardır. Levent'in eski nişanlısı Aslı bir adam tutarak Ferhunde'yi darp ettirmiş, Ferhunde başından yaralanarak bir müddet yoğun bakımda kalmıştır. Netice olarak bir müddet sonra Levent ile de anlaşamayan Ferhunde, daha önce Aslı'nın babasının Levent'ten ayrılması karşılığında teklif ettiği 500.000 liralık parayı da alarak Levent'i de bırakmıştır.

İlerleyen bölümlerde Cem, arkadaşı Nazmi'yi Leyla ile tanıştırmış ve Nazmi ile Leyla çok kısa bir sürede sözlü olmuşlerdir. Leyla Nazmi'ye karşı tam manasıyla dürüst olamamış, geçmişindeki birçok şeyi Nazmi'den gizlemiştir. Bu durumu fırsat bilen Ferhunde Nazmi'ye ulaşmış ve gerçekleri tamamen çarpıtılarak anlatmış ve Tekin ailesine bir kez daha zarar vermiştir. Nazmi ile Leyla arasında geçen konuşma sonrasında Leyla

olanlara dayanamayarak hem Nazmi'den ayrılmış hem de psikolojik olarak yeniden çok hırpalanmıştır. Tabi bu ayrılık sadece Leyla'yı etkilememiş aynı zamanda Leyla ile Necla'nın aralarının yeniden bozulmasına sebep olmuştur.

Fikret ise evlenerek gittiği Sakarya'da psikolojik olarak çok zor şartlar altında kendisine bir düzen kurmuş, dürüstlüğü ve sabrı sayesinde hem herkese kendini kabul ettirmiş hem de herkesin sevgisini kazanmıştır. Tahsin'le birbirlerini tanıdıkça, birbirlerini sevmişlerdir. En büyük problem ise Tahsin'in annesi Cevriye Hanım'dır. Cevriye Hanım, Fikret'in gelin olarak eve gelmesini kabullenememiş ve Fikret'i geri yollamanın yollarını aramış hatta birçok kez büyü dahi yaptırmıştır. Sürekli Fikret'le iğneleyici bir şekilde konuşmuş, ona hakaret etmiş kısacası sürekli Fikret'e psikolojik şiddet uygulamıştır. Fikret ise yaşadığı sıkıntılara rağmen hem Tahsin'le kurduğu yeni ailesine hem de annesine, babasına ve kardeşlerine destek olmuştur.

Şevket'in hapisten çıkıp çalışması da, kredi ve borçların ödenmesinde yeterli olmamış ve Ali Rıza Bey son çare olarak köşkü satmak zorunda kalmıştır. Köşkün yeni sahibi Mithat Kara'dır. Almanya'da uzunca bir müddet çalışmış olan Mithat Kara yedek parça işi yapan dürüst bir iş adamıdır. Köşkü de Oğuz'un Ali Rıza Bey'e yardım etmek istemesi sonucu, Oğuz vasıtasıyla almıştır. Oğuz aynı zamanda Leyla'ya yaşattıkları sebebiyle büyük bir vicdan azabı yaşamaktadır. Bu sebeple de Leyla'ya referans olmuş ve Leyla'yı işe aldirtmiştir. Bir şekilde bunu öğrenen Leyla, Oğuz'la tekrar görüşmüş ve bu görüşmeden sonra da Oğuz Ceyda'yla evli olmasına rağmen Leyla'yla yeniden birlikte olmaya başlamıştır. Bir karşılaşma sonucunda onları birlikte gören Ferhunde'nin tehditlerine maruz kalmak istemeyen Leyla evi terk ederek Oğuz'la eskiden yaşadıkları evde tekrar birlikte yaşamaya başlamıştır.

Köşkün satılmasından sonra Şevket babasının da desteğini alarak hapisteyken tanıştığı bir arkadaşı ile inşaat işine girmiştir. Ali Rıza Bey ise Mithat Kara'ya borç verdiği için ev alma işini ertelemiş ve köşkün üst katında birlikte yaşamaya başlamışlardır. Köşkün satıldığını öğrenen Ferhunde bir rastlantı sonucu Mithat Kara ile karşılaşmış ve bu karşılaşmadan sonra Mithat Kara'nın ilgi odağı olan Ferhunde sırf köşkün hanımı olabilmek için Mithat Kara ile evlenmiş ve Tekin ailesini köşkten kovmuştur.

Cem'in askerden dönmesinin ardından Necla ve Cem kendileri için çok güzel bir ev alarak dekore etmişler, yurt dışına tatile gitmişlerdir. Bu süreçte Necla da tıpkı Leyla'nın

ilk evlendiği zamanlarda olduğu gibi, gösterişe önem veren sonradan görme bir profil sergilemiştir.

Necla'nın eşi Cem filmin en iyi niyetli, vicdanlı ve alçak gönüllü, kişiliği en sağlam karakterlerinden biridir. Necla'ya olan sevgisinden dolayı onu affetse de sürekli Necla ile ailesi arasında kalmıştır. Tekin ailesine karşı ise neredeyse Necla'dan dahi daha iyi ve alçakgönüllü davranmıştır. Şevket'in inşaat işinde maddi anlamda sıkıntıya düştüğünü ve bir çıkmaza sürüklendiğini fark ettiğinde, Necla'nın itirazına rağmen Şevket'e bir şans daha vermek adına, Şevket'le ortak olmuştur. Fakat Ferhunde, Şevket ve Sedef'in yakınlaşmasına dayanamamış ve düzenlerini bozmak için Şevket'in eski mahkûmiyet haberlerini "*Aydınogulları'nın hortumcu ortağı*" manşetiyle medyaya sızdırmıştır. Bunun üzerine Cem ortaklıktan çekilmiş aynı gece de kalp krizi geçirerek hastaneye kaldırıldıysa da, tüm çabalara rağmen kurtarılamamış ve vefat etmiştir. Evliliklerinde bir yılı bile tamamlamadan Cem'in vefat etmesi Necla'yı çok sarsmış ve üzmüş, bir taraftan da Cem'e daha önce yaşattıkları için hissettiği vicdan azabı katlanarak artmıştır. Bu vefat Necla'yı ailesine karşı daha sert, hoşgörüsüz ve kırıcı bir hale getirmiştir. Ailesinin tüm iyi yaklaşımlarına rağmen Necla yanında ona karışan ve müdahale eden hiç kimseyi istememiştir.

Şevket evli olmasına rağmen, Ferhunde'yle yaşadığı problemlerden dolayı Sedef'le duygusal anlamda yakınlaşarak Sedef'in platonik aşkına bir nevi karşılık vermiştir. Sedef ve Şevket, boşanmadan sonra bir müddet sevgili olsalar da, Şevket'in yanlış anlamaları sonucunda ayrılmışlar ve Sedef Şevket'i untabilmek için, iş yerinin teklifiyle de Milano'ya gitmiştir. İyice boşluğa düşen Şevket, Ferhunde'ye karşı içindeki intikam duygularına yenik düşerek Ferhunde'yi kendisinin hala ona âşık olduğuna inandırır ve Ferhunde'nin isteği ile buluştukları otel odasında Mithat Kara'nın Ferhunde'yi yakalamasını sağlar. Mithat Kara'nın elinden zor kurtulan Ferhunde önce intikam hırsıyla Şevket'in inşaatını yakar ardından gayri hukuki yollarla önceden üzerine aldığı köşkün tapusunu da alarak Mithat'tan kaçmıştır. Fakat bu kaçış çok fazla sürmemiş kısa bir sürede Ferhunde polisler tarafından yakalanarak kundaklama suçundan tutuklanmıştır. Şevket ise intikamını almasına rağmen özellikle Mithat Kara'ya karşı içi hiç rahat değildir. Bu sebeple Ferhunde'nin köşkü Mithat Kara'ya geri vermesi karşılığında şikâyetinden vazgeçer ve Ferhunde hapisten çıkar. Ferhunde'nin her zor durumunda annesi Nurdan Hanım kendisinin yanındadır. Onun için elinden gelen her şeyi yapar.

Ferhunde çocukluğunda üvey babasının tacizine uğramış ve Nurdan Hanım bunu öğrendiğinde kocasını öldürmüş ve Ferhunde'yi korumak için savunma bile yapmamıştır. Annesinin yokluğunda çocuk esirgemeye verilen Ferhunde buradan da kaçarak yalnız bir şekilde hayata tutunmaya çalışmıştır. İşte bu sebeplerden dolayı Nurdan Hanım Ferhunde'ye karşı sürekli vicdan azabı çekmekte ve yaptığı bütün hataları geçmişte yaşadıklarına bağlamaktadır.

Fikret'in Sakarya'da kurduğu düzen Cevriye Hanım'a rağmen iyi gitmektedir. Cevriye Hanım sürekli sızlanıp Fikret'ten şikâyetçi de olsa hatta sürekli Fikret'e psikolojik şiddet de uygulasa Fikret, Cevriye Hanım'a karşı olabildiğince sabırlı ve saygılıdır. Tahsin ise Fikret'e karşı kibar ve sevgi doludur. Tahsin ve Fikret bebek sahibi olmak istemişler, Fikret de bir müddet sonra hamile kalarak adını Umut koydukları bir çocuk sahibi olmuşlardır. Umut'un doğumu gerçekten bütün aileye umut ve moral olmuştur.

Leyla evden ayrılıp Oğuz'la yaşamaya başlamasının üzerinden epey bir vakit geçmesine rağmen maddi konularda Ceyda'nın Oğuz'la uzlaşmaması sebebiyle boşanma gerçekleşmemiştir. Bu duruma dayanamayan Leyla, Oğuz'u terk ederek baba evine geri dönmüştür. Ali Rıza Bey her ne kadar Leyla'ya karşı çok kırgın olsa da yine Leyla'yı affetmiştir. Cem'in cenazesinde karşılaşan Oğuz ve Leyla tekrar barışmışlar, bir müddet sonra da hamile olduğunu öğrenen Leyla, evi yeniden terk ederek Oğuz'la birlikte yaşamaya devam etmiştir. Hayriye Hanım, Leyla'nın Oğuz'la görüştüğünü bilse de Ali Rıza Bey'e hiçbir şey söylememiştir. Ayrıca Oğuz'un maddi durumunun iyi olması da Hayriye Hanım için çok önemlidir. Oğuz'un zenginliği ile kızının çok mutlu olacağını düşünmektedir.

Şevket inşaatın yanmasından sonra, bu işi daha fazla yürütememiş ve inşaatın borçlarını da devir almaları karşılığında inşaatı toptan satmıştır. Yine işsiz kalan Şevket'e bu kez bir vefa borcu olarak Mithat Kara el uzatmış ve Şevket onun yanında çalışmaya başlamıştır.

Umut'un doğumunu arkadaşlarıyla kutlamak için pavyona giden Tahsin'in gece üçte eve dönmesiyle, Fikret ve Tahsin arasında başlayan huzursuzluk Cevriye Hanım'ın da bitmek tükenmek bilmeyen fitne ve suizanlarıyla gittikçe büyümüş ve en sonunda Fikret aldatıldığını düşünerek evi terk etmiş ve İstanbul'a gelmiştir. Ali Rıza Bey'in Tahsin'le konuşup bir yanlış anlaşılma olduğunu öğrenmesi üzerine Sakarya'ya geri dönen Fikret,

bu kez tam da eve döndüğü günün gecesinde Tahsin'in alkollü olmasının etkisiyle, daha sonra çok pişman olsa da Fikret'i aldatmıştır. Bir müddet bu durumu Fikret'ten saklayan Tahsin, vicdan azabına daha fazla dayanamayarak gerçekleri Fikret'e anlatmıştır. Fikret bir süre aldatılmayı hazmedip çocuklar için bu evliliği sürdürmeye çalışsa da, daha fazla dayanamayarak İstanbul'da yaşayan Reyhan'ın yanına giderek Tahsin'i terk etmiştir. Bir müddet Reyhan'ın yanında kaldıktan sonra kendisi için ev tutmuştur. Tahsin yaptıklarından ölesiye pişman olmuş, yapacak hiçbir şeyi olmadığı için Fikret'in kararına saygı göstermiş ve Fikret'ten ayrı kalmamak adına evi ve işini İstanbul'a taşımıştır.

Necla Cem'in ölümünden sonra ondan kalan projenin başına geçerek Cem'den kalan işleri devralmıştır. Acısını ve vicdan azabını dindirmek adına sürekli çalışmaktadır. Bu süreçte Kemal Bey ve özellikle Suzan Hanım, Cem'in ölümünden Necla'yı sorumlu tutup onu işten uzaklaştırmaya çalışmışlar ancak Necla'nın azmi ve gayreti Kemal Bey'i sakinleştirerek Necla'nın Cem'in projelerine devam etmesine olanak sağlamıştır. Necla tüm gücüyle Cem'in projesi için çalışırken, projenin sahibi Ali Sarper ile tanışır. Ali Sarper, karşılaştıkları ilk andan itibaren Necla'ya çok yakın davranır ve bir müddet sonrada ondan çok etkilendiğini açıkça Necla'ya söyler. Necla bir ilişki için daha çok erken olduğunu düşünse de Ali Sarper'in bu ilgisi Necla'ya çok iyi gelir ve Necla ile Ali Sarper birlikte olmaya başlarlar. Bu ilişkiye hem Kemal Bey ve Suzan Hanım hem de Ali Rıza Bey karşı çıkmış ancak bir müddet sonra Necla ve Ali evlenmişlerdir. Bu evlilik Cem'in vefatı üzerinden bir yıl geçmeden gerçekleşmiş ve Necla'nın Aydınoğlu ailesi ile iplerinin tamamen kopmasına sebep olmuştur. Necla ile Ali'nin ilişkileri konusunda başlarda Hayriye Hanım da tepkili olmasına rağmen Ali'nin zengin bir iş adamı olması ve Necla'ya da evlilik teklifi etmesi Hayriye Hanım'ın fikrini değiştirmesine sebep olmuştur. Bu süreçte yaşanan sorunlar sebebiyle Necla'nın yanında kalmaya başlayan Tekin ailesi, Necla'nın evlenmesinden sonra Necla'nın da desteğiyle güzel bir eve taşınmışlardır. Necla'nın babası için hazırladığı kitabevini Ali Rıza Bey'e hediye etmesiyle bir müddet işler yoluna girmiştir.

Oğuz hapisten çıktıktan sonra pişman olduğunu ve dürüst bir insan olarak çalışacağını söylediye de paraya karşı olan hırsı sebebiyle; emlakçı da başlamış olduğu işten ayrılarak bireysel çalışmaya ve sorunlu mülklerin satışını yapmaya başlamıştır. Bu iş içinde hapisten tanıdığı ve mafyayla ilgisi olan Berat'la çalışmıştır. Bir müddet sonra Berat'tan da daha belalı olan Seyfi isminde bir mafya patronu için çalışmaya başlamıştır. Önce

istedikleri mülklerin usulsüz bir şekilde satışını yaptıkları bu iş daha sonra mülk satışını paravan olarak kullanarak uyuşturucu kaçakçılığına dönüşmüştür. Oğuz bu işlerden her ne kadar çok iyi para kazansa da uyuşturucu işini yapmak istemediğini Seyfi'ye söylemesi üzerine, Seyfi Oğuz'u oyuna getirerek borçlandırmış, tehdit ve zorbalıkla Oğuz'un ayrılmasına engel olmuştur. En sonunda maddi konularla ilgili aralarında geçen bir tartışma sonucu Oğuz istemeyerek de olsa Seyfi'yi vurarak ölmüştür. Bu arada Oğuz Mithat Kara'nın satılığa çıkardığı Köşkü satın almış ve Leyla ile birlikte köşke taşınarak orada yaşamaya başlamışlardır.

Oğuz'un Seyfi'yi öldürdüğü gece, Şevket Leyla yalnız kalmasın diye yanında kalmıştır. Sabaha doğru Oğuz elinde silahlarla köşke gelmiş ve olan biten her şeyi Şevket'e anlatmıştır. Yaşadıklarının etkisiyle sinir krizi geçiren Oğuz, Seyfi'yi öldürdüğü için çok pişmandır. Olanları öğrenen Leyla ise Oğuz'un hapse girip çocuğu babasız kalacağı için çok kötü bir durumdadır ve Şevket'ten yardım ister. Şevket ise o gün işe gidemediği için işten kovulmuş bunu öğrenen Ali Rıza Bey de Şevket'e çok kızmış ve onun işe yaramaz birisi olduğunu söylemiştir. Tam da bunun üzerine köşke Seyfi Koyuncu cinayetiyle ilgili polislerin gelmesiyle Şevket suçu üstlenmiş ve cinayetten tutuklanmıştır.

Ali Rıza Bey, Şevket'in bir adam öldürdüğünü ve cinayetten tutuklandığını öğrenmesiyle felç geçirmiş ve duyularının tamamını kaybetmiştir. Oğuz ise Şevket'in cinayeti üstlenmesinin ardından Ali Rıza Bey'in bütün bakımını üstlenmiş, Hayriye Hanım ve Ayşe de köşkte yaşamaya başlamıştır. Hayriye Hanım yine maddi gücün Oğuz'da olması sebebiyle Oğuz'un bir dediğini iki etmemeye ve kendilerine sahip çıktığı için de Oğuz'a minnet duymaya başlamıştır. Hayriye Hanım Oğuz'a bu denli saygılıyken felç geçirmesi sonrasında Ali Rıza Bey'i bir yük olarak görmeye başlamış ve sürekli onu azarlayan ve kızan bir kadın haline gelmiştir. Ali Rıza Bey ise Şevket'in katil olmasından dolayı büyük bir üzüntü, hayal kırıklığı ve utanç yaşamakta, ayrıca Oğuz'un evinde kalmak da ona çok ağır gelmektedir. Şevket için çok iyi avukatlar tutacağını söyleyen Oğuz en az cezayla Şevket'in kurtulacağını söyleyerek Leyla'yı avutmaktadır. Fakat duruşma günü gelip de avukatın sunduğu delillerle Şevket'in nefsi müdafaa yaptığı kabul edilmeyince, Şevket 30 yıl hapse mahkûm edilmiştir. Bunu duyan Leyla o sinirle Oğuz'la konuşurken Şevket'in suçsuz olduğunu söylemiş, Ali Rıza Bey bunu duymuş ve Şevket'in suçsuzluğunu ispatlayabilmek adına yeniden mücadeleye başlamıştır. Terapilerde çok daha fazla gayret etmiş ve konuşmak için çok çalışmıştır. Harflerle tahtaya "*Oğuz katil*"

yazdırmıştır. Bir müddet sonra da savcılığa gidip gerçekleri itiraf etmesi konusunda Leyla'yı da ikna eden Ali Rıza Bey, Şevket'in kurtuluşu için ilk adımı atmıştır. Asıl cinayeti işleyenin Oğuz olduğunu öğrenen Hayriye Hanım yeniden Ali Rıza Bey'in üzerine titremeye başlamıştır.

Ali Rıza Bey'in Oğuz'un yanında kalmasından ne kadar mutsuz olabileceğini bilen Necla, ailesinin yaptıklarından utanarak onlara sırtını dönmüş ve çok vicdansız bir profil sergilemiştir. Bu arada aynı zamanda eşiyile de arası iyi olmayan Necla hala Cem'i unutamamış ve yanlış bir karar vererek çok hızlı bir şekilde evlendiği için pişman olmuştur. Uzunca bir süre araları iyi olmayan Necla ve Ali boşanma kararı almışlardır.

Tekin ailesinin en yakın komşuları ve dostları olan Neyyir Hanım'la Kahveci Ahmet, Ali Rıza Bey'in de destekleriyle uzun zaman önce evlenmişlerdir. Neyyir Hanım ve Ahmet Bey her türlü sıkıntılarında, maddi manevi Tekin ailesinin yanında olmuşlardır. Sedef'in Milano'da tanıştığı ve evlenme kararı aldığı Emir ile İstanbul'a kesin dönüş yapmasıyla, evlilik ve düğün hazırlıklarına başlamışlardır.

Ferhunde Mithat Kara'dan ayrıldıktan sonra maddi manevi sıkıntıya düşmüştür. Annesinin desteğiyle toparlanan Ferhunde çok kısa bir süre içkiliyken tanıştığı İsmail isminde biriyle birlikte olmuştur. Seyfi Koyuncu cinayetinden sonra abisinin ailesine destek olmak için gelen ve eski bir polis olan Serhat Koyuncu ile özellikle Şevket'in katil olamayacağı konusunda görüşerek asıl katilin Oğuz olabileceği şüphesini Serhat'ın kafasına sokmuştur. Ferhunde bu görüşmeler esnasında Serhat Koyuncu ile de bir dönem flört etmiştir. Ferhunde, Şevket'in hapse girdiği ilk andan itibaren Tekin ailesinin iyiliği için mücadele etmiştir. Ali Sarper'in yanında iş başlayan Ferhunde henüz Ali boşanmamış olmasına rağmen Ali'nin de ilgisini çekmiş ve bir ilişkinin sinyalleri verilmiştir.

Oğuz'un Seyfi ile olan son husumeti beş milyon avro içindir. Serhat Koyuncu önce bunun peşine düşmüş, Oğuz Seyfi'nin hakkının üç milyon avro olduğunu söylemiş ve parayı Serhat'a vermiştir. Sonrasında ise Leyla'nın itirafıyla Oğuz kaçmış ve Şevket'in suçsuzluğu tam olarak kanıtlanamamıştır. Bu süreçte Serhat, Oğuz'un bulunması ve Şevket'in suçsuzluğunun kanıtlanması için elinden gelen her şeyi yapmıştır. En nihayetinde yurt dışına çıkamadan polisin yaptığı bir baskınla yakalanan Oğuz çatışma esnasında başına isabet eden bir kurşunla yaralanmıştır. Bu duruma en çok üzülen yine

Leyla olmuştur. Ceyda ise sadece Oğuz'un mirasının peşindedir. En nihayetinde Oğuz kendine gelerek Seyfi'yi öldürdüğünü itiraf etmiş ve mirasının Ceyda, Leyla ve ailesi arasında eşit bir şekilde paylaşılması konusunda vekâlet vermiş. Yapılan ilk mahkemede de Oğuz tutuklanırken Şevket serbest kalmıştır.

Şevketin serbest kaldığı gün Sedef evlenmiş, Necla ise boşanmıştır. Şevket'in serbest kalması bütün ailede bir bayram havası oluştururken eve geldiklerinde Ali Rıza Bey'in cansız bedeniyle karşılaşmışlar ve bütün aile içlerindeki o kocaman pişmanlıklarıyla büyük bir yas içinde kalmıştır.

Leyla'nın itirafından sonra köşkte yaşamaya başlayan Fikret, Tahsin'i affetmiştir ve gösterdiği o büyük sabırla Cevriye Hanım'ın bile sevgisini kazanmıştır.

Köşk'ün boşaltılmasından sonra Şevket, Hayriye Hanım, Leyla, Ayşe ve Leyla'nın yeni doğan kızı Ahu; Hayriye Hanım'a halasından miras kalan Trabzon'daki evlerine gitmek üzerine İstanbul'a ilk geldikleri gibi yine trenle İstanbul'dan ayrılmışlardır. Film'in sonunda Fikret'in "*Kardeş olmaktan hiç vazgeçilmeyecekti*" sözünde olduğu gibi bütün kardeşler birbirlerini affetmiş ve yine kocaman bir aile olarak yollarına devam etmişlerdir.

Dizinin sonunda Ferhunde yalnız başına köşkte Tekin ailesinin aile fotoğrafına bakarak ağlamaktadır ve film aile olmanın önemine vurgu yaparak son bulmuştur.

2.3. Bulgular

Detaylı izlenerek incelenen 40 bölüme ilişkin bulgulara, "*İslam Diniyle İlgili Bulgular*" ve "*Değerlerle İlgili Bulgular*" olmak üzere iki başlık altında yer verilmiştir. Söz konusu başlıklar; incelenen bölümlerde tespit edilen inanç, ibadet, dinsel sözel iletiler ve İslam dininin yasakladığı davranışlarla ilgili iletiler ile değerlerle ilgili olumlu veya olumsuz iletileri içermektedir.

Tespit edilen iletilerin, incelenen 40 bölümün kaçında yer aldığı (Var-Yok) ve yüzdellik oranı (Oran %) ile bu bölümlerde toplam kaç defa (Toplam Sayı) ele alındığına ilişkin sayısal veriler ilgili tablolara eklenmiştir. Tablolardaki veriler yorumlanırken iletilerin sadece sayısal değerleri değil dizilerdeki kullanılma şekilleri ve iletilen mesaj da değerlendirilmiştir.

2.3.1. İslam Diniyle İlgili Bulgular

Dindarlık, bireyin dini tutum ve davranışlarının gündelik hayatına yansımalarıdır. Başka bir deyişle, bir kişinin mensup olduğu dine ait inanç ya da faaliyetlerle meşgul olma düzeyidir (Odabaşı, 2014, s. 137). Bu bağlamda, incelenen bölümlerde tespit edilen İslam diniyle ilgili bulgular, İslam dininin günlük hayatta ele alınış biçimi yanında dizide dindar karakterlerin olup olmadığına ilişkin de bir fikir verecektir.

2.3.1.1. İnanç

Bu bölümde, “*Yaprak Dökümü dizisinde, İslam inancı ile ilgili iletiler var mıdır?*” alt problemine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda, inançla ilgili tespit edilen iletiler ilgili tablolara eklenerek elde edilen veriler detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

İslam Dininin inanç esasları olan Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahirete ve kadere iman ile birlikte batıl inançlara ilişkin bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 5: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan İnançla İlgili İletiler

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Allah İnancı	38	95	2	5	103
Melek ve Görünmeyen Varlıklar (Şeytan, Cin) İnancı	8	20	32	80	11
Kutsal Kitap İnancı	4	10	37	90	5
Peygamber İnancı	4	2,5	39	97,5	4
Ahiret İnancı	10	25	30	75	16
Kader İnancı	24	60	16	40	38
Batıl İnanç (Fal, büyü)	24	60	16	40	69

İncelenen bölümlerde, inanç kategorisi altında yer verilen Allah inancı ile ilgili iletilere 38 bölümde toplam 103 defa yer verilmiştir. Fal ve büyü sahnelerinin de yer aldığı batıl inançlara ilişkin iletilerin 24 bölümde toplam 69 defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Kader inancına 23 bölümde 38 defa, Ahiret inancına 10 bölümde 16 defa, melek veya cinler gibi görünmeyen varlık inancına sekiz sahnede 11 defa, kutsal kitap inancına dört bölümde beş defa ve Peygamber inancına ilişkin iletilere de dört bölümde dört defa rastlanılmıştır.

Allah İnancı:

Allah inancı soyut bir kavram olduğundan, bir kişinin Allah inancı taşıyıp taşımadığını kişinin günlük hayatta yapmış olduğu söz ve fiillerden anlayabiliriz. Bununla birlikte,

Allah lafzının geçtiği her söz Allah inancına işaret etmeyip kişilerin günlük hayatta kullandıkları ve dinin kültüre dolayısıyla dile etki eden yönüdür. Bu bağlamda Allah inancı kategorisinde ele aldığımız inanç iletileri, samimi bir şekilde yapılan dualardan oluşmaktadır.

Tablo 6: Allah İnancına İlişkin İletilerin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzelik Oran (%)
Hayriye Hanım	52	50,49
Neyyir Hanım	11	10,68
Ali Rıza Bey	7	6,80
Cevriye Hanım	6	5,83
Nurdan	6	5,83
Necla	4	3,88
Fikret	4	3,88
Leyla	3	2,91
Şevket	2	1,94
Sedef	2	1,94
Tahsin	2	1,94
Ferhunde	1	0,97
Kahveci Ahmet	1	0,97
Mithat	1	0,97
Oğuz	-	-
Kemal Bey	-	-
Ceyda	-	-
Diğer	1	0,97
Toplam	103	100

En çok dua eden dizi karakterleri incelendiğinde, anne rolünde oynayan Hayriye Hanım'ın 52 defa dua ifadesi içeren cümle kurduğu ve dizinin en çok dua eden karakteri olduğu görülmektedir. Hayriye Hanım, dizinin ilk bölümünde “*Allah seni başımızdan eksik etmesin. Ağzımızın tadı hiç bozulmasın.*” şeklinde dua ederek dizide ilk dua ifadesini kullanan karakter olma özelliğini de taşımaktadır. Hayriye Hanım'ın yapmış olduğu dualar incelendiğinde, kendisinin genellikle samimi bir şekilde dua ettiği görülmektedir. Ayrıca Hayriye Hanım'ın, 9 farklı sahnede “*Allah'ım sen koru ya rabbim*” dua kalıbını kullanarak, zorlu bir durumla karşılaştığı zaman Allah'a sığınarak dua ettiği de görülmektedir.

Hayriye Hanım'ın komşusu olan Neyyir Hanım, incelenen bölümlerde 11 defa dua ifadesi kullanarak Hayriye Hanım'dan sonra en fazla dua ifadesi kullanan karakter olarak

görülmektedir. Neyyir Hanım'ın dua ifadeleri incelendiğinde, genelde kısa ve “Allah mutluluk versin inşallah”, “Allah kabul etsin.”, “Allah muhtaç etmesin” ve “Hayırlı uğurlu olsun. Allah tamamına erdirsin.” gibi kalıplaşmış dua ifadelerini kullandığı tespit edilmiştir.

Dizide otoriter bir baba profili çizen Ali Rıza Bey ise yedi defa dua etmektedir. Ali Rıza Bey'in de yapmış olduğu dualar, genellikle günlük dilde kullanılan kalıplaşmış ifadeler olmasına rağmen yaşanan kötü olaylardan sonra sol elinde felç belirtisi bir ağrı hissetmesi sonrasında Ali Rıza Bey samimi bir şekilde;

“Daha vazifem bitmedi. Şevket düşe kalka yürüyor hala, Leyla koca bir ormanda kaybolmuş yönünü bulmaya çalışıyor, Necla en büyük acı ile tanıştı genç yaşta. Yalnızlığın ateşinde yanıyor. Ayşem meydana çıkmadı daha. Onu yetiştirmeden hayata gözlerim kapanmasın. Çocuklarımın hepsinin şerefleriyle, gururlarıyla refaha erişmelerini görmeden işim bitmeyecek benim. Onları ferah günlere ulaştırmada, beni elden ayaktan düşürme. Onlara yol gösterecek irademi alma benden Allah'ım. Sen onları muhafaza et ya Rabbim.”

şeklinde dua etmektedir. Bu dua, dizide günlük dilde kalıplaşmış şekilde kullanılan dua ifadeleri dışında yapılan en samimi duadır.

Dizinin tek başörtülü ana karakteri olan Cevriye Hanım'ın ve Ferhunde'nin annesi Nurdan Hanım'ın ise toplam altışar defa dua ettiği tespit edilmiştir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, en fazla dua ifadesine başvuran ilk beş karakterin orta yaş üzeri kişiler olduğu, genç karakterlerin dua ifadelerini nadiren kullandıkları görülmektedir.

Melek ve Görünmeyen Varlıklar (Şeytan, Cin) İnancı:

İncelenen 40 bölümden ikisinde melek ifadesinin yer aldığı tespit edilmiştir. 10. bölümde bir kadının söylediği “Galiba siz benim iyilik meleğimsiniz” ifadesi ile melek inancına açık bir şekilde vurgu yapılmaktadır. Ayrıca 131. bölümde Mithat, Ferhunde için bir sevgi ifadesi olarak “Meleğim” kelimesini kullanmıştır. Melek inancı yanında, Hayriye Hanım tarafından “Şeytan yokladı”, “Yani şeytan diyor ki, sık gırtlakını bazen o kadar sinirleniyorum.”, “Şeytan diyor sen de başını al git.”, “Artık şeytan görsün yüzünü.”,

Leyla tarafından “*Şeytan dürttü*” ve Ceyda tarafından “*Aman şeytan görsün yüzünü*” şeklinde söylenen cümlelerde toplam altı defa şeytan kelimesi olumsuz bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca, Cevriye Hanım kendisinin iyi olduğunu vurgulamak için “*Ben cin gibiyim valla*” kalıbını kullanarak cinlere atıfta bulunmuştur.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, melek, şeytan ve cin gibi ifadeler bir inanç ilkesini temsil etmesinden ziyade günlük dilde ağız alışkanlığı olarak kullanılan ve asıl anlamlarından ziyade mecazi anlamlar ifade eden kelimelerdir.

Kutsal Kitap İnancı:

İncelenen bölümlerde, Kur’an-ı Kerim’in okunduğu izlenimi verilen veya sözel olarak kullanılması şeklinde beş defa kitap inancına ilişkin iletiler yer almaktadır. Söz konusu beş iletiden ikisi 28. bölümde Acele Bacı olarak tabir edilen helva yapma sahnesinde geçmektedir. Neyyir Hanım ve Hayriye Hanım’a, sadece görsel olarak Kur’an-ı Kerim okuyor izlenimi verilir. Kur’an-ı Kerim geçen diğer iki ileti ise polis karakolunda göz altında bulunan zanlı ve hapisanedeki bir mahkum tarafından yemin ifadelerini pekiştirmek için kullanılan “*Kur’an üstüne yemin ederim. Vallahi billahi de...*” ve “*Kur’an evliya çarpsın abi, Vallaha vermedim.*” şeklindeki sözlerdir.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, Kur’an-ı Kerim’e ilişkin iletiler hayatın bir parçası olmaktan ziyade, batıl inanç olarak da sınıflandırılabilir bir ritüel olarak Kur’an okunması ve daha inanılır kılmak için zanlı ve mahkumlar tarafından Kur’an üzerine yemin edilmesi şeklindedir. Bu durum da Kur’an-ı Kerim’in incelenen bölümlerde seyirciye olumsuz örnekler üzerinden aktarıldığını göstermektedir.

Peygamber İnancı:

Peygamber inancına ilişkin toplam dört ileti bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 19. bölümde kız isteme sahnesinde Hayriye Hanım’ın söylediği “*Allah’ın emri peygamberin kavli ile istiyorum dedi.*” cümlesidir. Bu cümle dışında, 135. bölümde Fikret’in çocuğu Umut’un sünnet ettirilmesi, 95. bölümde Hayriye Hanım’ın, Leyla işe başladığı ilk gün evden çıkarken “*Sağ ayakla çık*” ifadesi ile 135. bölümde Neyyir Hanım’ın, düğün günü Sedef gelinlikle kapıdan çıkarken “*Sağ ayağınla geç, sağ ayağınla*” ifadelerinin Peygamberimizin sünnetine işaret ettiğinden, bu iletiler de peygamber inancı kategorisinde değerlendirilmiştir. Peygamber inancına ilişkin iletilerden de anlaşılacağı

üzere, söylenen söz ve yapılan eylemler Peygamber sevgisinden ziyade bir geleneğin devamı şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Ahret İnancı:

İncelenen 10 farklı bölümde 16 defa ahret inancı ile ilişkili iletilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen iletilerden altısı ölen kişilerin arkasından “*rahmetli*” şeklinde bahsedilmesi ile ilgili olup söz konusu ifadenin ölümden sonraki hayata, yani ahret inancına işaret ettiği değerlendirilmiştir.

Hayriye Hanım iki farklı sahnede “*Rahmetli anneciğın babacığın da huzura ermiştir.*” ve “*Allah rahmet eylesin halacığım.*”, Cevriye Hanım “*Rahmetliye sevgisinden saygısından, Tahsin seni onlara bakasın diye getirdi.*”, “*Rahmetli kaç sene idare etti bunlarla biliyor musun?*”, Neyyir Hanım “*Küçükken rahmetli annem her gelişimizde bir oyuncak alırdı bana.*” ve İhsan Bey “*Çocuklar geliyor aklıma, rahmetli ile üzerine titredik. İyi yetiştirdiğimizi sanıyorduk.*” cümlelerinde rahmetli kelimesini kullanmıştır.

Neyyir Hanım 21. bölümde “*Evde kıyamet kopacak.*”, 40. bölümde Cevriye Hanım yapılan harcamaların fazlalığını anlatmak için “*Masraf kıyamet*” ve yapılan kavgalar için 115. bölümde “*Ne kıyametler koptu İstanbul’da!*” sözleriyle mecazi anlamda kıyamet kelimesini kullanmışlardır.

Ayrıca, Cevriye Hanım 90. ve 115. bölümlerde arkadaşı Nurinisa için “*Ahretliğim*” ifadesini kullanmakta olup söz konusu ifadenin de Ahret inancının günlük konuşma diline bir yansıması olduğu değerlendirilmiştir.

Dizide ahret inancına ilişkin olarak tespit edilen iletilerin tamamı, yine orta yaş ve üzeri karakterler tarafından kullanılmış olup bu karakterlerin biri hariç tamamının kadın karakterler olduğu görülmüştür.

Kader İnancı:

Kader inancının, incelenen 40 bölümün 24’ünde toplam 38 defa geçtiği tespit edilmiştir. Genel olarak, olumsuz bir durumla karşılaşıldığı zaman “*kader*” denilerek bu olumsuzluğun sebebinin insanlar yerine kader olduğu izlenimi verilmekte veya geleceğe dair bir belirsizlik ortaya çıkınca da “*kısmet*” denilerek üstü kapalı bir şekilde kader inancına vurgu yapılmaktadır.

Dizide tespit edilen en belirgin kader inancı, Cevriye Hanım'ın ölen eski gelini için “*Takdiri ilahi, erken gitti*” ifadesidir. Ali Rıza Bey “*Hayat bu, kimin ne yaşayacağı, kimin başına ne geleceği belli değil. Kimse ağzının tadının bozulmasını istemez. Kader diyelim efendim.*”, İhsan Bey “*Kader ... Verdiler çıkınımı elime... Kızıyla damadım kavga ediyor. Söz dönüp dolaşıp bana geliyor. Kendimi sokakta buluyorum.*”, Neyyir Hanım “*Ah ah, kara bahtım, kem talihim, taşa bassam iz olur.*”, Hayriye Hanım “*Ne yapalım başa gelen çekilir, kader.*” ve “*Ne kadersiz kadınım ya Rabbim, hiçbir şey istediğim olmuyor.*” diyerek, ayrıca Metin Şentürk “*Bana ne yaparsan yap, canlarıma dokunma kader. O zaman seni de yakarım. Kader diye bir şey varmış.*” şeklindeki şarkı sözlerini tekrarlayarak olumsuz kader anlayışına vurgu yapmaktadır. Ayrıca, dizinin en büyük kırılma noktası olan ve Ali Rıza Bey'in vurguladığı değerlerin çiğnemesine yol açan Şevket'in Ferhunde ile karşılaşma sahnesi Fikret'in ağzından “*Kader Şevket için kötü bir sürpriz hazırlıyordu. Bu sürprizin adı Ferhunde'ydi.*” şeklinde ifade edilmekte ve kötü bir durumun sebebi olarak yine kadere işaret edilmektedir.

“*Kısmet*” kelimesi, kaderle ilgili tespit edilen 38 iletiden 25'ini oluşturmaktadır. Hayriye Hanım 8 defa kısmet kelimesini kullanarak söz konusu ifadeyi en fazla kullanan karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayriye Hanım, geleceğe dair bilinmeyen bir durumla karşılaştığı zaman “*Şimdi yoksa sonra olmayacak diye bir şey yok, kısmet.*”, “*Allah için hiç birimiz doğru dürüst sevinememişti. Napalım, kısmet, olan oldu zaten. Belki de Ferhunde doğru yaptı...*” ve “*Çıkmazsa da ne yapalım, kısmet.*” şeklindeki cümleler ile kaderine razı olduğu izlenimi vermektedir. Ali Rıza Bey de, 6 defa kısmet kelimesini kullanarak Hayriye Hanım'dan sonra en fazla bu kelimeyi kullanan karakterdir. “*Kısmet efendim, bu ev başka birinin kısmeti.*” ve “*Sizin kısmetinizmiş, ben tutmak istemiştim.*” şeklindeki cümleler ile Ali Rıza Bey de “*kısmet*” ifadesini kaderine razı olmak şeklinde kullanmaktadır.

Kader ve kısmet ifadelerinin dizide sadece yine orta yaş ve üzeri karakterler tarafından kullanılması ise dikkat çekici bir durumdur. Detaylı olarak incelenen 40 bölümde, söz konusu ifadelerin genç nesil olarak sınıflandırılabilir dizi karakterleri tarafından hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Kader inancıyla ilgili bulgular da, dizi genelinde orta yaş üzeri karakterlerin dini söylemleri daha çok kullanmasına paralellik göstermektedir.

Batıl İnanç (Fal, büyü):

Dizide, inançla ilgili iletilerden en fazla yer verilen Allah inancından sonra en sık karşılaşılan ileti, fal ve büyü gibi ritüellerin bulunduğu batıl inanç kategorisidir. Batıl inanç içeren ritüeller, incelenen 40 bölümün 24'ünde toplam 69 defa yer almaktadır. 18 sahne ile Hayriye Hanım'ın, batıl inanca ilişkin unsurların yer aldığı sahnelerde en sık görünen karakter olduğu tespit edilmiştir. Hayriye Hanım'ı, 11 batıl inanç iletisi ile Neyyir Hanım ve 10 batıl inanç iletisi ile Cevriye Hanım takip etmektedir.

Nazar değmemesi veya yapılan bir duanın tamamlayıcısı olarak yapılan “*tahtaya vurma*” batıl inancı dizide 15 sahnede geçmekte olup söz konusu davranışın dizide en fazla yer alan batıl inanç olduğu tespit edilmiştir. Hayriye Hanım'ın altı farklı sahnede tahtaya vurma eylemini gerçekleştirdiği tespit edilmiş olup “*Ay evlerden ırak. Tövbe de.*”, “*Allah'ım sen koru ya rabbim.*” ve “*Oo Allah korusun.*” şeklinde kullanmış olduğu dua ifadeleri sonrasında âmin demek yerine tahtaya vurarak dua ile batıl inancı aynı anda gerçekleştirmektedir. Ayrıca, Kahveci Ahmet dört defa, Neyyir Hanım iki defa, Ferhunde, Leyla ve Konsolos ise birer defa söz konusu ifadeyi kullanmış veya eylemini gerçekleştirmiştir.

Nazar değmemesi veya bahsedilen kötü bir olayın gerçekleşmemesi için kullanılan “*Dil ısırma*” batıl inancı dizinin beş farklı sahnesinde geçmektedir. Bu beş sahnenin üçünde Hayriye Hanım, birinde Neyyir Hanım, birinde ise Kahveci Ahmet yer almaktadır.

Kahve falına bakmak eylemi 3 farklı sahnede geçmektedir. Hayriye Hanım'la Neyyir Hanım kahve içtikten sonra;

Neyyir Hanım: Ver şu fincanına bakayım ver.

Hayriye Hanım: Ay güzel şeyler söyle ne olur!

Neyyir Hanım: Ooooo, hay Allah! Yüreğin kabarmış. Bir kadından sıkıntı almışsın sen.

Sedef: Anne, Hayriye Teyze ne anlatıyor bir saattir.

Neyyir Hanım: Sen sus bakayım, burada da çıkmış işte. Anlattı diye başka şey uyduracak halim yok ya.

Hayriye Hanım: Söyle komşucuğum söyle, gördüğünü söyle.

Neyyir Hanım: Valla nasıl desem ki bunun derdi büyük.

şeklinde kahve falına bakarlar. Neyyir Hanımın kahve falında gördüğünü iddia ettiği şeyleri Hayriye Hanım inanmış gözlerle dinlerken Sedef ise kahve falını alaycı bir şekilde dinlemektedir.

Tahtaya vurmak, dil ısırarak ve fal bakmak gibi el ve ağız alışkanlığı olarak kalıplaşmış batıl inançlar dışında, büyü yapmak olarak sınıflandırılabilir sahneler de bulunmaktadır. Şevket'in Ferhunde ile evlenmesi ile birlikte aile hayatlarında ortaya çıkan huzursuzluk sonrasında Hayriye Hanım, bu durumdan kurtulmak için 10. bölümde Neyyir Hanım'la birlikte büyüye başvurmaktadır. Ferhunde'nin hayatlarına girme sebebini "Nazar değdi bize, nazar. Allah hep iyi insanlarla karşılaştırsın diyordum olmadı." şeklinde açıklayan Hayriye Hanım, Neyyir Hanım'a "Bir kurşun döktürsek ne iyi olur." diyerek bu durumdan kurtulmak için bir batıl inançtan faydalanmayı teklif etmektedir:

Hayriye Hanım: Nazar değdi bize, nazar. Allah hep iyi insanlarla karşılaştırsın diyordum olmadı.

Hayriye Hanım: Bir kurşun döktürsek ne iyi olur.

Neyyir Hanım: Ben tütsü yapayım istersen.

Hayriye Hanım: O tütsü de ne?

Neyyir Hanım: Nazar için, Vallahi iyi gelir.

Neyyir Hanım: Evi şöyle bir okur üfleriz. Tabi iyi gelir. Bütün kötü gözler uçar gider.

Hayriye Hanım: Valla ne makbule geçer.

Neyyir Hanım: Ne var ayol sevaptır.

şeklindeki konuşmalar ile de büyü yapmanın sevap olacağı düşüncesi seyirciye verilmektedir. Hayriye Hanım ve Neyyir Hanım tütsüyü yakıp odalarda dolaşırken aynı anda Neyyir Hanım içinden bir şeyler okur ve etrafına üfler. Fikret, Hayriye Hanım ve Neyyir Hanım'ı tütsü yaparlarken görmesi üzerine;

Fikret: Ne yapıyorsunuz siz öyle?

Neyyir Hanım: Tütsü tütsü, nazar için.

Fikret: Anne Allah aşkına bırak ya.

Neyyir Hanım: Ay sus Allah adı verme.

Fikret: İnaniyor musun böyle şeylere?

Hayriye Hanım: Ay niye inanmayayım. Baksana nazardan ne hale geldik.

Neyyir Hanım: Gülme, gülme, çarpılırsın.

Hayriye Hanım: Ay sen bakma ona oku oku, hadi oku oku.

şeklinde bir diyalog yaşanmaktadır.

Neyyir Hanım, “*Dur şuna da bir okuyayım. Muhabbetleri olsun. Ağzlarının tadı yerine gelsin.*” diyerek Ferhunde’nin elbiselerini tütsüye tutmaktadır. Fikret, Hayriye Hanım ve Neyyir Hanım’ın yapmış olduğu tütsüyü sorgulamakta ve onlarla alay etmektedir. Ferhunde, Hayriye Hanımları tütsü yaparken yakalayınca;

Ferhunde: Hepiniz bir oldunuz bana büyü yapıyorsunuz. Bu ne demek şimdi?

Hayriye Hanım: Büyü ne demek yavrum!

Neyyir Hanım: Hiç öyle şey olur mu? Günah!

şeklindeki sözleriyle yapılan şeyin büyü olarak görmemektedirler.

70. bölümde, Tahsin bahçeyi düzenlemek için kazarken, birbirine ters bağlı iki tahta kaşık bulur. Kaşıkları gören Reyhan “*Büyü bu, biri size büyü yapmış. Ayrılık büyü. Bir arkadaşına da yapmışlardı. Kıyafetlerine iğne falan da batırmışlardı.*” der ve bu sözler üzerine Fikret, elbisesinde ve yatağında bulduğu iğneleri hatırlar. Oradaki herkes büyüün Cevriye Hanım tarafından yapıldığını anlar. Fikret, Cevriye Hanım için “*Ne cahillik, bundan medet umuyor*” diyerek büyüye inanmadığını gösterir. Tahsin, annesine kaşıkları göstererek “*Ne bunlar şimdide büyücülüğe mi başladın*” diye sorar. Cevriye Hanım ise “*Haşa, tü tü tü tü*” diyerek yaptığı büyüü inkar eder.

Her iki büyü sahnesinde de, büyüü yapan kişiler yaptıkları büyüü inkar ederek büyüün günah olduğunu ifade etmektedirler.

Ayrıca, Kutsal Kitap İnancı başlığı altında da yer verilen “*Acele Bacı*” ritüeli de batıl inanç içeren diğer bir sahnedir. Acele Bacı, daha önce dileği kabul olan bir kişinin, evinde iki rekât hacet namazı kıldıktan sonra hiç konuşmadan mutfağa geçip helva malzemelerini hazırlayarak misafirlerini beklemesi ile başlamaktadır. Sonrasında abdest alarak oradaki herkes tarafından Kur’an-ı Kerim okunur, helva bu şekilde ev sahibi tarafından kavrulur ve dilekler tutulur (Kasımoğlu & Berber, 2019, s. 946). 28. bölümde Neyyir Hanım, Hayriye Hanım’ı Acele Bacı helvasını yapmaya “*Dileğin tez olsun diye yapılır. Dileğini tutup helva kavurursun. Kavururken de kırk Yasin okursun. Konu komşuya dağıtır biraz da sen tadarsın. Bir tabak da, dama balkona koyarsın ki kuşlar yesin. Dileğinin kuşların kanat çırpışı gibi pır diye çabucak olsun.*” şeklindeki sözlerle teşvik etmektedir. Ancak Acele Bacı yapılmadan önce kılınması gereken namaz dizide kılınmaz, sadece Kur’an-ı Kerim ve dua okunduğu izlenimi verilerek helva yapılır. Diğer bir husus ise, 40 Yasin’in dizide gösterildiği kadar kısa bir sürede okunmasının mümkün olmamasıdır. Bu durum da, dizi ekibinin dini konulardaki bilgi eksikliğinin en büyük göstergesidir.

Dizide, batıl inanç sahnelerinin birçoğu kadınlar üzerinden seyirciye verilmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre de, kadınların batıl inançlara inanma eğilimleri erkelere göre daha yüksektir (Arslan, 2004, s. 20). Dizide batıl inanç eylemleri, başta Hayriye Hanım, Neyyir Hanım ve Cevriye Hanım olmak üzere kadın karakterler tarafından yoğun bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Kahveci Ahmet’in genellikle batıl inançlara alaycı bir şekilde yaklaşması dışında, batıl inanç içeren sahnelerde erkekler görünmemektedir. Her ne kadar ağız alışkanlığı olarak kullanılmış olsa bile Hayriye Hanım ve Neyyir Hanım, dini ifadeleri en fazla kullanan ve dizinin sekülerliği de dikkate alındığında en dindar sayılabilecek karakterleridir. Ayrıca, kültürel ve geleneksel bir şekilde başörtüsü takıyor olsa bile Cevriye Hanım dizinin tek başörtülü ana karakteridir. Özellikle büyü gibi İslam dininin tamamen yasaklamış olduğu eylemlerin, dizinin en dindar görünümlü karakterleri eliyle yapılması, dolayısıyla İslam dininin büyü ve büyücülük ile özdeşleştirilmesi dizinin sorunlu yönlerinden biridir.

2.3.1.2. İbadet

Bu bölümde, “*Yaprak Dökümü dizisinde ibadetler ne şekilde ve hangi sıklıkla yer almaktadır?*” alt problemine yönelik bulgulara yer verilmiştir. İbadetler, inanç

esaslarından sonra İslam dininin en temel unsurlarındandır. Ayrıca ibadetler, İslam dininin günlük hayata yansımadır ve bir kişinin hangi dine mensup olduğunun en belirgin temsilidir. Bu bağlamda, dizide tespit edilen ibadet ile ilgili iletilerin, İslam dininin dizideki gösterimi açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 7:Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan İbadetlerle İlgili İletiler

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Namaz	-	0	40	100	-
Oruç/Ramazan	1	2,5	39	97,5	1
Zekât/Sadaka	2	5	38	95	2
Hac/Umre	1	2,5	39	97,5	1
Kurban	-	0	40	100	-

İncelenen bölümlerde; namaz ve kurban ibadetlerine dair ya da bu ibadetlere atıfta bulunan hiçbir iletinin bulunmadığı, sadakaya ilişkin iletilerin iki defa, hac ifadesinin ise bir defa kullanıldığı, ayrıca iftariyelik ifadesi ile Ramazan ayına ve oruca ilişkin bir defa atıfta bulunulduğu görülmüştür.

Ramazan ayının başlamasından bir önceki hafta yayınlan 40. bölümde elinde alışveriş torbalarını taşıyan Neyyir Hanım'a, Kahveci Ahmet "*Almışsınız iftariyelikleri.*" diyerek Ramazan ayına ve oruca atıfta bulunmaktadır. Ancak bu bölümde oruç tutmaya veya iftar yapmaya ilişkin herhangi bir ileti bulunmamaktadır. Aynı şekilde Ramazan ayına denk gelen ve detaylı olarak incelediğimiz birinci, üçüncü ve 120'nci bölümlerde de Ramazan ayına veya oruç ibadetine ilişkin hiçbir iletiye rastlanılmamıştır.

140. bölümde, Necla ölen bir iş adamının ardından vakıflara hayır yapılmasını istemektedir. Burada sadaka ifadesi kullanılmamış olsa bile, ölen bir kişinin arkasından yapılan hayır sadaka olarak değerlendirilmiştir. 150. bölümde ise, Nurdan Hanım yaptıkları bir kaza sonrasında "*Verilmiş sadakamız varmış, ucuz atlattık*" diyerek, her ne kadar bir alışkanlığı olarak kullanılmış olsa bile sadakanın belaları def edeceği mesajı seyirciye verilmektedir.

Yapılan tespitlerle de ortaya koyulduğu gibi, dinin en somut göstergesi olan ibadetlere incelenen 40 bölümde doğrudan ilişkili olarak hiç yer verilmemiştir. Daha önce yapılmış aile dizilerinde ibadetlere pek yer verilmiş olmasa dahi, hem dini hem de kültürel yönüyle en azından Ramazan ayına, iftar sofralarına ya da Ramazan eğlencelerine yer verilmiştir.

Ancak *Yaprak Dökümü* dizisinde akşam yemeklerinin aile birliği açısından özel bir yeri olmasına rağmen, dizide bir iftar sofrası sahnesi dahi bulunmamaktadır.

Dizide, ibadetlerle birlikte anılan cami, ezan, tespih, seccade, başörtüsü ve namaz takvimi gibi iletilerle ilgili tespit edilen bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 8: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan İslam'a Ait Dini Semboller

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Başörtüsü	32	80	8	20	72
Cami	18	45	22	55	21
Tespih	3	7,5	37	92,5	4
Namaz Takvimi	2	5	38	95	3
Seccade	-	0	40	100	-
Ezan	-	0	30	100	-

İncelenen bölümlerde başörtüsünün 72, caminin 20, namaz takviminin dört ve tespihin üç defa geçtiği tespit edilmiştir. Ezan ve seccade ile ilgili herhangi bir iletiye ise rastlanılmamıştır.

Başörtüsü:

İncelenen bölümlerde tespit edilen 72 iletiden 41'inde Cevriye Hanım, 13'ünde Cevriye Hanım'ın arkadaşı Nurinisa, üçünde ise Cevriye Hanım'ın komşuları olmak üzere toplam 57 başörtü iletisinde Cevriye Hanım ve çevresindekilerin yer aldığı görülmüştür. Cevriye Hanım'ın saçları açık olarak görüldüğü birkaç istisna hariç olmak üzere yer aldığı sahnelerin tamamında geleneksel bir şekilde başını örttüğü, araştırmamızda din ile ilgili iletilere ilişkin diğer tespitler de göz önünde bulundurulduğunda, Cevriye Hanım ve arkadaşlarının örtünme şeklinin dindar insan temsiline ilişkin olmadığı değerlendirilmiştir. Ancak, dindar bir kişilik temsili olmasa bile başörtüsü kavramı, İslam dini ile ilgili olduğundan izleyicinin bilinçaltında Cevriye Hanım-dindarlık bağının oluşturulması ve Cevriye Hanım tarafından gerçekleştirilen olumsuz söylem ve davranışların İslam dini ile özdeşleştirilmesi muhtemeldir.

Cevriye Hanım ve arkadaşları dışında, Leman'ın annesi, Ali Rıza Bey'in dadısı ve Oğuz'un annesinin de başının geleneksel bir şekilde kapalı olduğu görülmektedir. Ayrıca, 50. bölümde adli bir vaka sonrasında, Cevriye Hanım ve Tahsin'in evinin etrafında

toplanan meraklı kadınların yöresel kıyafetler giydiği ve başlarının kapalı olduğu görülmüştür.

Dizinin ana karakterlerinden Hayriye Hanım ve Neyyir Hanım'ın, Eyüp Sultan'a gittiklerinde veya Yasin okudukları sahnede olmak üzere toplam ikişer sahnede saçlarının bir kısmı görünecek şekilde dahi olsa başlarının kapalı olduğu görülmüştür. Ayrıca Necla da, vefat eden kocası Cem'in mezarını ziyaret etmek için gittiği kabristanda başörtülü bir şekilde gösterilmektedir.

Kısaca değerlendirecek olursak başörtüsünün de, diğer bulgularda olduğu gibi yine orta yaş üstü hatta yaşlı denilebilecek kesime hitap ettiği gözlemlenmiştir. Gençler de ise başörtüsü içinde buldukları sekülerleşme süreciyle doğrudan ilgili olarak genç bir kadınla örtüşemeyeceği izlenimi yine olumsuz bir dini algı olarak izleyiciye verilmiştir.

Cami:

Dizinin birinci bölümünde, İstanbul'a yeni taşınan Tekin ailesi İstanbul'u gezmektedirler. Tarihi yarım adayı gezerken Kapalı Çarşı, Dikilitaş, Boğaz gibi Sultanahmet Camii ve Ayasofya Camii'nin dış görüntüsü kameraya yansır ancak gezmek amaçlı olarak bile camilerin içine girdikleri görülmez. Ayrıca, sahne geçişlerinde gösterilen İstanbul manzarasında cami ve minare silüetleri de yer almaktadır. Hayriye Hanım ve Neyyir Hanım'ın, Eyüp Sultan Camii'ne gittikleri 155. bölümde cami de görünmektedir. 32. bölümde Ali Rıza Bey'in bir arkadaşına borç vermesi üzerine Hayriye Hanım "*Hani Yeni Cami'de topla, Sultan Ahmet'te dağıt derler ya bizimki de o hesap.*" şeklinde tepki verirken cami ifadelerini kullanmaktadır. Dizide camilerin ve minarelerin genelde sadece bir İstanbul silüeti olarak gösterilmesi yanında gösterilen minarelerden de hiç ezan sesinin duyulmadığı görülmektedir. Hatta filmin çoğu sahnesi köşkte geçmesine ve köşkün karşısında cami bulunmasına rağmen incelenen hiçbir bölümde ezan sesine rastlanılmamıştır. Bu da dizinin gerçek hayatla ilişkilendirilmesi konusunda söz konusu dini ritüeller olduğunda inandırıcılıktan ne kadar uzak olduğunun bir göstergesidir.

Tespih:

Sözcük olarak Arapça "*sebeha*" kökünden gelen ve havada hızlı hareket etmek, suda yüzmek, boş vakit, geçimde tasarruf etmek, hemen işe koyulmak gibi karşılıkları olan tespih; bir terim olarak ise Allah'ı tenzih etmek anlamına gelmektedir. Diğer kültür ve

dinlerde tespih sadece din adamları tarafından ayinlerde kullanılan bir nesneyken Türkler tespihi bir el sanatı olarak görüp bir meslek haline getirmişlerdir (Elaltuntaş, 2014, s. 166-167) ve günlük hayatın bir parçası olarak tespih çekmeyi alışkanlık edinmişlerdir. Bu bağlamda tespihin Türk toplumunda hem dini hem de kültürel bir karşılığı bulunmaktadır. İncelenen bölümlerde tespit edilen dört sahne de tespihin kültürel yönü ile ilgilidir. 55. bölümde hapishanede bir mahkûm elindeki tespihi bir el alışkanlığı olarak hızlı hızlı çekmektedir. 150. bölümde Seyfi, içki içerken yine bir el alışkanlığı olarak tespih çekmektedir. 155. bölümde iki farklı sahnede Seyfi ve Sacide'nin çalıştığı pavyonun patronu bir el alışkanlığı olarak elinde tespih tutmaktadır. Dizide yer alan dört farklı tespih sahnesinin de, dizideki kötü karakterler aracılığıyla izleyiciye gösterildiği ve tespihin zikir boyutunun göz ardı edildiği tespit edilmiştir. Bu dört örnekten de anlaşılacağı üzere tespih, hem dini hem de kültürel boyutu dikkate alınmaksızın izleyiciye olumsuz bir şekilde aktarılmıştır.

Namaz Takvimi:

130. ve 135. bölümlerde toplam üç farklı sahnede namaz takvimi görünmektedir. Her üç sahnede de namaz vakitleri okunabilir bir şekilde Leyla takvim yapraklarını koparmakta ve o günün tarihine dikkatlice bakmaktadır. Namaz takvimi gösteriminde, dini bir olay veya iletiye herhangi atıfta bulunulmamakta, sadece Leyla için önem teşkil eden olaylara takvim üzerinde yer alan tarih üzerinden seyircinin odaklanması sağlanmaktadır.

2.3.1.3. Dinsel Sözel İletiler

Bu bölümde, “*Yaprak Dökümü dizisinde, İslam dini ile ilgili sözel iletilerin kullanım sıklığı ve günlük dildeki kullanım amaçları nelerdir?*” alt problemine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Din, toplumun kullandığı dile yeni kavramlar getirerek onu diğer toplumlardan ayırmaktadır. İnşallah, maşallah, şükür gibi Türkçede tam karşılığı olmayan kelimeler Arapçadan Türkçeye geçerek yeni kavramlar oluşturmuştur. Bu kelimeler bazen dini bir anlam ifade ederken bazen ise günlük konuşmanın bir tezahürü olarak kullanılmaktadır. Bütün dillerde olduğu gibi Türkçede de dine ait olan ve gelenek şeklinde halkın hafızasında yer edinen Allah yardımcın olsun, şükür Allah’a, Allah cezanı versin, Allah razı olsun gibi belirli dini ifadeler veya dini deyimler vardır. Bu deyimler yalnızca dindarların konuşmasında değil, toplumun her kesimi tarafından da kullanılmaktadır (Ferecov, 2018, s. 132). Bu durum, genel yaşantı içerisinde dini

yaşantının şuur altına yerleşerek dini sözel iletilerin bütün toplum tarafından kabul görmesi sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, dizide dinsel tandanslı “Allah aşkına”, “Allah korusun”, “Allah razı olsun” gibi cümlelerin kalıplaşmış sözler şeklinde sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Kalıp sözler olarak adlandırılan dil yapıları; hem toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul görüp kullanılan hem de duygu, düşünce, inanç ve kültürü kısa ve etkili bir biçimde verebilen dil birimleridir. Eline sağlık, hoş geldin, teşekkür ederim, Allah razı olsun, başınız sağ olsun bu yapılardan sadece birkaçıdır (Mutlu Y. , 2019, s. 6).

Tablo 9: Yaprak Dökümü Dizisinde Allah Lafzının Kullanıldığı Sözel İletiler

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Valla/Vallahi/Vallaha	40	100	-	0	516
İnşallah	40	100	-	0	329
Hay Allah/ Allah Allah	40	100	-	0	196
Allah	39	97,5	1	2,5	164
Maşallah	33	82,5	7	17,5	102
Allah aşkına	33	82,5	7	17,5	84
Allah korusun	31	77,5	9	22,5	60
Ya Rabbi	26	65	14	35	55
Eyvallah	17	42,5	23	57,5	36
Allah rahatlık versin	22	55	18	45	31
Estağfurullah	20	50	20	50	31
Allah razı olsun	16	40	24	60	24
Allah’a emanet	12	30	28	70	13
Allah iyilik versin	10	25	30	75	12
Hey Allah’ım	5	12,5	35	87,5	11
Allah zihin açıklığı versin	7	17,5	33	82,5	10
Allah’a Ismarladık	6	15	34	85	7
Bismillahirrahmanirrahim / Bismillah	5	12,5	35	87,5	7
Fesuphanallah	6	15	34	85	6
Allah bağışlasın	6	15	34	85	6
Elhamdülillah	1	2,5	39	97,5	1

İncelenen bölümlerde, günlük kullanılan dilin bir parçası olarak Allah lafzının yer aldığı 21 farklı kelime veya söz kalıbına sıklıkla yer verildiği görülmüştür. “Valla/Vallahi/Vallaha” yemin kalıbı, 40 bölümün tamamında toplam 516 defa kullanılarak dizide en sık karşılaşılan Allah lafzı içeren kelime olmuştur. Bunu yine 40 dizinin tamamında toplam 329 defa kullanılan “İnşallah” izlemiştir. Bir şaşırma kalıbı

olarak “*Hay Allah/Allah Allah*” ifadeleri 40 bölümün tamamında toplam 196 defa kullanılmıştır. 39 bölümde toplam 164 defa Allah lafzının - Allah lafzının ilgili tablolarda yer alan diğer kullanımları dışında- sadece cümle içinde kullanıldığı tespit edilmiştir. “*Maşallah*” kalıbı ise 33 bölümde toplam 102 defa kullanılarak en fazla kullanılan beşinci ileti olmuştur. Bunların dışında, “*Allah aşkına*” 84, “*Allah korusun*” 60, “*Ya Rabbi*” 55, “*Eyvallah*” 36, “*Allah rahatlık versin*” 31, “*Estağfurullah*” 31, “*Allah razı olsun*” 24, “*Allah’a emanet*” 13, “*Allah iyiliğini versin*” 12, “*Hey Allah’ım*” 11, “*Allah zihin açıklığı versin*” 10, “*Bismillahirrahmanirrahim / Bismillah*” yedi, “*Allah’a ismarladık*” yedi, “*Fesuphanallah*” altı, “*Allah bağışlasın*” altı ve “*Elhamdülillah*” ise bir defa kullanılmıştır.

Valla/Vallahi/Vallaha:

İslam fikhında, yemin kastı olmaksızın veya sırf alışkanlık dolayısıyla yapılan yahut sözü güçlendirmek anlamı taşımayan yeminler, bir sonuç doğurmayan lağv yeminler olarak sınıflandırılmıştır. Aynı şekilde kişinin bulunduğu an ve geçmişte olan olaylar hakkında kasıtsız bir şekilde yaptığı yeminlerin de lağv olduğu söylenmiştir. Lağv yeminler herhangi bir sonuç doğurmadığı gibi kaçınılması gereken yeminler olduğu da bildirilmiştir. Sürekli bir şekilde değersiz şeylere yemin eden kişi kendine değer vermediğini ortaya koyarak şahsiyetini değersizleştirmektedir. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'de sürekli yemin edip duran kimselere uyulmaması da istenmiştir (Candan, 2010, s. 447-448). Diğer yandan “*valla/vallahi/vallaha*” yemin ifadeleri her ne kadar dini temelli bir yemin olsa da günlük hayatta kullanımının yaygın olması sonucu dini terminolojideki anlamını kaybetmiştir (Nazlı, 2013, s. 69). Söz konusu yemin ifadeleri, dizinin incelenen bölümlerinde gerek din gerekse değerlerle ilgili tespit edilen iletiler arasında en sık kullanılan ifadeler olarak ön plana çıkmaktadır.

Tablo 10: Valla/Vallahi/Vallaha İfadelerinin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzdellik Oran %
Hayriye Hanım	142	27,52
Neyyir Hanım	57	11,05
Ferhunde	48	9,30
Şevket	26	5,04
Kahveci Ahmet	25	4,84
Leyla	25	4,84
Sedef	24	4,65

Necla	18	3,49
Cevriye Hanım	16	3,10
Tahsin	12	2,33
Ali Rıza Bey	11	2,13
Mithat	10	1,94
Oğuz	8	1,55
Nurdan	8	1,55
Ceyda	6	1,16
Diğerleri	80	15,50
Toplam	516	100

Söz konusu yemin ifadelerinin, dizi karakterleri tarafından kullanım oranlarına bakıldığında, 516 ifadenin 142'sinin (%27,52) Hayriye Hanım tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Hayriye Hanım'ın söz konusu yemin ifadelerini genellikle; “*Elim ayağım tutmuyor vallahi.*”, “*Ay pes valla. Niye kal diyorsun, biran önce gitsin gideceği yere*”, “*Ay valla burası bir âlem*”, “*Şaşar da kalırsın vallahi.*”, “*Aferin valla.*” ve “*Valla bir yerde çalışsan*” gibi yemin anlamı ifade etmeden, söylenen cümlenin inandırıcılığını pekiştirmek amacıyla günlük konuşma dilinde bir ağız alışkanlığı olarak kullandığı görülmüştür. Bunun yanında valla kelimesini, “*Bak valla bir daha elini sürdürmem.*”, “*Sana saygısızlık etmek için söylememiştim valla.*” ve “*Ay valla ben böyle bir şey görmedim.*” gibi yemin etmek için de kullandığı tespit edilmiştir.

Hayriye Hanım'dan sonra, söz konusu yemin ifadelerini en fazla kullanan karakter Neyyir Hanım'dır. Neyyir Hanım'ın, toplam 57 defa valla/vallahi/vallaha içeren cümle kurduğu tespit edilmiştir. Neyyir Hanım'ın bu ifadeleri hangi amaçla kullandığına bakıldığında ise, “*Kimsenin kahrını çekemem valla.*”, “*Gelin valla.*”, “*Valla kıza ayıp oldu diye içim içimi yedi.*” ve “*Valla çok iyi düşünmüşsün. Hadi hayırlısı olsun.*” şeklinde yemin ifadesi olmadan genellikle bir ağız alışkanlığı olarak kullanıldığı görülmüştür. Ancak, bazı sahnelerde “*Vallahi bilmiyorum.*” ve “*Valla bilmiyorum.*” şeklinde yemin etmek için de kullandığı görülmüştür.

Ferhunde'nin 48 defa söz konusu ifadeleri kullandığı tespit edilmiştir. Önceki kullanımlarda olduğu gibi Ferhunde de; “*Aferin valla.*”, “*Şanslı kız valla.*”, “*Şevket'i maaşa bağladınız valla.*” ve “*Ayıp olur Valla.*” gibi yemin amacı gütmeyen kalıplaşmış şekilde bu ifadeleri kullanmaktadır. Ancak, “*Vallaha o.*”, “*Valla bilmiyorum.*”, “*Valla*

uzun zamandır.” ve “Valla bütün gece uyumadık hiç birimiz.” gibi ifadelerle yemin etmek için de sıklıkla bu kelimelere başvurduğu görülmüştür.

Şevket’in 26 defa bahsi geçen yemin ifadelerini kullanarak dizide bu kelimeleri en fazla kullanan erkek karakter olduğu görülmüştür. *“Valla çok makbule geçti.”, “İyilik valla...”, “Valla çok iyi olur.”, “Valla ben bir şey söylemiyorum artık.”* gibi günlük dilde kalıplaşmış olarak kullanılmasının yanında *“Bilmiyorum valla.”* şeklinde bir defa yemin etmek için de kullanıldığı görülmüştür.

50. bölümde Tahsin’in kızı Deniz, kendinden yaşça büyük sevgilisi Gökhan’la evden kaçmıştır. Hata yaptığını anlayan Deniz eve geri döner ve Tahsin, Gökhan’dan şikâyetçi olur. Bu sebeple gözaltına alınan Gökhan, kendisini karakola götüreren polisler üst üste;

Gökhan: Valla benim bir suçum yok. Kendi kaçtı geldi valla...

Gökhan: Annemin üstüne yemin ederim. Vallaha suçum yok.

şeklinde yemin etmektedir. Karakolda Tahsin de kendisine saldırınca Gökhan;

Gökhan: Yemin ederim. Yemin ederim. Vallahi billahi bir şey yapmadım.

Gökhan: Kur’an üstüne yemin ederim. Vallahi billahi de...

şeklinde, incelenen bölümlerde tespit edilen en açık ve belirgin yemin cümlelerini kurmaktadır.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere, en sık kullanılan valla/vallahi/vallaha yemin ifadelerinin genellikle günlük dilde bir ağız alışkanlığı olarak kullanıldığı ve dini bir kaygı güdülmeksizin yemin anlamı taşımadan dile getirildiği tespit edilmiştir.

İnşallah:

İnşallah kelimesinin sözlük anlamı; *“Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse’ anlamlarında dilek anlatan bir söz”* (Güncel Türkçe Sözlük, 2020) şeklinde tanımlanmıştır. İnşallah kelimesi İslam fihhında ise; örfi istisna olarak ifade edilen, bir yargının gerçekleşmesi için bir şarta veya istisnaya bağlı olma durumunda kullanılmaktadır. Bu bağlamda örfi istisna, bazı fukaha tarafından *“Söz konusu istisna edatları zikredilmeden “inşallah” sözüyle cümlenin kurulmasıdır.”* şeklinde tanımlanmıştır. Örfi istisna mecazî anlamca da *“İnşallah”* demektir. Bazı ulema nazarında istisnanın yemin mesabesinde olduğu ve

kefaretinin yemininkiyle aynı olduğu kabul edilmiş ve bu minvalde herhangi bir şekilde başkasına vaatte bulunan ve “*inşallah*” demeyen kişinin Allah'a isyan ettiği ve onun emrine muhalefette bulunduğu ifade edilmiştir (Polat M. , 2020, s. 149,151). İnşallah kelimesi İslam fikhında önemli bir yer tutmakla beraber, bu kelimenin günlük hayatta fikhi anlamı dışında kalıplaşmış bir söz olarak sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Mutlu Y. , 2019, s. 11).

Tablo 11: İnşallah İfadesinin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzelik Oran (%)
Hayriye Hanım	106	32,22
Neyyir Hanım	34	10,33
Ali Rıza Bey	33	10,03
Şevket	16	4,86
Leyla	15	4,56
Cevriye Hanım	14	4,26
Ferhunde	13	3,95
Sedef	9	2,74
Tahsin	8	2,43
Necla	8	2,43
Fikret	8	2,43
Mithat	5	1,52
Oğuz	5	1,52
Nurdan	5	1,52
Kahveci Ahmet	3	0,91
Diğerleri	47	14,29
Toplam	329	100

Hayriye Hanım'ın, inşallah kelimesini 106 defa kullandığı ve dizide bu kelimeyi en fazla kullanan karakter olduğu tespit edilmiştir.

Hayriye Hanım'ın inşallah kelimesini;

- Bir sabah vakti konak kapısı zilin hızla hızla çalması, Ferhunde'nin gece Leyla'nın odasında kalması, beklenmedik bir anda telefon çalması veya Leyla'nın Oğuz'dan boşanmak istemediğini söylemesi gibi merak ve endişe uyaran durumlarda “*Hayırdır inşallah*” söz kalıbını içerisinde,
- “*Cehennemine gider inşallah*”, “*Hayrını görmesinler inşallah. Rahat huzur uğramasın onlara.*” ve “*Allah'ından bulsun inşallah. Sürüm sürüm süründüğünü göreyim.*” gibi beddua ifadeleri için,

- “Bir araya gelecekler inşallah”, “Aman inşallah, ezdirmez kendini.”, “Bize bulaşmaktan vazgeçer inşallah.”, “İnşallah hafta sonuna kalmadan bir yer buluruz.”, “İyi haberler ile gelirim inşallah.”, “İnşallah alır da krediyi rahat eder çocuk.” gibi ileriye yönelik temenni cümlelerinde,
- “Allah sana iyi yazılar yazsın İnşallah.” ve “Allah hayırlara çıkarsın inşallah.” gibi dua ifadeleri ile birlikte kullandığı görülmüştür.

Hayriye Hanım’ın, inşallah kelimesini genellikle kalıplaşmış bir söz olarak kullandığı görülmüştür. Bu duruma en somut örnek, “Hayırdır inşallah” söz kalıbını 29 defa kullanması gösterilebilir.

Neyyir Hanım 34, Ali Rıza Bey 33, Şevket 16, Leyla 15, Cevriye Hanım 14, Ferhunde ise 13 defa “İnşallah” ifadesini kullanmıştır.

Dizinin genelinde “İnşallah” kelimesinin,

1. “Allah ağzımızın tadını hiç bozmasın.” gibi bir dua ifadesinden sonra
2. “Allah çok güzel günlerini göstere inşallah.” gibi bir dua ifadesi ile birlikte,
3. “Cehennemine dibine gider inşallah”, gibi bir beddua cümlesi içinde,
4. “İnşallah bu iş de tutar.”, “Çok bekletmedim inşallah.” ve “Toparlanıyor inşallah.” gibi bir temenni cümlesinin içinde
5. “Söz yaza götüreceğim onun yanına seni” gibi ileriye yönelik bir temenni cümlesinden sonra kullanıldığı görülmüştür.

Her ne kadar inşallah ifadesi günlük dilde kalıplaşmış bir söz olarak kullanılmış olsa bile, dizi karakterleri kötü bir durumdan çıkmak veya güzel haberler duymak için yapılan samimi bir dua ile birlikte veya beklentilerin gerçekleşmesi için inşallah dedikleri görülmüştür. Bu bağlamda, inşallah kelimesinin toplum tarafından kullanıldığı şekliyle diziye yansıdığı anlaşılmıştır.

Hay Allah/ Allah Allah:

Bir şaşkınlık, bazen bir mutluluk veya kızgınlık ifadesi olarak Hay Allah veya Allah Allah kalıbının incelenen bölümlerde toplam 196 defa kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 12: Hay Allah/Allah Allah İfadelerinin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzdellik Oran (%)
Ali Rıza Bey	40	20,41
Hayriye Hanım	30	15,31
Neyyir Hanım	20	10,20
Şevket	10	5,10
Ferhunde	9	4,59
Tahsin	9	4,59
Kahveci Ahmet	9	4,59
Cevriye Hanım	7	3,57
Mithat	5	2,55
Fikret	5	2,55
Necla	4	2,04
Leyla	3	1,53
Sedef	2	1,02
Oğuz	2	1,02
Nurdan	2	1,02
Diğerleri	39	19,90
Toplam	196	100

İncelenen bölümlerde Ali Rıza Bey’in söz konusu ifadeleri 40 defa kullandığı ve en fazla kullanan karakter olduğu tespit edilmiştir. Ali Rıza Bey; kendisine oturması için tabure getiren bir kişiye “*Ya zahmet etmeyin, hay Allah*”, Nuran Hanım’ın evde tak başına oturduğunu gördüğü zaman “*Yalnız mı bıraktılar sizi, hay Allah*”, bir arkadaşının “*Nasıl olayım işte, yine verdiler çıkınımı elime, saldılar sokağa*” demesi üzerine ve Şevket’in iş gitmediğini öğrendiği zaman “*Hay Allah*” ifadesini içeren cümleler kurduğu görülmüştür.

Hayriye Hanım; Şevket’in kendisine kredi kartı alması üzerine, Neyyir Hanım’ın bir yakınının vefat ettiğini söylemesi sonrasında veya kızı Ayşe kahvaltıya geç kalınca “*Hay Allah*” ifadesini kullanmıştır.

Neyyir Hanım’ın; kendisine yardım etmek isteyen Kahveci Ahmet için “*Hay Allah zahmet olacak.*”, Cevriye Hanım’ın telefonu suratına kapatması üzerine “*Hay Allah, kapandı galiba*” veya Kahveci Ahmet’in bir teklifi üzerine “*Hay Allah, işim de vardı.*” şeklinde söz konusu ifadeleri kullandığı görülmüştür.

Maşallah:

Maşallah kelimesi, Arapça’da mâ edatı ile “*dilemek, istemek*” anlamındaki şey’ (meşîet) kökünden türeyen şâe fiili ve lafza-i celâlden meydana gelen mâşallah (mâ şâa’llâh)

“Allah dileyince her şey olur” manasına gelmektedir (Yaşaroğlu, 2020). “Ne güzel, Allah nazardan saklasın” anlamlarında beğenme duyguları bildirmek veya umulmadık durumlar karşısında şaşkınlık ve sitem belirtmek için de kullanılmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2020). Halk arasında, nazar değmeden önce, nazardan korunmak için yapılan uygulamaların başında “Maşallah” gibi sözlerin söylenmesi gelmektedir (Uçar, 2017, s. 225).

Maşallah ifadesinin 33 bölümde toplam 102 defa kullanıldığı tespit edilmiş olup karakter bazında kullanım sıklığına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 13: Maşallah İfadesinin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzdellik Oran (%)
Hayriye Hanım	41	40,20
Kahveci Ahmet	7	6,86
Cevriye Hanım	7	6,86
Neyyir Hanım	6	5,88
Ali Rıza Bey	6	5,88
Ferhunde	3	2,94
Mithat	2	1,96
Şevket	1	0,98
Leyla	1	0,98
Oğuz	1	0,98
Fikret	1	0,98
Diğerleri	26	25,49
Toplam	102	100

İncelenen bölümlerde “Maşallah” ifadesinin açık ara farkla en fazla Hayriye Hanım tarafından kullanıldığı görülmüştür. Sırası ile Hayriye Hanım’dan sonra, Kahveci Ahmet, Cevriye Hanım, Neyyir Hanım ve Ali Rıza Bey “Maşallah” ifadesini en sık kullanan karakterlerdir. Maşallah ifadesinin, dizide genellikle orta yaş üzeri karakterler tarafından kullanıldığı Necla, Leyla, Sedef, Ceyda veya Oğuz gibi genç karakterler tarafından ya hiç kullanılmadığı ya da nadiren kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Maşallah” ifadesinin incelenen bölümlerde genellikle nazar değmemesi için kullanıldığı tespit edilmiştir. Hayriye Hanım “Eviniz çok güzelmiş maşallah.”, “Maşallah hiç yaşını göstermiyor, tövbe tövbe.”; Neyyir Hanım “Maşallah maşallah nazar değmesin.”, “Tüü tüü maşallah, şans da güzel olur inşallah.”; Cevriye Hanım “Tüh tüh maşallah, ne güzel

kız değil mi?”, “Maşallah de maşallah de. Nazar değdirecek.” şeklinde nazara karşı maşallah ifadesini kullanmaktadır.

Ayrıca, maşallah ifadesi Hayriye Hanım tarafından beş, Neyyir Hanım tarafından ise bir defa batıl inanç içeren davranışlarla da birlikte kullanılmıştır. Hayriye Hanım, 24. bölümde *“Aman maşallah, maşallah.”* diyerek kulağını çekip masaya vurmakta ve 65. bölümde *“Maşallah, maşallah, dilini ısır yavrum.”* demektedir. Neyyir Hanım ise 28. bölümde dilini ısırırken *“Maşallah, po..mu da kaşıyayım.”* şeklinde konuşmaktadır.

Diğer Sözel İletiler:

“Allah aşkına”, söz kalıbının dizide 84 defa kullanıldığı ve sıklıkla kullanılan diğer bir söz kalıbı olduğu görülmüştür. Hayriye Hanım’ın, *“Allah aşkına”* ifadesini 39 defa kullandığı ve bu söz kalıbını en fazla kullanan karakter olduğu tespit edilmiştir. Neyyir Hanım’ın 12 defa, Kahveci Ahmet’in altı defa, Leyla, Necla ve Sedef’in dört defa, Ali Rıza Bey ve Ferhunde’nin üç defa söz konusu ifadeyi kullandığı görülmüştür.

Kötü veya istenilmeyen bir durumla karşılaşıldığı zaman halk arasında da sıklıkla kullanılan ve çoğu zaman bir dua ifadesi sayılabilecek olan *“Allah korusun/Allah korumuş”* kalıbı dizide toplam 60 defa kullanılmıştır. Söz konusu ifadeleri Hayriye Hanım 27, Neyyir altı, Kahveci Ahmet ve Leyla iki defa, Ali Rıza Bey, Şevket, Tahsin ve Cevriye birer defa kullanmıştır. Söz konusu ifadelerin, dizinin genç karakterleri olan Necla, Sedef, Oğuz, Ceyda ve Fikret tarafından hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Dizide, kötü bir durumla karşılaşıldığı zaman bir sığınma ifadesi olarak veya istenilen bir şeyin olması için yapılan dua esnasında bir yakarış ifadesi olarak *“Ya Rabbi”* söz kalıbının 14’ünün dua içeren cümlelerde olmak üzere toplamda 55 defa geçtiği tespit edilmiştir. *“Ya Rabbi”* ifadesini Hayriye Hanım’ın 34, Neyyir Hanım’ın, Cevriye Hanım’ın, Kahveci Ahmet’in iki, Ali Rıza Bey’in, Ferhunde’nin ve Tahsin’in ise birer defa kullandığı görülmüştür. *“Ya Rabbi”* ifadesinin başta Hayriye Hanım olmak üzere dizideki orta yaş üzeri karakterler tarafından kullanıldığı, Leyla, Necla, Ceyda, Oğuz ve Sedef gibi genç karakterlerden tarafından ise hiç kullanılmadığı görülmüştür.

“Allah’a ismarladık”, “Teşekkür ederim” veya *“Kabul ediyorum, razıyım”* anlamlarına gelen (Güncel Türkçe Sözlük, 2020) *“Eyvallah”* kelimesi 17 bölümde toplam 36 defa kullanılmıştır. Söz konusu ifadenin, önceki örneklerden farklı olarak, dizinin ana

karakterleri tarafından değil genel olarak Oğuz, hapishanedeki mahkûmlar veya mafya üyeleri tarafından kullanıldığı görülmüştür. 85. bölümde Oğuz, mafya üyesi Berat'ın kendisine yardım etmesine karşılık olarak “*Eyvallah, sağolun*” şeklinde teşekkür etmekte, Berat da Oğuz'dan “*Hadi eyvallah*” diyerek ayrılmaktadır. Yine 85. bölümde mahkûmlar birbirlerine teşekkür ederken “*eyvallah*” ifadesini tercih etmektedir. 90. bölümde kendilerine posta getiren postacının kolay gelsin demesi üzerine mahkûmlar üst üste “*eyvallah*” şeklinde teşekkür etmektedir. Aynı bölümde Şevket tahliye olurken “*Eyvallah, Allah'a emanet ol*” şeklinde veya sadece eyvallah ifadesini tekrarlayarak Şevket'i uğurlamaktadırlar.

İncelenen bölümlerde genel olarak “*Allah rahatlık versin*” ifadesi yerine iyi geceler ifadesinin tercih edildiği görülmekle birlikte, 22 bölümde toplam 31 defa “*Allah rahatlık versin*” ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Hayriye Hanım yedi, Ali Rıza Bey altı, Cevriye Hanım dört, Mithat üç, Kahveci Ahmet ve Tahsin iki, Fikret, Şevket, Ferhunde, Leyla ve Sedef bir defa “*Allah rahatlık versin*” ifadesini kullanmıştır. Orta yaş ve üzeri karakterler zaman zaman iyi geceler yerine “*Allah rahatlık versin*” söz kalıbını kullanırken genç karakterler genelde iyi geceler ifadesini tercih etmektedir.

“*Allah'tan mağfiret (afiv) dilerim, ricâ ederim; hiç bir zaman, mahcup ediyorsunuz, hâşâ, bir şey değil*” anlamlarına (Develioğlu, 1960, s. 281) gelen “*Estağfurullah*” kelimesi incelenen bölümlerde toplam 31 defa kullanılmıştır. Ali Rıza Bey 11, Hayriye Hanım yedi, Neyyir Hanım iki, Tahsin üç, Cevriye Hanım bir ve diğer karakterler dokuz defa “*Estağfurullah*” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca, “*tövbe estağfurullah*” kalıbı da yedi defa kullanılmıştır. Ali Rıza Bey, birinci bölümde ailesi ile birlikte bir alışveriş merkezinde yemek yerken iç çamaşırı görünen bir kadın görünce yüzünü çevirmekte ve utanma duygusu ile birlikte; Hayriye Hanım 10. bölümde Neyyir Hanım ile birlikte tütsü yaparken, yaptıklarının iyi bir şey olmadığı izlenimi verilerek; 130. bölümde Deniz'in erkek arkadaşı ile birlikte sinemaya gitmek için babasından izin alması üzerine Cevriye Hanım bu durumdan memnuniyetsizliğini ifade etmek için “*tövbe estağfurullah*” ifadesini kullanmaktadır.

10. bölümde Hayriye Hanım, yaşlı bir kadının “*Şimdi çok morukladım*”; 14. bölümde Ali Rıza Bey, Kahveci Ahmet'in “*Bizi beğenmiyorsan o ayrı*”; 21. bölümde ise Neyyir Hanım, Kahveci Ahmet'in “*Bir sakıncası yoktur inşallah*” demesi üzerine

“*Estağfurullah*” diyerek söz konusu kelimeyi bir kibarlık göstergesi olarak kullanmaktadırlar.

Ayrıca, günlük dilde kullanılan diğer sözel iletilerden “*Allah razı olsun*” 24, “*Allah’a emanet*” 13, “*Allah iyilik versin*” 12, “*Hey Allah’ım*” 11, “*Allah zihin açıklığı versin*” 11, “*Allah’a ısmarladık*” yedi, “*Bismillahirrahmanirrahim / Bismillah*” yedi, “*Fesuphanallah*” altı, “*Allah bağışlasın*” altı ve “*Elhamdülillah*” ifadesinin bir defa kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yukarıda örneklerle açıklandığı üzere dinsel sözel iletilerin genellikle bir ağız alışkanlığı olarak kullanıldığı görülmekle birlikte, “*Bismillahirrahmanirrahim/Bismillah*” ifadesi bu genellemenin dışında kalmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu ifade sözel iletiler çerçevesinde dinin en belirgin temsil şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Tespit edilen yedi iletinin üçünün Hayriye Hanım, üçünün Neyyir Hanım, birinin ise Cevriye Hanım tarafından kullanıldığı görülmüştür. Adı geçen karakterlerin bu ifadeleri kullanmasının, Hayriye Hanım, Neyyir Hanım ve Cevriye Hanım’ın seyirciye verilen dindar karakter temsile en yakın isimler olduğunu desteklemektedir.

İncelenen bölümlerde, içinde Allah lafzının yer almadığı ancak İslam dininin günlük hayattaki yansıması olarak kullanılan kelime ve söz kalıplarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 14: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Olumlu Dini Sözel İletiler

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Hayır İfadesi İçeren Söz	40	100	-	0	283
Şükür	30	75	10	25	73
Tövbe	21	52,5	19	47,5	59
Günah/Sevap	19	47,5	21	52,5	27
Helal/Haram	9	22,5	31	77,5	20
Cennet/Cehennem	6	15	37	85	12
Selamün Aleyküm/ Aleyküm Selam	9	22,5	21	77,5	11
Selametle	4	10	36	90	4

“*Hayır*” kelimesi, sözlükte “*iyi olmak, iyilik etmek, üstün olmak, üstün kılmak*” gibi anlamlara gelen hayr kökünden mastar-isim olup “*iyi*” yahut “*iyilik*” mânasında ve şerrin karşıtı olarak kullanılmaktadır (Çağrı, 2020). İncelenen bölümlerde,

“Hayır” kelimesinin veya bu kelimeyi içeren “Hayırlı Olsun”, “Hayırdır”, “Hayırlısı”, “Hayırlı günler/Hayırlı işler” söz kalıplarının sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 15: Hayır İfadesini İçeren Söz Kalıplarının Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzdellik Oran (%)
Hayriye Hanım	80	28,78
Neyyir Hanım	34	12,23
Ali Rıza Bey	23	8,27
Cevriye Hanım	13	4,68
Fikret	12	4,32
Sedef	10	3,60
Şevket	9	3,24
Tahsin	8	2,88
Leyla	8	2,88
Kahveci Ahmet	7	2,52
Oğuz	7	2,52
Mithat	5	1,80
Necla	5	1,80
Kemal Bey	5	1,80
Ferhunde	4	1,44
Nurdan	3	1,08
Diğerleri	45	16,19
Toplam	278	100

“Hayır” ifadesini içeren söz kalıplarının incelenen 40 bölümün tamamında toplam 283 defa kullanıldığı görülmüştür. Söz konusu söz kalıpları, Hayriye Hanım tarafından 80, Neyyir Hanım tarafından 34, Ali Rıza Bey tarafından 23 ve Cevriye Hanım tarafından 13 defa kullanılmıştır. Diğer dini sözel iletilerde olduğu gibi “Hayır” ifadesi içeren söz kalıplarının başta Hayriye Hanım olmak üzere dizideki orta yaş üzeri karakterler tarafından sıklıkla kullanıldığı Necla, Leyla, Sedef ve Oğuz gibi genç karakterler tarafından daha az kullanıldığı anlaşılmıştır.

Şükür kelimesi Arapça ş-k-r kökünden türemiş olup müteşekkir olmak, teşekkür borçlu olmak, övmek ve methetmek ile Tanrı’ya duyulan minneti ifade etme ve bir kimseye yapmış olduğu bir iyilikten dolayı gönülden borçlu olma anlamlarına gelmektedir (Yılmaz Çıtır, 2016, s. 21). İncelenen bölümlerde 73 defa “şükür” veya “şükretmek” ifadesinin geçtiği tespit edilmiş olup Hayriye Hanım 31, Kahveci Ahmet yedi, Neyyir Hanım altı, Ali Rıza Bey dört, Nurdan üç, Cevriye Hanım iki, Tahsin iki, Mithat iki, Leyla, Necla, Fikret, Ferhunde ve Sedef tarafından birer defa kullanıldığı görülmüştür.

“Şükür” ifadesi 45 defa “Çok şükür” söz kalıbı içerisinde kullanılmıştır. Ayrıca, söz konusu ifadenin dizide kullanım şekline bakıldığı zaman; genellikle nasılsın sorusuna bir cevap olarak veya kötü bir durumdan kurtulunca Allah’a teşekkür olarak kullanıldığı görülmüştür.

Tövbe, Arapça bir kelime olup “geri dönmek, rüçû etmek, dönüş yapmak” anlamındadır ve “dinde yerilmiş şeyleri terk edip övgüye lâyık olanlara yönelme” biçiminde tanımlanmaktadır (Topaloğlu, 2020). İncelenen bölümlerde tövbe ifadesine 11 defa “tövbe tövbe” şeklinde ikileme olmak üzere toplam 59 defa yer verildiği görülmüştür. Hayriye Hanım 18, Ali Rıza Bey 18, Cevriye Hanım beş, Neyyir Hanım dört, Şevket dört, Fikret iki, Kahveci Ahmet iki, Tahsin ve Mithat birer defa tövbe ifadesini kullanmıştır. Tövbe ifadesi genellikle kızgınlık veya hoşnutsuzluk anında “tövbe tövbe” şeklinde ikileme olarak kullanıldığı gibi Neyyir Hanım tarafından söylenen “Ay valla üzüntü oldu bana. Bir daha tövbe. Kimsenin işine burnumu sokmam.” ve Şevket tarafından söylenen “Doğru, hayatımda tek bir kadını sevdim, ondan sonrada tövbe ettim...” cümlelerinde olduğu gibi bir pişmanlık ifadesi olarak da kullanılmıştır. Ancak söz konusu kullanımlar, yapılan bir hata için Allah’tan tövbe dilemek şeklinde olmayıp dil alışkanlığı olarak ve dini anlamından farklı bir şekilde gerçekleşmiştir.

“Selamün aleyküm” ve “Aleyküm selam” şeklinde yapılan selamlaşma, diğer birçok sözel iletide olduğu gibi bir dil alışkanlığından ziyade bilinçli bir söylem olarak dinin temsili olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda dizide 11 defa geçen söz konusu selamlaşma şeklinin karakter bazında dağılıma bakıldığında, “Selamün aleyküm” ifadesi dizinin kötü karakterleri olan Oğuz ve Seyfi ile kahveye gelip kırıcı ve kaba bir ifade ile alacağını isteyen bir karakter tarafından kullanıldığı, “Aleyküm selam” ifadesinin ise üç sahnede verilen selamın karşılığı olarak beş sahnede ise “selamı var” sözüne karşılık olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Dindar kişilik temsiline işaret edebilecek olan “Selamün aleyküm” ifadesinin dizide kötü karakterler üzerinden seyirciye aktarılması, dizinin dini değerlere olan olumsuz yaklaşımının diğer bir göstergesidir.

Ayrıca, “Günah ve Sevap” 27, “Helal ve Haram” 20, “Cennet ve Cehennem” 12 ve “Selametle” ifadesi dört defa kullanılmıştır.

İncelenen bölümlerde, Allah lafzının geçtiği ve beddua içerikli sözel iletilerin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 16: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Olumsuz Dini Sözel İletiler

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Allah kahretsin	17	42,5	23	57,5	29
Allah'ın cezası/Allah cezanı versin	14	35	26	65	21
Allah'ından bulasın	3	7,5	37	92,5	3
Allah'ın belası	2	5	38	95	2
Diğer olumsuz ifadeler (Beddua)	7	17,5	33	82,5	9

Allah kahretsin ifadesi, incelenen bölümlerde en sık kullanılan beddua ifadesi olmakla birlikte söz konusu kalıbın beddua etmek niyetinden daha çok kızgınlık anında kullanıldığı tespit edilmiştir. Şevket'in sekiz, Ferhunde'nin beş, Oğuz'un dört, Leyla, Ceyda, Necla, Kemal Bey ve Hayriye Hanım'ın iki defa kullandığı görülmüştür. Şevket; 80. bölümde Ferhunde'nin kendisini aldattığından şüphe duyduğu için Ferhunde'nin arkadaşı Gülşen'e telefonda kızarak "*İdare ediyorsun değil mi onu. Allah seni de kahretsin, kahretsin.*" ve 90. bölümde Ferhunde'nin kendisini yine kandırması üzerine kendisine kızarak "*Yine beni kandırdı, Allah kahretsin... Allah beni kahretsin. Ben de geri zekâlı gibi beni aramasını bekliyorum.*", 40. bölümde Oğuz Necla'ya vurduktan sonra pişmanlığı dile getirmek ve kendine kızgınlığını ifade etmek için "*Allah kahretsin beni, kahretsin.*", Tahsin ise 80. bölümde kızı kaçtığı için sinirli bir şekilde "*Allah kahretsin, Allah kahretsin.*" demektedir. Ayrıca, Hayriye Hanım, Ferhunde'nin kendilerine yaptıklarından dolayı "*Utanmaz, arlanmaz mahvetti bizi. Evimizi ocağımızı dağıttı, yaktı. Oğlumun başını yedi. Namussuz, namussuz kadın. Benim oğlum hapiste, o başka adamların koynunda. Allah kahretsin. Allah kahretsin.*" diyerek sinirli bir şekilde Ferhunde'ye beddua etmektedir. Dizide "*Allah kahretsin*" ifadesinin, genellikle sinirlilik anında beddua niyeti taşımadan söylenen bir söz kalıbı olarak kullanıldığı görülmüştür.

Ayrıca, "*Allah'ın cezası/Allah cezanı versin.*" 21, "*Allah'ından bulasın.*" üç, "*Allah'ın belası*" iki ve "*Elleri kırılsın İnşallah. Sürüm sürüm sürünsün.*", "*Oh iyi olmuş boynu altında kalasıca.*" gibi diğer beddua ifadeleri ise dokuz defa kullanılmıştır.

2.3.1.4. İslam Dininin Yasakladığı Davranışlar

Bu bölümde, "*Yaprak Dökümü dizisinde, içki, kumar, zina gibi İslam dininin yasakladığı davranışlara yer verilmiş midir?*" alt problemine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

İncelenen bölümlerde tespit edilen içki, kumar, faiz, zina, cinayet ve hırsızlık gibi İslam dininin yasaklamış olduğu eylemlerin sıklığına ilişkin bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 17: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan İslam Dinine Aykırı Davranışlar

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
İçki	30	75	10	25	134
Zina	12	30	28	70	18
Kumar	5	12,5	35	87,5	11
Hırsızlık/Dolandırıcılık	7	17,5	38	82,5	7
Faiz	4	10	36	90	7
Cinayet	2	5	38	95	2

Tablodan da anlaşılacağı üzere, içki 30 bölümde toplam 134, zina 12 bölümde toplam 18, kumar beş bölümde toplam 11, faiz yedi, hırsızlık/dolandırıcılık yedi, cinayet ise iki sahnede karşımıza çıkmaktadır.

İçki:

Dizide gündelik hayatın bir parçası olarak karşımıza çıkan içkinin, incelenen bölümlerden 30'unda toplam 134 defa işlendiği ve ilk bölümden itibaren yoğun bir şekilde içki kullanımının gösterildiği tespit edilmiştir. İçki; çocukların da bulunduğu aile yemeklerinde, düğünlerde, eğlenmek için düzenlenen partilerde, evdeki mini barlarda veya meyhanelerde gösterilmektedir.

Tablo 18: İçkiye İlişkin Tespitlerin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzdeler Oran (%)
Oğuz	24	17,91
Ali Rıza Bey	21	15,67
Ferhunde	17	12,69
Şevket	13	9,70
Yaman	11	8,21
Hayriye Hanım	8	5,97
Mithat	8	5,97
Tahsin	5	3,73
Kahveci Ahmet	3	2,24
Necla	3	2,24
Leyla	2	1,49
Kemal Bey	2	1,49
Diğerleri	17	12,69
Toplam	134	100

Oğuz'un, içkiyle ilgili 24 sahnede yer aldığı görülmüş olup söz konusu 24 iletiden 11'i Oğuz'un evinde çeşitli içkilerin yer aldığı mini barın gösterimi şeklinde gerçekleşmiştir.

Ali Rıza Bey 21 defa içki sahnesinde yer almakta olup birinci bölümde, Tekin ailesinin İstanbul'a geldikleri ilk günün akşam yemeği sahnesi Ali Rıza Bey'in elindeki rakı bardağının gösterilmesi ile başlamakta ve ilk bölümde geçen beş akşam yemeğinde de Ali Rıza Bey rakı içmektedir. Tekin ailesinin akşam yemeklerinde Ali Rıza Bey'in rakı içmesi sadece ilk bölüm ile sınırlı kalmamış, incelenen diğer bölümlerde de akşam yemekleri genellikle rakı ile birlikte gösterilmiştir. Ali Rıza Bey'le birlikte bir akşam yemeğinde Şevket'in de rakı içtiği, ailenin diğer bireyleri olan Hayriye Hanım, Fikret, Leyla ve Necla'nın ailece yenen akşam yemeklerinde rakı veya diğer içki çeşitlerini kullanmadıkları görülmüştür.

Ferhunde toplam 17 içki sahnesinde yer almakta olup bunlardan bir tanesinde Ferhunde Şevket'e "*İçki mi içtin, bir içkin eksikti onu da içtin tam oldu*" diyerek içkinin kötü bir alışkanlık olduğu izlenimi seyirciye verilmektedir. Şevket, 13 içki sahnesinde yer almakta olup Ferhunde ile yenilen bir akşam yemeğinde, kumar oynadığı lokalde veya hapisshaneden çıkacağı zaman kutlama yapmak için içki içmektedir. Zengin bir iş adamı olarak gösterilen Yaman, ofisinde çalışırken, akşam yemeğinde, evlilik yıl dönümü için verdiği partide, arkadaşlarıyla buluşunca veya kumar oynadığı lokalde olmak üzere toplam 11 sahnede içki içmektedir.

Dizinin diğer ana karakterli olan Hayriye Hanım ve Mithat sekiz, Tahsin beş, Kahveci Ahmet ve Necla üç, Leyla, Kemal Bey ve Cem ikişer sahnede, içki iletisi ile birlikte görüldüğü tespit edilmiştir.

İçki kullanımının karakterler arasında dağılımına bakıldığında zaman, önceki tespitlerde görülen belirli bir yaş veya cinsiyet grubunda daha sık görülme durumunun içkide bulunmadığı, her yaştan kadın ve erkekler arasında içki kullanımının olduğu anlaşılmıştır.

Zina:

Zinanın "*meşru olmayan cinsel ilişki*" şeklindeki sözlük anlamıyla dini terminolojideki anlamı esasen farklı olmamakla birlikte dinî literatürde zina kavramının en geniş anlamıyla cinsel haramı ifade etmektedir. Bu yaklaşım bir hadiste geçen gözün ve dilin zinası tabirinden kaynaklanmaktadır (Esen, 2020). Çalışmamızda, meşru olmayan cinsel

birlikteliğin gösterimi veya iması zina kapsamında değerlendirilmiştir. Dizide 12 bölümde toplam 18 defa zina ile ilgili ileti tespit edilmiştir.

Birinci bölümde, Ali Rıza Bey'in çalıştığı iş yerinde iş bulmasına yardımcı olduğu Leman, Ali Rıza Bey'in eski bir öğrencisi ve aynı zamanda patronları olan Muzaffer'den hamile kalır, ancak çocuğunu düşürür. Bu durumu öğrenen Ali Rıza Bey, Muzaffer ile konuşur ve Muzaffer "*Leman sizin düşündüğünüz gibi saf birisi değil. O çocuğun benden olduğunu düşünmüyorum... Onun için para yardımı yapabilirim. Evleneceğimi mi zannediyorsunuz... Milletten artığı bir kadın ile evlenmemi ister misiniz? Benim yaptığımı oğlunuz yapmış olsaydı Leman gibi bir kadını gelininiz olarak kabul eder miydiniz?*" diye karşılık vererek yapmış olduğu zina eylemini kendisi açısından sıradanlaştırıp Leman'ı suçlamaktadır. Üçüncü bölümde, Oğuz ve Ceyda birlikte küvette gösterilerek zina fiili açık bir şekilde seyirciye yansıtılmaktadır. Beşinci bölümde Şevket, evli olmasına rağmen Ferhunde ile birlikte olur, bu sahne de zina fiilin en belirgin gösterimidir. İlerleyen bölümlerde geçmiş hatırlama şeklinde bu sahne izleyiciye tekrar tekrar gösterilmektedir.

On dördüncü bölümde, ailesine dershaneye gittiğini söyleyen Leyla, Oğuz ile aynı yatakta gösterilerek zina iması seyirciye verilmektedir. Oğuz'un, Leyla'nın kardeşi olan Necla ile de bir süre erkek-kız arkadaş ilişkisi yaşadığı ve bu durumun Leyla tarafından da bilindiği düşünüldüğünde söz konusu eylemin sadece İslam dinine aykırılığı değil aynı zamanda toplumun değer yargılarını yıkıcı bir yönünün bulunduğu ortadadır.

İlerleyen bölümlerde Şevket'le evlenerek Tekin ailesinin gelini olan Ferhunde, 19. bölümde Leyla'nın Oğuz ile birlikteliği için Şevket'e, "*Ne olmuş, kız birini sevmiş, nikâhtan önce birlikte olan yığınla insan var. Tecrübesizlik etmişler, tamam artık.*" diyerek bu birlikteliği normalleştirmektedir. Oğuz ve Leyla sonraki bölümlerde evlenirler ancak evli olmalarına rağmen Oğuz ve Ceyda'nın gayri ahlaki birliktelikleri devam etmektedir. 26. bölümde Oğuz-Leyla çifti ile Yaman-Ceyda çifti birlikte yemek yerken Ceyda bir çocuğu olacağı müjdesini verir. Oğuz'un Ceyda'ya "*Bebek benim mi Ceyda?*" diye sorması üzerine Ceyda da "*Bilmiyorum, hem ne fark eder ki?.. Ben de bilmiyorum sana nasıl söyleyebilirim.*" diyerek gayri ahlaki durumu gözler önüne sermektedir.

Çocuğun Oğuz'dan olduğu ortaya çıkınca Yaman Ceyda'dan boşanır ve Oğuz da oğlunu düşünerek Ceyda ile evlenir. Evlilik öncesi her ikisi için de cazip gelen bu gayri meşru ilişki evlilik sonrasında çekilmez bir hale gelmiştir. Oğuz evli olmasına rağmen bu kez

de Leyla'yla gayri meşru bir ilişki yaşamaya başlamıştır. 110. bölümde bu birlikteliği öğrenen Hayriye Hanım Leyla'ya “*Bu adam bizim paramparça olmamıza sebep değil mi Leyla? ... Sen ne yaptın, gittin koynuna girdin tekrar. Demek ki nefret ediyorum diye yalan söyledin... Bu kadar mı çok seviyorsun onu? Nasıl güvendi de gittin.*” diyerek zina eylemini sevgi ile özleştirmekte, çok sevilmesi durumunda evli bir erkek ile birlikte olmayı normalleştirme anlamına gelen ifadeler kullanmaktadır.

160. bölümde Leyla, önceki bölümlerde Necla'nın Oğuz ile kaçmadan önce aralarında geçen şu konuşmaları hatırlar:

Necla: Oğuz'la gidiyorum. Sevdiğim adamla. Benim elimden aldığın adamla.

Leyla: Ahlaksız... Kaltak, aşağılık kaltak! Kocamı baştan çıkarttın. Adi!

Necla: Oğuz hep beni sevdi anlıyor musun? Hep beni. Esas adi sensin. Oğuz benimdi elimden aldın sen, yattın, esas aşağılık sensin.

Zina eylemine ilişkin tespit edilen iletilerden de anlaşılacağı üzere, zina dizide sıradanlaştırılmakta ve hatta sevgi bağına vurgu yapılarak meşrulaştırılmaktadır. Dizide tepki gösterilen zina eyleminin kendisi olmayıp bu eylemin gayri ahlaki olarak eşlerin birbirini aldatması şeklinde yapılmasıdır.

Kumar:

İncelenen bölümlerde kumara ilişkin toplam 11 ileti tespit edilmiştir. 45. bölümde Oğuz, bir kumarhanede çalışmaktadır. Söz konusu bölümde, kumarda kaybeden bir kişi, “*Bırak beni bırak, soyguncusunuz hepiniz, mahvettiniz beni, ocağımı söndürdünüz. Bırakın beni yaktınız beni yaktınız.*” der ve kumarın olumsuz yönü izleyiciye gösterilir.

55. bölümde zenginlerin gittiği bir lokalde, Şevket ve Yaman'ın da olduğu bir grup insan kumar oynamaktadır. Şevket ilk başlarda kumarda kazanmakta ve eşi Ferhunde tarafından da “*Aşkım aferin sana... Hadi bol şans.*” ve “*Şevket'i maaşa bağladınız valla. Böyle giderse yakında köşeyi döneriz.*” şeklindeki ifadelerle takdir görmektedir. Kumar parası ile Şevket, Yaman'a olan borcunu ödemek istediği zaman ise, Yaman “*Sen kazandın o parayı. Her kuruşu helal olsun.*” demekte ve kumarda kazanılan paranın helal olduğu söylemi izleyiciye verilmektedir. Ancak, 65. bölümde Şevket kumarda kaybetmeye başlayınca Ferhunde “*Bu kumar işi sonumuz olacak.*” diyerek kumara karşı

tavır almakta, Şevket'in kazandığından çok daha fazlasını kaybettiğini öğrendiğinde ise “*Nasıl bu kadar zayıf olabiliyorsun. Hiç mi iraden yok. Hiç mi kontrol edemiyorsun kendini.*” diyerek Şevket'e tokat atmaktadır. Dizide kumar, Şevket'in borç batağına saplanmasına yol açan ve hatta kaybettiklerini tekrar kazanmak uğruna çalıştığı bankayı dolandırmaya kadar götüren kötü bir alışkanlık olarak gösterilmektedir. Ancak, Şevket'in kumarda kazandığı zamanlarda eşinden ve çevresinden takdir toplaması ayrıca kumar oynanan ortamın zengin kişilerin gittiği elit bir mekan olması, kumarın kötü bir alışkanlık olması yönünü azaltan etkenler olarak ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca dizinin final bölümü olan 174. bölümde, dizinin ana kadın karakterlerinin yer aldığı hamam sahnesinde söylenen “*Kadifeden kesesi kahveden gelir sesi, oturmuş kumar oynar ah ciğerimin köşesi. Aman yolla Beyoğlu'na yolla .....*” şeklindeki şarkı sözünde de kumar ile ilgili sözel iletiye rastlanılmıştır.

Diğer İletiler:

Ali Rıza Bey'in emekli ikramiyesinden gelen parayı bankaya faize yatırması, Ferhunde'nin kredi faizlerinin indirildiğini söylemesi ile Tahsin ve Fikret'in evin satılıp parasının faize yatırılması hakkında geçen konuşmalarını içeren dört bölümde toplam yedi defa faiz ile ilgili iletiye rastlanılmıştır.

Ferhunde'nin annesi Nurdan Hanım'ın kocasını öldürdüğüne ilişkin gazete haberleri ve Oğuz'un mafya patronu Seyfi'yi öldürmesi olmak üzere iki farklı sahnede cinayet ile ilgili iletinin bulunduğu tespit edilmiştir.

İncelenen bölümlerde tespit edilen iki farklı hırsızlık olayı ise; Ferhunde'nin izinsiz bir şekilde Hayriye Hanım ve Ali Rıza Bey'in odalarına girip Oğuz'un adresinin yazılı olduğu kâğıdı alması ile Oğuz'un, Ferhunde'yi kaçırap arabasına el koyması ve sahte pasaport karşılığında arabayı arkadaşına satmasını içeren sahnelerdir. Bunun yanında toplam beş dolandırıcılık eylemine de rastlanılmıştır. Bunlar; Şevket'in iki sefer kendi çalıştığı bankadan zimmetine para geçirerek bankayı dolandırdığı, Ferhunde'nin Gülşen'le birlikte Şevket'e usulsüz bir kredi kullanımı için imza attırması, yine Ferhunde'nin Mithat'la evli olduğu dönemde Mithat'tan aldığı vekâleti usulsüz şekilde kullanarak köşkü kendi üzerine aldığı ve Oğuz'un, ortağı Yaman'ı dolandırdığı sahnelerdir.

2.3.1.5. Cinsellik ve Şiddet

Bu bölümde, “*Yaprak Dökümü dizisinde, cinsellik ve şiddet gibi insan fitratını etkileyen eylemler var mıdır ve bu eylemlere hangi sıklıkla yer verilmiştir*” alt problemine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Cinselliğin Gösterimi:

İncelenen bölümlerde, cinsellik içerdiği tespit edilen söz ve davranışlara ilişkin verilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Araştırmamızda cinsellik; sarılma, öpme, cinsel birliktelik şeklinde gerçekleşen tensel temasa dayalı sahneler, kadın veya erkeklerin avret bölgelerinin büyük bir kısmının açık şekilde gösterilmesi olarak sınıflandırılan ve cinselliğin ön plana çıktığı dekolte giyim, cinselliğin ima yoluyla gösterimi ile erkek-kız arkadaşlık ilişkilerinin özendirilmesi şeklinde dört kategoride ele alınmıştır.

Tablo 19: Yaprak Dökümü Filminde Yer Alan Cinselliğe Ait Unsurlar

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Dekolte Kıyafet	39	97,5	1	2,5	193
Tensel Temasa Dayalı Cinsellik (Sarılma, Öpme, Cinsel İlişki)	20	50	20	50	31
Cinselliğin İması	7	17,5	33	82,5	12
Erkek-Kız Arkadaşlık Özendirme	6	15	34	85	11

İncelenen bölümlerden; 39’unda toplam 193 defa dekolte giyim, 20’inde toplam 31 defa tensel temasa dayalı cinsellik içeren sahne, yedisinde toplam 12 defa cinselliği ima eden/çağrıştıran sözel iletiler ile altısında erkek-kız arkadaşlık ilişkilerini özendiren 11 iletinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Dekolte Giyim:

Genel olarak açık giyim olarak tanımlanmış olmakla birlikte dekolte giyim sınırları, toplumun ve kişilerin değer yargılarına göre farklılaşabilen öznel bir nitelik taşımaktadır. Araştırmamızda, kadınlar için diz üstü kıyafetler ile omuz, gerdan ve sırt bölgelerini açıkta bırakan kıyafetler, erkekler için ise dinen mahrem bölgeleri açıkta bırakan kıyafetler dekolte giyim olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 20: Dekolte Giyimini Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	Bulgu Sayısı	Yüzdeler Oran (%)
Ferhunde	77	39,90
Leyla	30	15,54
Necla	13	6,74
Sedef	12	6,22
Ceyda	11	5,70
Fikret	9	4,66
Suzan	7	3,63
Diğerleri	34	17,62
Toplam	193	100

Yerli diziler üzerine yapılan bir çalışmada, cinsel kimlikleri öne çıkan kadınların makyajlı ve dekolte giyimli oldukları; bakış ve duruş ile cinselliği çağrıştırdıkları, söylemlerinde ve eylemlerinde cinselliği barındırdıkları ortaya konmuştur (Ünür, 2013, s. 39). *Yaprak Dökümü* dizisinde de, Ünür'ün bulgularına paralel olarak genç kadın karakterlerin - özellikle Ferhunde'nin- dekolte giydiği ve fiziksel özelliklerinin ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Ferhunde'nin toplam 77 sahnede dekolte kıyafet giydiği tespit edilmiştir. Dizide Ferhunde, giyimine ve kişisel bakımına özen gösteren, zevklerine düşkün, rahat ve lüks içinde yaşayabilmek için entrikalar çeviren bir karakter olarak gösterilmektedir. Ferhunde günlük yaşantısında mini etek/elbise veya gerdan bölgesini açıkta bırakan dekolte giysiler tercih etmesinin yanında kadın bedeninin ve cinselliğin ön planda tutulduğu gecelik giymiş bir halde de izleyicinin karşısına çıkmaktadır. Dizinin diğer genç karakterleri olan Leyla'nın 30, Necla'nın 13, Sedef'in 12, Ceyda'nın ise 11 defa dekolte kıyafet giydikleri tespit edilmiştir.

24. bölümde Yaman'la Ceyda'nın evlilik yıl dönümü partisinde bütün kadınlar dekoltelidir. Partiye sonradan katılan ve yine üzerinde dekolte bir kıyafet olan Leyla dikkatleri üzerine çekmektedir. Bir kişinin Şevket'e "Kim bu prenses?" diye sorması üzerine de Şevket gururla "Benim kardeşim, Leyla" şeklinde cevap vermektedir. Leyla, aynı zamanda giymiş olduğu kıyafetle Yaman'dan da iltifat almakta, Ferhunde ve Ceyda tarafından ise kışkanılmaktadır. Ayrıca, birçok sahnede dekolte kıyafetler güzelliğin simgesi olarak yansıtılmakta ve dekolte kıyafetler seyirciye olumlu bir şekilde aktararak bu giyim tarzı teşvik edilmektedir.

Bununla birlikte, 125. bölümde Ferhunde'nin dekolte giyiminden rahatsız olan Mithat “*Biraz dikkat et giydiklerine, zaten çok güzelsin, çekicisin. Benim yanımda bile kadın erkek herkesi baktırıyor sun kendine. Bir de kıyafetlerin ile üstüne üstüne gitme. Ben karımı sokakta böyle gezdirmek istemiyorum ya! Allah Allah, etekler bir karış, ya sırtın açık ya göğsün. Karışmayayım dedim ama baksana gidip aldıklarına...*” diyerek dekolte kıyafete karşı çıkan kişi olmaktadır.

Tensel Temasa Dayalı Cinsellik:

İncelenen bölümlerde, zina başlığı altında yer alan beş sahne ile birlikte toplam 31 defa tensel temasa dayalı cinsellik içeren sahnelerin olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu sahnelerden birçoğunun Türk toplumunun değer yargılarına ve dini değerlere aykırı olduğu görülmüş olmakla birlikte cinsellik sahnelerini içeren bölümlerin dizi izleyicisi tarafından büyük bir ilgi gördüğü ve reyting rekorları kırdığına dair haberler yapılmıştır (magazinci.com, 2009).

Birinci bölümden itibaren özellikle gayri meşru ilişkileri gösteren sahnelerin ekranlarda yer aldığı görülmektedir. Birinci bölümde, Leman ile Muzaffer'in yatak sahnesi, üçüncü bölümde Ceyda ile Oğuz'un öpüşme sahnesi, yine üçüncü bölümde Leyla ile Görkem'in öpüşme sahnesi, beşinci bölümde Şevket'in “*Artık sana sarılmadan, seni öpmeden, saçlarını koklamadan biran bile duramam ki! Seni seviyorum*” diyerek Ferhunde ile öpüşmesi ve ilerleyen dakikalarda dizinin en fazla cinsellik unsurlarını içeren sahnesi olan Şevket ile Ferhunde'nin birlikte olma sahnesi, ilk bölümlerde gösterilen cinsel içerikli sahnelerdir. Araştırmamız kapsamında incelenen ilk 13 bölümün (1-40 bölümleri arası) 11'inde cinsel içerikli sahnelerin bulunduğu ve ilk bölümlerden itibaren yoğun bir şekilde cinselliğin ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Özellikle beşinci bölümde yer alan ve zina başlığında da yer verdiğimiz Ferhunde ve Şevket'in birlikte olma sahnesi, dizinin 14. ve 170. bölümlerinde de karakterlerin eksileri hatırlaması şeklinde yeniden izleyiciye gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde Leyla ve dershaneden arkadaşı Özge'nin erkek arkadaşı Görkem'le aralarında geçen sahne dizide cinselliğin gösterimi ve gayri ahlaki davranışlara açık bir örnek teşkil etmektedir:

Görkem: “Benim sevgilim güçlü olmalı.”

Leyla: “Ben senin sevgilin miyim? Peki Özge?”

Görkem “Dünden beri onunla aramda hiçbir şey yok. Ama seninle aramızda büyük bir çekim ve ortak bir sır var... Seni görmeden yapamam ki.”

diyerek Leyla ile uzun uzun öpüşmektedir. Görkem hala Özge'nin erkek arkadaşıdır ve Leyla bunu bilmektedir. İlk bölümlerde yer alan Leyla ve Görkem sahneleri duygusallıktan uzak, çıkarıcı ve tamamen cinselliği merkeze alan, bir erkek arkadaş sahibi olmanın kişiye ayrıcalıklı ve önemli hissettireceğini izleyiciye empoze eden sahnelerdir.

Cinselliğin İması:

İncelenen bölümlerden yedisinde toplam 12 defa içerisinde tensel cinsellik unsuru barındırmayan ancak sözel olarak cinselliğin ima edildiği sahnelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu 12 sözel iletinin dokuzu Oğuz, üçü ise Ferhunde tarafından kullanılmıştır. Oğuz;

- Birinci bölümde bir arkadaşı ile konuşurken “Önümden bir araba geçiyor. İçindeki hatun da çıtır... Niye canımın çektiği kadını koynuma alamıyorum...”,
- Üçüncü bölümde bir kafede Leyla'ya kur yaparken “Yüzün çok masum, saçların vahşi alev alev. Dudakların...”,
- 36. bölümde Necla'ya “Sonra da otele gidelim mi?... Seni çok özledim.”, “Acele et seni özledim. Biran önce otele gidelim.” ve “Aşkım otele gidelim rahat rahat konuşalım... Ama seni istiyorum.”,
- 105. bölümde Leyla'ya “Bir saatimiz var eve gidelim.”

diyerek cinsellik imasında bulunmaktadır.

Ferhunde ise, bir gece vakti Şevket'i telefonla arayarak, eşinin evde olmadığını söyledikten sonra “Artık tamamen seninim Şevket.” diyerek Şevket'i eve davet eder. Ferhunde, 10. Bölümde Şevket ile konuşmasında “Hadi yatalım artık... Uyuyalım demedim.” diyerek cinsellik imasında bulunmaktadır.

Erkek-Kız Arkadaşlık Özendirme:

Erkek-kız arkadaşlık ilişkilerini özendiren sözel iletlerin 6 bölümde toplam 11 defa yer aldığı tespit edilmiştir. Dizideki Leyla, Necla, Sedef ve Deniz gibi genç kızların, erkek arkadaşları olması dönemin gerekliliği olarak seyirciye sunulmuş ve bu karakterler

üzerinden erkek-kız arkadaşlık ilişkileri ilk bölümden itibaren normalleştirilerek seyirciye aktarılmıştır.

- Birinci bölümün ilk dakikalarında, Tekin ailesi henüz İstanbul'a yeni ayak basmışken, Leyla Haydarpaşa Garında yanından geçen erkeğe gülümseyerek Necla'ya “*Baksana*” demekte, Necla ise “*Benim üniversitede bundan sürüsü ile olacak*” diyerek üniversitenin erkek arkadaş edinmek için bir fırsat olduğu izlenimi seyirciye verilmektedir.
- Üçüncü bölümde Necla Oğuz'la sadece bir sefer görüşmesine rağmen Leyla'ya “*Sanki uzun zamandır çıkıyormuşuz gibi... Harikaydı. Ay araba süper, kıyafetler süper, ben zenginim diye bağıyor. Elleri, saçı, başı da bakımlı yani... Parfümünün kokusu hala burnumda.*” diyerek bir erkekle görüşmesini heyecanlı heyecanlı anlatmaktadır.
- Yine üçüncü bölümde Necla, arkadaşlarına “*Benim erkek arkadaşım gelecek*” demesi üzerine arkadaşları “*Oooo, eniştemiz varmış yakışıklıymış*” der. Bunun üzerine de Necla, “*Herhalde yani*” diyerek bu durumdan duyduğu gururu dile getirmektedir.

Şiddetin Gösterimi:

Araştırmamızda şiddet; genellikle sözlü şiddet olarak karşımıza çıkan ancak kısıtlama ve dışlama gibi sözlü olmayan şiddet türünü de içeren psikolojik şiddet, vurma ve yaralama eylemlerini içeren fiziksel şiddet ile tecavüz veya taciz gibi cinsel içerikli şiddet olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmıştır.

Tablo 21: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Şiddet Unsurları

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Psikolojik Şiddet (Küçümseme, dışlama, alay, hakaret, bağırma)	38	95	2	5	172
Fiziksel Şiddet (Vurma, yaralama)	17	42,5	23	57,5	28
Cinsel Şiddet	1	2,5	39	97,5	2

Tablodan da anlaşılacağı üzere, 38 bölümde toplam 172 defa tespit edilen psikolojik şiddet dizide en fazla yer alan şiddet türüdür. Fiziksel şiddetin, toplam 17 bölümde 28 defa, cinsel şiddetin ise bir bölümde iki defa yer aldığı belirlenmiştir.

Psikolojik Şiddet:

Dizinin final bölümü olan 174. bölüm ve 90. bölüm dışında diğer bölümlerin tamamında psikolojik şiddet unsurlarına rastlanılmıştır.

Tablo 22: Psikolojik Şiddetin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzelik Oran (%)
Ferhunde	38	22,09
Cevriye	33	19,19
Ali Rıza Bey	18	10,47
Oğuz	18	10,47
Hayriye Hanım	15	8,72
Leyla	6	3,49
Şevket	6	3,49
Ceyda	4	2,33
Mithat	3	1,74
Fikret	3	1,74
Suzan	3	1,74
Necla	2	1,16
Kemal	2	1,16
Kahveci Ahmet	2	1,16
Tahsin	2	1,16
Neyyir	1	0,58
Sedef	-	-
Diğerleri	16	9,30
Toplam	172	100

İncelenen bölümlerde, Ferhunde toplam 38 defa ile en çok psikolojik şiddet eylemini gerçekleştiren karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Dizide ihtirash bir karakter olarak resmedilen Ferhunde, karşı tarafı yıldırmaq için sürekli psikolojik şiddet unsurlarına başvurmaktadır.

- Birinci bölümde, ilk kocası İsmet'e karşı söylemiş olduğu “*Eşek gibi çalışıyorum. Çalıştığım ancak üstüme başıma insan içine çıkmama yetiyor... Getirdiğın paraya kalsaydık yanmıştık. Nerde yaşıyoruz. Neyin üstüne oturuyoruz bir bak etrafına. Bu eve arkadaşlarımı çağırmağa utaniyorum. Üstüm başım rutubetten küf kokuyor. Bir tatile bile gidemiyoruz. Gencim yaşamak istiyorum. Artık senle sürünmek istemiyorum. Nefret ediyorum senden... Erkek olan karısının parasından medet umar mı?*” sözleri hem psikolojik şiddet unsurları içermekte hem de Ferhunde'nin karakterini genel hatları ile ortaya koymaktadır.

- İkinci eşi Şevket'e karşı da psikolojik şiddet uygulayan Ferhunde, 14. bölümde Şevket'e "*Sen bu ailenin reisisin. Ezik olma bu kadar. Sesin çıksın.*", 24. bölümde "*Pısırtık şey ne olacak. Pısırtıksın işte... İki kelime söyleyip beni savunmaktan acizsin. Kimse bana el kaldıramaz. Ya şimdi getirirsin özür diler, ya da ben ne yapacağımı bilirim.*" ve 40. bölümde "*Evlendiğimizden beri babanın her türlü hakaretini yutuyorum. Kâbusun içinde yaşıyorum resmen. Kardeşlerinden birisi ablanın kocası ile kaçtı, diğeri hiç tanımadığı birisi ile evlendi. Her gün başka bir kıyamet. Senin için katlanıyorum. Peki sen benim için ne yaptın Şevket... Bir arabanın borcunu bile ödeyemiyorsun.*" diyerek Şevket'i ailesine karşı kışkırtmakta ve maddi olarak üzerinde baskı kurmaktadır.
- Yine 14. bölümde Fikret'in eski nişanlısının mektubunu aile bireyleri yanında sesli bir şekilde okuyarak Fikret'in gururunu kırmaktadır. 19. bölümde Ferhunde, Fikret'e "*Ben senin neden karşı çıktığını biliyorum. Hırsından yapıyorsun. Senin nişanına engel oldular, şimdide Leyla'yı evlendiriyorlar. Haklısın valla. Ben olsam ben de sinir olurdum. Kıskanıyorsun değil mi, senin küçüğün senden önce evleniyor... Sana da böyle bir kısmet çıkar İnşallah.*" diyerek Fikret'i küçük düşürmektedir.
- 140. bölümde üçüncü kocası Mithat'a "*Bence sen de içme durup dururken... O keyifler göbek olarak geri dönüyor ama. Sabaha kadar odanın içki kokması da çabası.*" diyerek onu da aşağılamaktadır.

Dizide, Tekin ailesinin tüm bireyleri başta olmak üzere Oğuz, Yaman, Neyyir Hanım ve Sedef de Ferhunde'nin psikolojik şiddetinden nasibini almaktadır. Ferhunde psikolojik şiddet eylemini, karşı tarafı sindirme ve onlara karşı üstünlük kurma amacıyla kullanmakta, bunda da başarılı olmaktadır. Bu duruma en somut örnek de, Ferhunde'nin psikolojik şiddetinden kurtulmak için Fikret'in, İstanbul dışında yaşayan, 3 çocuk babası ve hiç tanımadığı bir erkekle evlenmeyi kabul ederek evden uzaklaşma isteği gösterilebilir.

Dizinin psikolojik şiddet ile özdeşleşmiş bir diğer karakteri de Cevriye Hanım'dır. Cevriye Hanım'ın 40. bölümden itibaren diziyeye dahil olduğu da dikkate alındığında, diziyeye dahil olduğu andan itibaren toplam 33 ileti ile en yoğun psikolojik şiddet uygulayan karakter Cevriye Hanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Cevriye Hanım

genellikle gelini Fikret'e karşı hakaret, aşağılama ve alay ifadeleri ile psikolojik şiddet unsurlarına başvurmaktadır.

- 40. bölümde, “*Tahsin unutmaz onu, unutamaz, bak senle evlendi ama yanına bile varmadı. Rahmetliye sevgisinden saygısından, Tahsin seni çocuklara bakasın diye getirdi. Çekip çeviresin diye...*”,
- 45. bölümde “*Gelin hanım geldiğinden beri masraf kıyamet. Durduk yere masrafa soktun oğlumu... Yalnız yakaladın doldurdun çocuğu değil mi? Sen ne yere bakan yürek yakansın.*”,
- 60. bölümde “*Ben burada canımla uğraşırken telefonda çem çem konuşanlar utansın... Bırakma kızım, bırakma beni bunların eline...*”,
- 70. bölümde “*Bunun kardeşinin marifetini okudun mu gazeteden. Çalıştığı bankayı dolandırmış kaçmış. Polisler evi bastı. Kocasını paralarla kaçtı diye gelin de çocuğu aldırıldı iyi mi?*”

şeklindeki ifadeleriyle Cevriye Hanım, Fikret üzerinde sürekli baskı kurmaktadır. Fikret'le birlikte oğlu Tahsin ve torunlarına karşı da psikolojik şiddet uygulayan Cevriye Hanım, bu yönüyle dizinin kötü ve huysuz kaynana rolünü üstlenmiştir. Dizide başörtüsü temsilinin Cevriye ve onun birkaç arkadaşı ile sınırlı kaldığı da dikkate alındığında, Cevriye Hanım karakteri üzerinden seyirciye yansıtılan bu davranışların, izleyici kitlesi üzerinde başörtüsü, huysuz kaynana ve psikolojik şiddet unsurlarının birbiriyle özdeşleşmesine sebebiyet verdiği değerlendirilebilir.

Etrafındakilerce kibar bir beyefendi olarak tanınan Ali Rıza Bey'in, ataerkil ve otoriter baba karakterinden dolayı eşi, çocukları ve aile fertlerini korumak için Oğuz'la Ferhunde'ye karşı 18 sahnede psikolojik şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Ali Rıza Bey;

- Üçüncü bölümde kızlarının dışarı çıkmalarına izin verdiği için Hayriye Hanım'a kızmakta, geç kaldıkları için de Necla ve Leyla'ya “*Çıkmın yukarı, gözüm görmesin sizi. Bu akşam yemeğe de inmeyeceksiniz.*” diyerek onları cezalandırmakta, eve tok geldiği için Şevket'e “*Bırak Allah aşkına, ne tadı var ne tuzu.*” diyerek kendisi de yemek yemeden masadan kalkmaktadır.
- 24. bölümde “*Sizi soframda görmek istemediysem bunun asıl sebebi sizsiniz. Bu gece burada olmanızın nedeni de Leyla. Huzursuzluk meselesine gelince,*

renksizlik renklerin asıllarıdır. Barışlar da savaşların asıllarıdır. Sebep yaratmazsanız huzursuzluk olmaz.” diyerek Oğuz’u dışlamaktadır.

- 80. bölümde *“Biz yine bir aile olarak sınıksız bir arada olacağız. Ben size acıyorum. Gerçekten zavallı bir insansınız. Sevgi acılamak bir insanlık vasfıdır. Bu bizim hatamız oldu... Bu kepaşeliği anlatacak sözü nereden bulacağım...”* diyerek Ferhunde’yi aşılamaktadır.
- 120. bölümde Hayriye Hanım’ı görüşmesini istemediği kızı Leyla’dan para alırken görmesi üzerine de *“Beni mi uyutuyorsun? Beni kandırmaya utanmıyor musun? Ne cesaretle buraya geliyor ne cesaretle? Bir daha affetmem Hayriye...”* diyerek apartman sakinlerinin önünde Hayriye Hanım’a bağmaktadır.

Dizide, kötü bir karakter olarak gösterilen Oğuz da 18 defa psikolojik şiddet içerikli sahnede yer almaktadır. Oğuz;

- 10. bölümde sarhoş bir halde Leyla’yı arabasına bindirmek için *“Kornaya basarım, yemin ederim herkes ayağa kalkar.”* sözleriyle tehdit etmektedir.
- 135. bölümde Ferhunde’yi *“Ben göreceğimi gördüm, duyacağımı duydum... Senin elinde hiçbir şey yok. Ama benim elimde çok sağlam bir koz var. Kes sesini de bekle, yakında hayatın çok renklenecek.”* şeklinde tehdit etmektedir.
- 165. bölümde Ceyda’ya *“Ne konuşacaksan konuş, git Allah’ın cezası. Akıllı geçiniyorsun ama aptal gibi Ferhunde’nin her dediğine inanıyorsun... Ferhunde’nin dolduruşuna gelip beni rahatsız etme Ceyda. Zararlı çıkarısın... Çek elini benim sabrımı taşıyırma.”* şeklindeki sözlerle hakaret ve tehdit etmektedir.

Hayriye Hanım’ın ise incelenen bölümlerde toplam 15 sahnede psikolojik şiddet uyguladığı tespit edilmiş olup aşağıda Hayriye Hanım tarafından gerçekleştirilen psikolojik şiddet örneklerine yer verilmiştir:

- 50. bölümde *“Ama sen hiç çekilmiyorsun artık. Ne lafını biliyorsun ne haddini. Yeter, kendine çeki düzen ver, yoksa fena olacak. Sesimiz çıkmıyor diye tepemize çıktı canım. Her fırsatta iğneliyorsun, kırıyorsun, ayıptır günahdır. Hiç mi utanman yok kızım senin.”* ifadeleriyle Ferhunde’ye bağmaktadır.
- 125. bölümde arkadaşı Neyyir Hanım’ı, Ferhunde’nin annesi Nurdan ile birlikte görmesi üzerine *“Neyi anlatacağsın, seni nasıl zehirlediklerini mi... Sırtımdan*

vurdun beni sırtımdan. Ne işi var bu kadının bu evde. Bu kadar mıymış kardeşlik, dostluk... Ben de nedendir diyordum bu afa bu tafra... Asıl size ayıp, bize başka bunlara başkasın. Şimdi gördüm yüzünüzü şimdi. Bizi istemeyeni biz de istemeyiz. Şevket'i aptal etti senin kızın. Meğer öğretmeni esaslıymış. Fırıldak gibi oynattı... Gözlerimle gördüm yazıklar olsun. Artık şeytan görsün yüzünü.” şeklinde kızarak Neyyir Hanım'a hakaret etmekte ve bağırılmaktadır.

- 160. bölümde Ali Rıza Bey felç geçirdikten sonra “*Ay ben de bıktım artık. Halim kalmadı. Her gün böyle indir bindir kaldır. Can mı dayanır böyle.*” ve “*Ne istiyorsun ne! Temizledim doyurdum. Ay bırak da ben de nefes alayım azıcık. Ay elim kolum tutmuyor artık valla.*” diyerek Ali Rıza Bey'e bakmaktan rahatsız olduğu izlenimini verilmektedir. Hayriye Hanım, bu bölümde Ali Rıza Bey'e sürekli kızıp bağırılmaktadır.

Sedef hariç olmak üzere sınırlı sayıda olsa da dizinin diğer karakterleri tarafından da psikolojik şiddet içerikli sözlü veya fiili davranışların gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Dizide psikolojik şiddetin, karşı taraf üzerinde baskı kurmak, karşı tarafı aşağılamak veya canını acıtmak için kullanılan bir yöntem olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Fiziksel Şiddet:

Kavga etmek, vurmak veya yaralamak şeklinde karşımıza çıkan fiziksel şiddet, 17 bölümde toplam 28 sahnede gösterilmiştir. Bu sahnelerin 14'ünde Oğuz fiziksel şiddetin öznesi veya objesi olmuştur. Bu yönüyle Oğuz, dizinin şiddete en fazla meyilli karakteridir. Dizide kadına şiddete ilişkin iletiler de bulunmaktadır. Oğuz, Necla ve Ferhunde'ye, Şevket Ferhunde'ye, Tahsin kızı Deniz'e karşı fiziksel şiddet uygulamaktadır. Ayrıca, Fikret-Ferhunde, Hayriye Hanım-Jülide, Hayriye Hanım-Ferhunde, Hayriye Hanım-Necla ve Leyla-Ceyda arasında da kadın kadına fiziksel şiddet unsurları içeren kavga sahnelerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, dizide en fazla fiziksel şiddete maruz kalan kişi Ferhunde'dir.

Cinsel Şiddet:

İncelenen bölümlerde cinsel şiddet içerikli iki sahne tespit edilmiştir. Bunlardan ilki 10. bölümde sarhoş bir kişinin yolda çocuğu ile birlikte yürümekte olan bir kadına “*Hayrola bu saatte sağlıklı yaşam yürüyüşü mü? Beraber yürüyebilir miyiz?.. Niye korktun ya biz*

öcü müyüz?” şeklinde kadını sözlü olarak taciz etmesi ve yine 10. bölümde Leyla’nın “Oğuz istemiyorum, yapma lütfen.” demesine rağmen Oğuz’un zorla Leyla ile birlikte olmasını (tecavüz) gösteren sahnelerdir.

2.3.2. Değerlerle İlgili Bulgular

Araştırmamızın bu bölümünde, “Yaprak Dökümü dizisinde, değerler kapsamında en çok işlenen değerler hangileridir?” ve “Yaprak Dökümü dizisinde, değerler ile ilgili olumsuz iletiler var mıdır?” sorularına cevap aranmıştır. İncelenen bölümlerde, tespit edilen 14 değerın sayısal verilerine, ilgili tablolarda yer verilmiş olup tabloda yer alan ilk 10 değerın kişi bazında analizi ve kullanım şekli ayrıca açıklanmıştır.

2.3.2.1. Değerlerle İlgili Olumlu İletiler

Tablo 23: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Değerlerle ilgili Olumlu İletiler

	Var	Oran (%)	Yok	Oran (%)	Toplam Sayı
Sevgi	27	67,5	13	32,5	167
Şefkat/Merhamet	35	87,5	5	12,5	112
Saygı/Nezaket	28	70	12	30	84
Pişmanlık	29	72,5	11	27,5	74
Yardımlaşma	29	72,5	11	27,5	55
Vicdanlılık	28	70	12	30	54
Doğruluk/Dürüstlük	23	57,5	17	42,5	45
Onur/Namus	24	60	16	40	45
Dostluk/Kardeşlik	13	32,5	27	67,5	40
Aile Birliğine Önem	18	45	22	55	39
Vefa	15	37,5	25	62,5	39
Sabır	25	62,5	15	37,5	38
Fedakarlık	19	47,5	21	52,5	33
Affedicilik	13	32,5	27	67,5	15

İncelenen bölümlerde, sevgiyle ilgili iletilerin 167, şefkat/merhametin 112, saygı/nezaketin 84, pişmanlığın 74, yardımlaşmanın 55, vicdanlılığın 54, doğruluk/dürüstlüğün ve onur/namusun 45, dostluk/kardeşliğin 40, aile birliğine önem ve vefanın 39, sabrın 38, fedakârlığın 33 ve affediciliğin 15 defa işlendiği tespit edilmiştir.

Sevgi:

İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu (Güncel Türkçe Sözlük, 2020) şeklinde tanımlanan sevgi, soyut bir değer olması

sebebiyle karakterlerin birbirlerine sarılması veya sözel ifade yolu ile anlatılması şeklinde tespit edilen iletiler sevginin gösterimi şeklinde değerlendirilmiştir. Sevgi dizide en fazla tespit edilen değer olup genellikle aile bireylerinin birbirlerine sarılması veya kucaklaması şeklinde fiziksel temas şeklinde gösterilmektedir.

Sevgi genelde, aile bireylerinin birbirlerine karşı göstermiş oldukları bir duygu olarak ekrana yansıtılmış olmakla birlikte erkek kadın ilişkilerinde de sevgi ile ilgili iletilere rastlanılmıştır.

Tablo 24: Sevgi İletisinin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzdelik Oran (%)
Ali Rıza Bey	20	11,98
Fikret	20	11,98
Hayriye Hanım	19	11,38
Leyla	15	8,98
Sedef	13	7,78
Şevket	12	7,19
Necla	8	4,79
Tahsin	8	4,79
Oğuz	7	4,19
Ferhunde	6	3,59
Cevriye	4	2,40
Nurdan	4	2,40
Cem	4	2,40
Neyyir	3	1,80
Kahveci Ahmet	2	1,20
Ceyda	1	0,60
Mithat	1	0,60
Diğerleri	20	11,98
Toplam	167	100

Tablodan da anlaşılacağı üzere sevgi iletisi, Tekin ailesi bireyleri arasında orantılı bir şekilde dağılmıştır. Ali Rıza Bey, her ne kadar otoriter bir karakter olarak yansıtılsa da, çocuklarına karşı sevgisini göstermekten geri kalmamaktadır. Fikret, beş kardeş arasında en büyükleri olduğundan kardeşlerine genelde sevgi ile yaklaşmaktadır. Hayriye de benzer şekilde çocuklarına karşı büyük bir sevgi beslemektedir. İncelenen bölümlerde sevgi duygusu genellikle aile içinde yaşanan bir ileti olarak ele alınmıştır. Sedef'in Şevket'e ve Cem'in Necla'ya olan gönülden sevgisi dışında, erkek-kadın ilişkilerinde ve evliliklerde sevgi yerine genellikle maddi çıkarlar ön plandadır.

Şefkat/Merhamet:

“Sevecenlik” ve “Bir kimsenin veya bir başka canlıının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü” şeklinde tanımlanan (Güncel Türkçe Sözlük, 2020) ve genellikle birbiri ile birlikte kullanılan şefkat ve merhamet kavramları, sevgiden sonra incelenen bölümlerde en fazla yer alan iletidir. Sevgiye benzer bir şekilde, şefkat ve merhamet duyguları da birkaç istisnai söylem dışında genellikle aile içine hapsolmuş bir şekilde dizide ele alınmaktadır.

Tablo 25: Şefkat/Merhamet İletilerinin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzdelik Oran (%)
Hayriye Hanım	39	34,82
Ali Rıza Bey	26	23,21
Fikret	12	10,71
Nurdan	9	8,04
Cevriye	4	3,57
Neyyir	4	3,57
Leyla	3	2,68
Şevket	3	2,68
Oğuz	2	1,79
Necla	1	0,89
Ferhunde	1	0,89
Diğerleri	8	7,14
Toplam	112	100

Hayriye Hanım, çocuklarına genellikle şefkatle yaklaşmakta ve düştükleri kötü durumlarda onlara merhamet göstermektedir. Hayriye Hanım,

- 21. bölümde “*Ay baban ne derse desin ben gideceğim Valla, burnumda tütüyor... Yavrum ne yapıyor?*” diyerek Ali Rıza Bey’in Leyla ile görüşmesini istememesine rağmen Leyla’nın durumunu merak ettiği için onu görmek istemektedir.
- 80. bölümde, göz yaşları içinde “*Utanmaz, arlanmaz mahvetti bizi. Evimizi ocağımızı dağıttı, yaktı. Oğlumun başını yedi. Namussuz, namussuz kadın. Benim oğlum hapiste, o başka adamların koynunda. Allah kahretsin. Allah kahretsin. Kaknem, öldüreceğim...*” şeklindeki ifadeleriyle ailesi ve Şevket için üzülmemektedir.

- 115. bölümde yine Ali Rıza Bey'in karşı çıkmasına rağmen Leyla'yı görmek isteğini “*Senin doğruların yüzünden her biri, bir türlü ziyan oldu. Kuru nasihatten başka ne verdin çocuklarıma. Her biri başka türlü hayat mücadelesi veriyor. En büyük silleyi Leyla yedi... Çocuklarımdan vazgeçmem... İsterse bütün dünya kötü gözle baksın, o benim evladım. Vaz geçemem evladımdan.*” ifadeleriyle çocuklarına karşı merhamet duygusunu ortaya koymaktadır.

Ali Rıza Bey, ailesine karşı beslemiş olduğu şefkat ve merhamet duygularının yanında aile dışındaki kişilerin de zor durumlarında onlara merhamet göstererek yardım etmektedir. Ali Rıza Bey,

- Üçüncü bölümde bir arkadaşının hastalanması üzerine “*Allah kimseyi onun durumuna düşürmesin. Cebinde beş kuruşu bile yok. Hastane parasını bile biz denkleştirdik.*” diyerek arkadaşı için üzüntüsünü dile getirmektedir.
- 40. bölümde, Leyla psikolojik problemler yaşarken Ali Rıza Bey “*Üzülme yavrurum!*” diyerek onu kucaklar ve saçlarını okşar. Bu süreçte de, sürekli Leyla'ya destek olur ve ona her daim sevgisini hissettirir.
- 115. bölümde, Ferhunde'ye söylemiş olduğu “*İnsanın kötü huyu dikenidir Ferhunde. O diken senin canını kaç kere yaktı be kızım. Ama sen kendi yaranın bile farkında olmadın...*” sözleriyle, aralarındaki anlaşmazlığa rağmen Ferhunde'ye de merhametli bir şekilde yaklaşmaktadır.

Merhamet duygusunu yoğun bir şekilde gösteren diğer bir karakter ise Fikret'tir. Fikret evlenmeden önce kendi ailesine veya evlendikten sonra Tahsin'in ailesine karşı da merhametli yaklaşmaktadır. Fikret;

- Oğuz ile evlenmek zorunda kalan Leyla'ya düğününde, “*Kıyamam ben sana. Sen çok kıymetlisin, çok değerlisin.*” sözleriyle ona verdiği kıymeti vurgulamaktadır.
- Felç olan babası için, “*Şimdi burada sessiz sedasız oturuyor. Ben onun hıçkırıklarını duyuyorum.*” diyerek üzüntüsünü dile getirmektedir.
- Kendisine yaptığı onca eziyete rağmen yarı felç geçiren kayınvalidesi Cevriye Hanım'ı banyo yaptırdıktan sonra ise “*Sıhhatler olsun.*” Diyerek şefkatli bir şekilde öpmektedir.

Filmin kötü karakteri Oğuz ise, çocuğu olduktan sonra daha vicdanlı bir kişiye dönüşmüştür ve çocuğu için “*Karnında benim çocuğumla yaşam mücadelesi veriyordu... Ne kadar aciz olduğumu hissettim. Hiç bir şey yapamıyordum onlar için. Bir anda başka bir boyuta geçtim sanki. Bu çocuğun beni bu kadar etkileyeceğini hiç düşünmedim.*” sözlerini dile getirirken ağlamakta ve incelenen bölümlerde Oğuz, ilk defa çıkarı olmadan kendisi yerine başkasını düşünmektedir.

Saygı/Nezaket:

İncelenen bölümlerde, saygı ve nezaketle ilgili toplam 84 iletinin bulunduğu tespit edilmiş olup Ferhunde ve Oğuz gibi kötü olarak yansıtılan karakterler dışında diğer karakterler genellikle nezaket ve saygı çerçevesinde hareket etmektedir. Ali Rıza Bey 22, Hayriye Hanım 16, Necla 13, Fikret 12, Leyla 11 ve Şevket ise 8 ileti ile saygı ve nezaket konusunda ön plana çıkan karakterlerdir.

Dizide gerek ailesinden gerekse çevresindeki kişilerden Ali Rıza Bey büyük bir saygı görürken, kendisi de saygılı ve nazik bir karakterdir. Ali Rıza Bey;

- 16. bölümde ilk defa gördüğü Nurdan Hanım’a “*İyi günler efendim!*” diyerek oldukça kibar konuşmaktadır.
- 24. bölümde Fikret’in Ferhunde ile kavga etmesi sonrasında Fikret’e söylediği “*Kendini kontrol edemedin Fikret, haklıyken haksız durumuna düştün, ne olursa olsun o senin yengen. Kardeşinin hatırına saygı göstermeliydin. İnip özür dileyeceksin. Bu konu bitecek. Bu rica değil.*” sözlerle Ferhunde’ye karşı saygılı olması gerektiğini telkin etmektedir.
- 50. bölümde de, Fikret’in eşi Tahsin için “*Dürüst bir adam, saygılı, çalışkan, oturup kalkmasını da biliyor. Kimseden fazla bir şey beklediğimiz yok, çocuğumu mutlu etsin, saygıda kusur etsin yeter.*” sözleri ile saygıya vermiş olduğu değeri ifade etmektedir.

Hayriye Hanım, dizinin farklı sahnelerinde “*Sen bizim çınarımızsın.*”, “*Sana saygısızlık etmek için söylememiştim valla.*” ve “*Hele de saygısızlık haşa!*” sözleri ile Ali Rıza Bey’e olan saygısını ifade etmektedir.

Şevket, Leyla ve Necla her ne kadar Ali Rıza Bey'in asla onaylamadığı davranışlarda bulunsalar da, Ali Rıza Bey'e karşı dizinin hemen hemen bütün bölümlerde saygı çerçevesinde hareket etmişlerdir.

Pişmanlık:

Dizide karakterler yaptıkları hatalardan dolayı genellikle pişmanlık duymakta ancak pişmanlık duydukları eylemi sürekli tekrarlamaktadırlar. İncelenen bölümlerde Şevket 18, Leyla 12 ve Necla 11 defa pişmanlıklarını dile getirmiş ve en fazla pişmanlık duyan karakterler olmuşlardır. Ancak söz konusu üç karakter aynı zamanda, dizide en fazla hataya düşen karakterlerdir.

Şevket, 14. bölümde *“Hiç böyle olacağını düşünmemiştim baba. Ferhunde'yi hiç tanıyamamışım. Siz benim için her şeyden herkesten önemlisiniz. Nasıl bu kadar kör olabildim?”*, 65. bölümde *“Ne yaptıysam senin için yaptım. Şu halimin tek sebebi sensin. Kendimden nefret ettirdin beni.”* ve 170. bölümde *“Sürüklendim gittim, büyülenmiş gibiydim... Geçmişe baktığımda o kadar büyük pişmanlıklarım var ki.”* şeklindeki sözleri ile Ferhunde'yle olan ilişkisine dair sürekli pişmanlık içindedir.

Leyla, Oğuz'un kendisiyle zorla birlikteliği sonrasında büyük bir pişmanlık duymakta ve 10. bölümde Oğuz'a *“Sen beni mahvettin Oğuz.”* diyerek pişmanlığını ifade etmektedir. Oğuz ile evlenmek zorunda kalınca ise *“Çocukluğumdan beri hep gelinlik giyeceğim günü hayal etmiştim. Ama böyle değil...”* diyerek bulunduğu durumdan dolayı hissettiği pişmanlığını dile getirmektedir. Ancak Leyla ilerleyen bölümlerde Oğuz'dan boşandıktan sonra yeniden birlikte olmaya başlamakta ve bu birliktelikten de pişmanlık duymaya devam etmektedir.

Necla ise, Leyla'nın eşi Oğuz'la birlikte kaçtıktan sonra büyük bir pişmanlık duymaktadır. Ailesine karşı olan utancından dolayı evine dönemeyen Necla, 45. bölümde evlerine kadar gelir. Ama içeriye girecek cesareti kendinde bulamayan Necla kapının önünde pişmanlığından dolayı ağlamaktadır. Bununla birlikte Necla, Oğuz'la kaçtığından dolayı birçok bölümde pişmanlık gözyaşları dökmüştür.

Yardımlaşma:

İncelenen bölümlerde yardımlaşma duygusunun 29 bölümde toplam 55 defa yer aldığı tespit edilmiştir. Dizide yardımlaşma iletisinin olumlu olarak ele alındığı ve zor durumda

kalan kişilere yardım edildiği görülmüştür. Ali Rıza Bey 13 defa ile en fazla yardımlaşma iletisini sergileyen kişidir. Ali Rıza Bey dışında, yardımlaşma özelliğine vurgu yapılan başka bir karakter olmadığı tespit edilmiştir. Dizide dikkate değer yardımlaşma örneği olarak, bankayı dolandırmaktan hapse giren Şevket'in bankaya olan borcunu ödemek için kredi çeken Ali Rıza Bey'e bütün Tekin ailesinin çalışarak kredi taksitlerinin ödenmesi konusunda yardım etmesi gösterilebilir.

Ali Rıza Bey, 32. bölümde kendisi de zor durumda olmasına rağmen arkadaşına borç vermiş ve bunu ailesine açıklarken *“Bizim yiyecek ekmeğimiz, yanına katık edecek bir şeyimiz olduğu sürece yapılacak iş. Parayı sokağa atmadım. Sevdiğim ve saydığım bir dostuma yardımcı oldum. Eğer bu gün cebimde para olmasaydı başka birinden bulur yine verirdim o parayı.”* ifadelerini kullanarak yardımlaşmaya vermiş olduğu öneme dikkat çekmiştir. Ali Rıza Bey ayrıca, 65. bölümde çaycı Fahri Bey'in yeni doğan çocuğu için yardım kampanyası başlatmıştır.

Vicdanlılık:

İncelenen bölümlerde, karakterlerin vicdanlı davranış ve ifadelerine dair 28 bölümde toplam 54 ileti bulunduğu tespit edilmiştir. Ali Rıza Bey 15, Leyla ise dokuz sahne ile vicdanlılığı ön plana çıkarılan karakterler olmuştur.

Ali Rıza Bey;

- 15. bölümde Ferhunde'nin evi terk etmesi ve hamile olduğu şeklinde yalan söylemesi üzerine Şevket'e *“Şimdi bizi bir kenara bırak. Karına çocuğuna sahip çıkman lazım.”*,
- 16. bölümde Hayriye Hanım, Nurdan Hanım'ın katil olduğunu öğrenerek, arkasından konuşması üzerine; *“Allah Allah ya, müdafaa etmiyorum. Anlamaya çalışıyorum. Hâkimin verdiği ceza biter. Vicdan azabı bitmez. Ömür boyu onun yükünü çekmeye mahkûm. Pişmanlık bırakmaz yakasını.”*
- 65. bölümde yemeği beğenmeyen kızı Ayşe'ye *“Senin o sevmem diye ittiğin yemeği bulup da sofrasına getiremeyenler var. Senin ittiğin o tabağı çocuğunun önüne koyabilmek için aç yatan anneler babalar var. Yiyecek yemek bulamadıkları için karınları aç yatan çocuklar var. Ben bunu sevmem diye geri çevirirken o çocukları düşür. Soframızın ekmeğimizin kıymetini bil kızım.”*

- 165. bölümde “*Korku ne kadar zalimse, vicdan da o kadar merhametlidir. Korkuyla, yalanın kuytularına sığınan Leyla sonunda vicdanının sesini duyabildi. Işığına yüzünü döndü.*” ifadeleriyle vicdani değerlerini ortaya koymaktadır.

Leyla, avukatı Can ile yaşadığı kısa gönül birlikteliği üzerine Can’ın eşi ve aynı zamanda kendisinin terapisti olan Oya Hanım’a karşı duyduğu vicdan azabını “*Oya hanımla konuşmak o kadar zor oldu ki. Sanki yüzüme bakınca anlayacak gibi. Nereye bakacağımı bilemedim... Zaten konuştum Can Bey’le. Ben evli bir adamla ilişkiye giremem dedim.*” şeklinde dile getirmektedir. Ayrıca, Oğuz’un işlemiş olduğu cinayeti Şevket’in üstlenmesi ve hapse girmesi üzerine “*Yemin ederim engel oldu bana. Benim için, bebeğim için kendini feda etti. Olanları çaresizliğimden kabul ettim... Her gün biraz daha ağırlaşıyor yüküm. Tanıyamıyorum kendimi, yavaş yavaş eksiliyorum. Çok utanıyorum.*” ifadeleriyle ağlayarak yaşadığı vicdan azabını Ali Rıza Bey’e itiraf etmektedir.

Ayrıca, Hayriye Hanım genellikle maddiyatçı bir karakter olarak resmedilmiş olsa bile 115. bölümde Oğuz ve Ceyda evli iken Leyla’nın Oğuz ile birlikteliğine “*Senin hayatın hayat değil. Ne olursa olsun evli bir adamla berabersin... Şimdi o adamın metresisin. Hem de çocuğu var yazık günah. Sen yuva bozan durumundasın şimdi. Babanı, beni nasıl utandırdın bilemezsin, sen de anne baba olacaksın. Evladının yuva yıkan olmasını istemezsin.*” sözleriyle vicdani değerleri ön plana çıkararak, Leyla’nın Oğuz’la birlikteliğinin yanlışlığına vurgu yapmaktadır.

Dürüstlük:

İncelenen bölümlerin 23’ünde toplam 45 defa doğruluk ve dürüstlük ile ilgili iletilere rastlanılmış olup Ali Rıza Bey ve kızı Fikret dışındaki diğer karakterlerin dürüst olmak gibi bir kaygıları bulunmamakta ve en basit bir durumda dahi yalana başvurmaktadırlar. Ali Rıza Bey ve Fikret dürüst birer karakter olarak öne çıkmakla birlikte dizideki diğer karakterler için doğruluk ve dürüst ikinci planda kalmaktadır. Ali Rıza Bey’in 12, Fikret’in ise 11 defa dürüstlük iletilisini güzel bir şekilde sahneye aktardıkları görülmüştür.

Birinci bölümde Fikret, babası için “*Çok dürüst bir insandı. Uzun memuriyet hayatında devlet hazinesinden çaldığı tek şey kitap okumak için ayırdığı zamandır.*” ifadelerini kullanarak onun dürüstlüğüne vurgu yapmaktadır.

Ali Rıza Bey, emeklilik sonrasında iş ararken eski bir arkadaşın nüfuzunu kullanarak iş yapması hakkında, *“Pişkin pişkin de anlatıyor. Kara kaşıma kara gözüme mi, nüfuzumu kullanmak istiyorlar diyor. Haysiyetsiz bunlar, devletin sırtından geçiniyorlar. Eski nüfuzlarını kullanıyorlar... Sana da bir danışmanlık bulalım demezler mi alay eder gibi.”* diyerek ilk bölümde dürüstlüğünü ön plana çıkarmaktadır. Yine ilk bölümde, eski bir öğrencisi Muzaffer’in yanında işe başladıktan sonra Muzaffer’in Leman’la yasak bir ilişki yaşadığını ve kendisine verilen ikramiyenin mahiyetini öğrenmesi üzerine işinden istifa etmesi ve bu esnada söylediği *“Ben ne size ne Leman’a üzülüyorum. Şuan ki üzüntümün sebebi kendi çocuklarım. Bu yüzden çocuklarım sıkıntı çekebilir... Siz de benim oğlum sayılırsınız. Sizi de reddetmeye mecburum. Birde şu ikramiye meselesi var. Bunu niçin verdiğinizi öğrendim. Ve aynen iade ediyorum.”* sözleri de, Ali Rıza Bey’in dürüstlüğe verdiği önemin bir diğer göstergesidir.

Fikret, babasına en çok benzeyen, dürüst ve entelektüel bir karakterdir. İncelenen bölümlerde dürüstlük değeri, Ali Rıza Bey’den sonra en fazla Fikret üzerinden seyirciye aktarılmaktadır. Ali Rıza Bey’in, Leyla’nın Oğuz’la evlenmesine ikna olması sonrasında, Fikret bu duruma karşı çıkmakta ve Ali Rıza Bey’e *“Leyla konusunda kendince haklı olabilirsin baba, ben sana hak vermiyorum.”* diyerek yalana başvurmadan babasına fikirlerini dürüst bir şekilde söylemektedir. 100. bölümde Nazmi’nin, Leyla’nın geçmişi hakkındaki gerçekleri öğrenip Leyla’dan ayrılması üzerine Fikret *“Başkalarından kabul görebilmek için göz yumulan yalanlar, şimdi birer diken olup vicdanlara saptandı. En karanlık gecede akıllarda tek bir soru kaldı. “Benim suçum ne.””* sözleriyle, Leyla’nın yalanlarla başlayan ilişkisinin acı sonuçlarını ortaya koymaktadır. 110. bölümde Hayriye Hanım’ın bütün hatalarına rağmen Leyla’yı yeniden affetmesi ve Ali Rıza Bey’den gizli gizli onunla yeniden görüşmeye başladığını öğrenmesi üzerine Fikret, *“Yine babamdan gizli iş çevirdin. Yine yalan söyledin. Bunu da mı affedeceğiz, bunu da mı hazmedeceğiz, bunu da mı unutacağız. Sen yüz veriyorsun, sen cesaretlendiriyorsun bunları... Hep senin yüzünden oluyor bunlar... Nasıl olsa affedilir diye hata yapmaktan çekinmiyorlar.”* diyerek dizinin genel bir özeti de sayılabilecek ifadelerle Hayriye Hanım’ın, çocukları Şevket, Leyla ve Necla’nın sıklıkla hata yapmasındaki rolünü ortaya koymaktadır.

Onur/Namus:

Onur ve namus iletileri de, diğerk ahlaki değerler gibi dizide Ali Rıza Bey ve Fikret üzerinden seyirciye yansıtılmaktadır. Dizide genel olarak, onur ve namus kavramları, evlilik dışı kadın-erkek birlikteliğinden ziyade bir kişinin doğruluk ve dürüstlük değerleri çerçevesinde hareket etmesi şeklinde kullanılmaktadır. İncelenen bölümlerde Onur ve namus ile ilgili tespit edilen 45 iletiden, 19'unun Ali Rıza Bey, yedisinin ise Fikret tarafından kullanıldığı görülmüştür. Dizinin ilk sahnesi, Fikret'in sesinden “*Bir babanın çocuklarına bırakacağı en büyük miras, temiz bir isimdir. Şartlar nasıl olursa olsun. Bu dün böyleydi, bugün de böyle olmalı.*” ifadeleriyle başlamakta ve dizinin ilk saniyesinden itibaren onurlu bir yaşam sürmenin çocuklara bırakılacak en büyük miras olduğu ifade edilmektedir. İlk bölümde, Oğuz'un çalışma arkadaşlarına “*Babam çok namusluydu da ne oldu, öldü gitti işte. Bir kuruş bile bırakamadı bize.*” demesi üzerine Ali Rıza Bey “*Temiz bir isim bırakmış bundan önemlisi var mı?*” diyerek benzer cümlelerle onura vurgu yapmaktadır.

Ali Rıza Bey, onur ve namus kavramını genellikle hayatın her alanına yansıtmakta ve tezatlıkları olsa bile onurunu korumak için büyük çaba sarf etmektedir. Ali Rıza Bey,

- Birinci bölümde, Fikret'in nişanlısının bir yolsuzluk olayına karışması üzerine bunu bir onur meselesi yaparak kaymakamlık görevinden istifa etmiştir.
- Yine birinci bölümde, İstanbul'a taşındıktan sonra çalıştığı iş yerinde hayali ihracat yapıldığını ve buna kendisinin de alet edildiğini öğrenince onurunun zedelenmesi nedeniyle dayanamayarak fenalaşmıştır.
- Leyla'nın Oğuz'la olan ilişkisi üzerine ise 19. bölümde “*Leyla daha kötüsünü yaptı. Başımı öne eğdirdi, utandırdı beni. Herkes hak ettiğini yaşar. Leyla'ya istesem de böyle büyük bir ceza veremezdim. Kendi cezasını kendi buldu. Ferhunde ile Şevket'in evlenmesini de hiç istemedim. Kendimi öldürürüm diye tehdit etti. Annen bir taraftan, o bir taraftan... Al işte evlendiler. Zaman için de ne demek istediğimi Şevket de anladı. Ama ne çare.*” ifadesini kullanmaktadır.

Fikret;

- Birinci bölümde, nişanlısının yolsuzluk iddialarına adının karışması üzerine babasının isteğine uyarak “*Böyle bir adam ailemize yakışmaz*” sözleriyle nişanı bozmuştur.
- 14. bölümde, Leyla’nın kendisine tecavüz eden Oğuz’la görüştüğünü öğrenmesi ve Leyla’nın Oğuz’u sevdiğini söylemesi üzerine “*İğrenç herif, nasıl bakıyorsun onun yüzüne. Sen bu kadar onursuz musun Leyla? Sana bu kötülüğü yapan birini seviyorum demeni anlamıyorum... Seninle alay ediyor. Faydalanmaya çalışıyor. Sen bu kadar zayıf bir kız değilsin...*” diyerek Leyla’nın Oğuz’la görüşmesine karşı çıkmıştır.
- 45. bölümde ise Şevket’in çalıştığı bankayı dolandırdığını öğrenmesi üzerine “*İnsan bir kere şaşırırmaya görsün. Babamın en güvendiği çocuğu Şevket, babamın en çok korktuğu şeyi yapıyordu. Başkasının parasına el uzatıyordu. Bu parayı yerine koyabilecekti belki. Ama kaybolan haysiyet ve namusu geri gelecek miydi?*” sözleri ile namus kavramına vurgu yapmaktadır.

Her ne kadar Hayriye Hanım kişilik olarak onur ve namus kavramlarına hassasiyet gösteren bir karakter olmasa da, kızı Leyla ve Necla’nın erkeklerle evlilik dışı birliktelik yaşamalarına karşı çıkmaktadır. Necla’nın Ali Sarper ile olan evlilik dışı birlikteliğine “*Dün gece de eve gelmediğini anladılar. Gözümüzün içine baka baka gidip o adamın evinde kalıyorsun. Sonra da gelip hiç utanmadan yüzlerine bakıyorsun. Bu kadar yüz göz olur mu insan. Ayıp denen bir şey var. Bu ne rahatlık... Madem evlenmeyeceksin neden görüşüyorsun. Zaten milletin ağzına bir sürü laf verdin.*” ve Leyla’nın Oğuz’la olan evlilik dışı birlikteliğine ise “*Böyle gizli saklı gelmek durumunda kalmasaydım ben de çok mutlu olurdum. Kızımın evine kaçak göçek gelmek ne kadar zor biliyor musun? Ben istemez miydim kapını, göğsümü gere gere çalmayı... Hani ne zaman boşanacak bu adam. Ne zaman kıyacaksınız nikâhı. Karnın büyümüş artık, saklanacak bir tarafı kalmamış. Yarın bir gün doğacak bu çocuk, nikâhsız. O zaman ne yapacaksınız.*” sözleri ile karşı çıkmaktadır.

Dostluk/Kardeşlik:

Dostluk ve kardeşlik kavramları, dizide olumlu bir şekilde yer verilen diğer değerlerden birisidir. Her ne kadar Leyla ve Necla arasında yaşanan kıskançlıklara, Necla ve

Leyla'nın ablaları Fikret ile çatışmalarına yer verilmiş olsa da, aile ve komşuluk bağlarından samimi bir şekilde ortaya çıkan kardeşlik ve dostluk değerlerine incelenen bölümlerin 13'ünde toplam 40 defa yer verildiği görülmüştür. Neyyir Hanım altı, Leyla altı, Necla beş, Fikret dört, Ali Rıza Bey ve Hayriye Hanım ise üçer defa dostluk ve kardeşlik iletilerinde yer almaktadır.

Dizinin bütününe yayılan kırgınlıklar, nefretler ve kıskançlıklara rağmen dizinin son bölümünde Fikret tarafından “*Kardeş olmaktan hiç vazgeçilmeyecekti.*” sözüyle kardeşlik değerinin önemi üzerinde durulmuş ve bütün kardeşler birbirini affederek dizi son bulmuştur.

Aile Birliğine Önem:

Aile birliğine verilen önemle ilgili iletilere 18 bölümde toplam 39 defa yer verilmiştir. *Yaprak Dökümü* dizisinin konusunun Tekin ailesi etrafında işlenmesinden dolayı da aile birliğine verilen önem büyük çoğunlukla Tekin ailesi üzerinden seyirciye yansıtılmıştır. Tekin ailesinde, aile birliğine verilen önemin bir göstergesi olarak akşam yemekleri mümkün olduğunca bütün aile bireylerinin bir araya gelmesiyle yenmektedir. Ayrıca, sözel olarak da aile birliğine verilen önem dile getirilmektedir.

Birinci bölümde Fikret babası için “*Onun için bir aile kurmak, yeni bir devlet kurmak kadar zordu.*” diyerek onun aile birliğine vermiş olduğu öneme vurgu yapmakta ve 50. bölümde Deniz'in başına gelen talihsiz bir olay için “*Aile çok önemli, ne olursa olsun seni sevmekten vazgeçmeyecekler. Sana ailenden yakın hiç kimse yok inan.*” diyerek ona ailenin önemini anlatmaktadır. Ali Rıza Bey, üçüncü bölümde “*Ne oldu bu evin kurallarına kaidelerine. Bu masa bizim dirliğimizi düzenimizi temsil ederdi...*” sözleriyle birlikte akşam yemeği yemenin önemine vurgu yapmakta ve 45. bölümde “*Zor günler geçiriyoruz, eksildik soframızın tadı kalmadı... Doğru düzgün konuşmuyoruz... Annen ne zamandır yemek yaparken şarkı söylemiyor.*” sözleriyle mutluluğun aile birliği ile doğru orantılı olduğunu ifade etmektedir. Ferhunde 14. bölümde “*Onu her durumda çok seven, birbirine kenetlenmiş bir ailesi var. Şevket tarafından sevmeyi seviyorum. Beni hep sevsin, ailesi beni kabullensin, sahiplensin istiyorum.*” ifadesiyle bencilce de olsa aileye verdiği önemini ve aileye olan özlemini ortaya koymaktadır. Hayriye Hanım da 70. bölümde “*Allah sana güç kuvvet versin. Hiçbir şeyin tükendiği yok. Yine toplayacaksın çocuklarını etrafına. Bulut verir ama ağlaya ağlaya demez misin? Vaz mı geçeceğiz*

evlatlarımızdan, sen bizim çınarımızsın, eğme başını eğme dallarını.” sözleriyle aile birlikteliğinin önemine vurgu yapmaktadır.

Değerler İle İlgili Diğer İletiler:

Yukarıda detaylıca açıklanan en fazla tespit edilen 10 değer dışında vefa 39, sabır 38, fedakârlık 33 ve affedicilik değerine 15 defa rastlanılmış olup söz konusu değerlerle ilgili örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Vefa:

- Uzun zamandır görmediği dadısının, bir gün ansızın Ali Rıza Bey’i ziyarete gelmesi ve kalacak yerinin olmadığını söylemesi üzerine Ali Rıza Bey, “*Öyle şey olmaz aba, ben seni sokakta bırakır mıyım? Başımın üstünde yerin var.*” demektedir.
- Şevket’in maddi olarak zor durumda kaldığı bir anda Mithat, Şevket’in kendisine yapmış olduğu iyiliklerden dolayı önce ona para vermeyi sonrasında ise iş yerinde çalışmasını teklif eder.
- Necla, Cem’in vefatından sonra çok uzun süre Cem’i unutamaz, Cem’in emek verip bitirmeyi çok istediği projeyi devralarak projeyi tamamlar. Aynı zamanda birçok sahnede de, Necla’nın Cem’in kabrini ziyaret ettiği görülmektedir.

Sabır:

- Dizide özellikle kaynanası Cevriye Hanım’ın yoğun psikolojik şiddetine maruz kalan Fikret, kaynanasına karşı sürekli sabrederek neredeyse ona hiç saygısızlık etmemektedir.
- Nurdan hapse girdikten sonra Ferhunde’nin yaşamış olduğu sıkıntılardan kendisini sorumlu tutarak Ferhunde’nin hatalarına sürekli sabretmektedir. Aynı şekilde kızına kavuşmak için yıllarca sabrettiğini “*Anneciğim... Ben bu sözü duymak için senelerce bekledim.*” sözleriyle ifade etmektedir.
- Ali Rıza Bey, evde yaşanan maddi sıkıntılar karşısında “*Kanaat etmek zorundayım yavrum. Şu günler de bir geçsin, daha çok tercüme alırım. Daha çok çalışırız.*” sözleri ile sabrını ifade etmektedir.

Fedakârlık:

- Fedakârlık değerinin aktarımında en çok karşımıza çıkan Ali Rıza Bey, Şevket'in Ferhunde'den ayrılmasının doğru bir karar olduğunu düşünse de, Ferhunde'nin hamile olduğuna dair yalan söylemesi üzerine gururunu bir kenara bırakarak, sırf Ferhunde hamile diye onu ikna edip eve döndürebilmek için ayağına kadar gitmiştir. Ali Rıza Bey aynı şekilde Şevketin bankaya olan borcunu ödeyebilmek adına, kendisi için manevi değeri çok fazla olan köşkünü satmıştır.
- Oğuz'un annesi, Oğuz'u hapisten çıkarabilmek için dededen kalma arazilerini satmıştır.
- Fikret ise dizinin birçok bölümünde bazen babası, bazen Tahsin, bazen de evdekilerin mutluluğu için fedakârlıkta bulunarak kendi duygularını ikinci plana itmiştir.

Affedicilik:

- Dizide tespit edilen affedicilik ile ilgili 15 iletiden sekizi Ali Rıza Bey tarafından gerçekleştirilmiş olup Ali Rıza Bey affedici karakteri ile ön plana çıkmıştır. Ali Rıza Bey, çocuklarının yaptıkları hatalar karşısında ilk başta büyük tepkiler verse de sonrasında hepsini affetmektedir. Ali Rıza Bey, "*Bugün bunları düşünerek gittim Leyla'nın kapısına. Düşmanımla kurduğu ittifak, onu köşkün yeni sahibesi yapmıştı. Nikâhsız o alçağın çocuğunu taşıyan kızım Leyla'nın kapısına gittim. Ben Ali Rıza Tekin, yine de evlatlarımı kanatlarımın altına almayı düşünüyordum. Her şeye rağmen, savrulan evlatlarımı nasıl toplayacaktım.*" sözleri Leyla'yı tekrar affettiğinin göstergesidir.
- Affedicilik değerine verilebilecek en iyi örneklerden biri de, Cem'in aldatılmış olmasına rağmen Necla'yı affetmesi ve onunla evlenmesidir.

2.3.2.2. Değerlerle İlgili Olumsuz İletiler

Dizide değerlerle ilgili toplumun ahlaki yargılarına aykırı olumsuz iletilere ilişkin tespit ve değerlendirmelere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 26: Yaprak Dökümü Dizisinde Yer Alan Değerlerle İlgili Olumsuz İletiler

	Var	Oran(%)	Yok	Oran(%)	Toplam
Yalancılık	40	100	-	0	228
Gıybet	40	100	-	0	218
Maddiyatçılık/Menfaatçilik	22	55	18	45	58
Kin/Nefret/İntikam	27	67,5	13	32,5	54
Suizan	20	50	20	50	46
Aldatma	22	55	18	45	41
Bencillik	27	67,5	13	32,5	40
Kıskançlık	20	50	20	50	39
Kibir	14	35	26	65	22
Saygısızlık	13	32,5	27	67,5	22
İftira	12	30	28	70	15

Tablodan da anlaşılacağı üzere, incelenen bölümlerde yalancılık 228 ve gıybet 218 defa tespit edilmiş olup yalancılık ve gıybet en fazla kullanıldığı tespit edilen toplum değer yargılarına aykırı iki iletidir. Söz konusu iki olumsuz iletinden sonra, kin/nefret/intikam 54, suizan 46, aldatma 41, bencillik 40, kıskançlık 39, kibir 22, saygısızlık 22 ve iftira 15 defa geçmektedir.

Yalancılık:

Yalan söyleme eyleminin incelenen bölümlerin tamamında toplam 228 defa geçtiği tespit edilmiş olup söz konusu eylemin kişi bazında dağılımına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 27: Yalanın Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzelik Oran (%)
Ferhunde	52	22,81
Leyla	32	14,04
Oğuz	29	12,72
Hayriye Hanım	22	9,65
Necla	19	8,33
Şevket	12	5,26
Fikret	7	3,07
Cevriye	6	2,63
Sedef	6	2,63
Ali Rıza Bey	4	1,75
Ceyda	4	1,75
Neyyir	3	1,32
Cem	3	1,32

Nurdan	1	0,44
Tahsin	1	0,44
Kahveci Ahmet	1	0,44
Mithat	1	0,44
Diğerleri	25	10,96
Toplam	228	100

Ferhunde'nin incelenen bölümlerde toplam 52 defa yalan söylediği tespit edilmiştir. Ferhunde çıkarlarını tüm değerlerin üzerinde tutan bunun için de, yalan söylemekten çekinmeyen ve sürekli entrikalar peşinde koşan bir kişidir. Ferhunde'nin değer verdiği herhangi bir ahlaki veya toplumsal yargı bulunmamaktadır. Bu bağlamda, en fazla yalan söyleyen karakterin Ferhunde olması, dizide kendisine çizilen rol ile örtüşmektedir. Ferhunde'nin yalan söylemekte bir sınırı bulunmamaktadır. Ferhunde, 14. bölümde Ali Rıza Bey ve ailesinden intikam almak için hamile olmadığı halde, “*Bırak Allah aşkına hangi birini unutacağız. Fikret Hanım'ın doğum gününde bir sürpriz daha yapıp açıklayacaktım ama ailecek ağzıma tıktınız. Hayatımın en güzel günüydü. Birlik olup zehir ettiniz. Biz diye bir şey hiç yoktu. Hep siz vardınız. Ali Rıza Bey ve ailesi! Yama gibi kaldım aranızda. Sonunda söküp attınız, rahatladınız... Sen güle güle diyeceksin gideceğim, hadi diyeceksin geleceğim. Ben senin oyuncağın mıyım?... Bu bebeği aldıracağım... Sana güvenip ailemi yıktım. İşi de bıraktım. Hiçbir güvencem kalmadı. Onu da kendim gibi sefil mi edeceğim... İstemiyorum Şevket, ne seni ne de aileni görmek istemiyorum. Çıkin hayatımdan.*”, 80. bölümde zengin bir iş adamı olan Levent'i etkileyebilmek için, gerçekler tam aksi yönde olmasına rağmen “*O köhne evde kombine halde yaşıyoruz. Kayın validemi gördün. Evde onlardan üç tane daha var. Bir de küçük cadı, cehennem gibi... Paramı pulumu ellerine veriyorum... Sömürülmekten bıktım... Evlendiğimden beri böyle, boğuluyorum... Ölmeyi istedim kaç kere, onu da yapamadım.*”, 115. bölümde ise Sedef'le Şevket'in arasını bozmak için “*İstesem kölem yaparım onu... Boşandıktan sonra bile kaç sefer kapıma geldiğini biliyor musun? Kaç kere yatağıma girmek istediğini... Ben istemediğim için Şevket senin yanında... Ben istemediğim için, bunu aklından çıkarma.*” ifadeleri ile rahatlıkla yalana başvurabilmektedir.

Leyla'nın da, günlük hayatının her alanında rahatlıkla yalan söyleyebilen diğer bir karakter olduğu ve incelenen bölümlerde 32 defa yalana başvurduğu tespit edilmiştir. İlk

bölümde, Tekin ailesi İstanbul'a geldikten sonra Leyla kardeşi Necla'ya “*Annemi kandırırsak alış veriş yapmaya gideriz.*” diyerek henüz ilk bölümden itibaren yalan söylemenin normal bir davranış olduğu izlenimini izleyiciye aktarmaktadır. Motosiklet kazası sonrasında kolunda oluşan morluğu annesinin görmesi üzerine de “*Valla kapıya çarptım anne ya, kimse yapmadı.*” diyerek yalan yemin etmektedir. 95. bölümde, kendisini Nazmi'nin aramasına rağmen Fikret'e iş yerinden arıyorlar diyerek yalan söylemektedir. 105. bölümde kendisini eve davet eden Oğuz'a, gitmek istemediğini söylemektense, “*Çok işim var valla.*” diyerek gerek olmadığı halde dahi çok rahatlıkla yalan söyleyebilmektedir.

Oğuz'un dizide ortaya koyduğu kötü karakter kimliğine uygun olarak kişileri kandırmak için sıklıkla yalana başvurduğu ve toplam 29 defa yalan söylediği tespit edilmiştir. Leyla ile evlenmesinin asıl sebebi Ferhunde'nin tehditleri olmasına rağmen, Necla'yla devam eden gönül ilişkisinden dolayı “*Leyla ile evleniyoruz. Yapacak bir şey yok. Onunla evlenmeyi düşünmüyordum. Sırf onu ortada bırakmamak için evleniyorum.*” ifadeleriyle Necla'ya yalan söylemektedir. 24. bölümde Ceyda ile birlikte olmak için kiralamış olduğu evin anahtarını Leyla'nın görmesi üzerine ise iş yerinin anahtarı olduğunu söyleyerek gerçeği gizlemektedir. 40. bölümde Necla ile kaçma planları yaparken kaldıkları bir otel odasında, Ceyda ile konuşmasını avukat ile konuştum diyerek Necla'ya karşı da dürüst davranmamaktadır.

Yukarıda ele alınan dinsel sözel iletilerle ilgili bölümde ortaya konduğu üzere, genellikle en fazla dinsel sözel ileti kullandığı tespit edilen Hayriye Hanım'ın aynı zamanda yoğun bir şekilde yalana da başvurduğu ve toplam 22 sahnede yalan söylediği veya yalanı sıradanlaştırdığı görülmüştür. 19. bölümde arkadaşına Leyla ve Oğuz'un durumunu anlatırken “*Çok şükür daha iyiler. Dün gece Oğuz geldi. Nasıl utangaç, nasıl mahcup, ben ettim siz etmeyin, ben Leyla'yı seviyorum diyor.*” diyerek gerçekleri abartarak yalan söylemektedir. 70. ve 90. bölümlerde kahve falına baktırırken “*Fal da bakacaksın ama. İki yalan atıver içim ferahlasın. Öyle ihtiyacım var ki.*” ve “*Attık yine bir birimize yalanları.*” şeklindeki ifadeleri ile yalanı kendini iyi hissetme aracı olarak görmekte ve sıradanlaştırmaktadır. 120. bölümde ise arkadaşlarına “*Damatlar dersiniz, sizden iyi olmasın, çok iyi durumdalar. Maddi manevi hiçbir sıkıntıları yok. Allah gönlümüze göre verdi.*” diyerek gerçekleri yalan ile gizlemektedir.

Necla'nın toplam 19 defa yalan söylediği görülmüş olup bu yalanların çoğunu Oğuz'la olan gayri ahlaki birlikteliğini ailesinden ve Cem'den gizlemek için söylemektedir.

Şevket ise incelenen bölümlerde toplam 12 defa yalana başvurmuştur. Şevket özellikle, Ferhunde'den intikam alabilmek ve kendisine hala âşık olduğuna inandırabilmek için “Allah’a havale ettim hepsini... Ne yaşanırsa yaşansın, ne olursa olsun o benim eski karım. Hayatıma giren hiç kimsenin zarar görmesini istemem. Ona da zarar vermeye kalkan beni bulur karşısında...” ve “Doğru, hayatımda tek bir kadını sevdim, ondan sonrada tövbe ettim... Ben hayatımda tek bir kadını sevdim.” şeklinde yalan söylemektedir.

Ali Rıza Bey ve Fikret gibi dizinin dürüstlikle özdeşleşmiş karakterlerin de yalan söylediği görülmüştür. Ancak adı geçen iki karakter de söylediği yalanları kendileri için değil başkalarını zor durumda bırakmamak ve onları üzmemek için söylemiştir.

Yukarıdaki tablodan ve örneklerden de anlaşılacağı üzere, incelenen bölümlerde yalana özellikle genç karakterler tarafından sıklıkla ve rahat bir şekilde başvurulmakta ve yalan günlük hayatın bir parçası olarak ele alınmaktadır. Karakterler en ufak bir olumsuz durumda dahi, gerçekleri yalan ile gizlemekte ve yalan söylemekten çekinmemektedirler.

Gıybet:

Yalana benzer bir şekilde, gıybet de dizide en fazla tespit edilen iletilerden bir diğeridir. Gıybet eyleminin, incelenen bölümlerin tamamında toplam 218 defa gerçekleştiği görülmüştür. Aşağıdaki tabloda, kişi bazında gıybet eyleminin dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 28: Gıybetin Kişi Bazında Dağılımı

Kişiler	İleti Sayısı	Yüzdellik Oran (%)
Hayriye Hanım	65	29,82
Ferhunde	34	15,60
Cevriye	33	15,14
Leyla	18	8,26
Neyyir	15	6,88
Fikret	9	4,13
Necla	8	3,67
Oğuz	5	2,29
Ali Rıza Bey	4	1,83
Kahveci Ahmet	4	1,83
Mithat	4	1,83
Şevket	2	0,92

Ceyda	2	0,92
Sedef	1	0,46
Diğerleri	14	6,42
Toplam	218	100

Tablodan da anlaşılacağı üzere Hayriye Hanım 65 defa gıybet eylemini gerçekleştirerek, gıybet ile özdeşleştirilebilecek bir profil çizmektedir. Eşi Ali Rıza Bey, çocukları Fikret, Şevket, Leyla ve Necla, gelini Ferhunde, en yakın arkadaşı Neyyir Hanım ve Sedef de dahil olmak üzere herkesin arkasından konuşarak gıybet etmektedir. Hayriye Hanım, 16. bölümde, Ferhunde'nin annesi Nurdan Hanım için “*Ay pes valla. Niye kal diyorsun, biran önce gitsin gideceği yere. Bir de onla mı uğraşacağız. Üstüne üstük bir de katil.*”, 36. bölümde Ferhunde için “*Ferhunde 'de de dil pabuç kadar maşallah. Olay büyüyecek diye ödüm patladı vallahi.*” ve 65. bölümde Ali Rıza Bey için “*Bir huysuz oldu ki sorma*” diyerek gıybette bulunmaktadır.

Ferhunde 32. bölümde Neyyir Hanım ve kızı Sedef için “*Arsız bunlar arsız. Valla arsız.*”, 65. bölümde Şevket için “*Aptal ne kadar da zayıf bir adam*” ve 170. bölümde ise Necla için “*Ali Sarper, Necla 'ya çok fazlaydı zaten. Fiyakası söndü geri zekâlınm.*” şeklinde gıybet etmektedir.

Cevriye Hanım da en çok gıybet eden karakterlerden birisidir. Cevriye Hanım, genellikle Fikret ve ailesinin arkasından konuşmaktadır. Cevriye Hanım; 50. bölümde “*Çocuklara baksın diye gelin aldık sözde. Havasında geziyor... Eller acıyor da oğlum acımıyor. Nasıl ezdiriyor beni o uğursuza bir bilsen. Büyü yapmış kesin.*”, 75. bölümde “*Kademsiz, oğlum bu, kademsiz. Şu eve ayak bastığından beri iki yakan bir araya gelmedi.*” ve 135. bölümde “*Bilseydim ben de bando mızıka getirtirdim. Görmemişin oğlu olmuş.*” sözleri ile Fikret'in arkasından konuşmaktadır.

Leyla, 120. bölümde “*Bütün bu olanlara sebep abimdir. Ferhunde'yi hayatımıza o soktu... Bankayı dolandırdı. Yaman beyi dolandırdı. Yalansa yalan de... Karakteri sağlam bir adam bir kadının dolduruşuna gelip bu işleri yapmazdı. Zayıf karakterli işte!*” diyerek abisinin ve aynı zamanda Necla'ya olan öfkesinden dolayı da birçok sahnede onun arkasından konuşmaktadır.

Maddiyatçılık/Menfaatçilik:

Maddiyatçılık ve menfaatçilik gibi çıkar ilişkisine dayanan iletiler, incelenen bölümlerin 22'sinde toplam 58 defa geçmektedir. Ferhunde 20, Hayriye Hanım 13, Oğuz sekiz, Necla yedi, Leyla ve Ceyda tarafından da dört defa söz konusu iletilerin kullanıldığı görülmüştür.

Ferhunde;

- 19. bölümde Leyla'ya evliliğin olumlu yönlerini anlatırken tamamen maddiyatçı bir bakış açısıyla “*Hem ipler senin elinde. Oğuz'u istediğin gibi çekip çevirirsin. Mızızlık etme... Sen kazandın. Nikâh işlemlerine başlayacaksınız. Alışverişe de çıkart. En şık elbiseleri aldır. Pırlanta, alyans, set, kıyafet, balayı da iste. Aptal aptal konuşma artık. Üç kuruşun hesabını yapmak zorunda kalmayacaksın. Marka kıyafetler giyeceksin. Bu evin eski kokusundan kurtulacaksın. Özgür olacaksın. İsteddiğini yiyecek, istediğini giyeceksin. Önce bir araba aldır kendine, sonrada bir ev yaptır üzerine.*” ifadelerini kullanmıştır.
- 32. bölümde yine aynı bakış açısı ile “*Cem iyi çocuk, hem Oğuz'dan daha zengin, Leyla'nın eskileriyle dolaşmayacaksın. Onundakinden daha güzel kürklerin arabaların olacak, akıllı ol kızım aşk biter bir gün... Leyla'dan daha güzelsin.*” Sözleriyle Necla'ya duygusallıktan uzak, evliliği sadece bir çıkar ilişkisi olarak gören telkinlerde bulunmaktadır.
- 70. bölümde ise Oğuz tarafından darp edilmiş olmasına rağmen davadan vazgeçmek için Oğuz'dan 500.000 TL istemesiyse, maddiyata verdiği önemin en belirgin göstergesidir.

Hayriye Hanım,

- 10. bölümde Ali Rıza Bey'in dadısı Süreyya Hanım'ın evde kalmasından rahatsız iken Süreyya Hanım'ın altınlarının olduğunu ve Ali Rıza Bey'e altınları vermek istediğini öğrenince “*Vallahi kurtulduk, sağ olsun Süreyya abla Hızır gibi geldi valla.*” sözleriyle bir anda Süreyya Hanım'a çok iyi davranmaya başlamıştır.
- 19. bölümde Leyla'nın Oğuz'la evlenmesine tamamen maddiyatçı bir şekilde bakmakta ve “*Hiç belli olmaz, evi var, arabası var, parası var, bakarsın mutlu olurlar. Her işte bir hayır vardır.*” diyerek mutluluğu maddiyata bağlamaktadır.

Birinci bölümde Ali Rıza Bey ile Oğuz arasında geçen bir konuşmada Oğuz “*Babam çok namusluydu da ne oldu? Öldü gitti işte. Temiz bir ismin yanında biraz da para bırakabilseydi makbule geçerdi... Babasınız, beş tane çocuğunuz var. Hele bir parasız kalın. O ihtiyaçlar karşılanmasın da görün. İşte o zaman ömrünüzün sonuna kadar yaprak dökümü manzarası seyredersiniz.*” sözleriyle diziye ismini de veren ve maddiyatçılık konusunda verilebilecek en belirgin örneği dile getirmiştir.

Leyla ve Necla ise dizinin başından itibaren özellikle mücevher, kıyafet, kürk, araba gibi maddi konulara verdikleri önemle, birbirlerini taklit etmekle kalmayıp hem birbirlerini kıskandırmış hem de kıskanmışlardır.

Kin/Nefret/İntikam:

Kin, nefret ve intikam duyguları incelenen bölümlerde birlikte sınıflandırılmış ve 27 bölümde toplam 54 defa söz konusu iletilerin bulunduğu tespit edilmiştir.

İncelenen bölümlerde en fazla 16 ileti ile Ferhunde’nin kin, nefret ve intikam duygularına sahip olduğu görülmüştür. 55. bölümde Fikret’in sesinden Ferhunde’nin intikam duyguları şu şekilde ifade edilmektedir: “*Ferhunde’nin öfkesi cehennem gibi yakıcıydı. Bundan böyle yaralarını intikam ateşine saracak, içi zehir dolu bir yılan gibi intikam gününü bekleyecekti*”. 100. bölümdeyse Ferhunde, Şevket’ten intikam almak için Leyla’nın erkek arkadaşı Nazmi’ye; Necla’nın kaldığı otelin fuhuştan basıldığını ve Şevket’in Necla’yı döve döve eve getirdiğini, Şevket’in zimmetine para geçirmekten hapse girdiğini, Ali Rıza Bey’in kaymakamlıktan usulsüzlükler sebebiyle ayrıldığını ve Leyla’nın Can Bey’i ayarttığını söyleyerek onu Leyla’dan ayırmaya çalışmaktadır. 140. bölümde ise yine Şevket’ten intikam almak için Ferhunde, Şevket’in yaptığı inşaatı kundaklayarak tüm inşaatın yanmasına yol açmakta ve içindeki intikam duygularını eyleme de dökmektedir.

Leyla ise 14 ileti ile söz konusu duyguları Ferhunde’den sonra en fazla ortaya koyan karakter olmuştur. 70. bölümde Leyla, “*Acıdan çok öfke duyuyorum yaşadığım şeylere... Ama ben onunla evlenmek zorunda bırakıldım, cezalandırıldım. Bana öğütler veren Necla’yı reddeden, Fikret ablama habersiz evlendiğinde hakaretler eden abim, şimdi zimmete para geçirmiş, en büyük ayıbı bize yaşıyor. Bütün yaşananların izi bir tek benden mi çıkmıyor.*” sözleri ile içindeki nefreti dile getirmektedir. 105. bölümde ise,

Ferhunde'ye “*Başkalarının acıları ile besleniyorsun. Seni koydukları yurttan kaçmışsın... Abime gelene kadar kim bilir neler yaşadın... Ne oldu hatırladıklarından ürktün mü? Yüzsüz!*” diyerek ona olan nefretini kelimelere dökmektedir.

Suizan:

Bir kişinin gerçek niyetini bilmeden, kişi hakkında kötü zanda bulunma anlamında kullanılan suizan, incelenen bölümlerin 26'sında toplam 46 defa geçmektedir.

Hayriye Hanım incelenen bölümlerde 16 söylem ile en fazla suizanda bulunan karakterdir. Hayriye Hanım'dan sonra dokuz ileti ile Cevriye Hanım, onu da dört ileti ile Ferhunde takip etmektedir.

145. bölümde Fikret, Tahsin tarafından aldatıldığını düşünerek evden ayrılmasına rağmen Hayriye Hanım, “*Yıktı kızımın yuvasını. Allah onu bildiği gibi yapsın. Cevriye körüklemiş belli. Yoksa yana yakıla arar mı? Ah hırpalamamıştır kızı inşallah.*” diyerek Cevriye Hanım'ı suçlamaktadır. 170. bölümde ise Ali ve Necla anlaşamadıklarını düşünerek birbirlerinden ayrılmasına rağmen Hayriye Hanım “*Allah canını almasın... Edepsiz oraya da yetiştirdi ha. Allah'ın cezası. Ne yaptı etti, yıktı yavrumun yuvasını. Demek ki o girmiş aralarına... Sinsi sinsi neler çevirmiş.*” sözleriyle bu duruma Ferhunde'nin neden olduğunu düşünerek suizanda bulunmaktadır.

Aldatma:

Çalışmamızda aldatma eylemi; evli veya nişanlı bir kişinin duygusal veya cinsel anlamda başka bir kişi ile yakınlaşması olarak sınıflandırılmış olup incelenen bölümlerde bu sınıflandırmaya giren toplam 41 eylemin bulunduğu tespit edilmiştir. Aldatma, *Yaprak Dökümü* dizisinin ana konularından birini oluşturmakta ve dizi boyunca aldatmanın sınırları zorlanarak, Türk toplum yapısına ve ahlaki değerlerine aykırı ilişkiler ön plana çıkarılmaktadır.

Dizide aldatma eylemini gerçekleştiren ve aldatılan kişilere ilişkin bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

- Ferhunde ilk eşi İsmet'i Şevket'le, ikinci eşi Şevket'i Levent'le, üçüncü eşi Mithat'ı ise Şevket ile;

- Oğuz Leyla ile evliyken Leyla'yı Ceyda ve sonrasında Necla'yla; Ceyda'yla evlendikten sonra ise Ceyda'yı Leyla'yla,
- Necla nişanlısı Cem'i, Leyla'nın eşi Oğuz'la,
- Ceyda eşi Yaman'ı uzun bir süre Oğuz'la,
- Tahsin eşi Fikret'i, pavyonda çalışan Sacide isimli bir kadınla,
- Cem nişanlısını Necla'yla,
- Levent nişanlısı Aslı'yı Ferhunde'yle,
- Görkem, sevgilisini Leyla'yla,
- Leyla'nın avukatı olan Can, eşini Leyla'yla aldatmıştır.

Her ne kadar Leyla aldatan bir karakter olarak gösterilmese de, Leyla'nın birliktelikleri genellikle aldatma üzerine kurgulanmıştır. Oğuz, Ceyda ile evliyken uzun bir süre nikâhsız olarak onunla birlikte yaşamış ve bu birliktelikten de bir çocuk dünyaya getirmiştir. Avukatı Can evliyken, onunla flört olarak tabir edilen duygusal bir yakınlaşma yaşamıştır. Ayrıca ilk bölümde dershanedeki bir kız arkadaşının erkek arkadaşı Görkem ile duygusal bir yakınlık yaşamış ve onunla öpüştür.

Bencillik:

İncelenen bölümlerin 27'sinde toplam 40 defa bencillik eyleminin veya söyleminin bulunduğu ve Ferhunde'nin 14 ileti ile en fazla bencilce davranan karakter olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Hayriye Hanım'ın altı, Necla'nın beş ve Ali Rıza Bey'in üç defa bencillik içeren söylemde bulunduğu görülmüştür.

Ferhunde, beşinci bölümde eşi İsmet'ten ayrılıp Şevket ile birlikte olmasını “*Ben bir an önce İsmet'ten kurtulmak istiyorum. Bu bankadan bu insanlardan... Artık kaymakam gelini olmak istiyorum. Köşklerde yaşamak.*” şeklinde ifade etmekte, hamile olmadığı halde sırf bencilce duygularla Tekin ailesine hamile olduğuna dair yalan söylemekte, Şevket hapse girdikten sonra ise gerçekten hamile kaldığını öğrenerek kürtaj yaptırmakta ve “*Bu durumda doğursam daha mı iyi olacaktı baba. Baba hapiste... Bakın çalışmak zorundayım. Şimdi bebek olsa ne yapacaktım... Ben onlar kadar cesur değilim. Fedakârlık yapamam.*” sözleriyle de kürtajı haklı göstermeye çalışmaktadır.

Hayriye Hanım; 65. bölümde “*Kızım ne biliyorsun, çocuk seni hala seviyor, işaret bekliyor belki. Niye olmasın çocuğum. O seni gördü ya, silip attıysa bile şimdi yeniden*

düşünmeye başlayacak.” sözleriyle Cem nişanlı olmasına rağmen kızı Necla’yı zengin olmasından dolayı Cem’le birlikte olmaya teşvik etmekte, 115. bölümde ise Oğuz evli olmasına rağmen Leyla’nın mutluluğu için “*Kızımın yuvası olsun diye, başka bir yuvanın yıkılmasını bekliyorum. Ama ne yapayım, Allah affetsin.*” sözleriyle bencilce davranışı için Allah’tan af dilemektedir.

Kıskançlık:

Kıskançlık iletisinin 20 bölümde toplam 39 defa geçtiği tespit edilmiş olup kıskançlık eylemi, erkek kadın ilişkilerinde veya bir kişinin daha iyi durumda olmasını çekememe şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Hayriye Hanım Ali Rıza Bey’i, Ferhunde’nin annesi Nurdan Hanım ve Ali Rıza Bey’in çalıştığı yayınevinin müdiresinden kıskanmaktadır. Leyla ve Necla arasında kıskançlıklar ön plana çıkmakta ve Leyla 150. bölümde “*Babama bak. İnanmıyorum. Her şeye rağmen yine o evde, kızının yanında. Benim suçum ne. Ben niye şu halimde bile annemin yanında olamıyorum... Her gün biraz daha ağır geliyor. Niye o kıymete bindi o kadar. Neden ben bir hiçim gözlerinde.*” sözleri ile Necla’ya olan kıskançlığını dile getirmektedir. Oğuz ile Leyla evliyken, 35. bölümde Oğuz Necla’ya otele gitme teklifi etmekte, Necla ilk başta hayır cevabı vermesine rağmen Leyla’nın Oğuz’u aradığını görünce kardeşlik ilişkilerinde olabilecek bir kıskançlık duygusunun ötesinde Oğuz’un otele gitme teklifini kabul etmektedir.

Kibir:

İncelenen bölümlerde toplam 22 kibir iletisine rastlanılmış olup söz konusu iletilerin sekizinin Ali Rıza Bey tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Ali Rıza Bey, kaymakam emeklisi olmasından da kaynaklı olarak özellikle dizinin ilk bölümlerinde kibirli davranışlarıyla ön plana çıkmıştır. Ali Rıza Bey birinci bölümde, emekli olduktan sonra çalışma isteğini kibirli bir ses tonuyla “*Allah muhafaza! Mahalledeki yaşlılar kahvesine mi alışıyım?*” şeklinde açıklamaktadır. 155. bölümde ise Oğuz’un mafya işinden patronunun kendisi ile görüşmesini “*Oğuz alçağının ortağı geldi. Karanlık tipli kılıksız bir adam. Abuk sabuk konuştu benimle. Damadına söyle akıllı olsun falan... Ne yaptığı beni hiç ilgilendirmiyor. Ama bana bulaşmasın. O insanlar da*

bulaşmasın... Nasıl benimle muhatap olabiliyorlar. Bu ne cesaret, bu ne küstahlık! Herkes haddini bilsin.” şeklinde kendini beğenmiş bir ifadeyle anlatmaktadır.

Cem’in annesi Suzan Hanım ve babası Kemal Bey’in de zengin olmalarından dolayı kibirli davranışlar sergilediği görülmüştür. Kemal Bey, Cem’in Şevket ile birlikte iş yapmasını “*Ben sana o işe girme dedim. Senin yüzünden koskoca Aydınoğlu adını iki kelime ile harcadılar. Yarınki gazetelerin başlığı hazır... Rezalet, rezalet... Allah kahretsin, mahvettin adımızı.*” sözleriyle eleştirmekte ve isimlerinden kaynaklanan kibrini ortaya koymaktadır.

Saygısızlık:

İncelenen bölümlerde saygısızlık içeren iletilere rastlanılmış olmakla birlikte, saygısızlık ile birlikte özdeşleşmiş bir karakter bulunmamaktadır. Saygısızlık eyleminin 13 bölümde toplam 22 defa geçtiği ve en fazla beş defa Hayriye Hanım tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Hayriye Hanım, Ali Rıza Bey’e genellikle saygı çerçevesinde yaklaşmakta iken Ali Rıza Bey’in felç geçirmesi sonrasında saygısızca davranışlarda bulunmakta ve 160. bölümde felç geçiren Ali Rıza Bey için “*Sorma en başa döndük. Leyla doğurmadan önce bir bebeğimiz daha oldu.*” ve “*Nasıl çocuk gibi tutturuyor görüyor musun?*” ifadeleriyle dizideki en belirgin saygısızlık eylemini gerçekleştirmektedir.

İftira:

İncelenen bölümlerin 12’sinde toplam 15 defa iftira eyleminin gerçekleştirildiği ve söz konusu eylemlerden sekizinin Ferhunde tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Ferhunde, dizideki kötü karakterine uygun bir şekilde kişilerden intikam almak için rahatlıkla iftira atabilen bir karakterdir. Ferhunde 10. bölümde, Ali Rıza Bey’i dışarıda elinde çiçekle bir kadınla görmüş ve bu durumu Hayriye Hanım’a “*Benle uğraşacağınıza kendi kocanızla uğraşın. Biraz önce gördüm. Kadının birini çiçekle tavlama çalışıyordu.*” sözleriyle Ali Rıza Bey’e iftira atarak aktarmaktadır. 21. bölümde ise “*Ya öyle küçük hanım. Ava giden avlanır. Hiç kıvrırma... Utanmıyorsun değil mi evli adamla kırıştırmaya. Ne mal olduğun ortaya çıktı. Şevket’e âşıksın, onu ayartmak için etrafında dönüyorsun...*” sözleriyle de Sedef’e iftira atmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Televizyonun “değer” problemi olmadığından genel olarak televizyon yayınlarında “değer”den söz etmek de mümkün değildir. Belirli bir kitleyi hedef alan spor, dini veya sanat kanalları dışındaki ulusal kanalların en büyük amacı reytinglerde üst sıralara çıkmak ve ticari bir gelir elde etmektir. Bu amaç doğrultusunda, ahlaki yozlaşmayı toplumun günlük yaşantısının bir parçası gibi gösteren, cinselliğin ön plana çıktığı ve şiddetin meşrulaştırıldığı birçok yapım ekranlara gelmektedir. Bu tarz yapımlar reytinglerde büyük bir başarı elde ederken aynı zamanda toplumun değer yargılarına aykırı içerikleri nedeniyle de izleyiciler tarafından şikâyetlere konu olmaktadır.

1974 yılında devlet televizyonu TRT’de yayınlanan “*Kaynanalar*” adlı diziyle başlayan yerli dizi tarihi, yıllar içinde büyük bir gelişim göstermiştir. Günümüzde, özellikle kadınlar olmak üzere, yediden yetmişe geniş bir kesim tarafından ilgiyle izlenen yerli diziler, en çok izleyen program türlerinin başında gelmektedir.

Günümüzde en önemli kitle iletişim araçlarından birisi tartışmasız televizyondur. Hatta *Yaprak Dökümü* dizisinin yayınlandığı yıllar düşünüldüğünde, televizyonun en önemli kitle iletişim aracı olduğu bile söylenebilir. İletişim çok yönlü bir mekanizmadır. İletişimin en önemli öğelerini ise kaynak (gönderici), mesaj (ileti), alıcı (hedef) ve geri bildirim oluşturmaktadır. Geri bildirim, mesaja hedefin verdiği tepki şeklinde tanımlanmakta olup iletişim sürecindeki bu tepki mesajın başarılı olup olmadığını gösterir. Alıcının vermiş olduğu olumlu ya da olumsuz tepkileri, yerli diziler için düşündüğümüzde reyting sonuçları, bir geri bildirim olarak değerlendirilebilir. Bir dizinin reytinglerde elde ettiği başarı da mesajın hedefe ulaşıp ulaşmadığının en büyük göstergesidir (Arslantepe, 2012, s. 4-5). *Yaprak Dökümü* dizisinde mesajın çok başarılı olduğunu ve büyük hedeflere ulaştığını da elimizde bulunan verilerden anlayabiliriz. Dört buçuk sezon devam eden bir dizi hem tüm kişiler hem de AB grubunda üç sezon boyunca birinci olmuştur.

Televizyonun toplum üzerindeki etkisi bu denli ortadayken, Türk televizyonlarında yayınlanan ve son dönemlerde gerek yurt içinde gerekse yurtdışında oldukça ilgi gören yerli dizilerin toplum tarafından kabul gören dini, milli ve toplumsal değerleri etkilememesi düşünülemez. Bu bağlamda, 2000-2010 yılları arasında Türkiye’de en fazla izlenen yerli dizi olan *Yaprak Dökümü* dizisinde yer alan din ve değerlere ilişkin iletilerin

ele alınış biçiminin ortaya konulması amacıyla adı geçen dizi nitel araştırma yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Bu çalışmada 2006-2010 yılları arasında 174 bölüm olarak yayınlanan *Yaprak Dökümü* dizisinden seçilen 40 bölüm dini motifler açısından detaylı olarak incelenmiştir. İslam dini ile ilgili olduğu tespit edilen iletiler, “İnanç”, “İbadet”, “Dinsel Sözel İletiler”, “İslam Dininin Yasakladığı Davranışlar” ve “Cinsellik ve Şiddet” olmak üzere 5 kategoride ele alınmıştır. Değerlere ilişkin tespit edilen iletiler ise ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Araştırmamızda, *Yaprak Dökümü* dizisinde yer alan dini motiflerle ilgili iletilerin varlığı, kullanım sıklığı ve kullanılma şekline ilişkin elde edilen bulgular çerçevesinde söz konusu dizi, din ve değerlerin ele alınış biçimi açısından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, *Yaprak Dökümü* dizisinde dinin günlük hayattaki konuşma diline yansıyan tarafı dışında neredeyse hiç olmadığı, her ne kadar olumlu değerlerin bulunduğu tespit edilse de toplumun ahlaki yapısına aykırı birçok iletinin ön plana çıktığı görülmüştür.

Araştırmamızda öncelikli olarak İslam inanç esaslarına ilişkin iletilerin varlığı ve izleyiciye aktarılış biçimi ele alınmıştır. İnanç esasları aslında bir bütünün ayrılmaz parçaları gibidir. Allah’a inanan bir kişinin, diğer inanç esaslarına da iman ettiği söylenebilir. Aynı şekilde Kur’an-ı Kerim okumak, bir kişinin sadece kitap inancını göstermez, aynı zamanda Allah’a inandığının da bir göstergesidir. İnanç insanın bir şeye gönülden bağlı olması anlamına geldiğinden ve bu durumun da soyut bir özellik taşımasından dolayı, karakterlerin inanç esaslarına ilişkin sözel iletileri ve günlük pratikleri tespit edilerek somut bir veri elde edilmeye çalışılmıştır.

Dizide karakterlerin samimi bir şekilde yapmış oldukları dualar, Allah inancının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Yapılan tespitlerden dizide belirgin bir Allah inancının bulunduğu anlaşılmış olmakla birlikte dini pratiklerin günlük hayata yansımadağı ve genellikle ağız alışkanlığı olan sözel iletilerle sınırlı kaldığı görülmüştür.

Dizide dindar olarak tanımlanabilecek İslam dininin emir ve yasaklarına göre hayat anlayışını şekillendiren bir karakter bulunmamaktadır. Ancak İslam diniyle ilgili sözel iletileri en fazla kullanan karakter olan Hayriye Hanım’ın ve geleneksel olarak bağlanmış olsa bile dizinin başörtülü karakteri olan Cevriye Hanım’ın dizide dindarlık imajını temsil

etmeye en yakın karakterler olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda, adı geçen iki karakter vasıtasıyla izleyiciye aktarılan olumlu veya olumsuz davranışların izleyicilerin zihninde dindarlık temsiline etki edebileceği de düşünebilir.

Allah inancının bir göstergesi olarak değerlendirilen dua iletisi, dizide genellikle kötü bir durumla karşılaşıldığı zaman Allah'a sığınmak ve O'ndan yardım dilemek şeklinde tezahür etmektedir. İslam dininde duanın günlük hayata bir yansıması olan, bir işe başlarken, yemek öncesinde ya da yemek sonrasında elleri semaya açarak yapılan herhangi bir dua iletisine rastlanılmamıştır. Bir sahnede Ali Rıza Bey'in yapmış olduğu samimi bir dua dışında, duaların kalıplaşmış söz öbekleri ile yapıldığı görülmüştür.

Melek, şeytan ve cin gibi Kur'an-ı Kerim'de geçen varlıkların genellikle mecazi anlamda kullanıldığı görülmüştür. Meleklerle inancın en büyük göstergesi olabilecek "*Galiba siz benim iyilik meleğimsiniz*" şeklindeki sözel ileti, bir figüran tarafından kullanılmıştır. Dinin günlük dile yansıması olan kalıplaşmış sözleri sık kullanan dizi karakterleri tarafından melek inancına ilişkin herhangi bir iletinin kullanılmadığı görülmüştür. Şeytan ve cin kavramı da, yine bir inanç esası olarak değil günlük dilde kalıplaşmış söz öbeklerinin kullanımı şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Kitap inancının en büyük göstergelerinden biri olan Kur'an-ı Kerim tilavetine incelenen bölümlerde yer verilmemiştir. Kur'an Kerim tilaveti, dizide işlenen günlük hayatın bir parçası olmadığı gibi vefat eden bir kişinin arkasından Kur'an okunmasını ifade etmek için bile Kur'an- Kerim ifadesi yerine birkaç sahnede özellikle dua okutmak ifadesi kullanılmış, bu bağlamda sözel olarak bile Kur'an-ı Kerim ifadesinden kaçınılmıştır. Kur'an okumak iması, acele bacı olarak adlandırılan ve yapılış itibari ile batıl inanç unsurları içeren bir ritüelin gerçekleştirilmesi esnasında olmuştur. Kur'an-ı Kerim inancı da, onun emir ve yasaklarının anlatılması şeklinde değil bir batıl inancın icrasında kullanılan bir araç olarak seyirciye aktarılmıştır.

Peygamber inancı, üçü Peygamberimizin sünnetinin uygulanması biri de günlük hayatta kullanılan bir söz kalıbı olarak toplam dört defa karşımıza çıkmaktadır. Dizide, Peygamberimizin isminin anılması veya ona salavat getirilmesi gibi günlük hayatta sıklıkla kullanılan Peygamber inancına işaret edebilecek herhangi bir iletinin varlığından söz etmek mümkün değildir.

Ahret inancının en fazla vefat eden bir kişinin arkasından kullanılan “*rahmetli*” ifadesi ile birlikte ele alındığı görülmüştür. Bunun yanında, ahiret inancına ilişkin kavramlar günlük söz kalıpları içinde de kullanılmıştır. Ancak, ölümden sonra bir hesap gününün olduğu ve dünyada insanların bu hesap günü için hazırlık yapması gibi özetlenebilecek ahiret inancına ilişkin herhangi bir ileti bulunmamaktadır.

Kader inancı en sık kullanılan inanç iletilerinin başında gelmekle birlikte, kader kavramına yüklenen mananın İslam inanç esasları ile örtüşmediği görülmüştür. Kişiler başlarına gelen kötü durumların sebebini kader olarak görmekte ve bütün suçu kadere yüklemektedir. Kişinin başına gelen güzel bir şey ise kader yerine şans ifadesi ile açıklanmaktadır. Ayrıca diğer dikkate değer bir nokta ise, kader inancı ile ilgili iletilerin orta yaş üzeri karakterler tarafından dile getirilmesidir. Genç karakterlerin günlük dilde yerleşen bir söz kalıbı olarak dahi kader inancına ilişkin herhangi bir ifadeyi kullanmak yerine şans kelimesini tercih ettiği görülmüştür.

Yaprak Dökümü dizisindeki inanç esaslarının, İslam dininde yer alan inanç esaslarından ziyade batıl inançlara dayalı olduğu söylenebilir. İslam inanç esasları dizide ne kadar yüzeysel ve ihtiva ettiği anlamlarından kopuk şekilde yer alıyorsa, batıl inanç bir o kadar detaylı yer almaktadır. Karakterler gerçekleşmesini istedikleri bir durum için, Allah’a ellerini açıp yardım dilemektense, sürekli bir şekilde batıl inançlara bel bağlamaktadırlar. Dizide vicdanlı, kültürlü ve dini söylemlerden olabildiğince uzak bir karakter olarak gösterilen Fikret söz konusu batıl inançları yererken, Hayriye Hanım ve Cevriye Hanım gibi din ile ilgili en fazla iletide yer alan iki karakterin batıl inanç ile özdeşleşmiş bir şekilde seyirciye yansıtılması, din ve batıl inanç ekseninde diziyeye yöneltilebilecek haklı bir eleştiridir.

İslam inanç esaslarının tamamının -sadece bir söz kalıbı olarak kullanılmış olsa dahi- bir şekilde dizide yer bulduğu görülmüştür. Ancak, ibadet gibi pratikliklere dayanan ve günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası olan unsurlar dizide tamamen göz ardı edilmiştir. Araştırma kapsamında detaylı olarak incelediğimiz bölümler dışında kalan iki bölümde, cenaze namazı kılınmasına ilişkin iletiler bulunmaktadır. Ancak incelediğimiz bölümlerde beş vakit, Cuma, bayram ve cenaze namazının gösterimine veya sözel bir şekilde ifade edilmesine dair herhangi bir ileti yer almamaktadır. İstanbul silüetinin bir

parçası olarak sürekli camiler görünmekle birlikte camilerin minarelerinden ezan sesi duyulmamaktadır.

Dizide rol alan karakterlerin ibadet etmek gibi bir kaygısı olmadığı gibi, ibadete dair hiçbir unsur da yer almamaktadır. İftar sofraları, Türk aile yapısı içinde özel bir yere sahiptir ve birlikte yapılan iftarlar aile birliğinin en önemli göstergelerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Yerli aile dizilerinin Ramazan ayına denk gelen bölümlerinde, genellikle aile ile birlikte yapılan iftarlara vurgu yapılmaktadır. *Yaprak Dökümü* dizisinde ise, rakı eşliğinde ailece birlikte yenen akşam yemekleriyle aile birliğine önem değeri ön plana çıkarılırken, Ramazan ayında yayınlanan bölümlerde dahi birlikte iftar açma sahnesi kendisine yer bulamamıştır. Bu durum, dizinin İslami değerlere mesafeli yaklaştığının bir diğer göstergesidir.

Dizide başörtüsü, kırsal kesimde yaşayan kadınlar ile yaşlı kadınların genellikle de geleneksel olarak başlarını kapatmak için kullandıkları bir örtü olarak gösterilmektedir. Cevriye Hanım diziyeye katıldıktan sonra, her bölümde Cevriye Hanım'la birlikte başörtüsü ekranlara yansımıştır. Cevriye Hanım, dizinin en fazla psikolojik şiddet uygulayan, gıybet eden ve büyüye başvuran karakterlerinden birisidir. Cevriye Hanım, İslam'ın dindar profiline söylev ve kıyafetleriyle en yakın olabilecek karakterlerinden birisidir. Geleneksel olarak kapalı olmuş olsa bile, başörtüsünün psikolojik şiddet, gıybet ve büyü ile gösterilmesi dizide başörtüsü hakkında olumsuz bir imaj çizilmesine yol açmaktadır. Dizide başörtüsüyle ilgili diğer bir problem ise, dindar kişilik temsili olarak başörtüsü caddede, sokakta, sosyal hayatta ve hatta camide dahi, kısacası hayatın hiçbir safhasında yoktur. Eyüp Sultan Camisinin yer aldığı meydanda çekilen sahnede, camiden çıkan kapalı kadınların ya saçlarının yarısı açıktır ya yaşlı kadınlar başlarını geleneksel olarak kapatmıştır ya da günümüz Türkiye'sinde yer almayan ve göze çirkin gelebilecek bir kapanma şekli söz konusudur.

Dizide Allah lafzının yer aldığı dinsel sözel iletilerin kullanım sıklığına bakıldığında ise en fazla kullanılan ilk beş ileti şu şekilde sıralanmaktadır: “*Valla/Vallahi/Vallaha*”, “*İnşallah*”, “*Hay Allah/ Allah Allah*”, “*Allah*”, “*Maşallah*”.

Allah lafzının yer almadığı diğer dinsel sözel iletilerde ise, en çok “*hayır*” kelimesinin yer aldığı söz kalıplarının kullanıldığı görülmüştür. İncelenen bölümlerde,

“Hayır” kelimesi yanında “Hayırlı Olsun”, “Hayırdır”, “Hayırlısı”, “Hayırlı günler/Hayırlı işler” söz kalıplarının sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Günlük konuşma dilinde kullanılan dini kelimeler, çoğunlukla bir ağız alışkanlığından öteye geçmemiştir. Dinle ilgili sözel iletiler, gündelik konuşma dilinin bir yansıması olarak diziye aktarılmıştır. Karakterler şaşırdukları bir durumda sıklıkla “Allah Allah” veya “Aman ya Rabbi” diye tepki vermekte, kızgınlık anında “Allah aşkına” demekte, bir ağız alışkanlığı olarak “Valla/Vallahi” gibi yemin ifadelerini kullanmaktadırlar. Yeni bir işe başlarken besmele çekmek, bir ortama girildiği zaman “Selamün aleyküm” şeklinde samimi bir şekilde selam vermek veya bir şey yiyip içtikten sonra “Elhamdülillah” demek gibi bir ağız alışkanlığından ziyade dinin günlük hayattaki pratiklere yansıyan yönü dizide yer almamaktadır.

Dinsel sözel iletilerde, bir ağız alışkanlığı olarak kullanılan diğer örnek ise “tövbe” ifadesidir. Tövbe kelimesi incelenen 40 bölümün 21’inde toplam 59 defa kullanılmış olmakla birlikte, bu kullanımlardan hiç birisi işlenen bir günahtan sonra Allah’tan tövbe dileyip bir daha benzer bir hataya düşmekten sakınmak şeklinde olmamıştır. Dizide, içki ve evlilik dışı ilişki (zina) gibi İslam dininde büyük günahlar olarak sınıflandırılan eylemler sıklıkla gerçekleştirilmesine rağmen bu eylemleri gerçekleştiren hiçbir karakter dini anlamda vicdan azabı çekmemekte ve Allah’tan af dileyip tövbe etmemektedir.

Dizide içki kullanımı veya gösterimi yoğun bir şekilde işlenmektedir. Dizide değerlerine bağlı bir kişi olarak gösterilen Ali Rıza Bey, ailece birlikte yenen ve 6-7 yaşlarındaki küçük kızının da bulunduğu akşam yemeklerinde genellikle rakı içmekte ve dizinin en fazla içki tüketen karakteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zengin karakterler evinde veya iş yerinde sürekli içki içmekte, içkili eğlenceler düzenlemekte ve içki bir zenginlik göstergesi olarak seyirciye sunulmaktadır. Dizideki birkaç istisna dışında bütün karakterlerin içki içtiği görülmektedir. En fazla içki tüketen karakterlerden birisi olan Ferhunde, Şevket’in sarhoş bir şekilde eve gelmesine “İçki mi içtin, bir içkin eksikti onu da içtin tam oldu” diyerek ona kızmaktadır. Oğuz, sarhoş olduğu bir gece Leyla’ya tecavüz etmekte, Tahsin ise sarhoş olduğu bir gece çok sevdiği eşi Fikret’i aldatmaktadır. Dizide içki kullanımı sıradanlaştırılarak günlük hayatın bir parçası olarak izleyiciye aktarılırken sarhoş olmak durumunun ise sebep olduğu kötü sonuçlara vurgu yapılmıştır.

Dizide, zina ile ilgili 18 iletinin bulunduğu tespit edilmiş olmakla birlikte dizide zina eylemini gerçekleştiren karakterler arasındaki ilişkinin ve bu ilişkinin izleyiciye vermiş olduğu mesajın, tespit edilen sayısal değer ile ölçülemeyecek kadar vahim olduğu ve Türk toplumunun ahlak yapısına aykırı olduğu değerlendirilmektedir.

Araştırmamızda incelenen ilk üç bölümün tamamında (Birinci, üçüncü ve beşinci bölümler) zina eyleminin bulunduğu ve dizinin olay örgüsünün bu eylemler üzerine kurulu olduğu da dikkate alındığında;

- İlk bölümlerden itibaren zinanın dizinin hayatın olağan akışı içerisinde gösterildiği;
- Her ne kadar dizinin baba figürü olan Ali Rıza Bey tarafından Leyla ve Necla'ya gayri ahlaki ilişkileri sebebiyle büyük tepkiler gösterilmiş olsa bile, bu eylemlerin sürekli ve tekrar tekrar gerçekleştirilmesi sebebiyle sıradanlaştırıldığı,
- Evli birisi ile yaşanan gayri meşru ilişkilerin bazı kötü sonuçlar ortaya çıkardığı gösterilmekle birlikte zina eyleminin dini, ahlaki ve toplum değer yargıları dikkate alınmaksızın meşrulaştırıldığı,
- Zina fiili gösterilmediğinden veya ima edilmediğinden sayısal değerlere yansımamış olmakla birlikte, ilk bölümlerden itibaren Oğuz ile Ceyda'nın sürekli bir ilişki halinde olmaları, Oğuz ile Leyla'nın evli değilken sürekli görüşmeleri veya uzun bir süre aynı evde birlikte yaşamaları, Oğuz ile Necla'nın bir süre beraber kalmaları, evlilik öncesi ara ara Necla'nın Ali'nin evinde kalması şeklinde dizinin tamamına yayılan sahnelerin dizide gösterilen gayri ahlaki ilişkileri normalleştirdiği görülmektedir.

Ayrıca, dizide gerek sözel gerekse görsel iletilerle evlilik dışı cinsel ilişki özendirilmektedir. Ferhunde'nin, Leyla ve Oğuz'un evlilik öncesindeki birliktelikleri için kullanmış olduğu "*Ne olmuş, kız birini sevmiş, nikâhtan önce birlikte olan yığınla insan var. Tecrübesizlik etmişler, tamam artık.*" ifadeleri, evlilik öncesi cinsel birlikteliğin meşrulaştırılmasının açık bir örneğidir. Dizinin bütün sezonu boyunca dünyaya gelen üç çocuktan ikisi, Oğuz'un Ceyda ve Leyla ile olan evlilik dışı birlikteliğinden olmuştur.

Dizide, başta Ferhunde olmak üzere Leyla, Necla ve Ceyda gibi diğer genç karakterlerin genellikle dekolte giyim tercih ettikleri görülmüştür. Özellikle Ferhunde'nin giyim tercihi dekolte olması yanında Ferhunde kadın bedenini ve cinselliği ön plana çıkaran gecelikleri

de rahatlıkla giymektedir. Aynı zamanda dekolte kıyafet giyen kadınlar, güzellikleri dolayısı ile iltifatlara mazhar olurken, sadece diğer iş adamlarına göre daha az modern olduğu imajı verilen Mithat Kara tarafından Ferhunde'nin dekolte giymesine tepki gösterilmiştir.

Psikolojik şiddet dizide ön plana çıkan en belirgin şiddet türüdür. Psikolojik şiddet eylemi; karşı tarafı sindirme, onlara karşı üstünlük kurma, hakaret, aşağılama veya alay etmek şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ferhunde ve Cevriye Hanım söz konusu şiddet türünü en yoğun şekilde kullanan iki karakterdir. Ferhunde, hemen hemen herkese karşı psikolojik şiddet uygularken, Cevriye Hanım oğlu Tahsin ve gelini Fikret'e karşı psikolojik şiddet unsurlarına başvurmaktadır.

Kavga etmek, vurmak veya yaralamak şeklinde karşımıza çıkan fiziksel şiddet unsurlarının incelenen bölümlerde toplam 28 defa bulunduğu tespit edilmiştir. Erkekler arasında yaşanan fiziksel şiddet unsurlarının yanında, erkekler tarafından gerçekleştirilen kadına yönelik şiddet veya kadının kadına şiddeti şeklinde de fiziksel şiddet içerikli sahneler bulunmaktadır. Ayrıca, Oğuz'un Leyla'ya tecavüz ettiği sahnede tecavüz bir cinsel şiddet unsuru olarak tespit edilmiştir.

Dizide tespit edilen değerlerden “*sevgi*” ve “*şefkat/merhamet*” en çok üzerinde durulan iletilerdir. Özellikle Hayriye Hanım çocuklarına karşı büyük bir sevgi ve merhamet duygusu beslemektedir. Olumlu bir değer olan sevginin, sonuçlarının ise olumsuz olduğu söylenebilir. Hayriye Hanım, çocuklarının yanlışları ne kadar büyük olursa olsun her seferinde onları affedip yanlışlarını Ali Rıza Bey'den gizleyerek, onların hatalarını sürekli bir şekilde tekrarlamalarına sebep olmaktadır. Yaptıkları hatalardan en fazla pişmanlık duyan karakterler Şevket, Leyla ve Necla sürekli hissettikleri pişmanlık duygularına rağmen, pişmanlık duydukları eylemleri sürekli tekrarlamaktadırlar. Bu bağlamda dizide, yapılan hataların tekrarlanmamasına yönelik bir pişmanlıktan söz etmek mümkün değildir.

Vicdanlılık, dürüstlük ve onur/namus değerlerinin yer aldığı sahnelerde, Ali Rıza Bey ve Fikret ön plana çıkmaktadır. Dizinin ilk sahnesi, Fikret'in sesinden, “*Bir babanın çocuklarına bırakacağı en büyük miras, temiz bir isimdir. Şartlar nasıl olursa olsun. Bu dün böyleydi, bugün de böyle olmalı.*” ifadeleriyle başlamakta ve dizinin ilk saniyesinden itibaren onurlu bir yaşam sürmenin çocuklara bırakılacak en büyük miras olduğu ifade

edilmektedir. Her ne kadar Ali Rıza Bey onurlu bir yaşam sürme gayreti içinde olsa da, çocukları Şevket, Leyla ve Necla aynı hassasiyetleri göstermemektedir.

Yaprak Dökümü dizisi Ali Rıza Bey'in önem verdiği tüm değerlerin yıkılışı olarak kısaca özetlenebilir. Esasında, dizide yıkılan sadece Ali Rıza Bey'in önem verdiği değerler olmamış, Ali Rıza Bey şahsında toplumun ahlaki değerleri de çiğnenmiştir.

Değerlere ilişkin olumsuz iletiler incelendiğinde, yalan en fazla başvurulan davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta Ferhunde olmak üzere, dizinin diğer genç karakterleri Leyla, Oğuz ve Necla tarafından sıklıkla yalana başvurulmaktadır. Yalanla birlikte gıybet de en fazla gerçekleştirilen ve sıradanlaştırılan eylemlerden biridir. Kadınlar arasında yapılan sohbetlerde sürekli başka kişilerin arkasından konuşularak gıybet edilmektedir. Bunların yanında, *Yaprak Dökümü* dizisinde aldatma eyleminin sadece sıradanlaştırılmadığı, aynı zamanda toplumsal, ahlaki ve dini değerler dikkate alınmaksızın kardeşinin eşiyle birlikte olmak gibi bir eylemin, birkaç cılız tepki dışında seyirciye hayatın olağan akışında gerçekleşen bir hata şeklinde yansıtıldığı görülmüştür.

Tespit edilen bulgular ve değerlendirmeler sonucu,

- Dini bir kaygı olmaması sebebiyle, dizide İslam dininin inanç esaslarına yüzeysel bir şekilde ve genellikle mecazi olarak yer verilmiştir. Bununla birlikte, inanç esaslarının aksine batıl inançlar detaylı ve inanılarak gerçekleştirilmiştir.
- Dizide sadaka dışında hiçbir ibadete ne sözel ne de fiili olarak rastlanılmamış, dinin günlük hayata yansımaları olan ibadetler tamamen göz ardı edilmiştir.
- İbadetlerle özdeşleşmiş olan ve günlük hayatta en çok karşılaşılan İslam dinine ait başörtüsü, cami, ezan, tespih ve seccade gibi sembollere amaçlarına uygun olarak dizide yer verilmemiştir. Dindarlık temsili olarak başörtüsü ise olumlu bir şekilde izleyiciye aktarılmamıştır.
- Dini sözel iletiler dizide özellikle orta yaş ve üzeri karakterler tarafından sıklıkla kullanılmış ama bu kullanım günlük dilde bir ağız alışkanlığının ötesine geçememiştir. Sözel iletilerde dahi gençler daha seküler bir dil kullanmaktadır.
- İçki, zina, kumar, faiz, cinayet ve hırsızlık gibi İslam dininin yasakladığı eylemlerin tamamına dizine yer verilmekte, hatta içki ve zina eylemleri yoğun bir şekilde izleyiciye verilerek sıradanlaştırılmaktadır. İçki kullanımı en fazla, dizinin

en dürüst ve ahlaklı karakteri Ali Rıza Bey tarafından gerçekleştirilmekte, bu durumda içkiye meşruiyet kazandırmaktadır.

- Cinsellik, gerek kıyafetlerle gerekse söz ve eylemlerle dizinin bütün bölümlerinde hayatın olağan akışı içinde izleyiciye aktararak sıradanlaştırılmıştır. Bu eylemin, dini muhtevasına imada dahi bulunulmamaktadır.
- Psikolojik, fiziksel ve cinsel olarak sınıflandırılan şiddet eylemine iki bölüm hariç incelenen bölümlerin tamamında rastlanılmıştır. Özellikle psikolojik şiddet dizide yoğun bir şekilde izleyiciye aktararak sıradanlaştırılmıştır.
- Sevgi, merhamet saygı, pişmanlık ve yardımlaşma değerleri dizide en fazla yer verilen değerlerdir. Dizide tespit edilen olumlu değerlerin birçoğu Ali Rıza Bey ve Fikret tarafından gerçekleştirilmiştir ki bu kişiler sözel iletilerde dahi dine karşı en mesafeli yaklaşan karakterlerdendir.
- Dizide, Türk toplumunun ahlaki ve dini değerlerine aykırı birçok iletinin bulunduğu ve kullanım sıklığı sebebiyle bu iletilerin sıradanlaştırıldığı görülmüştür. Dizide en çok karşılaşılan ahlaka aykırı eylemler yalan, gıybet, kin, suizan ve aldatmadır.
- Yukarıda yer verilen tespitlere ek olarak, eski Türk filmlerinden aşına olduğumuz dindar insanların aşağılanması ve kötülenmesi gibi olumsuzluklara dizide doğrudan yer verilmemiştir.

Yaprak Dökümü dizisinin 2000-2010 yılları arasında en çok ilgi gören dizilerden biri olduğu da dikkate alındığında, söz konusu dizinin özellikle ahlaki açıdan toplumumuzda olumsuz etkilerinin olduğu değerlendirilmiştir.

Bu çalışmamızda, 2000-2010 yılları arasında en fazla izlendiği tespit edilen *Yaprak Dökümü* dizisinin din ve değerler açısından analizi yapılmıştır.

- Son yıllarda Türkiye’de yaşanan toplumsal ve siyasi değişimler sebebiyle, yerli dizilerde din ve değerlerin ele alınma sıklığı ve şekline ilişkin olumlu veya olumsuz bir değişim olup olmadığının ortaya konulmasını teminen 2010-2020 yılları arasında en fazla izlenen dizilerin din ve değerler açısından incelenmesi,

- Özellikle güncel dizilerin din ve değerler kapsamında incelenerek, elde edilen verilerin ve sonuçların Diyanet İşleri Başkanlığına ait yayın organları tarafından yayımlanması ve dizilerdeki olumsuz içeriklerle ilgili olarak toplumun bilinçlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abisel, N. (2003). *Sessiz Sinema*. İstanbul: Om Yayınevi.
- Açıkgöz, H. O. (2014). *Zonguldak İl Merkezinde Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Yaygınlığı, Şiddet Türleri, Şiddet Algısı Ve Kadınların Şiddete Yönelik Tutumları (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi)*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Adak, N. (2004). Bir Sosyallezyasyon Aracı Olarak Televizyon ve Şiddet. *Bilig*(30), 27-38.
- Adanır, O. (2012). *Sinema Televizyon Kültürü*. İstanbul: Hayalperest Kitap.
- Altuntaş, H., & Şahin, M. (2008). *Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Apaydın, H. Y. (2007). *Namaz. İlmihal I - İman ve İbadetler*. içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ., & Fidan, T. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Armaner, N. (1980). *Din Psikolojisine Giriş*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Arslan, M. (2004). Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6), 9 - 34.
- Arslanoğlu, B. (2004). *41 Türk Filminde Folklorik Unsurlar (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi SBE.
- Arslantepe, M. (2009). Türk Romanı ve Türk Sineması İlişkileri. *Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Marmara İletişim Dergisi*, 125-143.
- Arslantepe, M. (2012). *Sinema Okuryazarlığı*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Arslantürk, Z., & Amman, M. (2009). *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Aziz, A. (2013). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığına Giriş*. İstanbul: Hiperlink Yayınevi.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: Uşak Yayınları.

- Batmaz, V., & Aksoy, A. (1995). *Türkiye’de Televizyon ve Aile*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Bazin, A. (2011). *Sinema Nedir*. (İ. Şener, Çev.) İstanbul: Doruk Yayınları.
- Betton, G. (1990). *Sinema Tarihi*. (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilis, A. E. (2012). *Dini Yönelimli Türk Televizyon Dizilerinde Oksidentalist Söylem Ve Toplumsal Rol Modellerinin Temsili (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. İzmir: Ege Üniversitesi SBE.
- Büyükyonca, G. (2019). *Türk Televizyon Dizilerinin Geleneksel Türk Aile Yapısına Olan Etkisinin Popüler Kültür Bağlamında İncelenmesi: Bir Aile Dizisi Üzerine Analiz (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Can Maraşlı, M. (2017). Türkiye’nin İlk Özel Televizyon ile Tanışması: Magic Box / Star 1 Kanalının Yazılı Basındaki Yansımaları Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 384-403.
- Can, A. (2019). *Yeşilçam Dönemindeki Hazretli Filmlerin Din ve Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul : Marmara Üniversitesi SBE.
- Candan, A. (2010). İslam Hukukunda Yemin Ve Ahlakîlik. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 15, 431-452.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (M. Bütün, & S. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitap Evi.
- Çağrı, M. (2020). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7 5, 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/hayir#1> adresinden alındı
- Çakır Özdemir, G. (2015). *Toplumsal Baskı ve Batıl İnançların Kadın Üzerindeki Etkisinin Türk Sineması Kapsamında İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Çankaya, Ö. (2015). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT*. Ankara: İmge Kitapevi .
- Çelik, A. (2004). *Dini Değerler Bağlamında Kişilik Gelişimi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.

- Çetin, E. (2007). Son On Yılın Popüler Türk Sinemasında Televizyon Sektörünün Rolü. *Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Marmara İletişim Dergisi*, 123-133.
- Develi, H. (2019). *Modern Toplumda Batıl İnançlar Ve New Age Akımı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Develioğlu, F. (1960). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Dökmeci, İ., & Dökmeci, H. (2012). *Tıp Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Medikal Yayıncılık.
- Ebuzar, C. (2011). Dinin Toplumsal Yaşam Üzerindeki Etkisi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26(26), 143 - 153.
- Elaltuntaş, Ö. F. (2014). Parmak Uçlarındaki Kültürel Hazine: Tespih. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 145-174.
- Erdoğan, E. (2014). *Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri Ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Erten, Y., & Ardalı, C. (1996). Saldırganlık, Şiddet Ve Terörün Psikososyal Yapıları. *Cogito*(6-7), 143-163.
- Esed, M. (2002). *Kur'an Mesajı*. İstanbul: İşaret Yayıncılık.
- Esen, H. (2020). *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 7 18, 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/zina#1> adresinden alındı
- Ferecov, A. (2018). İdeolojinin Dilin Sosyal Farklılaşmasına Etkisi. *Uluslararası Türkçe Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 129-135.
- Furat, A. Z. (2008). *Yetişkinlerin Yaygın Din Eğitiminde Televizyonun Yeri ve Fonksiyonları (İstanbul Örneği) Sır Dizileri ve Dini Programlar (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. İstanbul : Marmara Üniversitesi SBE.
- Geçer, E. (2013). *Medya ve Popüler Kültür Diziler, Televizyon ve Toplum*. İstanbul: Metamorfoz Yayınları.
- Geçer, E. (2015). Türk Dizileri Üzerine Kültürel Ve İdeolojik Bir Değerlendirme: "Made In Turkey". *Mütefekkir*, 2(3), 13-23.

- Gökmen, M. (1989). *Türk Sinema Tarihi*. İstanbul: Denetim Ajans Basımevi.
- Göl, B., Öperli, N., & Okur, Y. (2006). *Sinema Söyleşiler*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Görmez, M. (2008). Televizyon Ekranlarında İzlenen Sihirli Dizilerin Oluşturduğu Din Algısı. İstanbul: RTÜK.
- Gülerarslan, A. (2010). Uhreviye Karşı Seküler: Din ve Televizyon. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(24), 221-228.
- Gülüş, İ. (2016). Batıl İnançların İletişimsel İşlevi ve Medyadaki Yansımaları: Kuramsal Yaklaşım ve Alan Araştırmaları Işığında Batıl İnanç ve İletişim Karakteristiği Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk İletişim Dergisi*, 5, 111-135.
- Günay, Ü. (2008). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Günaydın, F. (2013). *Toplumsal Ve Dini Değerlerin Görsel Medyada Sunumu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme - Ekmek Teknesi Dizisi Örneği- (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Güncel Türkçe Sözlük. (2020). *Güncel Türkçe Sözlük*. 5 20, 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Gündüz, M. (2018). Kur'an-ı Kerim Fihristinin Değer Odaklı Analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 159-182.
- Güneş, A. (2014). Sosyolojik Olarak Din Ve Toplum İlişkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 153-164.
- Güvemli, Z. (1960). *Sinema Tarihi*. Ankara: Varlık Yayınları.
- Haber 7. (2020, 12 3). 6 6, 2020 tarihinde Haber 7: <https://www.haber7.com/medya/haber/65896-kurtlar-vadisi-korkutuyor> adresinden alındı
- Haber 7. (2020, 2 11). *Haber 7*. 7 20, 2020 tarihinde Haber 7: <https://www.haber7.com/dunya/haber/2942002-fetva-verip-erdogani-hedefe-koydular-bi-tuhaf-dirilis-ertugrul-ve-kurtlar-vadisi-karari> adresinden alındı

- Hale, K. (2012). *Son Dönem Türk Dizilerinde Kadının Toplumsal Kimliğinin “Değişimi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Beykent Üniversitesi SBE.
- Halloran, J. D. (1973). *Televizyonun Etkileri*. (A. Usluata, Çev.) İstanbul: Reklam Yayınları.
- Hayta, N. (2019). *Medya Ve Din İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Dini Yayıncılık: “Prof. Dr. Nihat Hatipoğlu İle Dosta Doğru” Programı Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE.
- Hüseyin, G., Mürüvvet , T., Demet, Ü., & Merih, A. (2012). Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 112-137.
- İnternet Haber. (2004, 04 11). *İnternet Haber*. 6 6, 2020 tarihinde İnternet Haber: <https://www.internethaber.com/cakir-icin-gazeteye-taziye-ilani-1067583h.htm> adresinden alındı
- Işık Yaşar, N. (2020). *Türkiye’de Ulusal Televizyon Kanallarındaki Dizilerde Kardeşlik İlişkilerinin Temsili: İstanbullu Gelin Dizisi Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Kale, F. (2019). TRT Yerli Edebiyat Uyarlamaları 1968-2015. *TRT Akademi*, 4(7), 126-147.
- Karabıyık, S. (2014). *Türk’ün Dizi İle İmtihani*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Karacoşkun, M. D. (2002). Bireysel Ve Toplumsal Çözülmede Televizyon Faktörü Üzerine Düşünceler. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-234.
- Kasımoğlu, S., & Berber, Ş. (2019). Efsanevî Bir Kadın Ermiş ve Acele Bacı Helvası Ritüeli. *Folklor/Edebiyat*, 25(100), 941-952.
- Kazancı, D. (2010). Evliliklerinde Maruz Kaldıkları Şiddet Nedeniyle Kadın Sığınma Evlerinde Barınan Kadınların Kaygı Ve Depresyon Düzeyleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). *Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Kemp, P. (2014). *Sinemanın Tüm Öyküsü*. (E. Yılmaz, & N. Ayhan Yılmaz, Çev.) Çin: Hayalperest Yayınevi.

- Keskin, A. A. (2017). *Gündem Belirleme Kuramı Çerçevesinde Ulusal Ve Yerel Televizyon Kanallarında Haber Seçimleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Beykent Üniversitesi SBE.
- Keskin, M. (2004). Din Ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2), 7-21.
- Kılavuz, A. S. (2007). Akaid. T. D. Vakfı içinde, *İlmihal* (Cilt I, s. 67-140). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kırtepe, S. (2014). *Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği) (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE.
- Kızılcılık, S., & Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitapevi.
- Kula, M. N. (2001). *Kimlik ve Din (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)*. İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Kurudayıoğlu, M., & Özdem, A. (2015). Türkçe Öğretiminde Drama. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(4), 26-40.
- Kutlu, A. (2010). *Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadının Sunumu: Kanal D'de Yayımlanan Yaprak Dökümü Dizisinde Kadın Karakterler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- magazinci.com. (2009, 5 27). *Magazinci*. 7 19, 2020 tarihinde Magazinci: https://www.magazinci.com/icerikler/magazin/sevismenin-adi-reyting-iste-dizilere-reyting-rekorlari-kirdiran-sevisme-sahneleri_18233.html adresinden alındı
- Makal, O. (1987). *Sinemada Yedinci Adam*. İzmir: Marş Matbaası.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.
- Menekşe, Ö. (2005). Türk Sinemasında Din Ve Din Adamı İmajı. *II. Uluslar Arası Dini Yayınlar Kongresi* (s. 45-68). Ankara: DİB Yayınları.

- Mora, N. (2008). Medya ve kültürel kimlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Mutlu, E. (1991). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Gündoğdu Yayınları.
- Mutlu, Y. (2019). *Kalıp Sözlerin Diyalog Botu Üzerine Kodlanması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Mersin: Mersin Üniversitesi SBE.
- Nazlı, K. (2013). *Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplum Dilbilimsel Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE.
- NTV. (2004, 04 16). *NTV*. 6 6, 2020 tarihinde NTV: <http://arsiv.ntv.com.tr/news/266139.asp> adresinden alındı
- Ocak, G., & Selimoğlu, S. (2016). Tarih Öğretiminde Tarih Dizilerinin Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri-Nitel Bir Analiz. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 431-452.
- Odabaşı, F. (2014). Dindarlık Göstergesi Olarak Dil/Dil Dindarlığı. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 14(1), 23 -154.
- Oktay, H. T. (2011). *Televizyon Dizilerinin Toplumun Milli ve Manevi Değerleri Açısından Değerlendirilmesi; Aşk-ı Memnu Dizisi Örneği (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi)*. Ankara : Radyo Televizyon Üst Kurulu.
- Onaran, A. Ş. (1995). *Türk Sineması II. Cilt*. İstanbul: Kitle Yayınları.
- Onaran, A. Ş. (2012). *Sessiz Sinema Tarihi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Özdamar, K., Odabaşı, Y., Hoşcan, Y., Bir, A. A., Kırcaali, G., Özmen, A., & Uzuner, Y. (1999). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, N. (2019). *Suçluluk Ve Pişmanlık Yaşantısının Dine Yönelim Üzerindeki Etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Özerdem, T. (2014). *Dünyanın En Renkli Ekranı Türkiye'de Dizi Sektörü*. İstanbul: Deloitte. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/tr-media-tv-report.pdf> adresinden alındı

- Özgüç, A. (1993). *100 Filimde Başlangıcından Günümüze Türk Sineması*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Özkan, Ö. (2017). Türk Toplumunda Geleneksel Değerlerin Popüler Kültür Üzerinden Dönüşümü. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*(24), 131-142.
- Özkan, S. (2019). *Televizyon Dizi Türü Olarak Absurd Komediler Ve Leyla İle Mecnun Dizisi Üzerine İçerik Analizi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Özön, N. (2003). *Türk Sinema Tarihi*. Ankara: Artist Reklam Ortaklığı Yayınları.
- Özsoy, A. (2011). *Televizyon ve İzleyici*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Özuyar, A. (2008). *Sinemanın Osmanlıca Serüveni*. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Paçacı, İ. (2003). Kültürümüzde Din ve Dindarlık. *Diyanet Aylık Dergi*(151), 6-10.
- Pazarlı, O. (1972). *Din Psikolojisi*. Ankara: Remzi Kitapevi.
- Pınar, T. (2013). Sağlık Çalışanları ve İşyerinde Şiddet. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(3), 215-326.
- Polat, M. (2020). Örfi İstisnanın (İnşallah) Bazı İbadet ve Akitlerdeki İzdüşümü. *Bolu İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(1), 145-169.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Postman, N. (2010). *Televizyon Öldüren: Eğlence*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- RATEM. (2019). *Türkiye Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu*. İstanbul: Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği.
- Robb, J. (2013). *Sessiz Sinema (E. Ulun, Çev.)*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- RTÜK. (2010). *Kadınların Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması - 2*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

- RTÜK. (2013). *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması 2012*. İstanbul: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- RTÜK. (2014). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu* . İstanbul: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- RTÜK. (2014). *Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- RTÜK. (2018). *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması*. Ankara: Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu.
- RTÜK. (2019). RTÜK. 6 6, 2020 tarihinde RTÜK: <https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-kamuoyu-arastirmalari-3890> adresinden alındı
- Sapsağlam, Ö. (2016). *Okul Öncesi Dönemde Karakter ve Değerler Eğitimi: Teoriden Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sarı, E. (2017). *Psikoloji*. Antalya: Net Medya Yayıncılık.
- Sayın, F. (2011). İnteraktif Sinema ve Televizyon. K. Serpil içinde, *Türk ve Dünya Sineması Üzerine Sentezler* (s. 370). İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Scognamillo, G. (1990). *Türk Sinema Tarihi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Serim, Ö. (2007). *Türk Televizyon Tarihi*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Sevim, S. (2016). Muhsin Ertuğrul: Türk Sinemasının Kurucusu mu Yoksa Günah Keçisi mi? *İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, 64-83.
- Sezen, İ. T. (2003). Lumiere Kardeşler Öncesi Sinema. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 601-608.
- Sezgin Tufan, B., & Çifci, M. (2017). Televizyon Reklamlarında İşlenen Değerler. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 21-41.
- Sinanoğlu, M. (2020). *İslam*. 6 7, 2020 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/islam#1-etimoloji-ve-tanim> adresinden alındı

- Subaşı, A., & Çetin, M. (2017). Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 160-181.
- Şahin, M. (2017). *Görsel Medya Enstrümanları Ve Davranış İlişkisi: Dizi Karakterleri Ve İnsan Davranışı Üzerine Bir Analiz (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, R. (2014). *Türk Sinemasının Durum Analizi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Tanrıöver, H. U. (2011). *Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- TDK. (2011). *2010 Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Topal, Y. (2019). Değerler Eğitimi ve On Kök Değer. *Mavi Atlas*, 245-254.
- Topaloğlu, B. (2020). *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7 6, 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/tovbe#1> adresinden alındı
- Torun, Ş. (2010). *Sihir İçerikli Dizi Filmlerin Çocuklara Olan Etkisinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi: “Selena Dizi Filmi Örneği” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul : Marmara Üniversitesi SBE.
- Turan, H. (2019). *Televizyon Dizilerinde Kadın Temsili (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Türk, H. (2008, 4 8). *Haber Türk*. 6 6, 2020 tarihinde Haber Türk: <https://www.haberturk.com/medya/haber/66230-cakiri-unutmadik-acimiz-buyuk> adresinden alındı
- Uçar, A. (2017). İnanç ve Estetiğin Bütünleşmesi: İzmir Yapılarında "Maşallah" Yazılı Nazarlıklar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2, 223-238.
- Ulusoy Önbayrak, N. (2011). Türk ve Dünya Sineması Üzerine Sentezler. S. Kirel içinde, *Televizyon-Sinema Dayanışması ve Fransa Örneği* (s. 340-371). İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Ünal, F., & Kalçık, C. (2017). Tarihi Dizilerle Yaşam Boyu Öğrenme Algısı Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(4), 1916-1937.

- Ünür, E. (2013). Türk Televizyon Dizilerinde Toplumsal Kimliklerin Temsili. *Erciyes İletişim Dergisi*, 3(2), 32-42.
- Velioğlu, Ö. (2017). *Kötülüğe Yenik Düşen Türk Sineması*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Yalçın, M. (2016). Popüler Kültür Ürünü Olarak Türk Televizyon Dizilerinde Etnografik İletişim Kodların Kullanımı: Diriliş “Ertuğrul” Dizisi Örneği. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2332-2341.
- Yaşaroğlu, M. K. (2020). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7 4, 2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/masallah> adresinden alındı
- Yazıcı, M. (2015). Dinin Magazinleştirilmesi: Türk Televizyonlarında Dinin Temsili (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2010). *Popüler Televizyon Dizilerinin Ve Dizi Karakterlerinin Marka Farkındalığı Yaratmadaki Rolü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi SBE.
- Yılmaz Çıtır, Y. (2016). *Ergenlik Döneminde Dindarlık, Şükür Ve Hayat Memnuniyeti (İstanbul Pendik Örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Yorulmaz, B. (2013). Din Ve Değerler Eğitimi Açısından Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi. *Diyanet İlmî Dergisi*, 49(3), 127-143.
- Yorulmaz, B. (2015). *Sinema ve Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Yurderi, M. M. (2014). *Romandan Uyarlanan Televizyon Dizilerinde Değişen Değer Temsili (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. İzmir: Ege Üniversitesi SBE.
- Yusuf, M. (2014). *Arap Topluluklarında Türk Televizyon Dizilerin Yeri Ve Önemi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Zafer, C. (2019). Dinî Alanda Dilin Kullanımı ve Etkileri: Din Dili Olgusunun İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(89), 627-640.

EKLER

Ek 1: Yaprak Dökümü Dizisinde Din İlgili Aranacak İletiler

İnanç	İbadet	Dini	Dini Sözel İletiler	Dinin	Cinsellik	Şiddet
Allah İnancı	Namaz	Başörtüsü	Valla/Vallahi/ Vallaha	İçki	Dekolte Kıyafet	Psikolojik Şiddet
Melek İnancı	Oruç/ Ramkazan	Cami	İnşallah	Zina	Tensel Temasa Dayalı Cinsellik	Fiziksel Şiddet
Kitap İnancı	Zekat/ Sadaka	Tespah	Hay Allah/ Allah Allah	Kumar	Cinselliğin İması	Cinsel Şiddet
Peygamber	Hac/ Umre	Seccade	Allah	Hırsızlık/ Dolandırıcı- lık	Erkek-Kız Arkadaşlık Özendirme	
Ahret	Kurban	Ezan	Maşallah	Faiz		
Kader			Allah aşkına	Cinayet		
Batıl İnanç			Allah korusun			
			Ya Rabbi			
			Eyvallah			
			Allah rahatlık versin			
			Estağfurullah			
			Allah razı olsun			
			Allah'a emanet			
			Allah iyilik versin			
			Hey Allah'ım			
			Allah zihin açıklığı versin			
			Allah'a İsmarladık			
			Bismillah			
			Fesuphanallah			
			Allah bağışlasın			
			Elhamdülillah			
			Hayır İfaleri			
			Şükür			
			Tövbe			
			Günah/Sevap			
			Helal/Haram			
			Cennet/Cehennem			
			Selamün Aleyküm/ Aleyküm Selam			
			Selamete			

Ek 2: Yaprak Dökümü Dizisinde Değerlerle İlgili Aranacak İletiler

Değerlerle İlgili Olumlu İletiler	Değerlerle İlgili Olumsuz İletiler
Sevgi	Yalancılık
Şefkat/Merhamet	Gıybet
Saygı/Nezaket	Maddiyatçılık/Menfaatçilik
Pişmanlık	Kin/Nefret/İntikam
Yardımlaşma	Suizan
Vicdanlılık	Aldatma
Doğruluk/Dürüstlük	Bencilik
Onur/Namus	Kıskançlık
Dostluk/Kardeşlik	Kibir
Aile Birliğine Önem	Saygısızlık
Vefa	İftira
Sabır	
Fedakarlık	
Affedicilik	

Ek 3: Örnek İçerik Değerlendirme Formu

Kader İnancı İle İlgili Tespitler			
Karakterler	Bölüm	Dakika	İfade
Ali Rıza Bey	5	02:50	Kısmet
Ali Rıza Bey	16	19:30	Hayat bu, kimin ne yaşayacağı, kimin başına ne geleceği belli değil. Kimse ağzının bozulmasını istemez. Kader diyelim efendim.
Ali Rıza Bey	28	05:40	Kısmet efendim, bu ev başka birinin kısmeti.
Ali Rıza Bey	36	25:12	Kısmet
Ali Rıza Bey	120	37:45	Sizin kısmetinizmiş, ben tutmak istemiştim.
Hayriye Hanım	5	36:55	Kısmetse...
Hayriye Hanım	10	67:57	Kısmet.
Hayriye Hanım	19	56:45	Ne kadersiz kadınıym ya rabbim, hiçbir şey istediğim olmuyor.
Hayriye Hanım	21	50:10	Kısmetse olur diye lafı yuvarladık.
Hayriye Hanım	65	40:05	Şimdi yoksa sonra olmayacak diye bir şey yok, kısmet.
Hayriye Hanım	70	02:12	Allah için hiç birimiz doğru dürüst sevinememişti. Ne yapalım, kısmet, olan oldu zaten. Belki de Ferhunde doğru yaptı...
Hayriye Hanım	90	24:56	Çıkmazsa da ne yapalım, kısmet.
Hayriye Hanım	120	12:28	Kısmet, kader.
Hayriye Hanım	125	45:50	Nerde ise birisi büyü yaptı, kısmetini kapattı diyeceğim.
Hayriye Hanım	135	81:35	Gelin Allah aşkına... Duadan sonra gideceğim kısmetse.
Hayriye Hanım	160	50:27	Ne yapalım başa gelen çekilir, kader.
Hayriye Hanım	170	66:00	Fikret evi boşaltıyormuş. Temelli yanımıza gelecekmiş... Necla da boşanınca gelir. Ne yapalım kader... Şevket de inşallah kurtulur gelir de, bütün çocuklarımız yanımızda olur.
Fikret	1	61:50	Kader, Şevket için kötü bir sürpriz hazırlıyordu. Bu sürprizin adı Ferhunde'ydi.
Neyyir Hanım	10	15:20	Şevket sevdi, kader.
Neyyir Hanım	21	49:05	Kısmetse olur ne diyeyim.
Neyyir Hanım	21	85:36	Ah ah, kara bahtım, kem talihim, taşa bassam iz olur.
Neyyir Hanım	28	76:05	Hayır ama niye niyet niye kısmet.
Neyyir Hanım	32	39:44	Vakti saati geldiğinde, Hayırlısı ile İnşallah. Akli başında güzelim kızsın, sen gitmeyeceksin de ben mi gideceğim.
Neyyir Hanım	60	55:40	Kısmetiniz yokmuş.
Cevriye Hanım	40	04:46	Takdiri ilahi erken gitti.
Kahveci Ahmet	21	49:42	Kısmetse olur dedi.
Kahveci Ahmet	21	54:15	Kısmetse olur dedi, daha ne desin.
Kahveci Ahmet	70	60:40	Kısmetsizsin oğlum, kısmetsiz.
Diğer	19	55:00	Bana ne yaparsan yap, canlarıma dokunma kader. O zaman seni de yakarım. Kader diye bir şey varmış.
Diğer	19	57:00	Bana ne yaparsan yap, canlarıma dokunma kader. O zaman seni de yakarım. Kader diye bir şey varmış.
Diğer	21	03:09	Kader... Verdiler çıkınımı elime... Kızımın damadım kavga ediyor. Söz dönüp dolaşıp bana geliyor. Kendimi sokakta buluyorum.

Diğer	21	03:52	Ölsem de kurtulsam diyorum. Takdiri ilahi, bekliyorum öyle. Çocuklar geliyor aklıma, rahmetli ile üzerine titredik. İyi yetiştirdiğimizi sanıyorduk. Ama birde hata yapmışız.
Diğer	28	79:39	Ne yapalım artık kısmet.
Diğer	105	38:04	Bakalım kısmet.

Ek 4: Dizide Kodlanan Temalar

Temalar	Kullanılma Sıklığı	Temalar	Kullanılma Sıklığı
Allah İnancı	103	Valla/Vallahi/Vallaha	516
Melek İnancı	11	İnşallah	329
Kitap İnancı	5	Hay Allah/ Allah Allah	196
Peygamber	4	Allah	164
Ahret İnancı	16	Maşallah	102
Kader İnancı	38	Allah aşkına	84
Batıl İnanç	69	Allah korusun	60
Namaz	-	Ya Rabbi	55
Oruç/Ramazan	1	Eyvallah	36
Zekat/Sadaka	2	Allah rahatlık versin	31
Hac/Umre	1	Estağfurullah	31
Kurban	-	Allah razı olsun	24
Başörtüsü	72	Allah'a emanet	13
Cami	21	Allah iyilik versin	12
Tespah	4	Hey Allah'ım	11
Namaz Takvimi	3	Allah zihin açıklığı versin	10
Seccade	-	Allah'a Ismarladık	7
Ezan	-	Bismillah	7
İçki	134	Fesuphanallah	6
Zina	18	Allah bağışlasın	6
Kumar	11	Elhamdülillah	1
Hırsızlık/ Dolandırıcılık	7	Hayır İfaleri	283
Faiz	7	Şükür	73
Cinayet	2	Tövbe	59
Dekolte Kıyafet	193	Günah/Sevap	27
Tensel Temasa Dayalı	31	Helal/Haram	20
Cinselliğin İması	12	Cennet/Cehennem	12
Erkek-Kız Arkadaşlık	11	Selamün Aleyküm/	11
Psikolojik Şiddet	172	Selamete	4
Fiziksel Şiddet	28	Sevgi	167
Cinsel Şiddet	2	Şefkat/Merhamet	112
Yalancılık	228	Saygı/Nezaket	84
Gıybet	218	Pişmanlık	74
Maddiyatçılık/Menfaatçilik	58	Yardımlaşma	55
Kin/Nefret/İntikam	54	Vicdanlılık	54
Suizan	46	Doğruluk/Dürüstlük	45
Aldatma	41	Onur/Namus	45
Bencilik	40	Dostluk/Kardeşlik	40
Kıskançlık	39	Aile Birliğine Önem	39
Kibir	22	Vefa	39
Saygısızlık	22	Sabır	38
İftira	15	Fedakarlık	33
		Affedicilik	15

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Bolu'nun Mudurnu ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimi Bolu'da tamamladı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü'nden 2009 yılında mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Psikolojisi alanında yüksek lisans eğitimine başladı. 2010 yılında başladığı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliğine halen devam etmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir.